

Univerzitet u Zenici
Mašinski fakultet
Akademska 2012/13.

Sveska sa vježbi iz Matematike II (II dio)

Odsjeci: Inženjerski dizajn proizvoda, Inženjerska ekologija, Menadžment proizvodnim tehnologijama, Održavanje

Dodatak A	
• Osnovene formule iz Matematike II	5
Sedmica broj 8, 9 i 10 (<u>Krivoliniski integrali</u>)	
• Krivoliniski integrali prve vrste (po luku) i njegova primjena: Računanje površine cilindrične površi.	9
• Krivoliniski integrali druge vrste (po koordinatama). Green formula.	27
• Primjena krivoliniski integrali druge vrste: Računanje površine ravne figure.	
Nezavisnost krivol. integrala od vrste konture. Određivanje primitivnih f-ja.	55
Sedmica broj 11 i 12 (<u>Površinski integrali</u>)	
• Površinski integrali I (prve) i II (druge) vrste	75
• Primjena površinskog integrala. Stoksova formula. Formula Gaus-Ostrogradskog.	103
Sedmica broj 13 (<u>Integrali ovisni o parametru</u>)	
• Diferenciranje svojstvenog i nesvojstvenog integrala ovisnog o parametru	129
Sedmica broj 14 i 15 (<u>Vektorska teorija polja</u>)	
• Skalarno polje. Gradijent skalarnog polja. Vektorsko polje. Rotor i divergencija vektorskog polja.	139
• Cirkulacija i fluks vektorskog polja.	157
Dodatak B (<u>Ispitni rokovi</u>)	
• Svi ispitni rokovi iz 2011. i 2012. godine	171

Zbirke zadataka za dodatno usavršavanje i napredovanje:

- Berman: Zbirka zadataka iz Matematičke analize, Naučna knjiga, 1978
- Perić, Tomić, Karačić: Zbirka riješenih zadataka iz Matematike II, Svjetlost, 1987
- Uščumlić, Miličić: Zbirka zadataka iz Matematike II, Naučna knjiga,
- Ferenci, Ungar, Čomić, Cvijetanović, Uzelac: Zbirka zadataka iz Matematike za studente Tehničkih fakulteta, Naučna knjiga, 1983
- Zečić, Huskanović, Alajbegović: Matematika I za tehničke fakultete, MF, 2009

(sveska je skinuta sa stranice [pf.unze.ba\nabokov](http://pf.unze.ba/nabokov)
U svesci je moguća pojava grešaka.
Za sve uočene greške pisati na infoarrt@gmail.com)

(ova stranica je ostavljena prazna)

(ova stranica je ostavljena prazna)

Osnovne formule iz Matematike II

Dio tablica integrala.

- $\int u^a du = \frac{u^{a+1}}{a+1} + C, a \neq -1.$
- $\int u^{-1} du = \int \frac{du}{u} = \int \frac{u'}{u} dx = \ln |u| + C.$
- $\int a^u du = \frac{a^u}{\ln |a|} + C; \int e^u du = e^u + C.$
- $\int \sin du = -\cos u + C.$
- $\int \cos du = \sin u + C.$
- $\int \frac{1}{\cos^2 u} du = \operatorname{tg} u + C.$
- $\int \frac{1}{\sin^2 u} du = -\operatorname{ctg} u + C.$
- $\int \frac{du}{u^2 + a^2} = \frac{1}{a} \operatorname{arc} \operatorname{tg} \frac{u}{a} + C.$
- $\int \frac{du}{u^2 - a^2} = \frac{1}{2a} \ln \left| \frac{u-a}{u+a} \right| + C.$
- $\int \frac{du}{\sqrt{a^2 - u^2}} = \operatorname{arc} \sin \frac{u}{a} + C.$
- $\int \frac{du}{\sqrt{u^2 + a}} = \ln |u + \sqrt{u^2 + a}| + C.$

Newton-Leibnizova formula.

$$\int_a^b f(u) du = \int f(u) du \Big|_a^b = F(u) \Big|_a^b = F(b) - F(a), \text{ gdje je } F'(u) = f(u).$$

Osobine određenih integrala.

- $\int_a^b f(x) dx = -\int_b^a f(x) dx.$
- $\int_a^a f(x) dx = 0.$
- $\int_a^b f(x) dx = \int_a^c f(x) dx + \int_c^b f(x) dx.$
- $\int_a^b [f_1(x) + f_2(x) - f_3(x)] dx = \int_a^b f_1(x) dx + \int_a^b f_2(x) dx - \int_a^b f_3(x) dx.$
- $\int_a^b c f(x) dx = c \int_a^b f(x) dx.$

Smjena promjenjivih u određenom integralu.

$$\int_a^b f(x) dx = \left| \begin{array}{l} x = \varphi(t) \quad x = a \Rightarrow a = \varphi(\alpha) \Rightarrow t = \alpha \\ dx = \varphi'(t) dt \quad x = b \Rightarrow b = \varphi(\beta) \Rightarrow t = \beta \end{array} \right| = \int_\alpha^\beta f(\varphi(t)) \varphi'(t) dt = \int_\alpha^\beta h(t) dt$$

Nepravi integrali. $\int_a^{+\infty} f(x) dx = \lim_{b \rightarrow \infty} \int_a^b f(x) dx, \int_{-\infty}^b f(x) dx = \lim_{a \rightarrow -\infty} \int_a^b f(x) dx, \dots$

Računanje površine ravne figure. U zavisnosti od izgleda slike: $P = \int_a^b f(x) dx, P = \int_c^d g(y) dy,$

$$P = -\int_a^b f(x) dx, P = \int_a^b [\eta(x) - \mu(x)] dx, P = \int_c^d [g(y) - h(y)] dy, \dots$$

Zapremina rotacionog tijela. Ako, kriva data u parametarskom obliku $C : \begin{cases} x = \eta(t) \\ y = \mu(t) \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases}$ rotira

oko x -ose, zapremine se računa po formuli

$$V_x = \pi \int_{t_1}^{t_2} [\mu(t)]^2 |\eta'(t)| dt.$$

Ista kriva ako rotira oko y -ose, $V_y = \pi \int_{t_1}^{t_2} [\eta(t)]^2 |\mu'(t)| dt.$ Iz ove dvije formule, za funkcije $y = f(x)$ i

$$x = g(y), \text{ slijedi } V_x = \pi \int_a^b [f(x)]^2 dx \text{ i } V_y = \pi \int_c^d [g(y)]^2 dy.$$

Dužina luka krive. $C : \begin{cases} x = \eta(t) \\ y = \mu(t) \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases}, \ell = \int_{t_1}^{t_2} \sqrt{[\eta'(t)]^2 + [\mu'(t)]^2} dt;$

$$C : \begin{cases} y = f(x) \\ a \leq x \leq b \end{cases}, \ell = \int_a^b \sqrt{1 + [f'(x)]^2} dx; \quad C : \begin{cases} x = g(y) \\ c \leq y \leq d \end{cases}, \ell = \int_c^d \sqrt{1 + [g'(y)]^2} dy;$$

Komplanacija obrtne površi. Površina omotača tijela dobijenog rotacijom krive

$$C : \begin{cases} x = \eta(t) \\ y = \mu(t) \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases}, \text{ oko } x\text{-ose, se računa po formuli: } P = 2\pi \int_{t_1}^{t_2} |\mu(t)| \sqrt{[\eta'(t)]^2 + [\mu'(t)]^2} dt;$$

$$C : \begin{cases} y = f(x) \\ a \leq x \leq b \end{cases}, P = 2\pi \int_a^b |f(x)| \sqrt{1 + [f'(x)]^2} dx; \dots$$

Funkcije dvije nezavisno promjenjive. ...

Parcijalni izvodi f-ja više pomjenjivih. $z = f(x, y), z'_x = \frac{\partial z}{\partial x} = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{f(x + \Delta x, y) - f(x, y)}{\Delta x} \dots$

Diferenciranje funkcija više promjenjivih. $u = f(x, y, z), du = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy + \frac{\partial u}{\partial z} dz \dots$

Diferenciranje složenih funkcija. ...

Parcijalni izvodi višeg reda složenih funkcija. ...

Ekstremne vrijednosti f-ja dvije promjenjive. ...

Uslovni ekstremi f-ja dvije promjenjive. ...

Jednačina tangentne ravni i jednačina normale na površ. Ako je S u obliku $F(x, y, z) = 0$

$$\alpha : F'_x(x_0, y_0, z_0)(x - x_0) + F'_y(x_0, y_0, z_0)(y - y_0) + F'_z(x_0, y_0, z_0)(z - z_0) = 0$$

$$n : \frac{x - x_0}{F'_x(x_0, y_0, z_0)} = \frac{y - y_0}{F'_y(x_0, y_0, z_0)} = \frac{z - z_0}{F'_z(x_0, y_0, z_0)}$$

Dvojni integrali.

$$\iint_D f(x, y) dy dx = \int_a^b dx \int_{g(x)}^{h(x)} f(x, y) dy = \int_a^b \left[\int_{g(x)}^{h(x)} f(x, y) dy \right] dx,$$

$$\iint_D f(x, y) dx dy = \int_c^d dy \int_{\eta(y)}^{\mu(y)} f(x, y) dx = \int_c^d \left[\int_{\eta(y)}^{\mu(y)} f(x, y) dx \right] dy \dots$$

Smjena promjenjivih u dvojnim integralima. Za prelazak sa pravougaonih na polarne

koordinate koristimo smjene $\begin{cases} x = r \cos(\varphi) \\ y = r \sin(\varphi) \\ dx dy = r dr d\varphi \end{cases}$, poopštene plarne koordinate su oblika

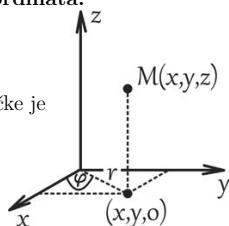
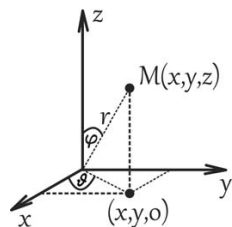
$\begin{cases} x = a r \cos(\varphi), (a > 0) \\ y = b r \sin(\varphi), (b > 0) \end{cases}$, a za proizvoljne smjene $\begin{cases} x = \eta(u, v) \\ y = \mu(u, v) \\ dx dy = |J| du dv \end{cases}$, gdje je J Jakobijan,

$$J = \begin{vmatrix} \frac{\partial x}{\partial u} & \frac{\partial x}{\partial v} \\ \frac{\partial y}{\partial u} & \frac{\partial y}{\partial v} \end{vmatrix}$$

Trojni integrali. ...

Računanje trojnih integrala uvođenjem cilindričnih i sfernih koordinata.

Na cilindrične koordinate prelazimo pomoću $\begin{cases} x = r \cos(\varphi) \\ y = r \sin(\varphi) \\ z = z \\ dx dy dz = r dr d\varphi dz \end{cases}$, opis tačke je

Za prelazak sa pravougaonih na sferne koordinate koristimo

sljedeće smjene $\begin{cases} x = r \sin(\varphi) \cos(\theta) \\ y = r \sin(\varphi) \sin(\theta) \\ z = r \cos(\varphi) \\ dx dy dz = r^2 \sin(\varphi) dr d\varphi d\theta \end{cases}$, (opis tačke je prikazan na slici lijevo).

Primjena dvostrukih integrala.

(a) $P = \iint_D dx dy$. (b) $V = \iint_D f(x, y) dx dy$.

Primjena trostrukih integrala.

(a) $V = \iiint_{\Omega} dx dy dz$.

(b) $T(x_T, y_T, z_T)$, $x_T = \frac{1}{V} \iiint_{\Omega} x dx dy dz$, $y_T = \frac{1}{V} \iiint_{\Omega} y dx dy dz$, $z_T = \frac{1}{V} \iiint_{\Omega} z dx dy dz$.

Krivoliniski integral prve vrste (po luku).

$C : \begin{cases} x = \eta(t) \\ y = \mu(t) \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases}$, $\int_C f(x, y) ds = \int_{t_1}^{t_2} f(\eta(t), \mu(t)) \sqrt{(\eta'(t))^2 + (\mu'(t))^2} dt$.

$C : \begin{cases} y = f(x) \\ a \leq x \leq b \end{cases}$, $\int_C z(x, y) ds = \int_a^b z(x, f(x)) \sqrt{1 + (f'(x))^2} dx$.

Primjena krivoliniskog integrala prve vrste - Računanje površine cilindrične površi.

$C : \begin{cases} F(x, y) = 0 \\ z = 0 \end{cases}$, $P = \int_C z(x, y) ds$.

Krivoliniski integral druge vrste (po koordinatama).

$C : \begin{cases} x = \eta(t) \\ y = \mu(t) \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases}$, $\int_C P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_{t_1}^{t_2} [P(\eta(t), \mu(t))\eta'(t) + Q(\eta(t), \mu(t))\mu'(t)] dt$.

$C : \begin{cases} y = f(x) \\ a \leq x \leq b \end{cases}$, $\int_C P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_a^b [P(x, f(x)) + Q(x, f(x))f'(x)] dx$.

Krivoliniski integral druge vrste ovisi o smjeru puta integracije.

Formula Greena.

$\int_C P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \iint_S \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) dx dy$.

Primjena krivoliniskog integrala druge vrste - Računanje površine ravne figure.

$P = \frac{1}{2} \int_C x dy - y dx$.

Nezavisnost krivoliniskog integrala od vrste konture. Određivanje primitivnih funkcija.

..., $\frac{\partial Q}{\partial x} = \frac{\partial P}{\partial y}$, ..., $du(x, y) = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy$, ...

Površinski integral prve vrste.

D projekcija od $S: z = \eta(x, y)$ na $x0y$ - $\iint_S f(x, y, z) dS = \iint_D f(x, y, \eta(x, y)) \sqrt{1 + \left(\frac{\partial \eta}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial \eta}{\partial y}\right)^2} dx dy$.

E projekcija od $S: y = \mu(x, z)$ na $x0z$ - $\iint_S f(x, y, z) dS = \iint_E f(x, \mu(x, z), z) \sqrt{1 + \left(\frac{\partial \mu}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial \mu}{\partial z}\right)^2} dx dz$.

F projekcija od $S: x = \gamma(y, z)$ na $y0z$ - $\iint_S f(x, y, z) dS = \iint_F f(\gamma(y, z), y, z) \sqrt{1 + \left(\frac{\partial \gamma}{\partial y}\right)^2 + \left(\frac{\partial \gamma}{\partial z}\right)^2} dy dz$.

Površinski integral druge vrste.

Ako je integral oblika $\iint_S P(x, y, z) dy dz + Q(x, y, z) dx dz + R(x, y, z) dx dy$ obično ga podjelimo na tri

dijela $\iint_S P(x, y, z) dy dz$, $\iint_S Q(x, y, z) dx dz$, $\iint_S R(x, y, z) dx dy$. Neka je $\vec{n} = (\cos \alpha, \cos \beta, \cos \gamma)$ vektor normale na površinu S , gdje su α, β i γ uglovi koje vektor normale zaklapa sa x, y i z osom. Tada

$I_1 = \iint_S P(x, y, z) dy dz = \begin{cases} S : x = \eta(y, z), \\ \text{neka je } D \text{ projekcija od } S \text{ na } y0z \text{ ravan,} \\ \text{neka je } \alpha \text{ ugao koji vektor} \\ \text{normale na } S \text{ zaklapa sa } x\text{-osom,} \end{cases} = \pm \iint_D P(\eta(y, z), y, z) dy dz$ gdje

vrijednost za $\pm$ zavisi od $\cos(\alpha)$ ($\cos(\alpha) > 0$ stavljamo +, za $\cos(\alpha) < 0$ stavljamo -, a za $\cos(\alpha) = 0$ imamo $I_1 = 0$). Slično za I_2 i I_3

$I_2 = \iint_S Q(x, y, z) dx dz = \begin{cases} S : y = \mu(x, z), \\ \text{neka je } E \text{ projekcija od } S \text{ na } x0z \text{ ravan,} \\ \text{neka je } \beta \text{ ugao koji vektor} \\ \text{normale na } S \text{ zaklapa sa } y\text{-osom,} \end{cases} = \pm \iint_E Q(x, \mu(x, z), z) dx dz$.

$I_3 = \iint_S R(x, y, z) dx dy = \begin{cases} S : z = \delta(x, y), \\ \text{neka je } F \text{ projekcija od } S \text{ na } x0y \text{ ravan,} \\ \text{neka je } \gamma \text{ ugao koji vektor} \\ \text{normale na } S \text{ zaklapa sa } z\text{-osom,} \end{cases} = \pm \iint_F R(x, y, \delta(x, y)) dx dy$.

Primjena površinskog integrala prve vrste - Izračunavanje površine dijela glatke površi.

$P = \iint_S dS = \iint_D \sqrt{1 + \left(\frac{\partial \eta}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial \eta}{\partial y}\right)^2} dx dy$, gdje je D projekcija od $S: z = \eta(x, y)$ na $x0y$ ravan.

Stoksova formula. ...

Formula Gauss-Ostrogradski.

$\iint_S P(x, y, z) dy dz + Q(x, y, z) dx dz + R(x, y, z) dx dy = \iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial Q}{\partial y} + \frac{\partial R}{\partial z} \right) dx dy dz$

Integrali ovisni o parametru.

$I(\alpha) = \int_{a(\alpha)}^{b(\alpha)} f(x, \alpha) dx \implies I'(\alpha) = \int_{a(\alpha)}^{b(\alpha)} f'_x(x, \alpha) dx + b'(\alpha)f(b(\alpha), \alpha) - a'(\alpha)f(a(\alpha), \alpha)$.

Ako granice a i b ne zavise od α tada $I'(\alpha) = \int_a^b f'_x(x, \alpha) dx$.

Vektorska teorija polja. ...

Cirkulacija i fluks vektorskog polja.

$C = \int_C \vec{v} d\vec{r} = \int_C v_x dx + v_y dy + v_z dz$.

$\Phi = \iint_S \vec{v} \vec{n} dS = \iint_S v_x dy dz + v_y dx dz + v_z dx dy$.

Krivoliniski integral prve vrste (po luku)

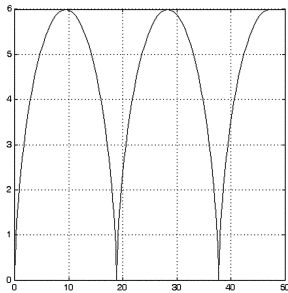
Ako je c kriva data u ravni opisana jednačinom $y = \eta(x)$ gdje je $a \leq x \leq b$ tada

$$\int_c f(x, y) ds = \int_a^b f(x, \eta(x)) \underbrace{\sqrt{1 + (\eta'(x))^2}}_{ds} dx$$

Ako je c kriva opisana parametarskim jednačinama $x = \mu(t)$, $y = \eta(t)$ gdje je $t_1 \leq t \leq t_2$ tada

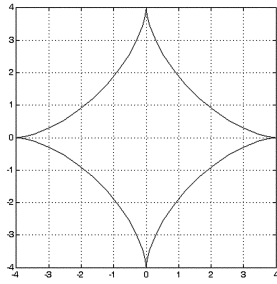
$$\int_c f(x, y) ds = \int_{t_1}^{t_2} f(\mu(t), \eta(t)) \underbrace{\sqrt{(\mu'(t))^2 + (\eta'(t))^2}}_{ds} dt$$

Krivoliniski integrali prve vrste f -ja triju promjenjivih $f(x, y, z)$ uzeti po prostornoj krivoj se računaju analogno. Krivoliniski integral prve vrste NE OVISI O SMJERU PUTA INTEGRACIJE.

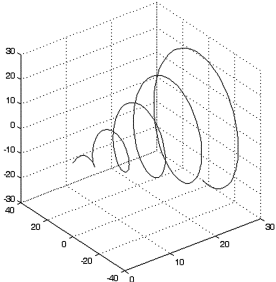

cikloida

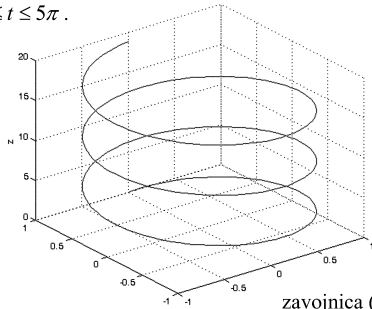
$$x = 3(t - \sin t), y = 3(1 - \cos t), 0 \leq t \leq 5\pi$$

funkcija $x = 4\cos^3 t, y = 4\sin^3 t, 0 \leq t \leq 2\pi$.

funkcija $x = t, y = t \cos t, z = t \sin t, 0 \leq t \leq 30$.

zavojnica (spirala)

$$x = \sin t, y = \cos t, z = t, 0 \leq t \leq 6\pi$$

Izračunati krivoliniski integral prve vrste

$$I = \int_C \sqrt{x^2 + y^2} ds$$

gdje je C krug $x^2 + y^2 = ax$ ($a > 0$).

Rj. Prijetimo se

Ako je c kriva opisana parametarski $c: \begin{cases} x = \eta(t) \\ y = \mu(t) \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases}$ tada

$$\int_c f(x, y) ds = \int_{t_1}^{t_2} f(\eta(t), \mu(t)) \underbrace{\sqrt{(\eta'(t))^2 + (\mu'(t))^2}}_{ds} dt$$

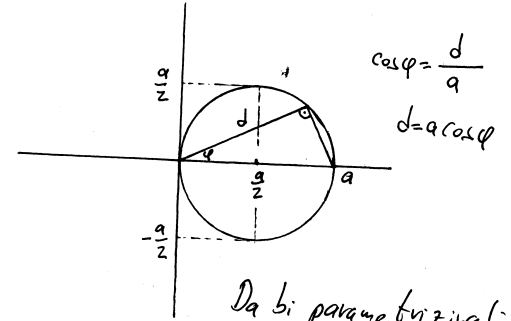
$$x^2 + y^2 = ax$$

$$x^2 - ax + y^2 = 0$$

$$x^2 - 2x \cdot \frac{a}{2} + \frac{a^2}{4} + y^2 = \frac{a^2}{4}$$

$$(x - \frac{a}{2})^2 + y^2 = (\frac{a}{2})^2$$

krug sa centrom $(\frac{a}{2}, 0)$
poluprečnika $r = \frac{a}{2}$

Da bi parametrizovali dati krug pomoći je nam polarnu koordinatu

$$\begin{aligned} x &= r \cos \varphi \\ y &= r \sin \varphi \end{aligned}$$

Kako r zavisi od ugla imamo $r = a \cos \varphi$
 $\varphi \in [-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}]$

Parametrizacija datog kruga je

$$x = a \cos \varphi \cos \varphi = a \cos^2 \varphi$$

$$y = a \cos \varphi \sin \varphi = \frac{a}{2} \sin 2\varphi$$

$$x'_t = 2a \cos \varphi (-\sin \varphi) = -2a \sin \varphi \cos \varphi = -a \sin 2\varphi$$

$$y'_t = a \cos 2\varphi$$

$$\Rightarrow \sqrt{x'_t{}^2 + y'_t{}^2} = \sqrt{a^2(\sin^2 2\varphi + \cos^2 2\varphi)} = a$$

$$I = \int_C \sqrt{x^2 + y^2} ds = \int_{-\pi/2}^{\pi/2} a \cos \varphi \cdot a d\varphi = a^2 \int_{-\pi/2}^{\pi/2} \cos \varphi d\varphi = a^2 \sin \varphi \Big|_{-\pi/2}^{\pi/2} = 2a^2$$

traženo
rešenje

Izračunati krivolinijski integral $I = \int_L (4\sqrt[3]{x} - 3\sqrt{y}) dl$

između tački $E(-1; 0)$ i $F(0; 1)$ L

- a) po pravoj EF ;
- b) po liniji asteroide $x = \cos^3 t, y = \sin^3 t$.

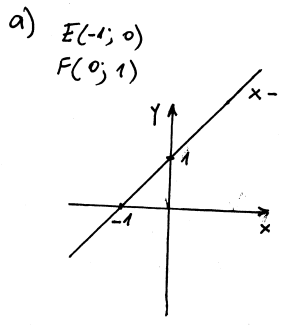
Rj. $I = \int_L (4\sqrt[3]{x} - 3\sqrt{y}) dl$

Ovo je krivolinijski integral prve vrste. Pretpostavimo da ako je L kriva u ravni opisana jednačinom $y = \eta(x)$, osred tački

$$\int_L f(x, y) dl = \int_a^b f(x, \eta(x)) \sqrt{1 + (\eta'(x))^2} dx$$

Ako je L opisana parametarskim jednačinama $\begin{cases} x = \mu(t) \\ y = \alpha(t) \end{cases}$ gdje $t_1 \leq t \leq t_2$

$$\int_L f(x, y) dl = \int_{t_1}^{t_2} f(\mu(t), \alpha(t)) \sqrt{(\mu'(t))^2 + (\alpha'(t))^2} dt$$

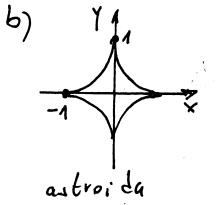
a) $E(-1; 0)$ $F(0; 1)$ $-y = -x - 1, x \in [-1, 0]$ $y = x + 1$

$y' = 1 \Rightarrow dl = \sqrt{1 + 1^2} dx = \sqrt{2} dx$

$$I = \int_L (4\sqrt[3]{x} - 3\sqrt{y}) dl = \int_{-1}^0 (4x^{\frac{1}{3}} - 3(x+1)^{\frac{1}{2}}) \sqrt{2} dx$$

$$= 4\sqrt{2} \int_{-1}^0 x^{\frac{1}{3}} dx - 3\sqrt{2} \int_{-1}^0 (x+1) dx =$$

$$= 4\sqrt{2} \cdot \frac{3}{4} x^{\frac{4}{3}} \Big|_{-1}^0 - 3\sqrt{2} \int_{-1}^0 (x+1) dx = 3\sqrt{2} (0 - 1) - 3\sqrt{2} \cdot \frac{2}{3} (x+1)^{\frac{3}{2}} \Big|_{-1}^0 = -5\sqrt{2}$$

b) $x = \cos^3 t, x' = -3\cos^2 t \sin t$
 $y = \sin^3 t, y' = 3\sin^2 t \cos t$

$$dl = \sqrt{9\cos^4 t \sin^2 t + 9\sin^4 t \cos^2 t} dt$$

↑
traženo
rešenje

$$\sqrt{9\cos^4 t \sin^2 t + 9\sin^4 t \cos^2 t} = 3\sqrt{\cos^2 t \sin^2 t (\cos^2 t + \sin^2 t)} = 3|\sin t \cos t|$$

U našem slučaju t uzima vrijednost od $\frac{\pi}{2}$ do π , pa je

$$dl = -3 \sin t \cos t dt$$

$$I = \int_L (4\sqrt[3]{x} - 3\sqrt{y}) dl = \int_{\frac{\pi}{2}}^{\pi} (4\sqrt[3]{\cos^3 t} - 3\sqrt{\sin^3 t}) (-3 \sin t \cos t) dt$$

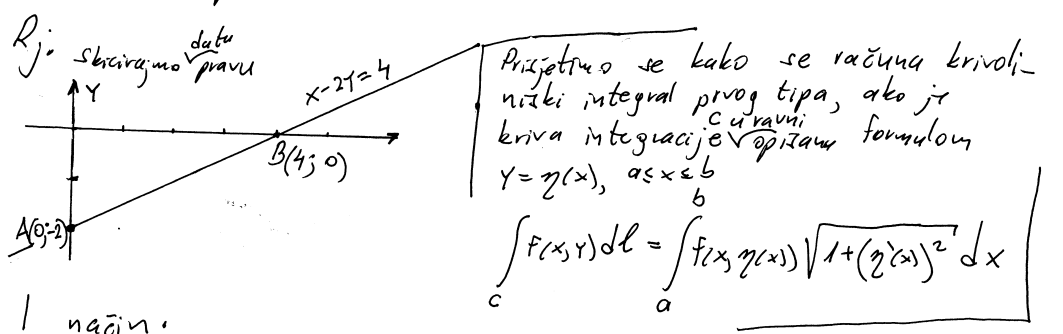
$$= -12 \int_{\frac{\pi}{2}}^{\pi} \cos^2 t \sin t dt + 9 \int_{\frac{\pi}{2}}^{\pi} \sin^{\frac{5}{2}} t \cos t dt =$$

$$= +12 \int_{\frac{\pi}{2}}^{\pi} \cos t d\cos t + 9 \int_{\frac{\pi}{2}}^{\pi} \sin^{\frac{5}{2}} t d\sin t = 12 \cdot \frac{\cos^2 t}{2} \Big|_{\frac{\pi}{2}}^{\pi} + 9 \cdot \frac{\sin^{\frac{7}{2}} t}{\frac{7}{2}} \Big|_{\frac{\pi}{2}}^{\pi}$$

$$= 4((-1)^2 - 0) + \frac{18}{7} (0 - 1^{\frac{7}{2}}) = 4 - \frac{18}{7} = -\frac{46}{7}$$

traženo
rešenje

Izračunati krivolinijski integral $\int_{AB} \frac{dl}{\sqrt{x^2+y^2}}$ po odsječku prave $x-2y=4$ od tačke $A(0;-2)$ do tačke $B(4;0)$.

I način:

$$x-2y=4$$

$$2y=x-4$$

$$y=\frac{1}{2}x-2$$

$$y'=\frac{1}{2}$$

$$\int_{AB} \frac{dl}{\sqrt{x^2+y^2}} = \int_0^4 \frac{\sqrt{1+\frac{1}{4}}}{\sqrt{x^2+(\frac{1}{2}x-2)^2}} dx = \frac{\sqrt{5}}{2} \int_0^4 \frac{dx}{\sqrt{\frac{5x^2}{4}-2x+4}}$$

$$= \frac{\sqrt{5}}{2} \cdot \frac{1}{\frac{\sqrt{5}}{4}} \int_0^4 \frac{dx}{\sqrt{x^2-\frac{8}{5}x+\frac{16}{5}}} = \left| x^2-\frac{8}{5}x+\frac{16}{5} = -x^2-2x\cdot\frac{4}{5}+\frac{16}{25}-\frac{16}{25}+\frac{16\cdot 5}{5\cdot 5} = (x-\frac{4}{5})^2+\frac{64}{25} \right|$$

$$= \int_0^4 \frac{d(x-\frac{4}{5})}{\sqrt{(x-\frac{4}{5})^2+\frac{64}{25}}} = \ln \left| x-\frac{4}{5} + \sqrt{(x-\frac{4}{5})^2+\frac{64}{25}} \right| \Big|_0^4 = \ln \left(\frac{16}{5} + \sqrt{\frac{16(16+4)}{25}} \right) - \ln \left(-\frac{4}{5} + \sqrt{\frac{16+64}{25}} \right)$$

$$= \ln \frac{\frac{16+8\sqrt{5}}{5}}{\frac{-4+4\sqrt{5}}{5}} = \ln \frac{4+2\sqrt{5}(\sqrt{5}+1)}{\sqrt{5}-1} = \ln \frac{4+6\sqrt{5}+10}{5-1} = \ln \frac{7+3\sqrt{5}}{2}$$

II način

$$x-2y=4$$

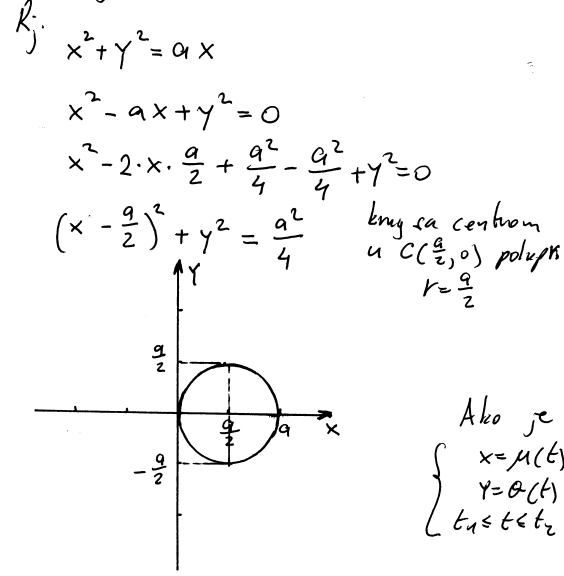
$$x=2y+4$$

$$\frac{\partial x}{\partial y}=2$$

$$\int_{AB} \frac{dl}{\sqrt{x^2+y^2}} = \int_{-2}^0 \frac{\sqrt{1+4}}{\sqrt{(2y+4)^2+y^2}} dy = \sqrt{5} \int_{-2}^0 \frac{dy}{\sqrt{5y^2+16y+16}} = \dots$$

ZAVRŠITI ZA VJEŽBU

Izračunati krivolinijski integral $\int_L (x-y) ds$ po kružnoj liniji $x^2+y^2=ax$.

Kako se računa krivolinijski integral $\int_L f(x,y) ds$?

Ako je kriva L data u obliku f-je $y=g(x)$ gdje je $a \leq x \leq b$ tada

$$\int_L f(x,y) ds = \int_a^b f(x, g(x)) \sqrt{1+(g'(x))^2} dx$$

Ako je kriva L data u parametarskom obliku

$$\begin{cases} x=\mu(t) \\ y=\alpha(t) \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases}$$

tada $\int_L f(x,y) ds = \int_{t_1}^{t_2} f(\mu(t), \alpha(t)) \sqrt{\mu'(t)^2 + \alpha'(t)^2} dt$

Prizetimo se polarnih koordinata $x=r \cos \varphi$
 $y=r \sin \varphi$.

Ako pomjerimo centar u x-osi za $\frac{a}{2}$ i fiksiramo r na $\frac{a}{2}$ imamo da je

$$L: \begin{cases} x=\frac{a}{2}+\frac{a}{2} \cos \varphi \\ y=\frac{a}{2} \sin \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$$

$$(x')^2+(y')^2 = \left(-\frac{a}{2} \sin \varphi\right)^2 + \left(\frac{a}{2} \cos \varphi\right)^2 = \frac{a^2}{4} \sin^2 \varphi + \frac{a^2}{4} \cos^2 \varphi = \frac{a^2}{4}$$

$$\sqrt{x'^2+y'^2} = \frac{a}{2}$$

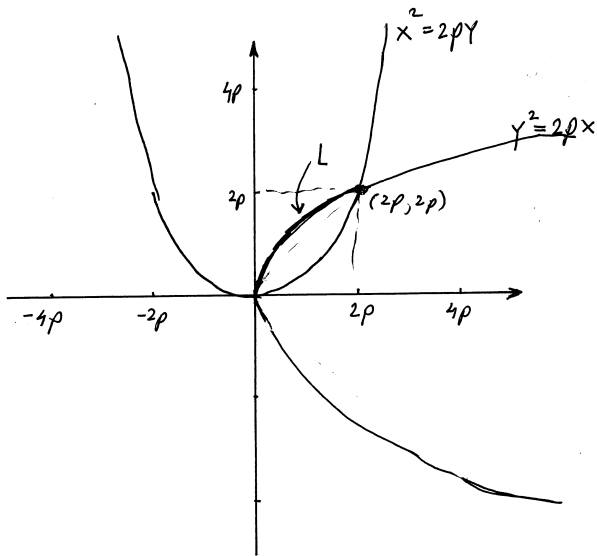
$$\int_L (x-y) ds = \int_0^{2\pi} \left(\frac{a}{2} + \frac{a}{2} \cos \varphi - \frac{a}{2} \sin \varphi \right) \cdot \frac{a}{2} d\varphi = \int_0^{2\pi} \left(\frac{a^2}{4} + \frac{a^2}{4} \cos \varphi - \frac{a^2}{4} \sin \varphi \right) d\varphi =$$

$$= \frac{a^2}{4} \varphi \Big|_0^{2\pi} + \frac{a^2}{4} \sin \varphi \Big|_0^{2\pi} + \frac{a^2}{4} \cos \varphi \Big|_0^{2\pi} = \frac{a^2}{4} \cdot 2\pi = \frac{a^2 \pi}{2}$$

traženo
vježba

⊕ Izračunati krivolinijski integral $\int y ds$ pri čemu je L luk parabole $y^2 = 2px$, koji leži unutar parabole $x^2 = 2py$.

Rj. Skicirajmo dužice date parabole

Prisjetimo se ^{kako se računa} krivolinijski integral $\int_L f(x,y) ds$.

Ako je L kriva u ravni opisana jednačinom $y = g(x)$, $a \leq x \leq b$ se računa

$$\int_L f(x,y) ds = \int_a^b f(x, g(x)) \sqrt{1 + (g'(x))^2} dx$$

U našem slučaju

$$y = \sqrt{2px} \text{ gdje je } 0 \leq x \leq 2p$$

$$y = \sqrt{2px} = \sqrt{2p} \cdot \sqrt{x} \quad (y')^2 = \frac{2p}{4x} = \frac{p}{2x}$$

$$y' = \sqrt{2p} \cdot \frac{1}{2\sqrt{x}} = \frac{p}{\sqrt{2px}} \quad 1 + (y')^2 = 1 + \frac{p}{2x} = \frac{2x+p}{2x}$$

$$\int_L y ds = \int_0^{2p} \sqrt{2p} \cdot \sqrt{x} \cdot \frac{\sqrt{2x+p}}{\sqrt{2x}} dx = \sqrt{2} \cdot \sqrt{p} \cdot \frac{1}{\sqrt{2}} \int_0^{2p} \sqrt{x} \frac{\sqrt{2x+p}}{\sqrt{x}} dx = \left| \frac{d(2x+p)}{dx} = 2 \right|$$

$$= \sqrt{p} \int_0^{2p} \sqrt{2x+p} \cdot \frac{1}{2} d(2x+p) = \frac{\sqrt{p}}{2} \cdot \frac{2}{3} (2x+p)^{\frac{3}{2}} \Big|_0^{2p} = \frac{p^{\frac{1}{2}}}{3} \left((5p)^{\frac{3}{2}} - p^{\frac{3}{2}} \right)$$

$$= \frac{1}{3} p^{\frac{1}{2}} \cdot p^{\frac{3}{2}} (\sqrt{5} - 1) = \frac{p^2}{3} (5\sqrt{5} - 1) \text{ traženo rješenje}$$

⊕ Izračunati $\int xy ds$ gdje je c četvrtina elipse $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$ koja leži u prvom kvadrantu.

Rj. I način:

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1 \quad c: \begin{cases} y = \frac{b}{a} \sqrt{a^2 - x^2} \\ 0 \leq x \leq a \end{cases}$$

$$\frac{y^2}{b^2} = 1 - \frac{x^2}{a^2}$$

$$y^2 = b^2 - \frac{b^2}{a^2} x^2$$

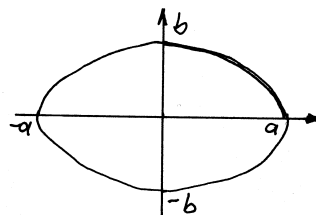
$$y' = \frac{b}{a} \cdot \frac{-2x}{2\sqrt{a^2 - x^2}}$$

$$y = \frac{b}{a} \sqrt{a^2 - x^2}$$

$$y = \frac{b}{a} \sqrt{a^2 - x^2}$$

$$\int_c xy ds = \int_0^a x \frac{b}{a} \sqrt{a^2 - x^2} \sqrt{1 + \left(\frac{-x}{\sqrt{a^2 - x^2}}\right)^2} dx$$

= ...

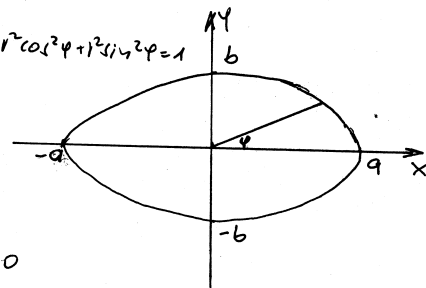
II način

Uvodimo proširene polarne koordinate

$$x = a r \cos \varphi \quad x^2 = a^2 r^2 \cos^2 \varphi \quad \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = r^2 \cos^2 \varphi + r^2 \sin^2 \varphi = 1$$

$$y = b r \sin \varphi \quad y^2 = b^2 r^2 \sin^2 \varphi$$

za $\varphi = 0$ imamo $x = a, y = 0$
za $\varphi = \frac{\pi}{2}$ imamo $x = 0, y = b$ } $\rightarrow r = 1$

Sad elipsu možemo napisati u parametarskom obliku tj. imamo

$$c: \begin{cases} x = a \cos \varphi \\ y = b \sin \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2} \end{cases} \quad \frac{\partial x}{\partial \varphi} = -a \sin \varphi$$

$$\frac{\partial y}{\partial \varphi} = b \cos \varphi$$

$$\int_c f(x,y) ds = \int_{\frac{\pi}{2}}^0 f(\varphi(t), \psi(t)) \sqrt{\left(\frac{\partial x}{\partial t}\right)^2 + \left(\frac{\partial y}{\partial t}\right)^2} dt \text{ gdje je } \begin{cases} x = \varphi(t) \\ y = \psi(t) \\ t \in [0, 2\pi] \end{cases}$$

$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} xy ds = \int_0^{\frac{\pi}{2}} (a \cos \varphi)(b \sin \varphi) \sqrt{a^2 \sin^2 \varphi + b^2 \cos^2 \varphi} d\varphi = ab \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos \varphi \sin \varphi \sqrt{a^2 + (b^2 - a^2) \cos^2 \varphi} d\varphi$$

$$= \int_{(b^2 - a^2) \cos^2 \varphi = u}^{a^2 + (b^2 - a^2) \cos^2 \varphi = u} \cos \varphi (-\sin \varphi) d\varphi = du \quad \varphi = 0 \Rightarrow u = b^2 \quad \varphi = \frac{\pi}{2} \Rightarrow u = a^2$$

$$= ab \cdot \frac{-1}{2(b^2 - a^2)} \int_{b^2}^{a^2} \sqrt{u} du$$

$$= \frac{-ab}{2(b^2 - a^2)} \cdot \frac{2}{3} u^{\frac{3}{2}} \Big|_{b^2}^{a^2} = \frac{-ab}{(b-a)(b+a)} \cdot \frac{1}{3} \cdot \frac{(a^3 - b^3)}{(a-b)(a^2 + ab + b^2)} = \frac{ab}{3(a+b)} (a^2 + ab + b^2)$$

Izračunati krivolinijski integral $I = \int_C z \sqrt{x^2 + y^2 + 2z^2} dS$

ako je C kriva $x = \frac{r\sqrt{2}}{2} \cos t$,
 $y = \frac{r\sqrt{2}}{2} \sin t$, $z = r \sin t$, $t \in [0, \pi]$.

Rj. Ako je C kriva opisana parametrickim jednačinama

$$C: \begin{cases} x = \mu(t) \\ y = \eta(t) \\ z = \gamma(t) \end{cases}, t_1 \leq t \leq t_2 \quad \text{tada}$$

$$\int_C f(x, y, z) dS = \int_{t_1}^{t_2} f(\mu(t), \eta(t), \gamma(t)) \sqrt{(\mu'(t))^2 + (\eta'(t))^2 + (\gamma'(t))^2} dt$$

$$x^2 + y^2 + 2z^2 = \frac{2r^2}{4} \cos^2 t + \frac{2r^2}{4} \sin^2 t + 2r^2 \sin^2 t = r^2 \cos^2 t + 2r^2 \sin^2 t$$

$$x'_t = -\frac{\sqrt{2}}{2} r \sin t, \quad y'_t = \frac{\sqrt{2}}{2} r \cos t, \quad z'_t = r \cos t$$

$$(x'_t)^2 + (y'_t)^2 + (z'_t)^2 = \frac{1}{2} r^2 \sin^2 t + \frac{1}{2} r^2 \cos^2 t + r^2 \cos^2 t = r^2 \sin^2 t + r^2 \cos^2 t = r^2$$

$$\sqrt{(\mu'(t))^2 + (\eta'(t))^2 + (\gamma'(t))^2} = \sqrt{r^2} = r$$

$$I = \int_C z \sqrt{x^2 + y^2 + 2z^2} dS = \int_0^\pi r \sin t \sqrt{\frac{r^2 \cos^2 t + 2r^2 \sin^2 t}{r^2 (\cos^2 t + 2\sin^2 t)}} r dt =$$

$$= r^3 \int_0^\pi \sin t \sqrt{\frac{\cos^2 t + 2\sin^2 t}{1 - \cos^2 t}} dt = r^3 \int_0^\pi \sin t \sqrt{2 - \cos^2 t} dt =$$

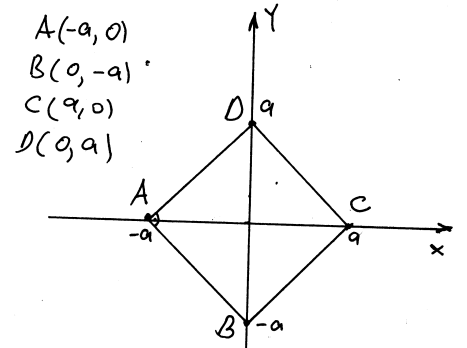
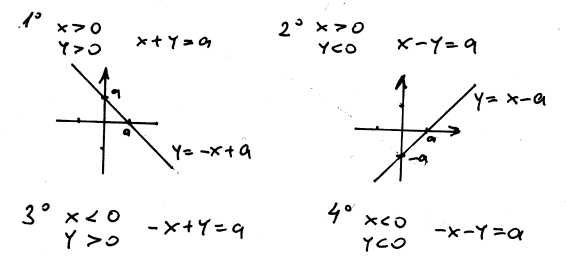
$$= \left| \begin{matrix} \cos t = u \\ -\sin t dt = du \\ \sin t dt = -du \end{matrix} \right|_{t=0}^{t=\pi} \Rightarrow u|_1^{-1} = r^3 \int_{-1}^1 \sqrt{2 - t^2} dt = r^3 \int_{-1}^1 \frac{2 - t^2}{\sqrt{2 - t^2}} dt$$

ZA
VJEŠU

$$\dots = r^3 \cdot \frac{1}{2} t \sqrt{2 - t^2} \Big|_{-1}^1 + r^3 \int_{-1}^1 \frac{dt}{\sqrt{2 - t^2}} = \dots = \left(1 + \frac{\pi}{2}\right) r^3$$

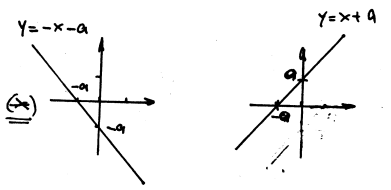
Izračunati integral po krivoj $C \int_C xy ds$ gdje je C kvadrat $|x| + |y| = a$, $a > 0$.

Rj. Kako nacrtati kvadrat $|x| + |y| = a$?

Kriva po kojoj se integrirati mora biti glatka, ako ima čošak razbije se na dijelove.

$$\int_C xy ds = \int_{AB} xy ds + \int_{BC} xy ds + \int_{CD} xy ds + \int_{DA} xy ds$$

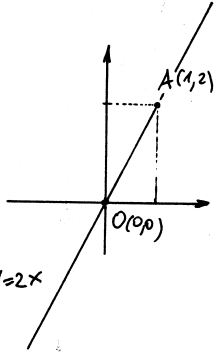

$$\int_C f(x, y) ds = \int_a^b f(x, \varphi(x)) \sqrt{1 + (\varphi'(x))^2} dx, \quad \text{gdje } y = \varphi(x) \text{ kriva } x \in [a, b]$$

$$\begin{aligned} & \int_{-a}^0 x \cdot (-x - a) \sqrt{1 + (-1)^2} dx + \int_0^a x(x - a) \sqrt{1 + 1^2} dx + \int_0^a x(-x + a) \sqrt{1 + (-1)^2} dx \\ & + \int_{-a}^0 x(x + a) \sqrt{1 + 1^2} dx = \sqrt{2} \left(\int_{-a}^0 (-x^2 - ax + x^2 + ax) dx + \int_0^a (x^2 - ax - x^2 + ax) dx \right) = 0 \end{aligned}$$

Izračunati integral $\int_C \frac{ds}{\sqrt{x^2+y^2+4}}$ gdje je c duž koja spaja tačke $O(0,0)$ i tačku $A(1,2)$.

Rj.

$c: y=2x$ $y'=2$

$$\int_C f(x,y) ds = \int_a^b f(x, \varphi(x)) \sqrt{1+(\varphi'(x))^2} dx$$

gdje je $y=\varphi(x)$ kriva $x \in [a, b]$

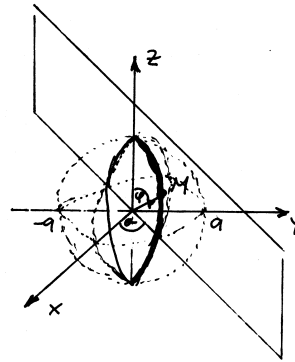
$$\int_C \frac{1}{\sqrt{x^2+y^2+4}} ds = \int_0^1 \frac{1}{\sqrt{x^2+(2x)^2+4}} dx = \sqrt{5} \int_0^1 \frac{dx}{\sqrt{5x^2+4}}$$

$$= \sqrt{5} \int_0^1 \frac{dx}{\sqrt{4(\frac{5}{4}x^2+1)}} = \frac{\sqrt{5}}{2} \int_0^1 \frac{d(\frac{\sqrt{5}}{2}x)}{\sqrt{(\frac{\sqrt{5}}{2}x)^2+1}} \cdot \frac{2}{\sqrt{5}} = \ln \left| \frac{\sqrt{5}x}{2} + \sqrt{(\frac{\sqrt{5}x}{2})^2+1} \right| \Big|_0^1$$

$$= \ln \left| \frac{\sqrt{5}}{2} + \sqrt{\frac{5}{4}+1} \right| - \ln 1 = \ln \left| \frac{\sqrt{5}}{2} + \sqrt{\frac{9}{4}} \right| = \ln \frac{\sqrt{5}+3}{2}$$

Izračunati $\int_C \sqrt{2y^2+z^2} ds$ gdje je c krug dobijen presjekom sfere $x^2+y^2+z^2=a^2$ i ravni $x=y$.

Rj.

Kako ćemo opisati sferu parametricki? (sferne koordinate)

$$\begin{aligned} x &= r \sin \varphi \cos \alpha & r &= a \\ y &= r \sin \varphi \sin \alpha & 0 \leq \alpha \leq 2\pi \\ z &= r \cos \varphi & 0 \leq \varphi \leq \pi \end{aligned}$$

Kako da parametricki opišemo krug dobijen presjekom sfere i ravni?

Za pravu $x=y$ znamo da je ugao između ove pravice i x-ose 45° . Prema tome $\alpha=45^\circ$, ($r=a$):

$$c: \begin{cases} x = \frac{\sqrt{2}}{2} a \sin \varphi \\ y = \frac{\sqrt{2}}{2} a \sin \varphi \\ z = a \cos \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$$

$\uparrow$ a: r su fiksimani

$$2y^2+z^2 = 2 \cdot \frac{2}{4} a^2 \sin^2 \varphi + a^2 \cos^2 \varphi = a^2$$

Ako je kriva opisana sa $x=\mu(t)$, $y=\eta(t)$, $z=\xi(t)$, $2 < t < 3$ onda je

$$\int_C f(x,y,z) ds = \int_a^b f(\mu(t), \eta(t), \xi(t)) \sqrt{(\mu'(t))^2 + (\eta'(t))^2 + (\xi'(t))^2} dt$$

$$\frac{\partial x}{\partial \varphi} = \frac{\sqrt{2}}{2} a \cos \varphi$$

$$\frac{\partial y}{\partial \varphi} = \frac{\sqrt{2}}{2} a \cos \varphi$$

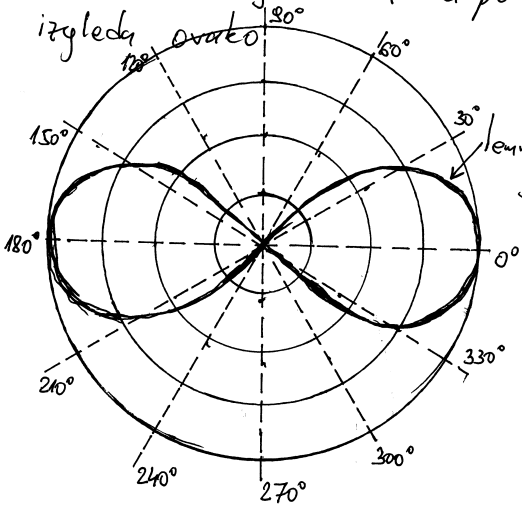
$$\frac{\partial z}{\partial \varphi} = -a \sin \varphi$$

$$\int_C \sqrt{2y^2+z^2} ds = \int_0^{2\pi} \sqrt{a^2} \cdot \sqrt{\frac{2}{4} a^2 \cos^2 \varphi + \frac{2}{4} a^2 \cos^2 \varphi + a^2 \sin^2 \varphi} dt$$

$$= \int_0^{2\pi} a \cdot \sqrt{a^2(\cos^2 \varphi + \sin^2 \varphi)} dt = a^2 \int_0^{2\pi} dt = 2a^2 \pi$$

⊕ Izračunati krivolinijski integral prve vrste $\int (x+y) dS$, ako je c desna latica lemniskate $\rho = a\sqrt{\cos 2\varphi}$.

Rj. Lemniskata $\rho = a\sqrt{\cos 2\varphi}$ u polarnom koordinatnom sistemu izgleda ovako

Dana kriva je prikazana u polarnim koordinatama

$$c: \begin{cases} \rho = a\sqrt{\cos 2\varphi} \\ \varphi \in [-\frac{\pi}{4}, \frac{\pi}{4}] \cup [\frac{3\pi}{4}, \frac{5\pi}{4}] \end{cases}$$

Prijetimo se,

$$\int_c (x+y) dS = \int_{t_1}^{t_2} (\gamma(t) + \mu(t)) \sqrt{(\gamma'(t))^2 + (\mu'(t))^2} dt$$

ako je c data u obliku

$$c: \begin{cases} x = \gamma(t) \\ y = \mu(t) \\ t \in [t_1, t_2] \end{cases}$$

ko pomoci uvedimo polarne koordinate

$$\int_c (x+y) dS = \begin{cases} x = \rho \cos \varphi \\ y = \rho \sin \varphi \\ \text{za } \rho \text{ dajemo a zebiti } \rho = a\sqrt{\cos 2\varphi} \end{cases}$$

Prima tome desna latica lemniskate

$$c: \begin{cases} x = a \cos \varphi \sqrt{\cos 2\varphi} \\ y = a \sin \varphi \sqrt{\cos 2\varphi} \\ -\frac{\pi}{4} \leq \varphi \leq \frac{\pi}{4} \end{cases}$$

$$y' = (a \cos \varphi \sqrt{\cos 2\varphi} + a \sin \varphi \cdot \frac{1}{2} (\cos 2\varphi)^{-\frac{1}{2}} (-\sin 2\varphi) \cdot 2) d\varphi$$

$$= (a \cos \varphi \sqrt{\cos 2\varphi} - a \sin \varphi \frac{\sin 2\varphi}{\sqrt{\cos 2\varphi}}) d\varphi$$

$$x'^2 + y'^2 = a^2 \frac{\sin^2 3\varphi}{\cos 2\varphi} d\varphi^2 + a^2 \frac{\cos^2 3\varphi}{\cos 2\varphi} d\varphi^2 = a^2 \frac{1}{\cos 2\varphi} d\varphi^2$$

$$= \int_{-\frac{\pi}{4}}^{\frac{\pi}{4}} \sqrt{\cos 2\varphi} \cdot a (\cos \varphi + \sin \varphi) \cdot a \frac{1}{\sqrt{\cos 2\varphi}} d\varphi = a^2 \int_{-\frac{\pi}{4}}^{\frac{\pi}{4}} (\cos \varphi + \sin \varphi) d\varphi$$

$$= a^2 (\sin \varphi \Big|_{-\frac{\pi}{4}}^{\frac{\pi}{4}} - \cos \varphi \Big|_{-\frac{\pi}{4}}^{\frac{\pi}{4}}) = a^2 \sqrt{2} \quad \text{traženo rješenje}$$

Zadaci za vježbu

U zadacima 3770—3775 izračunati date krivolinijske integrale.

3770. $\int_L \frac{ds}{x-y}$, pri čemu je L odsečak na pravoj $y = \frac{1}{2}x - 2$, koji leži između tačaka $A(0, -2)$ i $B(4, 0)$.

3771. $\int_L xy ds$, pri čemu je L kontura pravougaonika čija su temena $A(0, 0)$, $B(4, 0)$, $C(4, 2)$ i $D(0, 2)$.

3772. $\int_L y ds$, pri čemu je L luk parabole $y^2 = 2px$, koji leži unutar parabole $x^2 = 2py$.

3773. $\int_L (x^2 + y^2)^n ds$, pri čemu je L krug $x = a \cos t$, $y = a \sin t$.

3774. $\int_L xy ds$, pri čemu je L četvrtina elipse koja leži u prvom kvadrantu.

3775. $\int_L \sqrt{2y} ds$, pri čemu je L prvi svod cikloide $x = a(t - \sin t)$, $y = a(1 - \cos t)$.

3776. Napisati obrazac za izračunavanje integrala $\int F(x, y) ds$ u polarnim koordinatama, ako je kriva L zadata jednačinom $\rho = \rho(\varphi)$ ($\varphi_1 \leq \varphi \leq \varphi_2$).

3777*. Izračunati $\int_L (x-y) ds$, po kružnoj liniji $x^2 + y^2 = ax$.

3778. Izračunati $\int_L \sqrt{x^2 - y^2} ds$ po krivoj $(x^2 + y^2)^2 = a^2(x^2 - y^2)$ ($x \geq 0$) (polovina lemniskate).

3779. Izračunati $\int_L \arctg \frac{y}{x} ds$ po delu Arhimedove spirale $\rho = 2\varphi$ koji leži unutar kruga poluprečnika R , čiji je centar u koordinatnom početku.

3780. Izračunati $\int_L \frac{z^2 ds}{x^2 + y^2}$ po prvom zavoju zavojnice $x = a \cos t$, $y = a \sin t$, $z = at$.

3781. Izračunati $\int_L xyz ds$ po delu kružne linije $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$, $x^2 + y^2 = \frac{R^2}{4}$, koji leži u prvom oktantu.

3782. Izračunati $\int_L (2z - \sqrt{x^2 + y^2}) ds$ po prvom zavoju konusne zavojnice $x = t \cos t$, $y = t \sin t$, $z = t$.

3783. Izračunati $\int_L (x+y) ds$ po delu kružne linije $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$, $y = x$, koji leži u prvom oktantu.

Rješenja

3770. $\sqrt{5} \ln 2$ 3771. 24.

3772. $\frac{R^2}{3} (5\sqrt{5} - 1)$ 3773. $2\pi a^{2n+1}$.

3774. $\frac{ab(a^2 + ab + b^2)}{3(a+b)}$ 3775. $4\pi a\sqrt{a}$.

3776. $\int_{\varphi_1}^{\varphi_2} F(\rho \cos \varphi, \rho \sin \varphi) \sqrt{\rho^2 + \rho'^2} d\varphi$.

3777*. $\frac{\pi a^2}{2}$. Preći na polarne koordinate.

3778. $\frac{2a^2\sqrt{2}}{3}$ 3779. $\frac{1}{12} [(R^2 + 4)^{\frac{3}{2}} - 8]$.

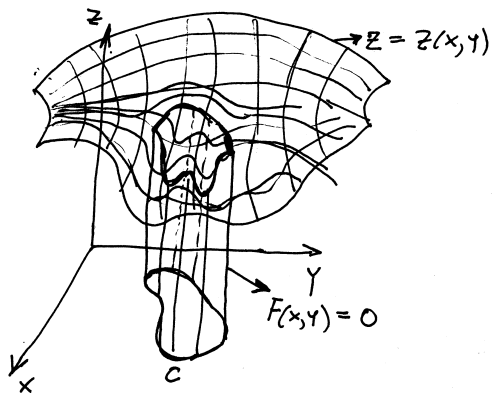
3780. $\frac{8a\pi^2\sqrt{2}}{3}$ 3781. $\frac{R^4\sqrt{3}}{32}$

3782. $\frac{2\sqrt{2}}{3} [(1 + 2\pi^2)^{\frac{3}{2}} - 1]$ 3783. $R^2\sqrt{2}$.

Računanje površine cilindrične površi

Ako je S dio cilindrične površine $F(x,y)=0$ između xOy ravni i neke površine $z=z(x,y)$ tada se površina $P(S)$ površi S računa po formuli:

$$P(S) = \int_C z(x,y) dS \quad \text{gdje je } c: \begin{cases} F(x,y)=0 \\ z=0 \end{cases}$$

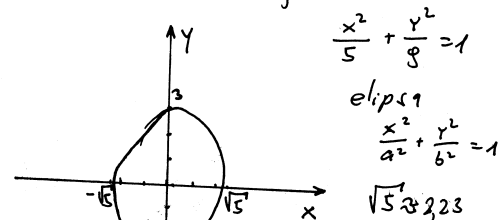

$P(S)$ - površina dijela cilindrične površi

Izračunati površinu eliptičkog valjka $9x^2 + 5y^2 = 45$ koji se nalazi između površi $z=0$ i $z=y$.

Rj:
$$P(S) = \int_C z(x,y) dS \quad \text{gdje je } c: \begin{cases} F(x,y)=0 \\ z=0 \end{cases}$$

Skraćivamo valjak $9x^2 + 5y^2 = 45$: 45
u xOy ravni on izgleda

$z(x,y) = y$
 $c: \begin{cases} 9x^2 + 5y^2 = 45 \\ z=0 \end{cases}$
 c je elipsa

Svedimo elipsu $\frac{x^2}{5} + \frac{y^2}{9} = 1$ na parametarski oblik $x = a \cos t$
 $y = b \sin t$

U našem slučaju $x = \sqrt{5} \cos t$
 $y = 3 \sin t$
 $0 \leq t \leq 2\pi$

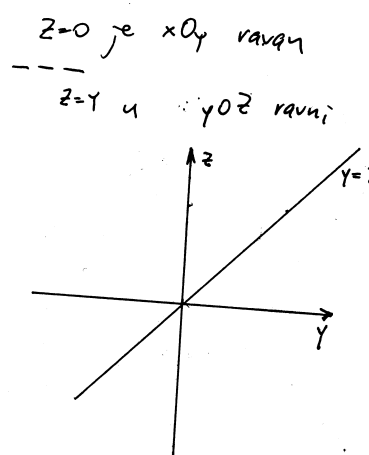
$$c: \begin{cases} x = a \cos t \\ y = b \sin t \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases} \quad \int_C f(x,y) ds = \int_{t_1}^{t_2} f(a \cos t, b \sin t) \sqrt{(a \sin t)^2 + (b \cos t)^2} dt$$

$dS = \sqrt{5 \sin^2 t + 9 \cos^2 t} dt$ Kako se ravni $z=0$ i $z=y$ sijeku u x -osi, to će parametar t uzimati vrijednosti od 0 do π

$$P(S) = \int_C y dS = \int_0^\pi 3 \sin t \sqrt{5 \sin^2 t + 9 \cos^2 t} dt = 3 \int_0^\pi \sin t \sqrt{5(1 - \cos^2 t) + 9 \cos^2 t} dt =$$

$$= 3 \int_0^\pi \sin t \sqrt{5 + 4 \cos^2 t} dt = \left| \begin{array}{l} 2 \cos t = u \\ -2 \sin t dt = du \\ \sin t dt = -\frac{1}{2} u \end{array} \right|_{t=0}^{t=\pi} = 3 \int_{u=2}^{-2} (-\frac{1}{2}) \sqrt{5+u^2} du =$$

$$= 3 \cdot \frac{1}{2} \cdot 2 \int_{-2}^2 \sqrt{5+u^2} du = 3 \int_{-2}^2 \frac{5+u^2}{\sqrt{5+u^2}} du = 3 \int_{-2}^2 \frac{5}{\sqrt{5+u^2}} du + 3 \int_{-2}^2 \frac{u^2}{\sqrt{5+u^2}} du = \left| \frac{5u \operatorname{arcsinh} \frac{u}{\sqrt{5}}}{\sqrt{5+u^2}} + \frac{1}{4} \sqrt{5+u^2} \right|_{-2}^2 = \frac{15\sqrt{5}}{4}$$

$z=0$ je xOy ravan
 $z=y$ u yOz ravni
 $z=y$ je ravan koja sadrži x -osu a u yOz ravni sadrži $y=z$ pravu

Izračunati površinu dijela valjka $x^2+y^2=1$ koji se nalazi između površi $z=0$ i $z=\sqrt{x^2+y^2}+\sqrt{1-x^2}+\sqrt{1-y^2}$

R: $P(S) = \int_C z(x,y) dS$ gdje je $C: \begin{cases} F(x,y) = 0 \\ z = 0 \end{cases}$

U ovom slučaju je $z(x,y) = \sqrt{x^2+y^2} + \sqrt{1-x^2} + \sqrt{1-y^2}$

$C: \begin{cases} x^2+y^2=1 \\ z=0 \end{cases}$ tj. $C: x^2+y^2=1$

Parametrizirajmo kružnicu: $\begin{cases} x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$

U našem slučaju: $\begin{cases} x = \cos \varphi \\ y = \sin \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$

$C: \begin{cases} x = \mu(t) \\ y = \eta(t) \\ t_1 \leq t \leq t_2 \end{cases}$ $\int_C f(x,y) dS = \int_{t_1}^{t_2} f(\mu(t), \eta(t)) \sqrt{(\mu'(t))^2 + (\eta'(t))^2} dt$

$(\cos \varphi)' = -\sin \varphi$
 $(\sin \varphi)' = \cos \varphi$
 $dS = \sqrt{\sin^2 \varphi + \cos^2 \varphi} d\varphi = d\varphi$
 $\begin{cases} \sqrt{x^2+y^2} = 1 \\ \sqrt{1-x^2} = \cos \varphi \\ \sqrt{1-y^2} = \sin \varphi \end{cases}$

Definiciono područje f-je $z = \sqrt{x^2+y^2} + \sqrt{1-x^2} + \sqrt{1-y^2}$ je $\{(x,y) | -1 \leq x \leq 1; -1 \leq y \leq 1\}$ zbo simetričnosti otkini dijela $\frac{\pi}{2}$

$P(S) = \int_C (\sqrt{x^2+y^2} + \sqrt{1-x^2} + \sqrt{1-y^2}) dS = 4 \int_0^{\frac{\pi}{2}} (1 + \sin \varphi + \cos \varphi) d\varphi =$
 $= 4 \left[\varphi \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} - \cos \varphi \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} + \sin \varphi \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} \right] = 4 \left(\frac{\pi}{2} + 1 + 1 \right) = 2\pi + 8$

Izračunati površinu cilindra $x^2+y^2=R^2$ između ravni $z=0$ i površi $z=R+\frac{x^2}{R}$.

Zadaci za vježbu

U zadacima 3792 — 3797 izračunati površine datih cilindričnih omotača, koji leže između ravni Oxy i navedenih površina.

3792. $x^2+y^2=R^2, z=R+\frac{x^2}{R}$.

3793. $y^2=2px, z=\sqrt{2px-4x^2}$.

3794. $y^2=\frac{4}{9}(x-1)^3, z=2-\sqrt{x}$.

3795. $x^2+y^2=R^2, 2Rz=xy$.

3796. $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1, z=kx$ i $z=0$ ($z \geq 0$) („cilindrična potkovica“)

3797. $y=\sqrt{2px}, z=y$ i $x=\frac{8}{9}p$.

3798. Izračunati površinu onog dela kružnog cilindra koji iz njega iseca drugi isti takav cilindar, ako im se ose seku pod pravim uglom a poluprečnici su im R (uporedi sa rešenjem zadatka 3642).

3799. Naći površinu onog dela cilindra $x^2+y^2=Rx$, koji leži unutar sfere $x^2+y^2+z^2=R^2$.

Rješenja

3792. $3\pi R^2$. 3793. $\frac{\pi p^2}{4}$. 3794. $\frac{11}{3}$. 3795. R^2 .

3796. $ka \left(a + \frac{b^2}{2c} \ln \frac{a+c}{a-c} \right)$, gde je $c = \sqrt{a^2 - b^2}$. Za $a-b$ S- $2ka^2$.

3797. $\frac{98}{81}p^2$. 3798. $8R^2$. 3799. $4R^2$.

Krivolinijski integral druge vrste po koordinatama

Ako je c data kriva u ravni opisana jednačinom $y = \eta(x)$ gdje je $a \leq x \leq b$ tada

$$\int_c P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_a^b [P(x, \eta(x)) + Q(x, \eta(x)) \cdot \eta'(x)] dx$$

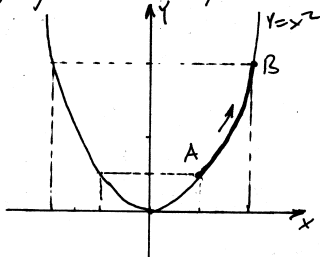
Ako je c data kriva opisana parametarskim jednačinama $x = \mu(t)$, $y = \eta(t)$ gdje je $t_1 \leq t \leq t_2$ tada

$$\int_c P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_{t_1}^{t_2} [P(\mu(t), \eta(t)) \mu'(t) + Q(\mu(t), \eta(t)) \eta'(t)] dt$$

Analogne formule vrijede za krivolinijski integral druge vrste uzete po prostornoj krivoj. Krivolinijski integral druge vrste OVISI O SMJERU PUTA INTEGRACIJE (bitna je orijentacija i u kom smjeru ide luk).

Izračunati krivolinijski integral $\int (x^2 - 2xy) dx + (2xy + y^2) dy$ gdje je c luk parabole $y = x^2$ od tačke $A(1,1)$ do $B(2,4)$.

Rj.

$y = x^2$
 $\frac{\partial y}{\partial x} = 2x$
 $1 \leq x \leq 2$

Ako je data kriva $y = \eta(x)$, $a \leq x \leq b$

$$\int_c P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_a^b [P(x, \eta(x)) + Q(x, \eta(x)) \cdot \eta'(x)] dx$$

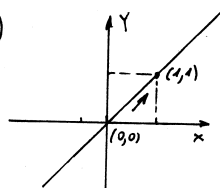
$$\int_c (x^2 - 2xy) dx + (2xy + y^2) dy = \int_1^2 (x^2 - 2x^3 + (2x^3 + x^4) \cdot 2x) dx = \int_1^2 (2x^5 + 4x^4 - 2x^3 + x^2) dx$$

$$= 2 \cdot \frac{1}{6} x^6 \Big|_1^2 + 4 \cdot \frac{1}{5} x^5 \Big|_1^2 - 2 \cdot \frac{1}{4} x^4 \Big|_1^2 + \frac{1}{2} x^3 \Big|_1^2 = \frac{1}{3} \cdot 63 + \frac{4}{5} \cdot 31 - \frac{1}{2} \cdot 15 + \frac{1}{2} \cdot 7 = 10 + \frac{13}{30}$$

Izračunati krivolinijski integral $\int_{(0,0)}^{(1,1)} 2xy dx + x^2 dy$ ako prelazimo po liniji

a) $y = x$ b) $y = x^2$ c) $y = x^3$ d) $y^2 = x$

Rj.

Ako je data kriva $y = \eta(x)$, $a \leq x \leq b$

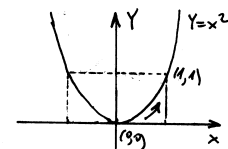
$$\int_c P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_a^b [P(x, \eta(x)) + Q(x, \eta(x)) \cdot \eta'(x)] dx$$

a) $y = x$
 $y' = 1$

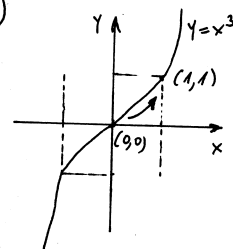
$$\int_{(0,0)}^{(1,1)} 2xy dx + x^2 dy = \int_0^1 (2x^2 + x^2 \cdot 1) dx = 3 \int_0^1 x^2 dx = 3 \cdot \frac{1}{3} x^3 \Big|_0^1 = 3 \cdot \frac{1}{3} = 1$$

b) $y = x^2$
 $y' = 2x$

$$\int_{(0,0)}^{(1,1)} 2xy dx + x^2 dy = \int_0^1 (2x \cdot x^2 + x^2 \cdot 2x) dx = \int_0^1 4x^3 dx = 4 \cdot \frac{1}{4} x^4 \Big|_0^1 = 4 \cdot \frac{1}{4} = 1$$

c)

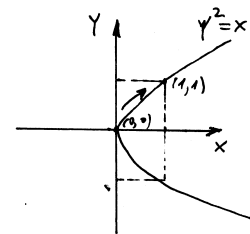
$y = x^3$
 $y' = 3x^2$

$$\int_{(0,0)}^{(1,1)} 2xy dx + x^2 dy = \int_0^1 (2x \cdot x^3 + x^2 \cdot 3x^2) dx = \int_0^1 5x^4 dx = 5 \cdot \frac{1}{5} x^5 \Big|_0^1 = 5 \cdot \frac{1}{5} = 1$$

d)

$x = y^2$
 $x' = 2y$

$$\int_{(0,0)}^{(1,1)} 2xy dx + x^2 dy = \int_0^1 (2 \cdot y^2 \cdot y \cdot 2y + (y^2)^2) dy = \int_0^1 (4y^4 + y^4) dy = \int_0^1 5y^4 dy = 5 \cdot \frac{1}{5} y^5 \Big|_0^1 = 1$$

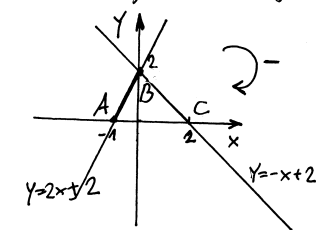
Izračunati krivolinijske integrale

a) $\oint_{-l} 2x dx - (x+2y) dy$

b) $\oint_{+l} y \cos x dx + \sin x dy$

gdje je l kontura trougla čiji su vrhovi $A(-1; 0)$, $B(0; 2)$ i $C(2; 0)$.

Rj. a) Nacrtajmo trougao $\triangle ABC$.

Provucimo pravu kroz tačke $B(0; 2)$ i $C(2; 0)$

$$\frac{x-x_1}{x_2-x_1} = \frac{y-y_1}{y_2-y_1}$$

$$y = -x + 2$$

$$\frac{x}{2} = \frac{y-2}{-2}$$

$$x = -y + 2$$

Provucimo pravu kroz $A(-1; 0)$ i $B(0; 2)$

$$\frac{x-x_1}{x_2-x_1} = \frac{y-y_1}{y_2-y_1} \quad \frac{x+1}{1} = \frac{y}{2}$$

$$\oint_{-l} 2x dx - (x+2y) dy = \int_{B(0;2)}^{C(2;0)} 2x dx - (x+2y) dy + \int_{C(2;0)}^{A(-1;0)} 2x dx - (x+2y) dy + \int_{A(-1;0)}^{B(0;2)} 2x dx - (x+2y) dy$$

$$\int_{(0;2)}^{(2;0)} 2x dx - (x+2y) dy = \left| \begin{matrix} y = -x+2 \\ dy = -dx \end{matrix} \right| = \int_{(0;2)}^{(2;0)} [2x - (x+2(-x+2))(-1)] dx =$$

$$= \int_{(0;2)}^{(2;0)} [2x + x - 2x + 4] dx = \int_{(0;2)}^{(2;0)} (x+4) dx = \left(\frac{1}{2}x^2 + 4x \right) \Big|_0^2 = 2 + 8 = 10$$

$$\int_{A(-1;0)}^{B(0;2)} 2x dx - (x+2y) dy = \left| \begin{matrix} y=0 \\ dy=0 \end{matrix} \right| = \int_2^{-1} 2x dx = 2 \cdot \frac{1}{2} x^2 \Big|_2^{-1} = (1-4) = -3$$

$$\int_{B(0;2)}^{A(-1;0)} 2x dx - (x+2y) dy = \left| \begin{matrix} y=2x+2 \\ dy=2dx \end{matrix} \right| = \int_{-1}^0 [2x - (x+2(2x+2))2] dx =$$

$$= \int_{-1}^0 (2x - 2x - 8x - 8) dx = (-8) \int_{-1}^0 (x+1) dx = (-8) \left[\frac{1}{2}x^2 \Big|_{-1}^0 + x \Big|_{-1}^0 \right] =$$

$$= (-8) \left(-\frac{1}{2} + 1 \right) = -4$$

Prema tome $\oint_{\triangle ABC} 2x dx - (x+2y) dy = 10 - 3 - 4 = 3$

b) $\oint_{+l} y \cos x dx + \sin x dy = \int_{AC} y \cos x dx + \sin x dy + \int_{CB} y \cos x dx + \sin x dy + \int_{BA} y \cos x dx + \sin x dy$

$$\int_{C(2;0)}^{A(-1;0)} y \cos x dx + \sin x dy = \left| \begin{matrix} y=0 \\ dy=0 \end{matrix} \right| = \int_{-1}^2 0 dx = 0$$

$$\int_{B(0;2)}^{C(2;0)} y \cos x dx + \sin x dy = \left| \begin{matrix} y = -x+2 \\ dy = -dx \end{matrix} \right| = \int_2^0 [(-x+2) \cos x - \sin x] dx$$

$$= \left| \begin{matrix} u = -x+2 & du = -1 \\ dv = \cos x & v = \sin x \end{matrix} \right| = (-x+2) \sin x \Big|_2^0 + \int_2^0 \sin x dx - \int_2^0 \sin x dx = 0$$

$$\int_{A(-1;0)}^{B(0;2)} y \cos x dx + \sin x dy = \left| \begin{matrix} y = 2x+2 \\ dy = 2dx \end{matrix} \right| = \int_0^{-1} [(2x+2) \cos x + 2 \sin x] dx =$$

$$= 2 \int_0^{-1} [(x+1) \cos x + \sin x] dx = \left| \begin{matrix} u = x+1 & du = dx \\ dv = \cos x & v = \sin x \end{matrix} \right| = 2(x+1) \sin x \Big|_0^{-1} - 2 \int_0^{-1} \sin x dx$$

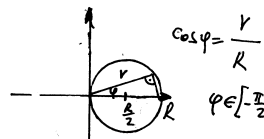
$$+ 2 \int_0^{-1} \sin x dx = 0$$

Prema tome $\oint_{+l} y \cos x dx + \sin x dy = 0$

⊕ Izračunati integral $I = \int_C y^2 dx$

po krivoj koja nastaje kao presjek kugle i valjka
 $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$, $x^2 + y^2 = Rx$.

Rj: $C: \begin{cases} x^2 + y^2 + z^2 = R^2 \\ x^2 + y^2 = Rx \end{cases}$
 Pogledajmo xOy ravan.
 Prvo napišimo krug $x^2 + y^2 = Rx$ u parametarskom obliku.

$$x^2 + y^2 = Rx$$

$$x^2 - 2 \cdot x \cdot \frac{R}{2} + \frac{R^2}{4} - \frac{R^2}{4} + y^2 = 0$$

$$(x - \frac{R}{2})^2 + y^2 = (\frac{R}{2})^2$$

Pretpostavimo se polarne koordinate
 $x = r \cos \varphi$
 $y = r \sin \varphi$

U našem slučaju za krug $x^2 + y^2 = Rx$ za r ćemo uzeti $r = R \cos \varphi$
 Parametarski oblik kruga $x^2 + y^2 = Rx$ je
 $x = R \cos \varphi \cos \varphi = R \cos^2 \varphi$
 $y = R \cos \varphi \sin \varphi$

Uvrstimo ove vrijednosti u kuglu

$$x^2 + y^2 + z^2 = R^2$$

$$R^2 \cos^2 \varphi \cos^2 \varphi + R^2 \cos^2 \varphi \sin^2 \varphi + z^2 = R^2$$

$$R^2 \cos^2 \varphi + z^2 = R^2$$

$$z^2 = R^2 - R^2 \cos^2 \varphi$$

$$z^2 = R^2 (1 - \cos^2 \varphi)$$

$$z^2 = R^2 \sin^2 \varphi$$

Parametarski oblik date krive je:
 $x = R \cos^2 \varphi$
 $y = R \cos \varphi \sin \varphi$
 $z = R \sin \varphi$
 $-\frac{\pi}{2} \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2}$

$$I = \int_C y^2 dx = \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \begin{matrix} x = R \cos^2 \varphi \\ dx = 2 \cos \varphi (-\sin \varphi) d\varphi \\ y = R \cos \varphi \sin \varphi \\ -\frac{\pi}{2} \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2} \end{matrix} = \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} R^2 \cos^2 \varphi \sin^2 \varphi \cdot (-2) R \sin \varphi \cos \varphi d\varphi$$

$$= (-2) R^3 \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \sin^3 \varphi \cos^3 \varphi d\varphi = (-2) R^3 \cdot \frac{1}{8} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} (2 \sin \varphi \cos \varphi)^3 d\varphi = -\frac{1}{4} R^3 \cdot \frac{1}{2} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} (\sin 2\varphi)^3 d(2\varphi)$$

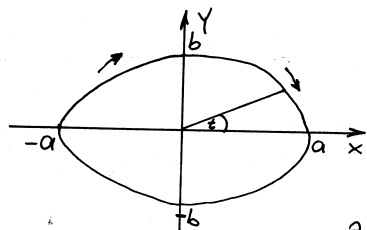
$$= -\frac{1}{8} R^3 \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \sin^2 2\varphi \cdot \sin 2\varphi d(2\varphi) = -\frac{1}{8} R^3 \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} (1 - \cos^2 2\varphi) \sin 2\varphi d(2\varphi) =$$

$$= +\frac{1}{8} R^3 \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} (1 - \cos^2 2\varphi) d(\cos 2\varphi) = \frac{1}{8} R^3 \left(\cos 2\varphi \Big|_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} - \frac{1}{3} \cos^3 2\varphi \Big|_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \right) = 0$$

Izračunati krivolinijski integral $\int_C y^2 dx + x^2 dy$

gdje je c gornja polovina elipse $x = a \cos t$, $y = b \sin t$ ($a > 0$, $b > 0$), koja se prelazi u smislu pomjeranja kazaljke na satu.

Ako je kriva c zadana parametarski $x = \varphi(t)$, $y = \psi(t)$ gdje $a \leq t \leq B$ imamo

$$\int_C P(x,y) dx + Q(x,y) dy = \int_a^B [P(\varphi(t), \psi(t)) \varphi'(t) + Q(\varphi(t), \psi(t)) \psi'(t)] dt$$

$$\frac{\partial x}{\partial t} = -a \sin t \quad \frac{\partial y}{\partial t} = b \cos t$$

$$\int_C y^2 dx + x^2 dy = \int_0^\pi [b^2 \sin^2 t \cdot (-a \sin t) + a^2 \cos^2 t \cdot b \cos t] dt =$$

$$= -ab^2 \int_0^\pi \sin^3 t dt + a^2 b \int_0^\pi \cos^3 t dt \stackrel{(*)}{=} \frac{4}{3} ab^2$$

$$\int_0^\pi \sin^3 t dt = \int_0^\pi \sin t (1 - \cos^2 t) dt = \left| \begin{array}{l} \cos t = u \quad t = \pi \Rightarrow u = -1 \\ -\sin t dt = du \quad t = 0 \Rightarrow u = 1 \\ \sin t dt = -du \end{array} \right| = - \int_{-1}^1 (1 - u^2) du =$$

$$= - \left(u \Big|_{-1}^1 - \frac{1}{3} u^3 \Big|_{-1}^1 \right) = - \left(2 - \frac{1}{3} \cdot 2 \right) = - \left(\frac{6-2}{3} \right) = - \frac{4}{3} \quad \dots (*)$$

$$\int_0^\pi \cos^3 t dt = \int_0^\pi \cos t (1 - \sin^2 t) dt = \left| \begin{array}{l} \sin t = u \\ \cos t dt = du \\ t = \pi \Rightarrow u = 0 \\ t = 0 \Rightarrow u = 0 \end{array} \right| = \int_0^0 (1 - u^2) du = 0$$

Date su tačke $A(3; -6; 0)$ i $B(-2; 4; 5)$. Izračunati krivolinijski integral $I = \int_C xy^2 dx + yz^2 dy - zx^2 dz$ gdje je c :

a) duž koje spaja tačke O i B (O koordinatni početak)

b) kriva od A do B : kruga zadan jednačinama $x^2 + y^2 + z^2 = 45$, $2x + y = 0$.

Rj. $I = \int_C xy^2 dx + yz^2 dy + zx^2 dz$

Ovo je krivolinijski integral druge vrste. Prijetimo se: Ako je c kriva u prostoru opisana parametarskim jednačinama $x = \mu(t)$, $y = \eta(t)$, $z = \theta(t)$ gdje je $t_1 \leq t \leq t_2$ tada

$$\int_C P(x,y,z) dx + Q(x,y,z) dy + R(x,y,z) dz = \int_{t_1}^{t_2} P(\mu(t), \eta(t), \theta(t)) \mu'(t) dt + \int_{t_1}^{t_2} Q(\mu(t), \eta(t), \theta(t)) \eta'(t) dt + \int_{t_1}^{t_2} R(\mu(t), \eta(t), \theta(t)) \theta'(t) dt$$

Da bi smo opisali duž OB u prostoru prvo postavimo pravu kroz ove dvije tačke.

$$\frac{x-x_1}{x_2-x_1} = \frac{y-y_1}{y_2-y_1} = \frac{z-z_1}{z_2-z_1} \quad \text{jednačina prave kroz dvije tačke}$$

$M_1(x_1, y_1, z_1)$ i $M_2(x_2, y_2, z_2)$

$$O(0,0,0) \quad \frac{x}{-2} = \frac{y}{4} = \frac{z}{5} \quad (=t)$$

$$B(-2,4,5)$$

$$\begin{array}{l} x = -2t \\ y = 4t \\ z = 5t \end{array} \quad \text{Naše } c \text{ je sada oblika}$$

$$c: \begin{cases} x = -2t, y = 4t, z = 5t \\ 0 < t < 1 \end{cases}$$

$$I = \int_C xy^2 dx + yz^2 dy - zx^2 dz = \int_0^1 ((-2t) 16t^2 \cdot (-2) + 4t \cdot 25t^2 \cdot 4 - 5t \cdot 4t^2 \cdot 5) dt =$$

$$= \int_0^1 (64t^2 + 400t^3 - 100t^3) dt = 364 \int_0^1 t^2 dt = \frac{364}{4} = 91 \quad \text{traženo}$$

rešenje

b) Dat je krug u prostoru zadan jednačinama

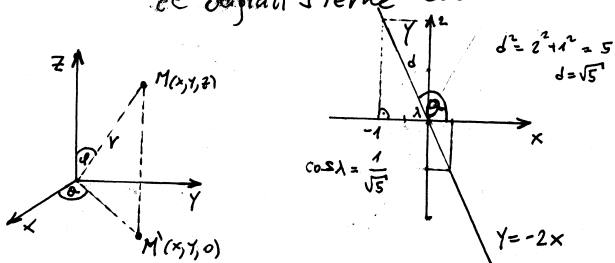
$$x^2 + y^2 + z^2 = 45, \quad 2x + y = 0$$

↑   ↑
krug   ravan

Da bi smo naš krug opisali u parametarskom obliku, veliku pomoć će odigrati sferne koordinate

Sferne koordinate

$$\begin{aligned} x &= r \sin \varphi \cos \alpha \\ y &= r \sin \varphi \sin \alpha \\ z &= r \cos \varphi \end{aligned}$$

Da bi smo krug u prostoru opisali parametarski potrebno je u sfernim koordinatama fiksirati r i α . U našem slučaju, ugao α nije moguće svesti na lijep oblik.

Pristupimo parametризaciji kruga na drugi način:

$$\left. \begin{aligned} 2x + y = 0 &\Rightarrow y = -2x \\ x^2 + y^2 + z^2 = 45 &\Rightarrow z^2 = 45 - x^2 - y^2 \end{aligned} \right\} \rightarrow c: \begin{cases} x = t \\ y = -2t \\ z = \sqrt{45 - t^2 - 4t^2} = \sqrt{45 - 5t^2} \\ 3 \leq t \leq -2 \end{cases}$$

$$dx = dt, \quad dy = -2dt, \quad dz = \frac{1}{2}(45 - 5t^2)^{-\frac{1}{2}} \cdot (-10t) = -\frac{5t}{\sqrt{45 - 5t^2}} dt$$

$$I = \int_c (xy^2 dx + yz^2 dy - zx^2 dz) = \int_3^{-2} (t \cdot 4t^2 + (-2t)(45 - 5t^2) \cdot (-2) - \sqrt{45 - 5t^2} \cdot t^2 \cdot \frac{(-5t)}{\sqrt{45 - 5t^2}}) dt$$

$$= \int_3^{-2} (4t^3 + 180t - 20t^3 + 5t^3) dt = \int_3^{-2} (-11t^3 + 180t) dt$$

$$= -11 \cdot \frac{1}{4} t^4 \Big|_3^{-2} + 180 \cdot \frac{1}{2} t^2 \Big|_3^{-2} = -\frac{11}{4} \cdot (-65) + 90 \cdot (-5) = \frac{715 - 1800}{4} = \frac{-1085}{4}$$

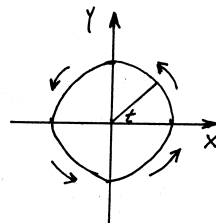
$$= -271 \frac{1}{4} \quad \text{traženo}$$

rešenje

Izračunati krivolinijski integral $\int \frac{(x+y) dx - (x-y) dy}{x^2 + y^2}$

gdje je c krug $x^2 + y^2 = a^2$ koji se prelazi u smjeru suprotnom pomjeravanju kazaljke na satu.

h.j.

Krug $x^2 + y^2 = a^2$ napisan parametarski:

$$\begin{aligned} x &= a \cos t \\ y &= a \sin t \\ 0 &\leq t \leq 2\pi \end{aligned}$$

$$\frac{\partial x}{\partial t} = -a \sin t$$

$$\frac{\partial y}{\partial t} = a \cos t$$

Ako je c kriva zadata parametarski $x = \mu(t), y = \eta(t), a \leq t \leq b$

$$\int_c P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_a^b [P(\mu(t), \eta(t)) \mu'(t) + Q(\mu(t), \eta(t)) \eta'(t)] dt$$

$$\begin{aligned} \int_c \frac{(x+y) dx - (x-y) dy}{x^2 + y^2} &= \int_c \frac{x+y}{x^2 + y^2} dx - \frac{x-y}{x^2 + y^2} dy = \int_0^{2\pi} \left[\frac{a \cos t + a \sin t}{a^2} \cdot (-a \sin t) - \right. \\ &\quad \left. - \frac{a \cos t - a \sin t}{a^2} \cdot a \cos t \right] dt = \int_0^{2\pi} [(a \cos t + a \sin t) \cdot (-\sin t) - (a \cos t - a \sin t) \cdot \cos t] dt \\ &= \int_0^{2\pi} (-\sin t \cos t - \sin^2 t - \cos^2 t + \sin t \cos t) dt = \int_0^{2\pi} (-1) dt = -2\pi \end{aligned}$$

Izračunati krivolinijski integral $\int_C x^3 dx + 3zy^2 dy - x^2 y dz$ gdje je C dio prave od tačke $A(3, 2, 1)$ do tačke $O(0, 0, 0)$.

R. j. jednačina prave kroz dvije tačke $\frac{x-x_1}{x_2-x_1} = \frac{y-y_1}{y_2-y_1} = \frac{z-z_1}{z_2-z_1}$

$P(0, A): \frac{x}{3} = \frac{y}{2} = \frac{z}{1} (=t)$

$$\begin{cases} x=3t & dx=3dt \\ y=2t & dy=2dt \\ z=t & dz=dt \end{cases}$$

Trebaju nam još granice za t

$A(3, 2, 1) \begin{matrix} x=3t \\ y=2t \\ z=t \end{matrix} \Rightarrow t=1$

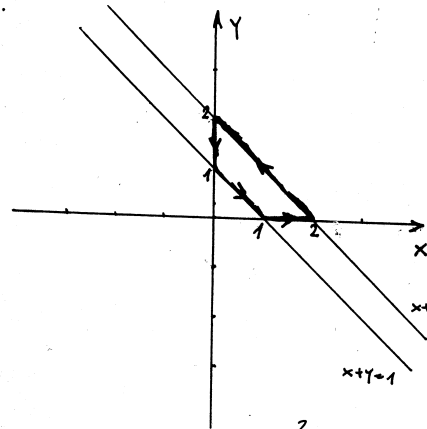
$O(0, 0, 0) \begin{matrix} x=3t \\ y=2t \\ z=t \end{matrix} \Rightarrow t=0$

$$\int_C x^3 dx + 3zy^2 dy - x^2 y dz = \int_1^0 [(3t)^3 \cdot 3 + 3 \cdot t \cdot (2t)^2 \cdot 2 - (3t)^2 \cdot 2t \cdot 1] dt$$

$$= \int_1^0 (81t^3 + 24t^3 - 18t^3) dt = - \int_0^1 87t^3 dt = -87 \cdot \frac{1}{4} t^4 \Big|_0^1 = -\frac{87}{4}$$

Izračunati krivolinijski integral $I = \int_C (x^2 + y^2) dx + x^2 y dy$ gdje je C kontura trapeza koja običuju prave $x=0, y=0, x+y=1, x+y=2$.

R. j.

Alto je $C: y=\eta(x), a \leq x \leq b$

$$\int_C P(x,y) dx + Q(x,y) dy = \int_a^b [P(x, \eta(x)) + Q(x, \eta(x)) \cdot \eta'(x)] dx$$

U našem slučaju postoje 4 krive

$C_1: y=0, 1 \leq x \leq 2$

$C_2: y=-x+2, 2 \geq x \geq 0$

$C_3: x=0, 2 \geq y \geq 1$

$C_4: y=-x+1, 0 \leq x \leq 1$

$$I = I_1 + I_2 + I_3 + I_4, \quad I_1 = \int_1^2 (x^2 + x^2 \cdot 0) dx = \int_1^2 x^2 dx = \frac{1}{3} x^3 \Big|_1^2 = \frac{1}{3}(8-1) = \frac{7}{3}$$

$$I_2 = \int_2^0 (x^2 + (-x+2)^2 + x^2(-x+2) \cdot (-1)) dx = \int_2^0 (x^2 + x^2 - 4x + 4 + x^3 - 2x^2) dx = \int_2^0 (x^3 - 4x + 4) dx = \frac{1}{4} x^4 \Big|_2^0 - 4 \cdot \frac{1}{2} x^2 \Big|_2^0 + 4x \Big|_2^0 = -4 + 8 - 8 = -4$$

$$I_3 = \int_1^0 (y^2 \cdot 0 + 0 \cdot y) dy = 0$$

$$I_4 = \int_0^1 (x^2 + (-x+1)^2 + x^2(-x+1) \cdot (-1)) dx = \int_0^1 (x^2 + x^2 - 2x + 1 + x^3 - x^2) dx = \int_0^1 (x^3 + x^2 - 2x + 1) dx = \frac{1}{4} x^4 \Big|_0^1 + \frac{1}{3} x^3 \Big|_0^1 - 2 \cdot \frac{1}{2} x^2 \Big|_0^1 + x \Big|_0^1 = \frac{1}{4} + \frac{1}{3} - 1 + 1 = \frac{7}{12}$$

$$I = I_1 + I_2 + I_3 + I_4 = \frac{7}{3} + (-4) + \frac{7}{12} = \frac{28-48+7}{12} = -\frac{13}{12} \text{ vrijednost krivolinijskog integrala}$$

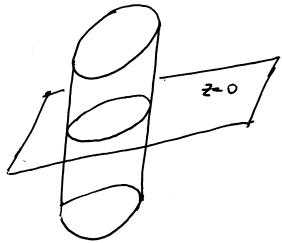
U našem slučaju Greenova formula ...

(#) Izračunati krivolinijski integral

$$I = \oint_C y dx + x^2 dy$$

duž krive koja nastaje kao presjek ravni $z=0$;
cilindra $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = \frac{x}{a} + \frac{y}{b}$ orijentisana u pozitivnom
smjeru ($a \geq b > 0$).

Rj. Za rješavanje zadatka nije nam bitno gdje se cilindar
nalazi u prostoru

$$z=0$$

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = \frac{x}{a} + \frac{y}{b}$$

$$\frac{1}{a^2}(x^2 - ax) + \frac{1}{b^2}(y^2 - by) = 0$$

$$\frac{1}{a^2}\left(x^2 - 2x \cdot \frac{a}{2} + \frac{a^2}{4} - \frac{a^2}{4}\right) + \frac{1}{b^2}\left(y^2 - 2y \cdot \frac{b}{2} + \frac{b^2}{4} - \frac{b^2}{4}\right) = 0$$

$$\frac{1}{a^2}\left(x - \frac{a}{2}\right)^2 - \frac{1}{4} + \frac{1}{b^2}\left(y - \frac{b}{2}\right)^2 - \frac{1}{4} = 0$$

$$\frac{\left(x - \frac{a}{2}\right)^2}{a^2} + \frac{\left(y - \frac{b}{2}\right)^2}{b^2} = \frac{1}{2} \quad | \cdot 2$$

$$\frac{\left(x - \frac{a}{2}\right)^2}{\frac{a^2}{2}} + \frac{\left(y - \frac{b}{2}\right)^2}{\frac{b^2}{2}} = 1 \quad \text{ovo je elipsa}$$

Elipsu ćemo parametrizirati pomoću poznatih polarnih
koordinata

$$x = \frac{a}{2} + \frac{a}{\sqrt{2}} \cos \varphi$$

$$dx = -\frac{a}{\sqrt{2}} \sin \varphi d\varphi$$

$$y = \frac{b}{2} + \frac{b}{\sqrt{2}} \sin \varphi$$

$$dy = \frac{b}{\sqrt{2}} \cos \varphi d\varphi$$

$$0 \leq \varphi < 2\pi$$

Sad nije teško izračunati dati krivolinijski integral

$$I = \oint_C y dx + x^2 dy = \int_0^{2\pi} \left[\left(\frac{b}{2} + \frac{b}{\sqrt{2}} \sin \varphi \right) \frac{-a}{\sqrt{2}} \sin \varphi + \left(\frac{a}{2} + \frac{a}{\sqrt{2}} \cos \varphi \right)^2 \cdot \frac{b}{\sqrt{2}} \cos \varphi \right] d\varphi$$

$$= \frac{-a}{\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \left(\frac{b}{2} + \frac{b}{\sqrt{2}} \sin \varphi \right) \sin \varphi d\varphi + \frac{b}{\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \left(\frac{a^2}{4} + \frac{a^2}{\sqrt{2}} \cos \varphi + \frac{a^2}{2} \cos^2 \varphi \right) \cos \varphi d\varphi$$

$$= \frac{-ab}{2\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \sin \varphi d\varphi - \frac{ab}{2} \int_0^{2\pi} \frac{\sin 2\varphi}{\frac{1}{2}(1 - \cos 2\varphi)} d\varphi + \frac{a^2 b}{4\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \cos \varphi d\varphi + \frac{a^2 b}{2} \int_0^{2\pi} \cos^2 \varphi d\varphi + \frac{a^2 b}{2\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \cos^3 \varphi d\varphi$$

$$= \frac{-ab}{2\sqrt{2}} \cos \varphi \Big|_0^{2\pi} - \frac{ab}{2} \cdot \frac{1}{2} \left(\varphi \Big|_0^{2\pi} - \frac{1}{2} \sin 2\varphi \Big|_0^{2\pi} \right) + 0 + \frac{a^2 b}{2} \cdot \frac{1}{2} \left(\varphi \Big|_0^{2\pi} + \frac{1}{2} \sin 2\varphi \Big|_0^{2\pi} \right) = 0$$

$$\left. \begin{aligned} 1 - \sin^2 \varphi + \cos^2 \varphi \\ \cos 2\varphi = \cos^2 \varphi - \sin^2 \varphi \\ 1 - \cos 2\varphi = 2 \sin^2 \varphi \\ \sin^2 \varphi = \frac{1}{2}(1 - \cos 2\varphi) \\ 1 + \cos 2\varphi = 2 \cos^2 \varphi \end{aligned} \right\}$$

$$+ \frac{a^2 b}{2\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \cos^2 \varphi \cos \varphi d\varphi =$$

$$= -\frac{ab\pi}{2} + \frac{a^2 b\pi}{2} + \frac{a^2 b}{2\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \underbrace{(1 - \sin^2 \varphi)}_{=0} d(\sin \varphi)$$

$$= \frac{\pi ab(-1+1)}{2} = \frac{ab\pi}{2}(1-1)$$

trajeno
vršenje

II način: Greenova formula ... 40

Izračunati krivolinijski integral

$$I = \int_c z dz$$

duž krive koja nastaje kao presjek cilindra $\frac{(x-\frac{a}{2})^2}{\frac{a^2}{2}} + \frac{(y-\frac{b}{2})^2}{\frac{b^2}{2}} = 1$ i paraboloida $z = \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2}$ orijentirana u pozitivnom smjeru ($a \geq b > 0$).

Prijetimo se

Ako je kriva $c: \begin{cases} x = \mu(t) \\ y = \eta(t) \\ z = \theta(t) \end{cases}$ data u parametarskom obliku, tada

$$\int_c (P(x,y,z) dx + Q(x,y,z) dy + R(x,y,z) dz) = \int_{t_1}^{t_2} (P(\mu(t), \eta(t), \theta(t)) \mu'(t) + Q(\mu(t), \eta(t), \theta(t)) \eta'(t) + R(\mu(t), \eta(t), \theta(t)) \theta'(t)) dt$$

Da bi izračunali dati integral trebamo parametrizirati datu krivu. Uvrstimo smjere za x i y t.d. $\frac{(x-\frac{a}{2})^2}{\frac{a^2}{2}} + \frac{(y-\frac{b}{2})^2}{\frac{b^2}{2}} = 1$

Za x i y mogu nam poslužiti poznate polarne koordinate (gdje je t fiksna)

$$\left. \begin{aligned} x &= \frac{a}{2} + \frac{a}{\sqrt{2}} \cos \varphi \Rightarrow (x - \frac{a}{2})^2 = \frac{a^2}{2} \cos^2 \varphi \\ y &= \frac{b}{2} + \frac{b}{\sqrt{2}} \sin \varphi \Rightarrow (y - \frac{b}{2})^2 = \frac{b^2}{2} \sin^2 \varphi \end{aligned} \right\} \Rightarrow \text{vrijedi (x) za } \varphi \in [0, 2\pi)$$

Sada je

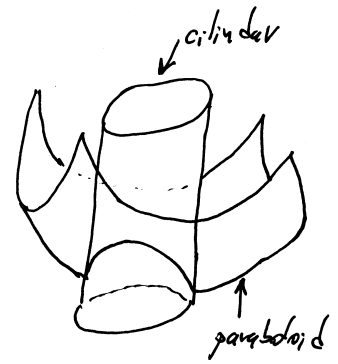
$$z = \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = \frac{(\frac{a}{2} + \frac{a}{\sqrt{2}} \cos \varphi)^2}{a^2} + \frac{(\frac{b}{2} + \frac{b}{\sqrt{2}} \sin \varphi)^2}{b^2} = (\frac{1}{2} + \frac{1}{\sqrt{2}} \cos \varphi)^2 + (\frac{1}{2} + \frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi)^2 =$$

$$= \frac{1}{4} + \frac{1}{\sqrt{2}} \cos \varphi + \frac{1}{2} \cos^2 \varphi + \frac{1}{4} + \frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi + \frac{1}{2} \sin^2 \varphi = 1 + \frac{1}{\sqrt{2}} \cos \varphi + \frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi$$

Prema tome imamo

$$z = 1 + \frac{1}{\sqrt{2}} \cos \varphi + \frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi$$

$$dz = -\frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi + \frac{1}{\sqrt{2}} \cos \varphi$$

$$\begin{aligned} \int_c z dz &= \int_0^{2\pi} (1 + \frac{1}{\sqrt{2}} \cos \varphi + \frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi) (-\frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi + \frac{1}{\sqrt{2}} \cos \varphi) d\varphi = \\ &= \int_0^{2\pi} (-\frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi + \frac{1}{\sqrt{2}} \cos \varphi - \frac{1}{2} \sin \varphi \cos \varphi + \frac{1}{2} \cos^2 \varphi - \frac{1}{2} \sin^2 \varphi + \frac{1}{2} \sin \varphi \cos \varphi) d\varphi = \\ &= -\frac{1}{\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \sin \varphi d\varphi + \frac{1}{\sqrt{2}} \int_0^{2\pi} \cos \varphi d\varphi + \frac{1}{2} \int_0^{2\pi} \cos 2\varphi d\varphi = \\ &= -\frac{1}{\sqrt{2}} (-\cos \varphi) \Big|_0^{2\pi} + \frac{1}{\sqrt{2}} \sin \varphi \Big|_0^{2\pi} + \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} \sin 2\varphi \Big|_0^{2\pi} = \\ &= \frac{1}{\sqrt{2}} (1-1) + 0 + 0 = 0 \end{aligned}$$

1. Izračunaj krivolinijski integral $I = \int_L (xy - 1)dx + x^2 y dy$ od tačke A(1,0) do tačke B(0,2).

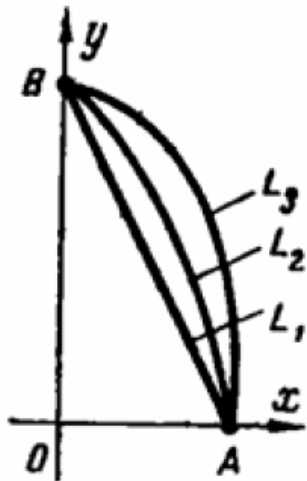
- a) po pravoj $2x + y = 2$
 b) duž parabole $4x + y^2 = 4$
 c) duž elipse $x = \cos t$; $y = 2 \sin t$

Rješenja:

a) Skicirajmo datu pravu (uputa vidi sliku desno).

$$\begin{aligned} 2x + y &= 2 \\ y &= 2 - 2x \\ dy &= -2dx \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} I &= \int_{L_1} (xy - 1)dx + x^2 y dy = \\ &= \int_1^0 [x(2 - 2x) - 1]dx + x^2(2 - 2x)(-2dx) = \\ &= \int_1^0 (2x - 2x^2 - 1)dx + (-4x^2 + 4x^3)dx = \\ &= \int_1^0 (4x^3 - 6x^2 + 2x - 1)dx = 4 \cdot \frac{x^4}{4} \Big|_1^0 - 6 \cdot \frac{x^3}{3} \Big|_1^0 + 2 \cdot \frac{x^2}{2} \Big|_1^0 - x \Big|_1^0 = -1 + 2 - 1 + 1 = 1 \end{aligned}$$

b) Skicirajmo parabolu (uputa: vidi sliku iznad).

$$4x + y^2 = 4 \Rightarrow x = 1 - \frac{y^2}{4} \Rightarrow dx = -\frac{y}{2} dy$$

$$\begin{aligned} I &= \int_{L_2} (xy - 1)dx + x^2 y dy = \int_0^2 \left[\left(1 - \frac{y^2}{4}\right)y - 1 \right] \left(-\frac{y}{2} dy\right) + \left(1 - \frac{y^2}{4}\right)^2 y dy = \\ &= \int_0^2 \left(y - \frac{y^3}{4} - 1 \right) \left(-\frac{y}{2} dy\right) + \left(1 - \frac{y^2}{2} + \frac{y^4}{16}\right) y dy = \\ &= \int_0^2 \left(-\frac{y^2}{2} + \frac{y^4}{8} + \frac{y}{2} \right) dy + \left(y - \frac{y^3}{2} + \frac{y^5}{16} \right) dy = \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} &= \int_0^2 \left(\frac{y^5}{16} + \frac{y^4}{8} - \frac{y^3}{2} - \frac{y^2}{2} + \frac{3y}{2} \right) dy = \frac{y^6}{96} \Big|_0^2 + \frac{y^5}{40} \Big|_0^2 - \frac{y^4}{8} \Big|_0^2 - \frac{y^3}{6} \Big|_0^2 + \frac{3y^2}{4} \Big|_0^2 = \\ &= \frac{64}{96} + \frac{32}{40} - \frac{16}{8} - \frac{8}{6} + \frac{12}{4} = \frac{2}{3} + \frac{4}{5} - 2 - \frac{4}{3} + 3 = \frac{10 + 12 - 30 - 20 + 45}{15} = \frac{17}{15}. \end{aligned}$$

c) Skicirajmo elipsu (uputa: vidi sliku sa prethodne stranice).

$$\begin{aligned} x &= \cos t & y &= 2 \sin t \\ dy &= 2 \cos t dt \end{aligned}$$

$$L_3 : \begin{cases} x = \cos t \\ y = \sin t \\ 0 \leq t \leq \frac{\pi}{2} \end{cases}$$

$$\begin{aligned} I &= \int_{L_3} (xy - 1)dx + x^2 y dy = \int_0^{\frac{\pi}{2}} (\cos t \cdot 2 \sin t - 1) \cdot (-\sin t dt) + \cos^2 t \cdot 2 \sin t \cdot 2 \cos t dt = \\ &= \int_0^{\frac{\pi}{2}} (-2 \sin^2 t \cos t + \sin t) dt + 4 \cos^3 t \sin t dt = \int_0^{\frac{\pi}{2}} (4 \cos^3 t \sin t + \sin t - 2 \sin^2 t \cos t) dt = \\ &= 4 \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos^3 t \sin t dt + \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin t dt - 2 \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin^2 t \cos t dt = \end{aligned}$$

$$\int \cos^3 t \sin t dt = \begin{cases} \cos t = u \\ -\sin t dt = du \\ \sin t dt = -du \end{cases} = -\int u^3 du = -\frac{u^4}{4} + c = -\frac{\cos^4 t}{4} + c$$

$$\int \sin t \cos t dt = \begin{cases} \sin t = u \\ \cos t dt = du \end{cases} = \int u^2 du = \frac{u^3}{3} + c = \frac{\sin^3 t}{3} + c$$

$$= 4 \cdot \left(-\frac{\cos^4 t}{4} \right) \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} - \cos t \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} - 2 \left(\frac{\sin^3 t}{3} \right) \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} = 4 \cdot \frac{1}{4} + 1 - 2 \cdot \frac{1}{3} = 2 - \frac{2}{3} = \frac{4}{3}$$

Zadaci za vježbu

U zadacima 3806 — 3821 izračunati date krivolinijske integrale.

3806. $\int_L x dy$ po konturi trougla koji obrazuju koordinatne ose i prava $\frac{x}{2} + \frac{y}{3} = 1$, — u pozitivnom smeru obilaženja (tj. nasuprot kretanju satne kazaljke).

3807. $\int_L x dy$ po odsečku prave $\frac{x}{a} + \frac{y}{b} = 1$, od tačke preseka sa apscisnom do tačke preseka sa ordinatnom osom.

3808. $\int_L (x^2 - y^2) dx$ po delu parabole $y = x^2$ od koordinatnog početka do tačke (2, 4).

3809. $\int_L (x^2 + y^2) dy$ po konturi četvorougla čija su temena (navedena po redu obilaženja): A(0, 0), B(2, 0), C(4, 4) i D(0, 4).

3810. $\int_{(0,0)}^{(\pi, 2\pi)} -x \cos y dx + y \sin x dy$ duž pravolinijskog odsečka koji spaja tačke (0, 0) i $(\pi, 2\pi)$.

3811. $\int_{(0,0)}^{(1,1)} xy dx + (y-x) dy$ duž krive 1) $y=x$, 2) $y=x^2$, 3) $y^2=x$, 4) $y=x^3$.

3812. $\int_{(0,0)}^{(1,1)} 2xy dx + x^2 dy$ duž krive 1) $y=x$, 2) $y=x^2$, 3) $y=x^2$, 4) $y^2=x$.

3813. $\int_L y dx + x dy$ po delu kruga $x = R \cos t$, $y = R \sin t$, od $t_1 = 0$ do $t_2 = \frac{\pi}{2}$.

3814. $\int_L y dx - x dy$ po elipsi $x = a \cos t$, $y = b \sin t$, u pozitivnom smeru obilaženja.

3815. $\int_L \frac{y^2 dx - x^2 dy}{x^2 + y^2}$, po polukrugu $x = a \cos t$, $y = a \sin t$ od $t_1 = 0$ do $t_2 = \pi$.

3816. $\int_L (2a-y) dx - (a-y) dy$ duž prvog (računajući od koordinatnog početka) svoda cikloide $x = a(t - \sin t)$, $y = a(1 - \cos t)$.

3817. $\int_L \frac{x^2 dy - y^2 dx}{\frac{5}{x^3} + \frac{5}{y^3}}$, pri čemu je L deo astroide $x = R \cos^3 t$, $y = R \sin^3 t$ od tačke (R, 0) do tačke (0, R).

3818. $\int_L x dx + y dy + (x+y-1) dz$ duž pravolinijskog odsečka od tačke (1, 1, 1) do tačke (2, 3, 4).

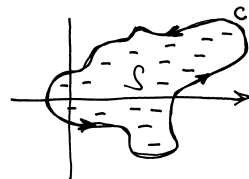
3819. $\int_L yz dx + z \sqrt{R^2 - y^2} dy + xy dz$ po zavojnici $x = R \cos t$, $y = R \sin t$, $z = \frac{at}{2\pi}$, od njenog preseka sa ravni $z=0$ do preseka sa ravni $z=a$.

3820. $\int_{(1,1,1)}^{(4,4,4)} \frac{x dx + y dy + z dz}{\sqrt{x^2 + y^2 + z^2 - x - y + 2z}}$ duž prave linije.

3821. $\int_L y^2 dx + z^2 dy + x^2 dz$ duž krive po kojoj se seku sfera $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$ i cilindar $x^2 + y^2 = Rx$ ($R > 0$, $z \geq 0$), pri čemu je smer obilaženja po konturi, posmatran iz koordinatnog početka, suprotan kretanju satne kazaljke.

Greenova formula za ravan

Ako je c po delovima glatka granica područja S, a f-je P(x,y) i Q(x,y) neprekidne zajedno sa svojim parcijalnim izvodima prvog reda u zatvorenom području S+c, onda vrijedi Greenova formula

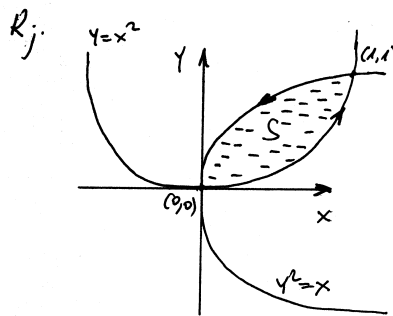

$$\int_c P dx + Q dy = \iint_S \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) dx dy$$

c - zatvorena kontura
S - oblast ograničena konturom

⊕ Izračunati integral $\int_c (2xy - x^2) dx + (x + y^2) dy$

gdje je c kontura površine ograničene sa $y = x^2$ i $y^2 = x$.

$$P(x,y) = 2xy - x^2 \quad \frac{\partial P}{\partial y} = 2x$$

$$Q(x,y) = x + y^2 \quad \frac{\partial Q}{\partial x} = 1$$

$$\int_c P dx - Q dy = \iint_S \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) dx dy$$

Formula Greena

$$\int_c (2xy - x^2) dx + (x + y^2) dy = \iint_S (1 - 2x) dx dy = \int_0^1 \left[\int_0^{\sqrt{x}} (1 - 2x) dy \right] dx =$$

$$= \int_0^1 \left(y \Big|_0^{\sqrt{x}} - 2x y \Big|_0^{\sqrt{x}} \right) dx = \int_0^1 (\sqrt{x} - x^2 - 2x(\sqrt{x} - x^2)) dx =$$

$$= \int_0^1 (2x^3 - x^2 - 2x^{\frac{3}{2}} + x^{\frac{5}{2}}) dx = 2 \cdot \frac{1}{4} x^4 \Big|_0^1 - \frac{1}{2} x^3 \Big|_0^1 - 2 \cdot \frac{2}{5} x^{\frac{5}{2}} \Big|_0^1 + \frac{2}{3} x^{\frac{3}{2}} \Big|_0^1 = \frac{1}{30}$$

Rješenja

3806. 3. 3807. $\frac{ab}{2}$.

3808. $-\frac{56}{15}$. 3809. $37 \frac{1}{3}$.

3810. 4π . 3811. $1) \frac{1}{3}$;

2) $\frac{1}{12}$; 3) $\frac{17}{30}$; 4) $-\frac{1}{20}$.

3812. U sva četiri slučaja vrednost integrala je 1.

3813. 0. 3814. $-2\pi ab$.

3815. $\frac{4}{3}a$. 3816. πa^2 .

3817. $\frac{3}{16} \pi R \sqrt{R}$

3818. 13. 3819. $-\frac{\pi R^2}{2}$

3820. $3\sqrt{3}$. 3821. $-\frac{\pi R^3}{4}$

Izračunati krivolinijske integrale

a) $\oint_{-l} 2x dx - (x+2y) dy$; b) $\oint_{+l} y \cos x dx + \sin x dy$

po krivj. l, gdje je l trougao čiji su vrhovi A(-1;0), B(0;2) i C(2;0).

Pj: $\int_c (P(x,y) dx + Q(x,y) dy)$ je krivolinijski integral druge vrste.

Ako je kriva c data u obliku $y = \eta(x)$, $a \leq x \leq b$ dati integral se računa po formuli:

$$\int_a^b (P(x, \eta(x)) + Q(x, \eta(x)) \eta'(x)) dx$$

Skicirajmo tačke u xOy ravni: prava koja prolazi kroz tačke A, B je

$$\frac{x}{-1} + \frac{y}{2} = 1 \quad | \cdot 2$$

$$-2x + y = 2$$

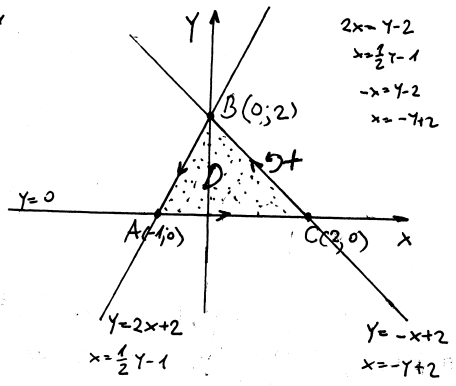
$$y = 2x + 2 \Rightarrow y' = 2$$

prava koja prolazi kroz tačke B, C

$$\frac{x}{2} + \frac{y}{2} = 1 \quad | \cdot 2$$

$$x + y = 2$$

$$y = -x + 2 \Rightarrow y' = -1$$

BC po pravoj $y = x + 2$

$$\int_0^2 2x dx - (x+2y) dy = \int_0^2 [2x - (x+2(-x+2))(-1)] dx = \int_0^2 (x+4) dx = \left. \frac{1}{2}x^2 + 4x \right|_0^2 = 2 + 8 = 10$$

CA po pravoj $y = 0$

$$\int_2^0 2x dx - (x+2y) dy = \int_2^0 [2x - (x+2(0))0] dx = \int_2^0 2x dx = 2 \cdot \left. \frac{1}{2}x^2 \right|_2^0 = 0 - 4 = -4$$

AB po pravoj $y = 0$

$$\oint_{-l} 2x dx - (x+2y) dy = -4 + 10 - 3 = 3 \quad \text{traženo rešenje}$$

b) Možemo upotrebiti Greenovu formulu

$$\oint_c (P(x,y) dx + Q(x,y) dy) = \iint_D \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) dx dy$$

gdje je D oblast ograničena konturom c

AB po pravoj $y = 2x + 2$

$$\oint_{+l} y \cos x dx + \sin x dy = \left| \begin{array}{ll} Q(x,y) = \sin x & P(x,y) = y \cos x \\ \frac{\partial Q}{\partial x} = \cos x & \frac{\partial P}{\partial y} = \cos x \end{array} \right| =$$

D-vidi sliku (tražesti dio u slici)

$$= \iint_D (\cos x - \cos x) dx dy = \iint_D 0 dx dy = 0 \quad \text{traženo rešenje}$$

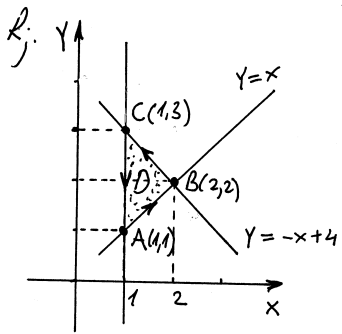
a) $\oint_{-l} 2x dx - (x+2y) dy = \int_{AB} 2x dx - (x+2y) dy + \int_{BC} 2x dx - (x+2y) dy + \int_{CA} 2x dx - (x+2y) dy$

AB po pravoj $y = 2x + 2$

$$\int_{-1}^0 2x dx - (x+2(2x+2)) dy = \int_{-1}^0 [2x - (x+2(2x+2))2] dx = \int_{-1}^0 (-8x - 8) dx = -8 \cdot \left. \frac{1}{2}x^2 - 8x \right|_{-1}^0 = 0 - (-4) - 8 = -4$$

⊕ Izračunati $\int_C 2(x^2+y^2)dx + (x+y)^2 dy$ gdje je c kontura trougla $\triangle ABC$ pozitivno orijentisanog ($A(1,1)$, $B(2,2)$, $C(1,3)$).

$$P(x,y) = 2(x^2+y^2) = 2x^2 + 2y^2$$

$$Q(x,y) = (x+y)^2 = x^2 + 2xy + y^2$$

$$\int_C P(x,y) dx + Q(x,y) dy = \iint_D \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) dx dy$$

formula Grina

$$y - y_1 = \frac{x_2 - x_1}{y_2 - y_1} (x - x_1)$$

$$y - 2 = \frac{-1}{1} (x - 2)$$

$$y - 2 = -x + 2 \Rightarrow y = -x + 4$$

$$\frac{\partial P}{\partial y} = 4y \quad \frac{\partial Q}{\partial x} = 2x + 2y \quad \frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} = 2x + 2y - 4y = 2x - 2y$$

$$D: \begin{cases} 1 \leq x \leq 2 \\ x \leq y \leq 4-x \end{cases}$$

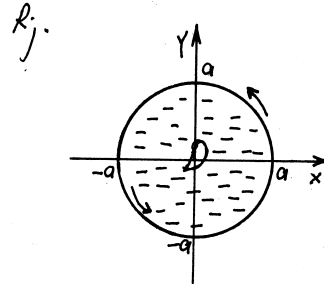
$$\int_C 2(x^2+y^2) dx + (x+y)^2 dy = \iint_D (2x - 2y) dx dy =$$

$$= \int_1^2 \left[\int_x^{4-x} (2x - 2y) dy \right] dx = \int_1^2 \left(2xy \Big|_x^{4-x} - 2 \cdot \frac{1}{2} y^2 \Big|_x^{4-x} \right) dx =$$

$$= \int_1^2 (2x(4-x) - (16 - 8x)) dx = \int_1^2 (8x - 4x^2 - 16 + 8x) dx = \int_1^2 (-4x^2 + 16x - 16) dx$$

$$= -4 \cdot \frac{1}{3} x^3 \Big|_1^2 + 16 \cdot \frac{1}{2} x^2 \Big|_1^2 - 16x \Big|_1^2 = -\frac{4}{3} \cdot 7 + 8 \cdot 3 - 16 = 8 - \frac{28}{3} = -\frac{4}{3}$$

⊕ Izračunati $\int_C xy^2 dy - x^2 y dx$ gdje je c krug $x^2 + y^2 = a^2$. Integraciju izvesti u pozitivnom smjeru.

$$P(x,y) = -x^2 y \quad \frac{\partial P}{\partial y} = -x^2$$

$$Q(x,y) = xy^2 \quad \frac{\partial Q}{\partial x} = y^2 \quad D: x^2 + y^2 \leq a^2$$

$$\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} = y^2 + x^2 = x^2 + y^2$$

$$\int_C P(x,y) dx + Q(x,y) dy = \iint_D \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) dx dy$$

formula Greena

polarne koordinate $x = r \cos \varphi$
 $y = r \sin \varphi \Rightarrow D': \begin{cases} x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \\ 0 \leq r \leq a \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases} \quad dx dy = r dr d\varphi$

$$\int_C xy^2 dy - x^2 y dx = \iint_D (x^2 + y^2) dx dy = \iint_{D'} (r^2 \cos^2 \varphi + r^2 \sin^2 \varphi) \cdot r dr d\varphi =$$

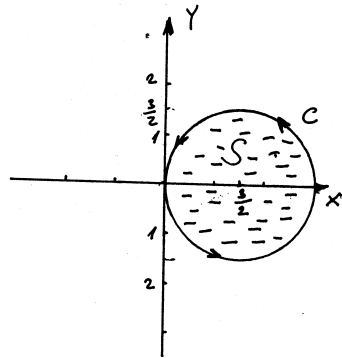
$$= \int_0^{2\pi} \left[\int_0^a r^3 dr \right] d\varphi = \int_0^{2\pi} \frac{1}{4} r^4 \Big|_0^a d\varphi = \frac{a^4}{4} \cdot \varphi \Big|_0^{2\pi} = \frac{\pi a^4}{2}$$

⊕ Izračunati krivolinijski integral

$$I = \int_C (xy + x + y) dx + (xy + x - y) dy \quad \text{ako je } C: x^2 + y^2 = 3x.$$

Rj. $x^2 + y^2 = 3x$
 $x^2 - 3x + y^2 = 0$
 $x^2 - 2 \cdot x \cdot \frac{3}{2} + \frac{9}{4} - \frac{9}{4} + y^2 = 0$
 $(x - \frac{3}{2})^2 + y^2 = \frac{9}{4}$

C: krug sa centrom u tački $(\frac{3}{2}, 0)$
 poluprečnika $r = \frac{3}{2}$

I način: Greenov formula za ravan

$$\int_C P dx + Q dy = \iint_S \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) dx dy$$

c - zatvorena kontura
 S - oblast ograđena konturom

$$P = xy + x + y, \quad \frac{\partial P}{\partial y} = x + 1, \quad Q = xy + x - y, \quad \frac{\partial Q}{\partial x} = y + 1$$

$$\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} = y + 1 - (x + 1) = y - x$$

Kako je c krug, oblast ograđena krugom je unutrašnjost kruga. Da bi smo lakše opisali unutrašnjost kruga uvedimo polarne koordinate $x = \frac{3}{2} + r \cos \varphi$

$$D: \begin{cases} 0 \leq r \leq \frac{3}{2} \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$$

$$y = r \sin \varphi$$

$$dx dy = r dr d\varphi$$

$$I = \int_C (xy + x + y) dx + (xy + x - y) dy = \iint_S (y - x) dx dy = \iint_S (r \sin \varphi - (\frac{3}{2} + r \cos \varphi)) \cdot r dr d\varphi$$

$$= \int_0^{2\pi} \left[\int_0^{\frac{3}{2}} (r^2 \sin \varphi - \frac{3}{2}r - r^2 \cos \varphi) d\varphi \right] dr = \int_0^{\frac{3}{2}} \left[\underbrace{(-r^2 \cos \varphi)}_0^{\frac{2\pi}{2}} - \frac{3r}{2} \varphi \Big|_0^{2\pi} - \underbrace{r \sin \varphi}_0^{\frac{2\pi}{2}} \right] dr$$

$$= \int_0^{\frac{3}{2}} -3\pi r dr = -3\pi \frac{r^2}{2} \Big|_0^{\frac{3}{2}} = -\frac{3}{2} \pi \cdot \frac{9}{4} = -\frac{27}{8} \pi$$

II način: Klasičan način

C kriva u ravni opisana jednačinom $y = \eta(x)$, $a \leq x \leq b$

$$\int_C P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_a^b [P(x, \eta(x)) + Q(x, \eta(x)) \cdot \eta'(x)] dx$$

Ako je c duba kriva opisana parametarskim jednačinama $x = \mu(t)$, $y = \eta(t)$ gdje je $t_1 \leq t \leq t_2$ tada

$$\int_C P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_{t_1}^{t_2} [P(\mu(t), \eta(t)) \mu'(t) + Q(\mu(t), \eta(t)) \eta'(t)] dt$$

U našem slučaju c je kružnica. Parametrisujemo kružnicu

$$x = \frac{3}{2} + r \cos \varphi \quad \text{U našem slučaju } r = \frac{3}{2} \text{ a umjesto promjenjive } \varphi \text{ stavimo promjenjivu } t$$

$$y = r \sin \varphi$$

$$\frac{\partial x}{\partial t} = -\frac{3}{2} \sin t \quad x = \frac{3}{2} + \frac{3}{2} \cos t \quad \text{gdje } 0 \leq t \leq 2\pi$$

$$\frac{\partial y}{\partial t} = \frac{3}{2} \cos t \quad y = \frac{3}{2} \sin t$$

$$I = \int_C (xy + x + y) dx + (xy + x - y) dy = \int_0^{2\pi} \left[\left(\left(\frac{3}{2} + \frac{3}{2} \cos t \right) \left(\frac{3}{2} \sin t \right) + \left(\frac{3}{2} + \frac{3}{2} \cos t \right) + \left(\frac{3}{2} \sin t \right) \right) \left(-\frac{3}{2} \sin t \right) + \left(\left(\frac{3}{2} + \frac{3}{2} \cos t \right) \left(\frac{3}{2} \sin t \right) + \left(\frac{3}{2} + \frac{3}{2} \cos t \right) - \left(\frac{3}{2} \sin t \right) \right) \frac{3}{2} \cos t \right] dt = \dots$$

na klasičan način ovo je komplikovano ali se može izračunati

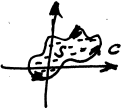
$$I = -\frac{27}{8} \pi$$

Pomocu Greenove formule izracunati integral

$$I = \int_C (xy + x + y) dx + (xy + x - y) dy, \text{ ako je } C \text{ kontura}$$

krucenice $x^2 + y^2 = ax$ prijestena u pozitivnom smislu.

Rj: Greenova formula $\int_C P dx + Q dy = \iint_S \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) dx dy$

$$P(x,y) = xy + x + y \quad \frac{\partial P}{\partial y} = x + 1, \quad \frac{\partial Q}{\partial x} = y + 1$$

$$Q(x,y) = xy + x - y$$

$$x^2 + y^2 = ax$$

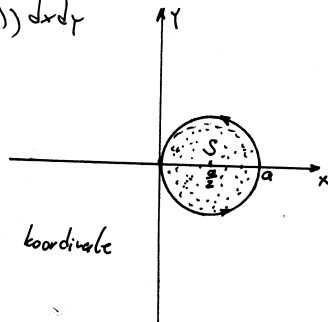
$$x^2 - ax + y^2 = 0$$

$$x^2 - 2 \cdot x \cdot \frac{a}{2} + \frac{a^2}{4} - \frac{a^2}{4} + y^2 = 0$$

$$\left(x - \frac{a}{2}\right)^2 + y^2 = \left(\frac{a}{2}\right)^2$$

krug sa centrom u $(\frac{a}{2}, 0)$ poluprecnika $\frac{a}{2}$

$$I = \iint_S ((y+1) - (x+1)) dx dy$$

$$I = \iint_S (y-x) dx dy$$

uvodimo polarne koordinate

$$x = \frac{a}{2} + r \sin \varphi$$

$$y = r \cos \varphi$$

$$dx dy = r dr d\varphi$$

S transformira S': $\begin{cases} 0 \leq r \leq \frac{a}{2} \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$

$$I = \iint_{S'} \left(r \cos \varphi - \frac{a}{2} + r \sin \varphi \right) r dr d\varphi = \iint_{S'} \left(r^2 (\cos \varphi - \sin \varphi) - \frac{a}{2} r \right) dr d\varphi =$$

$$= \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^{\frac{a}{2}} \left[r^2 (\cos \varphi - \sin \varphi) - \frac{a}{2} r \right] dr = \int_0^{2\pi} \left[\frac{1}{3} r^3 \Big|_0^{\frac{a}{2}} (\cos \varphi - \sin \varphi) - \frac{a}{2} \cdot \frac{1}{2} r^2 \Big|_0^{\frac{a}{2}} \right] d\varphi$$

$$= \frac{a^3}{24} \int_0^{2\pi} (\cos \varphi - \sin \varphi) d\varphi - \frac{a^3}{16} \int_0^{2\pi} d\varphi = \frac{a^3}{24} (\sin \varphi \Big|_0^{2\pi} + \cos \varphi \Big|_0^{2\pi}) - \frac{a^3}{16} 2\pi =$$

$$= -\frac{a^3 \pi}{8} \text{ traženo rješenje}$$

Zadaci za vježbu

U zadacima 3822—3823 krivolinijske integrale po zatvorenim konturama L, uzete u pozitivnom smeru obilaženja, transformisati u dvojne integrale po oblastima, ograničenim tim konturama.

3822. $\int_L (1-x^2)y dx + x(1+y^2) dy.$

3823. $\int_L (e^{xy} + 2x \cos y) dx + (e^{xy} - x^2 \sin y) dy.$

3824. Izračunati integral u zadatku 3822, ako je kontura integracije L krug $x^2 + y^2 = R^2$, na dva načina:

- 1) neposredno;
- 2) primenom Grinove formule.

3825. Izračunati $\int_L (xy + x + y) dx + (xy + x - y) dy$, pri čemu je kontura integracije L: 1) elipsa $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$; 2) krug $x^2 + y^2 = ax$, a integral se uzima oba puta u pozitivnom smeru obilaženja. (Račun izvesti na dva načina: 1) neposredno, i 2) primenom Grinove formule).

3826. Dokazati da je integral $\int_L (yx^3 + e^y) dx + (xy^3 + x e^y - 2y) dy$ jednak nuli ako je putanja integracije L zatvorena kriva simetrična u odnosu na koordinatni početak.

3827. Primenom Grinove formule izračunati razliku integrala

$$I_1 = \int_{AmB} (x+y) dx - (x-y)^2 dy$$

i

$$I_2 = \int_{AmB} (x+y)^2 dx - (x-y)^2 dy,$$

pri čemu je AmB pravolinijski odsečak koji spaja tačke A(0, 0) i B(1, 1), a AmB je luk parabole $y = x^2$.

3828. Pokazati da je vrednost integrala $\int_L \{x \cos(N, x) + y \sin(N, x)\} dS$, u kojem je (N, x) ugao između spoljne normale krive L i pozitivnog smera apscisne ose, uzetog u pozitivnom smeru obilaženja po zatvorenoj krivoj L, jednaka dvostrukoj površini oblasti ograničene zatvorenom krivom L.

3829. Dokazati da integral $\int_L (2xy - y) dx + x^2 dy$, uzet po zatvorenoj krivoj L, izražava površinu oblasti ograničene tom krivom.

3830. Dokazati da je integral $\int_L \varphi(y) dx + [x\varphi'(y) + x^2] dy$ jednak trom tokom momentu inercije homogene ravne figure ograničene konturom L, u odnosu na ordinatnu osu.

Rješenja

3822. $\iint_D (x^2 + y^2) dx dy.$

3823. $\iint_D (y-x) e^{xy} dx dy.$

3824. $\frac{\pi R^4}{2}.$

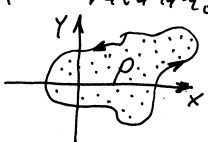
3825. 1) 0; 2) $-\frac{\pi a^3}{8}.$

3827. $\frac{1}{3}.$

Računanje površine ravne figure

Površinu figure ograničenu zatvorenom linijom c računamo po formuli:

$$P = \frac{1}{2} \int_c x dy - y dx.$$

Podrazumeva se da po liniji c prelazimo u pozitivnom smeru.

Pokazati da se površina ograničena jednostavnoim zatvorenom krivom (konturom) c računa po formuli

$$\frac{1}{2} \int_c x dy - y dx$$

Rj. U formuli Greena stavimo $P(x, y) = -y$, $Q(x, y) = x$. Tada

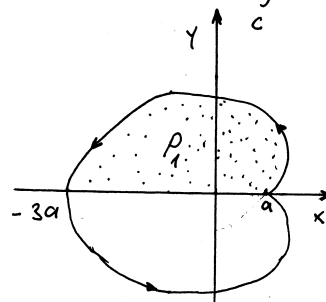
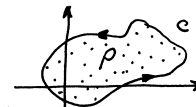
$$\int_c x dy - y dx = \iint_S \left(\frac{\partial}{\partial x}(x) - \frac{\partial}{\partial y}(-y) \right) dx dy = 2 \iint_S dx dy = 2P$$

gdje je P tražena površina. Prema tome $P = \frac{1}{2} \int_c x dy - y dx$

Uz pomoć krivolinjskog integrala druge vrste, izračunati površinu, ograničenu kardioidom $x = 2a \cos t - a \cos 2t$, $y = 2a \sin t - a \sin 2t$.

Rj. Prisjetimo se, površina figure ograničene krivom c se računa po formuli:

$$P = \frac{1}{2} \int_c x dy - y dx$$

kardioida
 $x = 2a \cos t - a \cos 2t$
 $y = 2a \sin t - a \sin 2t$
 $t=0: x=a, y=0$
 $t=\pi: x=-3a, y=0$

Prisjetimo da je kardioida kriva linija koja je simetrična u odnosu na x -osu, pa da bi izračunali površinu u ograničenu kardioidom dovoljno je izračunati površinu iznad x -ose

Da bi smo opisali kardioidu parametar t uzimajmo vrijednosti od 0 do 2π .

Prisjetimo se, ako je kriva c data u parametarskom obliku $x = \mu(t)$, $y = \eta(t)$, $t_1 \leq t \leq t_2$ tada se krivolinjski integral račun po formuli

$$\int_c [P(x, y) dx + Q(x, y) dy] = \int_{t_1}^{t_2} [P(\mu(t), \eta(t)) \mu'(t) + Q(\mu(t), \eta(t)) \eta'(t)] dt$$

$$P = \frac{1}{2} \int_c x dy - y dx = \left. \begin{array}{l} x = 2a \cos t - a \cos 2t \\ dx = (-2 \sin t + 2 \sin 2t) dt \\ y = 2a \sin t - a \sin 2t \\ dy = (2a \cos t - 2a \cos 2t) dt \end{array} \right|_0^{2\pi} = \frac{1}{2} \int_0^{2\pi} (2a \cos t - a \cos 2t) \cdot (2a \cos t - 2a \cos 2t) dt$$

$$= \frac{1}{2} \int_0^{2\pi} [4a^2 \cos^2 t - 4a^2 \cos t \cos 2t + 2a^2 \cos^2 2t - 4a^2 \sin t \sin 2t + 2a^2 \sin^2 2t] dt = 2P_1$$

$$= \int_0^{\pi} (4 \cos^2 t - 6 \cos t \cos 2t + 2 \cos^2 2t + 4 \sin^2 t - 6 \sin t \sin 2t + 2 \sin^2 2t) dt =$$

$$= \int_0^{\pi} (6 - 6 \cos t \cos 2t - 6 \sin t \sin 2t) dt = 6 \int_0^{\pi} (1 - \cos(t-2t)) dt = \dots = 6\pi$$

⊕ Izračunati pomoću krivolinijskog integrala // vrste površinu ravne figure ograničene konturom

$$c: \begin{cases} x = a(t - \sin t) \\ y = a(1 - \cos t) \\ 0 \leq t \leq 2\pi \end{cases}$$

Rj: Površina figure ograničenu zatvorenom linijom c računamo po formuli: $P = \frac{1}{2} \int_c x dy - y dx$.

$$x = a(t - \sin t) \quad y = a(1 - \cos t)$$

$$dx = a(1 - \cos t) \quad dy = a \sin t$$

$$x dy - y dx = a(t - \sin t) \cdot a \sin t - a(1 - \cos t) \cdot a(1 - \cos t)$$

$$= a^2 t \sin t - a^2 \sin^2 t - a^2(1 - \cos t)^2$$

$$= a^2 (t \sin t - \sin^2 t - 1 + 2 \cos t - \cos^2 t)$$

$$= a^2 (t \sin t + 2 \cos t - 2)$$

$$P = \frac{1}{2} \int_c x dy - y dx = \frac{1}{2} \int_0^{2\pi} (a^2 (t \sin t + 2 \cos t - 2)) dt =$$

$$= \frac{a^2}{2} \left(\int_0^{2\pi} t \sin t dt + 2 \int_0^{2\pi} \cos t dt - 2 \int_0^{2\pi} dt \right) = \dots = \frac{a^2}{2} (-2\pi + 0 - 4\pi) = 3a^2\pi$$

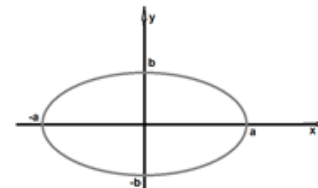
1. Izračunati površinu figure koja je ograničena krivom:

a) elipsom $x = a \cos t, y = b \sin t$;

b) petljom Dekartovim listom $x^3 + y^3 - 3axy = 0$.

Rješenja:

a)

Slika 1: elipsa

Koristit ćemo sljedeću formulu:

$$P = \frac{1}{2} \oint_{C_1} x dy - y dx,$$

gdje je (vidi sliku 1)

$$C_1 = \begin{cases} x = a \cos t \\ y = b \sin t \\ 0 \leq t \leq 2\pi \end{cases}$$

Izračunajmo izvode od x i y :

$$dx = -a \sin t dt$$

$$dy = b \cos t dt$$

Uvrstimo u formulu:

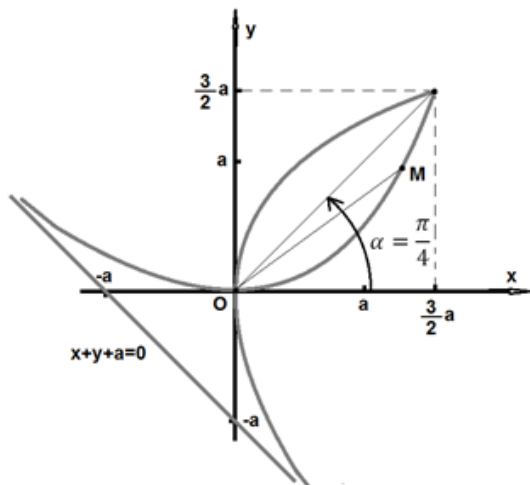
$$P = \frac{1}{2} \oint_{C_1} x dy - y dx = \frac{1}{2} \int_0^{2\pi} (a \cos t b \cos t - b \sin t (-a) \sin t) dt$$

$$= \frac{1}{2} \int_0^{2\pi} (ab \cos^2 t + ab \sin^2 t) dt = \frac{1}{2} ab \int_0^{2\pi} (\cos^2 t + \sin^2 t) dt$$

$$= \frac{1}{2} ab \int_0^{2\pi} 1 dt = \frac{1}{2} ab \left(t \Big|_0^{2\pi} \right) = \frac{1}{2} ab (2\pi - 0) = ab\pi$$

Konačno rješenje: $P = ab\pi$.

b)

Slika 2: Dekartov list

Da bismo koristili formulu

$$P = \frac{1}{2} \oint_C x dy - y dx,$$

moramo preći na parametarsku jednačinu krive uzevši:

$$y = tx, \quad t = \frac{y}{x}$$

Vidimo da polarni radijus OM (vidi sliku 2), gdje je O(0,0) i M(x,y), opisuje cijelu petlju krive kada t ide od 0 do $+\infty$.

Uvrstimo smjenu $y = tx$ u $x^3 + y^3 - 3axy = 0$ te na dobiveni rezultat unijeti i smjenu $x = \frac{y}{t}$ pa ćemo imati:

$$x^3 + (tx)^3 - 3ax(tx) = 0$$

$$x^3(1+t^3) - 3tax^2 = 0 \quad / : x^2$$

$$\frac{x^3(1+t^3) - 3tax^2}{x^2} = 0$$

$$x(1+t^3) - 3ta = 0$$

$$x(1+t^3) = 3ta$$

$$x = \frac{3ta}{1+t^3}$$

$$x = \frac{3ta}{1+t^3}$$

$$\frac{y}{t} = \frac{3ta}{1+t^3}$$

$$\frac{y}{t} = \frac{3ta}{1+t^3}$$

Pa dalje računamo izvod za x:

$$dx = \frac{3a(1+t^3) - 3ta(3t^2)}{(1+t^3)^2} dt$$

$$dx = 3a \frac{1+t^3 - t(3t^2)}{(1+t^3)^2} dt$$

$$dx = 3a \frac{1-2t^3}{(1+t^3)^2} dt$$

te i za y :

$$dy = \frac{6at(1+t^3) - 3at^2(3t^2)}{(1+t^3)^2} dt$$

$$dy = 3at \frac{2(1+t^3) - t(3t^2)}{(1+t^3)^2} dt$$

$$dy = 3at \frac{2+2t^3-3t^3}{(1+t^3)^2} dt$$

$$dy = 3at \frac{2-t^3}{(1+t^3)^2} dt$$

Pomnožimo izvode sa dx i dy sa y i x, redom

$$x dy = \frac{3ta}{(1+t^3)} 3at \frac{2-t^3}{(1+t^3)^2} dt$$

$$x dy = 9a^2 t^2 \frac{2-t^3}{(1+t^3)^3} dt$$

$$y dx = \frac{3t^2 a}{1+t^3} 3a \frac{1-2t^3}{(1+t^3)^2} dt$$

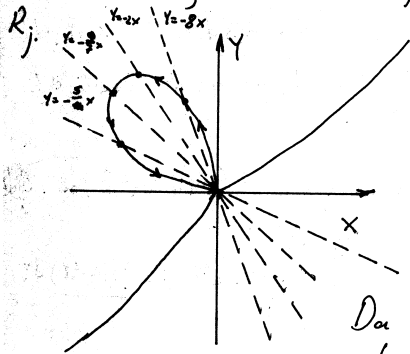
$$y dx = 9a^2 t^2 \frac{1-2t^3}{(1+t^3)^3} dt$$

Sad uvrstimo dobijene rezultate:

$$P = \frac{1}{2} \oint_C x dy - y dx = \frac{1}{2} \int_0^{\infty} \left(9a^2 t^2 \frac{2-t^3}{(1+t^3)^3} - 9a^2 t^2 \frac{1-2t^3}{(1+t^3)^3} \right) dt$$

$$= \frac{1}{2} \int_0^{\infty} 9a^2 t^2 \frac{2-t^3-1+2t^3}{(1+t^3)^3} dt = \frac{9a^2}{2} \int_0^{\infty} t^2 \frac{1+t^3}{(1+t^3)^3} dt =$$

Uz pomoć krivoliniskog integrala izračunati površinu Dekartovog lista dobijen petljom $x^3 + y^3 - 3axy = 0$.

$$P = \frac{1}{2} \int_C x dy - y dx$$

Da bismo upotrebili ovu formulu potrebno je parametrizovati krivu.

Da bismo parametrizovali datu petlju, stavimo $y = tx$. Tada iz jednačine krive dobijamo:

$$x^3 + y^3 - 3axy = 0$$

$$x^3 + t^3 x^3 - 3atx^2 = 0 \quad | : x^2$$

$$x(1+t^3) = 3at$$

$$x = \frac{3at}{1+t^3} \quad (\text{Pokušajte se slike shvatiti zato smo stavili } y = tx \text{!!})$$

$$y = tx \quad dx = 3a d\left(\frac{t}{1+t^3}\right)$$

$$y = \frac{3at^2}{1+t^3} \quad = 3a \frac{1+t^3 - t \cdot 3t^2}{(1+t^3)^2} dt$$

$$= 3a \frac{1-2t^3}{(1+t^3)^2} dt$$

$$dy = 3a d\left(\frac{t^2}{1+t^3}\right) = 3a \frac{2t(1+t^3) - t^2 \cdot 3t^2}{(1+t^3)^2} = 3at \frac{2+2t^3-3t^3}{(1+t^3)^2} = 3at \frac{2-t^3}{(1+t^3)^2}$$

$$x dy = 3at \cdot \frac{1}{1+t^3} \cdot 3at \cdot \frac{2-t^3}{(1+t^3)^2} dt = (3at)^2 \frac{2-t^3}{(1+t^3)^3} dt$$

$$y dx = 3at \frac{t}{1+t^3} \cdot 3a \frac{1-2t^3}{(1+t^3)^2} dt = (3at)^2 \frac{1-2t^3}{(1+t^3)^3} dt$$

$$P = \frac{1}{2} \int_C x dy - y dx = \frac{1}{2} \int_{-\infty}^0 9a^2 t^2 \frac{2-t^3-1+2t^3}{(1+t^3)^3} dt = \frac{9a^2}{2} \int_{-\infty}^0 \frac{t^2}{(1+t^3)^2} dt =$$

$$= \left| \begin{array}{l} 1+t^3 = u \\ 3t^2 dt = du \\ t^2 dt = \frac{1}{3} du \end{array} \right| = \frac{3a^2}{2} \int_{-\infty}^0 \frac{du}{u^2} = \frac{3a^2}{2} \cdot \frac{u^{-1}}{-1} = -\frac{3a^2}{2} \cdot \frac{1}{1+t^3} \Big|_{-\infty}^0$$

$$= -\frac{3a^2}{2} (1-0) = -\frac{3a^2}{2}$$

Površina je uvijek pozitivna $P = \frac{3a^2}{2}$

Izračunati površinu figure koja je ograničena krivom $x = a \cos^3 t$, $y = a \sin^3 t$, $0 \leq t \leq 2\pi$.

Rj: $P = \frac{1}{2} \int_C x dy - y dx$, $C: \begin{cases} x = a \cos^3 t & dx = 3a \cos^2 t \cdot (-\sin t) dt \\ y = a \sin^3 t & dy = 3a \sin^2 t \cos t dt \\ 0 \leq t \leq 2\pi \end{cases}$

$$P = \frac{1}{2} \int_C x dy - y dx = \frac{1}{2} \int_0^{2\pi} (a \cos^3 t \cdot 3a \sin^2 t \cos t - a \sin^3 t \cdot 3a \cos^2 t \cdot (-\sin t)) dt$$

$$= \frac{1}{2} \cdot 3a^2 \int_0^{2\pi} (\sin^2 t \cos^4 t + \sin^4 t \cos^2 t) dt = \frac{3}{2} a^2 \int_0^{2\pi} \sin^2 t \cos^2 t (\cos^2 t + \sin^2 t) dt$$

$$= \frac{3}{2} a^2 \int_0^{2\pi} \frac{1}{4} (2 \sin t \cos t)^2 dt = \frac{3}{8} a^2 \int_0^{2\pi} \sin^2 2t dt \stackrel{(*)}{=} \frac{3}{8} a^2 \int_0^{2\pi} \frac{1}{2} (1 - \cos 4t) dt$$

$$\left[\begin{array}{l} 1 - \sin^2 2t + \cos^2 2t \\ \cos 4t = \cos^2 2t - \sin^2 2t \end{array} \right] \Rightarrow 1 - \cos 4t = 2 \sin^2 2t \quad \dots (*)$$

$$= \frac{3}{16} a^2 \left(t \Big|_0^{2\pi} - \frac{1}{4} \sin 4t \Big|_0^{2\pi} \right) = \frac{3}{16} a^2 (2\pi - 0) = \frac{3}{8} a^2 \pi$$

Zadaci za vježbu

U zadacima 3861 — 3868 pomoću krivolinijskog integrala izračunati površinu oblasti ograničene datim zatvorenim krivama.

3861. Elipsom $x = a \cos t$, $y = b \sin t$.

3862. Astroidom $x = a \cos^3 t$, $y = a \sin^3 t$.

3863. Kardiodom $x = 2a \cos t - a \cos 2t$, $y = 2a \sin t - a \sin 2t$.

3864*. Petljom dekartova lista $x^3 + y^3 - 3axy = 0$.

3865. Petljom krive $(x + y)^3 = xy$.

3866. Petljom krive $(x + y)^4 = x^2 y$.

3867*. Bernulijevom lemniskatom $(x^2 + y^2)^2 = 2a^2(x^2 - y^2)$.

3868. Petljom krive $(\sqrt{x} + \sqrt{y})^2 = xy$.

Rješenja

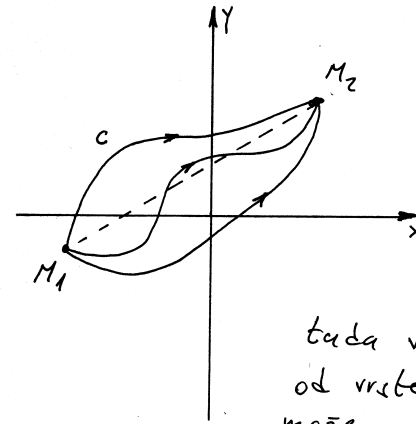
3861. πab . 3862. $\frac{3}{8} \pi a^2$. 3863. $6 \pi a^2$.

3864*. $\frac{3}{2} a^2$. Preći na parametarske jednačine krive, staviajući $y = tx$.

3865. $\frac{1}{60}$. 3866. $\frac{1}{210}$. 3867*. $2 a^2$. Staviti $y = x \operatorname{tg} t$.

3868*. $\frac{1}{30}$. Staviti $y = xt^2$.

Nezavisnost krivolinijskog integrala od vrste krive linije. Određivanje primitivnih f-ja

Ako je data kriva linija c koja spaja tačke $M_1(a, b)$ i $M_2(c, d)$ (pri čemu je M_1 početak a M_2 kraj krive linije c) i krivolinijski integral $I = \int_C P(x, y) dx + Q(x, y) dy$

kod kojeg vrijedi $\frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x}$

tada vrijednost integrala I ne zavisi od vrste krive linije c (za krivu liniju c možemo uzeti bilo koju krivu koja spaja tačke M_1 i M_2).

Vrijednost integrala obično tražimo tako što nađemo f-ju $u = u(x, y)$ za koju vrijedi $du(x, y) = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy = P(x, y) dx + Q(x, y) dy$ pa imamo

$$I = \int_C P(x, y) dx + Q(x, y) dy = \int_C du(x, y) = u(x, y) \Big|_{(a, b)}^{(c, d)} = u(c, d) - u(a, b)$$

Izračunati krivolinijski integral $\int_{(0,1)}^{(3,4)} x dx + y dy$.

R: Integral $I = \int P dx + Q dy$ kod kojeg vrijedi $\frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x}$, vrijednost integrala I ne zavisi od vrste krive linije C .

U našem slučaju $P(x,y) = x$
 $Q(x,y) = y$

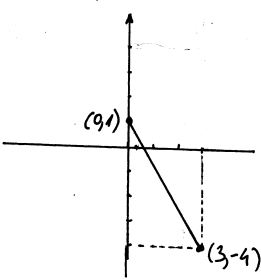
$$\frac{\partial P}{\partial y} = 0, \quad \frac{\partial Q}{\partial x} = 0$$

Prava točice vrijednost ne zavisi od vrste izbora krive linije C koja spaja tačke $(0,1)$ i $(3,4)$.

Prava točice $u(x,y) = \frac{1}{2}x^2 + \frac{1}{2}y^2$

$$\int_{(0,1)}^{(3,4)} x dx + y dy = \int_{(0,1)}^{(3,4)} du(x,y) = \left. \frac{1}{2}x^2 \right|_{(0,1)}^{(3,4)} + \left. \frac{1}{2}y^2 \right|_{(0,1)}^{(3,4)} = \frac{1}{2}(9-0) + \frac{1}{2}(16-1) = \frac{9}{2} + \frac{15}{2} = \frac{24}{2} = 12$$

I način

Ako je C data kriva u ravni opisana jednačinom $y = \eta(x)$ ($x \in [a, b]$) tada

$$\int_C P dx + Q dy = \int_a^b [P(x, \eta(x)) + Q(x, \eta(x)) \cdot \eta'(x)] dx$$

$$y - y_1 = k(x - x_1) \quad A(0,1) \quad y - 1 = \frac{-5}{3}(x - 0)$$

$$y - y_1 = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1} (x - x_1) \quad B(3,4)$$

$$y = -\frac{5}{3}x + 1$$

$$y' = -\frac{5}{3}$$

$$\int_{(0,1)}^{(3,4)} x dx + y dy = \int_0^3 (x + (-\frac{5}{3}x + 1) \cdot (-\frac{5}{3})) dx = \int_0^3 (x + \frac{25}{9}x - \frac{5}{3}) dx =$$

$$= (1 + \frac{25}{9}) \frac{x^2}{2} \Big|_0^3 - \frac{5}{3} x \Big|_0^3 = \frac{34}{9} \cdot \frac{9}{2} - \frac{5}{3} \cdot 3 = 17 - 5 = 12$$

II način

$P(x,y)dx + Q(x,y)dy = 0$; $\frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x}$ je egzaktna diferencijalna jednačina

Rješimo diferenc. jedn. $x dx + y dy = 0$

$$u = u(x,y)$$

$$du = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy$$

$$\frac{\partial u}{\partial x} = x \quad \frac{\partial u}{\partial y} = y \quad \dots (1)$$

$$\partial u = x \partial x$$

$$u = \int x dx + \varphi(y) = \frac{1}{2}x^2 + \varphi(y)$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = \varphi'(y) \dots (2)$$

$$(1) \text{ i } (2) \Rightarrow \varphi'(y) = y$$

$$\varphi(y) = \frac{1}{2}y^2$$

$$u = \frac{1}{2}x^2 + \frac{1}{2}y^2$$

Izračunati integral $\int_{(-3,-1)}^{(3,0)} (x^4 + 4xy^3) dx + (6x^2y^2 - 5y^4) dy$

R: Označimo sa $P(x,y) = x^4 + 4xy^3$; $Q(x,y) = 6x^2y^2 - 5y^4$

$$\frac{\partial P}{\partial y} = 12xy^2 \quad \frac{\partial Q}{\partial x} = 12xy^2$$

$$\int P(x,y) dx + Q(x,y) dy = 0 \quad ; \quad \frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x} \quad \text{egzaktna diferencijalna jednačina}$$

$$du = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy$$

$$\frac{\partial u}{\partial x} = P(x,y) = x^4 + 4xy^3$$

$$\partial u = P(x,y) \partial x$$

$$u = \int (x^4 + 4xy^3) dx = \frac{1}{5}x^5 + 4 \cdot \frac{1}{2}x^2y^3 + \varphi(y) = \frac{1}{5}x^5 + 2x^2y^3 + \varphi(y)$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = 6x^2y^2 + \varphi'(y) \quad | \text{z (*) i (**)} \Rightarrow \varphi'(y) = -5y^4$$

$$\varphi(y) = -5 \int y^4 dy = -y^5$$

Prema tome $u(x,y) = \frac{1}{5}x^5 + 2x^2y^3 - y^5$

$$\int_{(-3,-1)}^{(3,0)} (x^4 + 4xy^3) dx + (6x^2y^2 - 5y^4) dy = \int_{(-3,-1)}^{(3,0)} du(x,y) = \left(\frac{1}{5}x^5 + 2x^2y^3 - y^5 \right) \Big|_{(-3,-1)}^{(3,0)}$$

$$= \left(\frac{3^5}{5} + 0 + 0 \right) - \left(\frac{(-2)^5}{5} + 2 \cdot 4 \cdot (-1) \right) = \frac{243}{5} + \frac{32}{5} - \frac{40}{5} + \frac{5}{5} = \frac{240}{5} = 48$$

Dokazati da integral $\int_C f(x,y)(y dx + x dy)$ po zatvorenoj konturi L ima vrijednost 0 (nula), bez obzira na tip f-je uključen u integrand.

R: $\int_C f(x,y)(y dx + x dy) = \int_C y f(x,y) dx + x f(x,y) dy$

Označimo sa $P(x,y) = y f(x,y)$; $Q(x,y) = x f(x,y)$. Imamo

$$\left. \begin{aligned} \frac{\partial P}{\partial y} &= f(x,y) + y \cdot \frac{\partial f}{\partial (xy)} \cdot x = f(x,y) + xy \cdot \frac{\partial f}{\partial (xy)} \\ \frac{\partial Q}{\partial x} &= f(x,y) + x \cdot \frac{\partial f}{\partial (xy)} \cdot y = f(x,y) + xy \cdot \frac{\partial f}{\partial (xy)} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x}$$

$$\int_C P dx + Q dy = \iint_S \left(\frac{\partial P}{\partial y} - \frac{\partial Q}{\partial x} \right) dx dy \quad \text{formula Greena}$$

$$\int_C f(x,y)(y dx + x dy) = \iint_S \left(\frac{\partial P}{\partial y} - \frac{\partial Q}{\partial x} \right) dx dy = 0 \quad \text{bez obzira na L.} \\ \text{q. e. d.}$$

Izračunati krivolinijski integral $\int_C \cos 2y dx - 2x \sin 2y dy$ gdje je C neka kriva koja spaja tačke $A(1, \frac{\pi}{6})$; $B(2, \frac{\pi}{4})$.

Rj. Označimo sa $P(x,y) = \cos 2y$; $Q(x,y) = (-2x) \sin y$
 $\frac{\partial P}{\partial y} = -2 \sin 2y$ $\frac{\partial Q}{\partial x} = -2 \sin y \Rightarrow \frac{\partial P}{\partial y} \neq \frac{\partial Q}{\partial x}$
 vrijednost integrala ne zavisi od vrste konture

1 način:
 $\int_C (P(x,y) dx + Q(x,y) dy) = \int_C du(x,y) = u(x,y) \Big|_{(a,b)}^{(c,d)}$ gdje je
 $du(x,y) = P(x,y) dx + Q(x,y) dy$, tačku (a,b) početak a (c,d) kraj konture C

Određimo f-ju $u = u(x,y)$
 $\frac{\partial u}{\partial x} = P(x,y) = \cos 2y$, $\frac{\partial u}{\partial y} = Q(x,y) = -2x \sin 2y$
 $P(x,y) dx + Q(x,y) dy = 0$; $\frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x}$ ovo je egzaktna diferencijalna jednačina
 $\frac{\partial u}{\partial x} = \cos 2y$
 $\partial u = \cos 2y \partial x$
 $u = \int \cos 2y dx = x \cos 2y + \varphi(y) \Rightarrow \frac{\partial u}{\partial y} = x \cdot (-\sin 2y) \cdot 2 + \varphi'(y) = -2x \sin 2y + \varphi'(y)$
 Sad imamo $\varphi'(y) = 0 \Rightarrow \varphi(y) = C$

$u(x,y) = x \cos 2y + C$
 $\int_C \cos 2y dx - 2x \sin 2y dy = \int_C d(x \cos 2y + C) = x \cos 2y \Big|_{(1, \frac{\pi}{6})}^{(2, \frac{\pi}{4})} + C \Big|_{(1, \frac{\pi}{6})}^{(2, \frac{\pi}{4})} =$
 $= 2 \cos \frac{\pi}{2} - \cos \frac{\pi}{3} + (C - C) = -\frac{1}{2}$

2 način: standardno rešavamo krivolinijski integral s tim da izaberemo pogodnu konturu koja spaja date tačke

Izračunati integral po glatkom luku koji spaja tačke A ; B
 $\int_{\overline{AB}} \left(1 - \frac{1}{y} + \frac{y}{z}\right) dx + \left(\frac{x}{z} + \frac{x}{y^2}\right) dy - \frac{xy}{z^2} dz$

$A(1,1,1)$, $B(1,2,3)$, $\overline{AB} \subseteq \{(x,y,z) \mid x > 0, y > 0, z > 0\}$.

Rj. Označimo sa $P(x,y,z) = 1 - \frac{1}{y} + \frac{y}{z}$, $Q(x,y,z) = \frac{x}{z} + \frac{x}{y^2}$,
 $R(x,y,z) = -\frac{xy}{z^2}$, i izračunajmo $\frac{\partial^2 P}{\partial y \partial z}$, $\frac{\partial^2 Q}{\partial x \partial z}$ i $\frac{\partial^2 R}{\partial x \partial y}$
 $\frac{\partial P}{\partial y} = -(-1)y^{-2} + \frac{1}{z}$ $\frac{\partial Q}{\partial x} = \frac{1}{z} + \frac{1}{y^2}$ $\frac{\partial R}{\partial x} = -\frac{y}{z^2}$
 $\frac{\partial^2 P}{\partial y \partial z} = -\frac{1}{z^2}$ $\frac{\partial^2 Q}{\partial x \partial z} = -\frac{1}{z^2}$ $\frac{\partial^2 R}{\partial x \partial y} = -\frac{1}{z^2}$

Kako je $\frac{\partial^2 P}{\partial y \partial z} = \frac{\partial^2 Q}{\partial x \partial z} = \frac{\partial^2 R}{\partial x \partial y}$ to integral ne zavisi od vrste krive linije koja spaja tačke A ; B ,
 Odredimo f-ju $u = u(x,y,z)$ za koju vrijedi da je

$du = \left(1 - \frac{1}{y} + \frac{y}{z}\right) dx + \left(\frac{x}{z} + \frac{x}{y^2}\right) dy - \frac{xy}{z^2} dz$
 $\frac{\partial u}{\partial x} = 1 - \frac{1}{y} + \frac{y}{z}$
 $u = \int \left(1 - \frac{1}{y} + \frac{y}{z}\right) dx + \varphi(y,z)$
 $u = x - \frac{x}{y} + \frac{xy}{z} + \varphi(y,z)$
 $\frac{\partial u}{\partial y} = \frac{x}{y^2} + \frac{x}{z} + \varphi'_y(y,z)$
 $\frac{\partial u}{\partial y} = \frac{x}{y^2} + \frac{x}{z}$
 $\varphi'_y(y,z) = 0$
 $\varphi(y,z) = C + \psi(z) \dots (1)$
 $\frac{\partial u}{\partial z} = -\frac{xy}{z^2} + \varphi'_z$
 $\frac{\partial u}{\partial z} = -\frac{xy}{z^2}$
 $\varphi'_z = 0 \dots (2)$
 $(1) ; (2) \Rightarrow \psi(z) = 0 \Rightarrow \varphi(y,z) = C$

$u = x - \frac{x}{y} + \frac{xy}{z} + C$
 $\int_{\overline{AB}} \left(1 - \frac{1}{y} + \frac{y}{z}\right) dx + \left(\frac{x}{z} + \frac{x}{y^2}\right) dy - \frac{xy}{z^2} dz = \int_{\overline{AB}} du = \left(x - \frac{x}{y} + \frac{xy}{z}\right) \Big|_{(1,1,1)}^{(1,2,3)} = 1 - \frac{1}{2} + \frac{2}{3} - 1 = \frac{1}{6}$

Izračunati krivolinijski integral $\int_{(3,1)}^{(1,2)} \frac{y dx - x dy}{x^2}$ duž putanje koja ne siječe osu Oy .

R: Vrijednost integrala $I = \int P(x,y) dx + Q(x,y) dy$ ne zavisi od vrste konture c ako je $\frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x}$.

U našem slučaju $I = \int_{(3,1)}^{(1,2)} \frac{y}{x^2} dx - \frac{1}{x} dy$ $P(x,y) = \frac{y}{x^2}$, $Q(x,y) = -\frac{1}{x}$
 $\frac{\partial P}{\partial y} = \frac{1}{x^2}$, $\frac{\partial Q}{\partial x} = \frac{1}{x^2}$

Prema tome vrijednost integrala ne zavisi od vrste krive linije c koju spaja tačke $(3,1)$ i $(1,2)$.

1 način: Odredimo primitivnu f-ju

$P(x,y) dx + Q(x,y) dy = 0$ ovo je egzaktna dif. jednačina
 $\frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x}$

$u = u(x,y)$
 $du = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy$
 $du = \frac{y}{x^2} dx - \frac{1}{x} dy$
 $\frac{\partial u}{\partial x} = \frac{y}{x^2}$, $\frac{\partial u}{\partial y} = -\frac{1}{x}$ ... (1)

$\frac{\partial u}{\partial x} = \frac{y}{x^2} \Rightarrow u = \int \frac{y}{x^2} dx = -\frac{y}{x} + \varphi(y)$

$u = \int \frac{y}{x^2} dx + \varphi(y) = -\frac{y}{x} + \varphi(y)$

$\frac{\partial u}{\partial y} = -\frac{1}{x} + \varphi'(y)$ ... (2)

(1); (2) $\Rightarrow \varphi'(y) = 0$
 $\varphi(y) = C$

$u = -\frac{y}{x} + C$
 $\int_{(3,1)}^{(1,2)} \frac{y dx - x dy}{x^2} = \int_{(3,1)}^{(1,2)} du = -\frac{y}{x} \Big|_{(3,1)}^{(1,2)} = -\frac{2}{1} - (-\frac{1}{3}) = -\frac{2}{1} + \frac{1}{3} = -\frac{5}{3}$

II način: Spojimo tačke $(3,1)$ i $(1,2)$ nekom krivom (ili pravom) ili izlomljenom pravom linijom i izračunamo integral na klasičan način.

Izračunati krivolinijski integral $\int_{(1,0)}^{(6,8)} \frac{x dx + y dy}{\sqrt{x^2 + y^2}}$ duž puta koji ne prolazi kroz koordinatni početak.

R: Ako je $\frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x}$ tada vrijednost integrala $\int P dx + Q dy$ ne zavisi od vrste izbora puta integracije.

$I = \int_{(1,0)}^{(6,8)} \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}} dx + \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}} dy \Rightarrow P(x,y) = \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}}$
 $Q(x,y) = \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}} \Rightarrow \frac{\partial P}{\partial y} = \frac{\partial Q}{\partial x} = -\frac{xy}{(x^2 + y^2)^{3/2}}$

Prema tome vrijednost integrala ne zavisi od izbora krive kojom ćemo spojiti tačke $(1,0)$ i $(6,8)$.

1 način: Odrediti ćemo primitivnu f-ju u .

$u = u(x,y)$
 $du = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy$
 $\frac{\partial u}{\partial x} = \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}}$, $\frac{\partial u}{\partial y} = \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}}$

$du = \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}} dx + \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}} dy$

$\frac{\partial u}{\partial x} = \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}}$, $\frac{\partial u}{\partial y} = \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}}$ ... (1)

$\frac{\partial u}{\partial y} = \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}} + \varphi'(y)$ ... (2)

$u = \int \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}} dx + \varphi(y) = \sqrt{x^2 + y^2} + \varphi(y)$
 $= \sqrt{2x dx + 2y dy} = \int \frac{t}{\sqrt{t^2}} dt + \varphi(y) = t + \varphi(y) = \sqrt{x^2 + y^2} + \varphi(y)$

(1); (2) $\Rightarrow \varphi'(y) = 0 \Rightarrow \varphi(y) = C$

$u = \sqrt{x^2 + y^2} + C$
 $\int_{(1,0)}^{(6,8)} \frac{x dx + y dy}{\sqrt{x^2 + y^2}} = \int_{(1,0)}^{(6,8)} du = u \Big|_{(1,0)}^{(6,8)} = \sqrt{36 + 64} - \sqrt{1 + 0} = 10 - 1 = 9$

II način: Spojimo tačke $(1,0)$ i $(6,8)$ nekom krivom koja ne prolazi kroz koordinatni početak i izračunamo integral na klasičan način.

Zadaci za vježbu

U zadacima 3831 — 3835 uveriti se da su vrednosti datih integrala, uzetih po zatvorenim konturama, jednake nuli bez obzira na oblik funkcija koje ulaze u podintegralni izraz.

$$3831. \int_L \varphi(x) dx + \psi(y) dy. \quad 3832. \int_L f(xy) (y dx + x dy).$$

$$3833. \int_L f\left(\frac{y}{x}\right) \frac{x dy - y dx}{x^2}.$$

$$3834. \int_L [f(x+y) + f(x-y)] dx + [f(x+y) - f(x-y)] dy.$$

$$3835. \int_L f(x^2 + y^2 + z^2) (x dx + y dy + z dz).$$

3836*. Dokazati da integral $\int_L \frac{x dy - y dx}{x+y}$, uzet u pozitivnom smeru

obilaznja po bilo kojoj zatvorenoj konturi koja obuhvata koordinatni početak, ima vrednost 2π .

3837. Izračunati $\int_L \frac{x dy - y dx}{x^2 + 4y^2}$ duž kruga $x^2 + y^2 = 1$ u pozitivnom smeru

obilaznja.

U zadacima 3838—3844 izračunati krivolinijske integrale totalnih diferencijala.

$$3838. \int_{(-1, 2)}^{(2, 3)} y dx + x dy. \quad 3839. \int_{(0, 0)}^{(2, 1)} 2xy dx + x^2 dy.$$

$$3840. \int_{(3, 4)}^{(5, 12)} \frac{x dx + y dy}{x^2 + y^2} \quad (\text{koordinatni početak ne leži na putanji integracije}).$$

$$3841. \int_{(P_1)}^{(P_2)} \frac{x dx + y dy}{\sqrt{x^2 + y^2}}, \text{ pri čemu tačke } P_1 \text{ i } P_2 \text{ leže na koncentričnim kru-$$

govima čiji je zajednički centar u koordinatnom početku, a poluprecnici su im R_1 i R_2 (koordinatni početak ne leži na putanji integracije).

$$3842. \int_{(1, -1, 2)}^{(2, 1, 3)} x dx - y^2 dy + z dz.$$

$$3843. \int_{(1, 2, 3)}^{(5, 3, 1)} yz dx + zx dy + xy dz.$$

$$3844. \int_{(7, 2, 3)}^{(5, 3, 1)} \frac{zx dy + xy dz - yz dx}{(x-yz)^2} \quad (\text{putanja integracije ne preseca površinu}$$

$$z = \frac{x}{y}).$$

U zadacima 3845—3852 naći funkcije čiji su totalni diferencijali zadati.

$$3845. du = x^2 dx + y^2 dy.$$

$$3846. du = 4(x^2 - y^2)(x dx - y dy).$$

$$3847. du = \frac{(x+2y) dx + y dy}{(x+y)^2}.$$

$$3848. du = \frac{x}{y\sqrt{x^2+y^2}} dx - \left(\frac{x^2 + \sqrt{x^2+y^2}}{y^2\sqrt{x^2+y^2}} \right) dy.$$

$$3849. du = \left[\frac{x-2y}{(y-x)^2} + x \right] dx + \left[\frac{y}{(y-x)^2} - y^2 \right] dy.$$

$$3850. du = (2x \cos y - y^2 \sin x) dx + (2y \cos x - x^2 \sin y) dy.$$

$$3851. du = \frac{2x(1-e^x)}{(1+x^2)^2} dx + \left(\frac{e^x}{1+x^2} + 1 \right) dy.$$

Rješenja

3836*. Primeniti Grinovu formulu na dvostruko povezanu oblast, ograničenu zatvorenim konturama L i bilo kakvim krugom čiji je centar u koordinatnom početku i koji ne preseca konturu L .

$$3837. \pi. \quad 3838. 8.$$

$$3839. 4. \quad 3840. \ln \frac{13}{5}.$$

$$3841. R_2 - R_1. \quad 3842. \frac{10}{3}.$$

$$3843. 0. \quad 3844. \frac{9}{2}.$$

$$3845. u = \frac{x^3 + y^3}{3} + C.$$

$$3846. u = (x^2 - y^2)^2 + C.$$

$$3847. u = \ln |x+y| - \frac{y}{x+y} + C.$$

$$3848. u = \frac{\sqrt{x^2+y^2} + 1}{y} + C.$$

$$3849. u = \ln |x-y| + \frac{y}{x-y} + \frac{x^2 - y^2}{2} + C.$$

$$3850. u = -x^2 \cos y + y^2 \cos x + C.$$

$$3851. u = \frac{e^x - 1}{1+x^2} + y + C.$$

$$3852. du = \frac{(3y-x) dx + (y-3x) dy}{(x+y)^3}.$$

3853. Odrediti broj n tako da izraz $\frac{(x-y) dx + (x+y) dy}{(x^2 + y^2)^n}$ bude totalni diferencijal, i naći odgovarajuću primitivnu funkciju.

3854. Odrediti konstante a i b tako da izraz

$$\frac{(y^2 + 2xy + ax^2) dx - (x^2 + 2xy + by^2) dy}{(x^2 + y^2)^2}$$

bude totalan diferencijal, i naći odgovarajuću primitivnu funkciju.

U zadacima 3855 — 3860 naći funkcije čiji su totalni diferencijali zadati.

$$3855. du = \frac{dx + dy + dz}{x + y + z}. \quad 3856. du = \frac{x dx + y dy + z dz}{\sqrt{x^2 + y^2 + z^2}}.$$

$$3857. du = \frac{yz dx + xz dy + xy dz}{1 + x^2 y^2 z^2}.$$

$$3858. du = \frac{2(zx dy + xy dz - yz dx)}{(x-yz)^2}.$$

$$3859. du = \frac{dx - 3 dy}{z} + \frac{3y - x + z^3}{z^2} dz.$$

$$3860. du = e^{\frac{y}{x}} dx + \left(\frac{e^{\frac{y}{x}}(x+1)}{z} + ze^{yx} \right) dy + \left(-\frac{e^{\frac{y}{x}}(x+1)y}{z^2} + ye^{yx} + e^{-z} \right) dz.$$

Rješenja

$$3852. u = \frac{x-y}{(x+y)^2} + C. \quad 3853. n=1, u = \frac{1}{2} \ln(x^2 + y^2) + \arctg \frac{y}{x} + C.$$

$$3854. a=b=-1, u = \frac{x-y}{x^2 + y^2} + C. \quad 3855. u = \ln |x+y+z| + C.$$

$$3856. u = \sqrt{x^2 + y^2 + z^2} + C. \quad 3857. u = \arctg xyz + C.$$

$$3858. u = \frac{2x}{x-yz} + C. \quad 3859. u = \frac{x-3y}{z} + \frac{z^2}{2} + C.$$

$$3860. u = e^{\frac{y}{x}}(x+1) + e^{yz} - e^{-z}.$$

Površinski integral prve vrste

Trebamo izračunati integral $\iint_S f(x, y, z) dS$ gdje je S - površ u prostoru.

I način:

Ako je D projekcija površi $S: z=z(x, y)$ na xOy ravan tada

$$\iint_S f(x, y, z) dS = \iint_D f(x, y, z(x, y)) \cdot \sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} dx dy$$

II način:

L je projekcija površi $S: y=y(x, z)$ na xOz ravan

$$\iint_S f(x, y, z) dS = \iint_L f(x, y(x, z), z) \sqrt{1 + \left(\frac{\partial y}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial y}{\partial z}\right)^2} dx dz$$

III način:

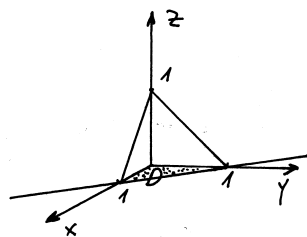
Neka je C projekcija površi $S: x=x(y, z)$ na yOz ravan

$$\iint_S f(x, y, z) dS = \iint_C f(x(y, z), y, z) \sqrt{1 + \left(\frac{\partial x}{\partial y}\right)^2 + \left(\frac{\partial x}{\partial z}\right)^2} dy dz$$

Ⓢ Izračunati površinski integral $I = \iint_S xyz dS$, ako je S dio ravni $x+y+z=1$ u I oktantu.

R:

$x+y+z=1$ je ravan koja na x, y i z osi odjelca 1.

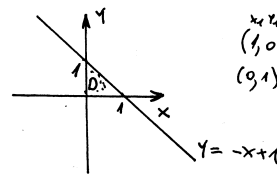
Ako je S data površ opisana jednačinom $z=z(x, y)$ i ako je D projekcija površi S na xOy ravan tada:

$$\iint_S f(x, y, z) dS = \iint_D f(x, y, z(x, y)) \cdot \sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} dx dy$$

U našem slučaju

$$z=1-x-y, \quad \frac{\partial z}{\partial x} = -1, \quad \frac{\partial z}{\partial y} = -1$$

$$\sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} = \sqrt{1+1+1} = \sqrt{3}$$

$$y - y_1 = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1} (x - x_1)$$

$$y = -x + 1$$

$$D: \begin{cases} 0 \leq x \leq 1 \\ 0 \leq y \leq -x + 1 \end{cases}$$

11
121
1331

Štđ imamo

$$\begin{aligned} I &= \iint_S xyz dS = \sqrt{3} \iint_D x \cdot y \cdot (1-x-y) dx dy = \sqrt{3} \int_0^1 x dx \int_0^{-x+1} (y-x-y-y^2) dy = \\ &= \sqrt{3} \int_0^1 x \left(\frac{1}{2} y^2 \Big|_0^{-x+1} - x \cdot \frac{1}{2} y^2 \Big|_0^{-x+1} - \frac{1}{3} y^3 \Big|_0^{-x+1} \right) dx = \\ &= \sqrt{3} \int_0^1 \left(\frac{1}{2} x \frac{x^2-2x+1}{(-x+1)^2} - \frac{1}{2} x^2 \frac{x^2-2x+1}{(-x+1)^2} - \frac{1}{3} x \frac{-x^3+3x^2-3x+1}{(-x+1)^3} \right) dx = \\ &= \sqrt{3} \int_0^1 \left(\frac{1}{2} x^3 - x^2 + \frac{1}{2} x - \frac{1}{2} x^4 + x^3 - \frac{1}{2} x^2 + \frac{1}{3} x^4 - x^3 + x^2 - \frac{1}{3} x \right) dx \\ &= \sqrt{3} \int_0^1 \left(-\frac{1}{6} x^4 + \frac{1}{2} x^3 - \frac{1}{2} x^2 + \frac{1}{6} x \right) dx = \sqrt{3} \left(-\frac{1}{6} \cdot \frac{1}{5} + \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{4} - \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{3} + \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{2} \right) = \frac{\sqrt{3}}{120} \end{aligned}$$

rešenje
↓

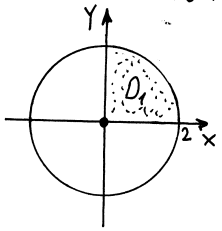
Izračunati površinski integral $\iint \sqrt{-x^2+4} dS$, gdje je (S) omotač površi $\frac{x^2}{4} + \frac{y^2}{4} = \frac{z^2}{9}$, $0 \leq z \leq 3$.

Rj. Sticirajmo površi $\frac{x^2}{4} + \frac{y^2}{4} = \frac{z^2}{9}$, $0 \leq z \leq 3$

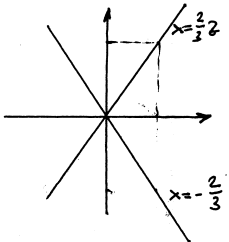
u xOy ravni

$$\frac{x^2}{4} + \frac{y^2}{4} = 0$$

za $z=0$, $x^2+y^2=0$ tačka (0,0)

u xOz ravni

$$\frac{x^2}{4} = \frac{z^2}{9}$$

$$x^2 = \frac{4}{9} z^2$$

$$x = \pm \frac{2}{3} z$$

yOz ravan

$$y = \pm \frac{2}{3} z$$

za $z=3$ $x^2+y^2=4$

$$\frac{x^2}{4} + \frac{y^2}{4} = \frac{z^2}{9}$$

$$z^2 = \frac{9}{4} (x^2 + y^2)$$

Kako je data površ iznad xOy ravni

$$z = \frac{3}{2} \sqrt{x^2 + y^2}$$

$$z'_x = \frac{3}{2} \cdot \frac{2x}{2\sqrt{x^2+y^2}} = \frac{3x}{2\sqrt{x^2+y^2}}$$

$$z'_y = \frac{3y}{2\sqrt{x^2+y^2}}$$

$$1 + (z'_x)^2 + (z'_y)^2 = 1 + \frac{9x^2}{4(x^2+y^2)} + \frac{9y^2}{4(x^2+y^2)} = \frac{13x^2 + 13y^2}{4(x^2+y^2)} = \frac{13}{4}$$

Primjetimo da je data površ (S) simetrična u odnosu na xOz ravan i yOz ravan pa možemo pisati

$$\iint_{(S)} \sqrt{-x^2+4} dS = \frac{\sqrt{13}}{2} \iint_D \sqrt{-x^2+4} dx dy = 4 \cdot \frac{\sqrt{13}}{2} \iint_{D_1} \sqrt{4-x^2} dx dy$$

gdje je $D_1: \begin{cases} 0 \leq x \leq 2 \\ 0 \leq y \leq \sqrt{4-x^2} \end{cases}$

$$\iint_{(S)} \sqrt{-x^2+4} dS = 2\sqrt{13} \int_0^2 \sqrt{4-x^2} dx \int_0^{\sqrt{4-x^2}} dy = 2\sqrt{13} \int_0^2 (4-x^2) dx =$$

$$= 2\sqrt{13} \left(4x \Big|_0^2 - \frac{1}{3} x^3 \Big|_0^2 \right) = 2\sqrt{13} \left(8 - \frac{8}{3} \right) = 2\sqrt{13} \cdot \frac{16}{3}$$

$$= \frac{32}{3} \sqrt{13} \quad \text{traženo}$$

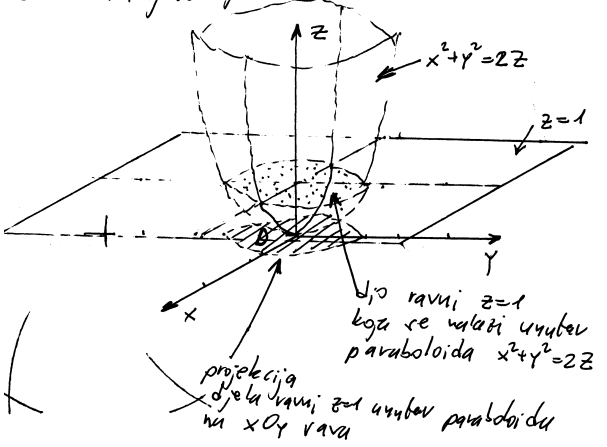
Ako je D projekcija površi $S: z = \eta(x,y)$ na xOy ravan tada $\iint_S f(x,y,z) dS = \iint_D f(x,y,\eta(x,y)) \sqrt{1 + (\eta'_x)^2 + (\eta'_y)^2} dx dy$

Izračunati površinski integral prvog tipa

$$\iint_W (x^2 + y^2) dS, \text{ gdje je } W \text{ - površina djela}$$

ravnini $z=1$ koja se nalazi unutar paraboloida $x^2 + y^2 = 2z$.

Rj. Skicirajmo paraboloid $x^2 + y^2 = 2z$ i ravan $z=1$.

Prigatimo se kako se računa površinski integral prvog tipa

$$\iint_W f(x,y,z) dS = \iint_D f(x,y,z(x,y)) \sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} dx dy$$

gdje je D projekcija površi W na xOy ravan, a W je opisana formulom $z=z(x,y)$.

Projekcija površi W na xOy ravan u našem slučaju je D : unutrašnjost kruga $x^2 + y^2 = 2$.

$W: z=1 \Rightarrow \frac{\partial z}{\partial x} = 0$ i $\frac{\partial z}{\partial y} = 0$

$$\iint_W (x^2 + y^2) dS = \iint_D (x^2 + y^2) \sqrt{1+0+0} dx dy = \iint_D (x^2 + y^2) dx dy$$

Uvedimo polarne koordinate

$$x = r \cos \varphi, y = r \sin \varphi, dx dy = r dr d\varphi, x^2 + y^2 = r^2$$

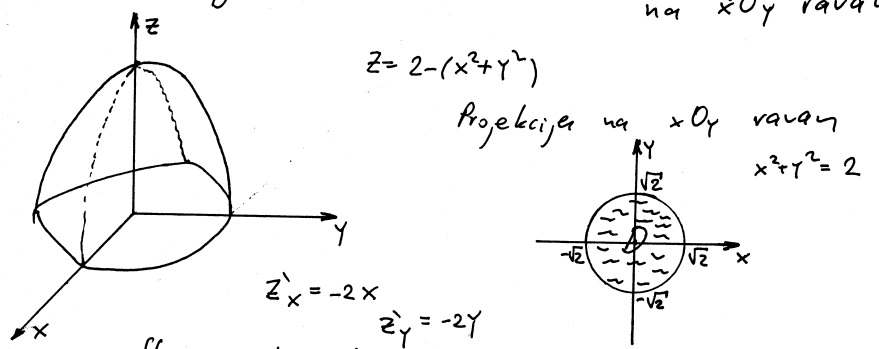
$$D: \begin{cases} 0 \leq r \leq \sqrt{2} \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$$

$$= \int_0^{2\pi} \int_0^{\sqrt{2}} r^2 \cdot r dr d\varphi = \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^{\sqrt{2}} r^3 dr = \varphi \Big|_0^{2\pi} \cdot \frac{1}{4} r^4 \Big|_0^{\sqrt{2}} = 2\pi \cdot \frac{1}{4} \cdot 4 = 2\pi$$

Izračunati $\iint_S U(x,y,z) dS$ gdje je S površina

paraboloida $z = 2 - (x^2 + y^2)$ iznad xy ravnini i $U(x,y,z)$ je jednako a) 1 b) $x^2 + y^2$ c) $3z$.

Rj. $\iint_S U(x,y,z) dS = \iint_D U(x,y,z) \sqrt{1 + z_x^2 + z_y^2} dx dy$ gdje je oblast D projekcija površi S na xOy ravan

$$\iint_S U(x,y,z) dS = \iint_D U(x,y,z) \sqrt{1 + 4x^2 + 4y^2} dx dy$$

a) $U(x,y,z) = 1$ Da izračunamo ovo transformirajmo u polarne koordinate

$$1 = \iint_D \sqrt{1 + 4x^2 + 4y^2} dx dy$$

$x = r \cos \varphi$
 $y = r \sin \varphi$

$$D': \begin{cases} x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \\ 0 \leq r \leq \sqrt{2} \end{cases} dx dy = r dr d\varphi$$

$$1 = \iint_{D'} \sqrt{1 + 4r^2} \cdot r dr d\varphi = \int_0^{2\pi} \int_0^{\sqrt{2}} \sqrt{1 + 4r^2} \cdot r dr d\varphi$$

$$= \int_0^{2\pi} \left[\int_0^{\sqrt{2}} \sqrt{1 + 4r^2} \cdot r dr \right] d\varphi = \int_0^{2\pi} \left[\int_0^3 \frac{1}{2} \sqrt{1 + t^2} \cdot 2t dt \right] d\varphi$$

$$= \int_0^{2\pi} \left[\int_0^3 t \cdot \frac{1}{2} t dt \right] d\varphi = \frac{1}{4} \int_0^{2\pi} \left[\frac{1}{3} t^3 \Big|_0^3 \right] d\varphi = \frac{1}{12} \cdot \varphi \Big|_0^{2\pi} \cdot 26 = \frac{13}{6} \cdot 2\pi = \frac{13\pi}{3}$$

b) $U(x,y,z) = x^2 + y^2$

$$1 = \iint_D (x^2 + y^2) \sqrt{1 + 4x^2 + 4y^2} dx dy = \iint_{D'} r^2 \sqrt{1 + 4r^2} r dr d\varphi = \frac{149}{30}$$

c) $U(x,y,z) = 3z$

$$1 = \frac{111\pi}{10}$$

1. Izračunati površinski integral:

a) $I = \iint_{\sigma} (6x + 4y + 3z) ds$, gdje je σ oblast ravni $x + 2y + 3z = 6$, u prvom oktantu;

b) $K = \iint_W (y + z + \sqrt{a^2 - x^2}) ds$, gdje je W površina cilindra $x^2 + y^2 = a^2$, koja se nalazi između ravni $z = 0$ i $z = h$.

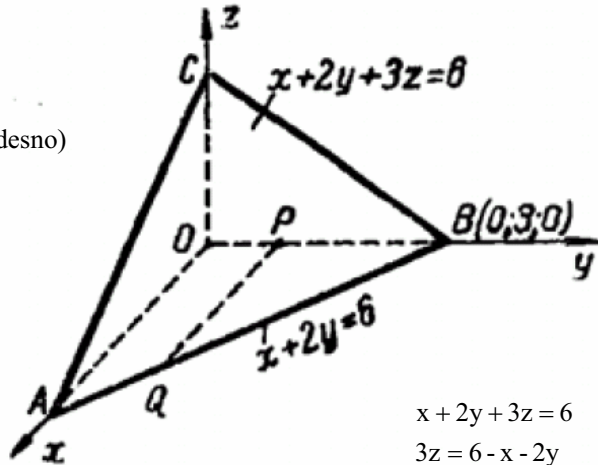
Rješenja:

a) Skicirajmo oblast σ (vidi sliku desno)

$$x + 2y + 3z = 6 / :6$$

$$\frac{x}{6} + \frac{y}{3} + \frac{z}{2} = 1$$

segmentni oblik jednačine ravni

$$x + 2y + 3z = 6$$

$$3z = 6 - x - 2y$$

$$z = \frac{1}{3}(6 - x - 2y)$$

$$\iint_{\sigma} f(x, y, z) ds = \iint_D f(x, y, z(x, y)) \cdot \sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} dx dy$$

$$\sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} = \sqrt{1 + \frac{1}{9} + \frac{4}{9}} = \sqrt{\frac{14}{9}} = \frac{\sqrt{14}}{3}$$

Projekcija na xOy ravan izgleda: Nacrtati projekciju (uputa: vidi xOy ravan sa slike iznad).

$$\frac{x - x_1}{x_2 - x_1} = \frac{y - y_1}{y_2 - y_1}$$

$$\frac{x - 6}{0 - 6} = \frac{y - 0}{3 - 0}$$

$$\frac{x - 6}{-6} = \frac{y}{3}$$

$$3x - 18 = -6y$$

$$3x = 18 - 6y$$

$$x = 6 - 2y$$

$$D: \begin{cases} 0 \leq y \leq 3 \\ 0 \leq x \leq 6 - 2y \end{cases}$$

$$I = \iint_{\sigma} (6x + 4y + 3z) ds = \frac{\sqrt{14}}{3} \iint_D (6x + 4y + 6 - x - 2y) dx dy = \frac{\sqrt{14}}{3} \iint_D (5x + 2y + 6) dx dy =$$

$$\frac{\sqrt{14}}{3} \int_0^3 dy \int_0^{6-2y} (5x + 2y + 6) dx = \frac{\sqrt{14}}{3} \int_0^3 \left(\frac{5}{2} x^2 \Big|_0^{6-2y} + 2xy \Big|_0^{6-2y} + 6x \Big|_0^{6-2y} \right) dy =$$

$$= \frac{\sqrt{14}}{3} \int_0^3 \left(\frac{5}{2} (6-2y)^2 + 2 \cdot (6-2y) \cdot y + 6 \cdot (6-2y) \right) dy =$$

$$= \frac{\sqrt{14}}{3} \int_0^3 \left(\frac{5}{2} (36 - 24y + 4y^2) + 12y - 4y^2 + 36 - 12y \right) dy =$$

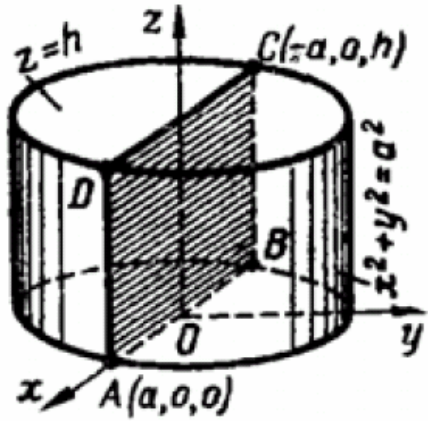
$$= \frac{\sqrt{14}}{3} \int_0^3 (6y^2 - 60y + 126) dy = 2\sqrt{14} \int_0^3 (y^2 - 10y + 21) dy =$$

$$= 2\sqrt{14} \cdot \left(\frac{y^3}{3} \Big|_0^3 - 10 \frac{y^2}{2} \Big|_0^3 + 21y \Big|_0^3 \right) = 2\sqrt{14} \cdot (9 - 45 + 63) = 54\sqrt{14}$$

b) $K = \iint_W (y + z + \sqrt{a^2 - x^2}) ds$ $x^2 + y^2 = a^2$ $z = 0$ i $z = h$

Skicirajmo oblast W (vidi sliku na sljedećoj stranici)

$$\iint_W f(x, y, z) ds = \iint_D f(x, y(x, z), z) \cdot \sqrt{1 + \left(\frac{\partial y}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial y}{\partial z}\right)^2} dx dz$$

$$x^2 + y^2 = a^2$$

$$y^2 = a^2 - x^2$$

$$|y| = \sqrt{a^2 - x^2}$$

$$y = \sqrt{a^2 - x^2}$$

$$i$$

$$y = -\sqrt{a^2 - x^2}$$

$$K = K_1 + K_2$$

$$\frac{\partial y}{\partial x} = -\frac{x}{\sqrt{a^2 - x^2}}$$

$$\frac{\partial y}{\partial z} = 0$$

$$D: \begin{cases} -a \leq x \leq a \\ 0 \leq z \leq h \end{cases}$$

$$ds = \sqrt{1 + \left(-\frac{x}{\sqrt{a^2 - x^2}}\right)^2} dx dz = \sqrt{1 + \frac{x^2}{a^2 - x^2}} dx dz = \frac{adx dz}{\sqrt{a^2 - x^2}}$$

$$K_1 = \iint_W (y + z + \sqrt{a^2 - x^2}) ds = \iint_D (\sqrt{a^2 - x^2} + z + \sqrt{a^2 - x^2}) \frac{adx dz}{\sqrt{a^2 - x^2}} =$$

$$= a \iint_D \left(2 + \frac{z}{\sqrt{a^2 - x^2}}\right) dx dz = 2a \int_{-a}^a dx \int_0^h dz + a \int_{-a}^a \frac{dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} \int_0^h z dz =$$

$$= 2a \cdot 2a \cdot h + \frac{ah^2}{2} \int_{-a}^a \frac{dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} = \left. \begin{array}{l} x = a \sin t \\ dx = a \cos t dt \\ x = a \Rightarrow t = \frac{\pi}{2} \\ y = -a \Rightarrow t = -\frac{\pi}{2} \end{array} \right| = 4a^2 h + \frac{ah^2}{2} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \frac{a \cos t dt}{\sqrt{a^2 - a^2 \sin^2 t}} =$$

$$= 4a^2 h + \frac{ah^2}{2} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \frac{a \cos t dt}{a \sqrt{1 - \sin^2 t}} = 4a^2 h + \frac{ah^2}{2} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \frac{\cos t dt}{\cos t} = 4a^2 h + \frac{ah^2}{2} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} dt =$$

$$= 4a^2 h + \frac{a^2 h}{2} \cdot t \Big|_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} = 4a^2 h + \frac{ah^2 \pi}{2}$$

$$y = -\sqrt{a^2 - x^2}$$

$$\frac{\partial y}{\partial x} = \frac{x}{\sqrt{a^2 - x^2}}$$

$$\frac{\partial y}{\partial z} = 0$$

$$ds = \frac{adx dy}{\sqrt{a^2 - x^2}}$$

$$K_2 = \iint_W (y + z + \sqrt{a^2 - x^2}) ds = \iint_D (-\sqrt{a^2 - x^2} + z + \sqrt{a^2 - x^2}) \frac{adx dz}{\sqrt{a^2 - x^2}} =$$

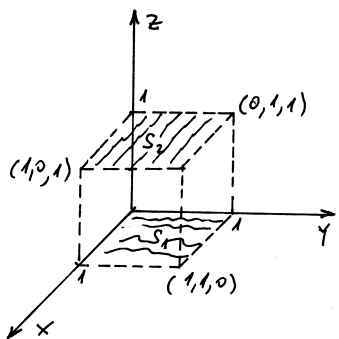
$$= \iint_D z \frac{adx dz}{\sqrt{a^2 - x^2}} = a \int_{-a}^a \frac{dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} \int_0^h z dz = a \int_{-a}^a \frac{dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} \cdot \frac{z^2}{2} \Big|_0^h = \frac{ah^2}{2} \int_{-a}^a \frac{dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} =$$

$$\left. \begin{array}{l} x = a \sin t \\ dx = a \cos t dt \\ x = a \Rightarrow t = \frac{\pi}{2} \\ x = -a \Rightarrow t = -\frac{\pi}{2} \end{array} \right| = \frac{ah^2}{2} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} \frac{a \cos t dt}{\sqrt{a^2 - a^2 \sin^2 t}} = \frac{ah^2}{2} \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} dt = \frac{ah^2}{2} \cdot t \Big|_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} = \frac{ah^2 \pi}{2}$$

$$K = 4a^2 h + \frac{ah^2 \pi}{2} + \frac{ah^2 \pi}{2} = 4a^2 h + ah^2 \pi = ah(4a + \pi h)$$

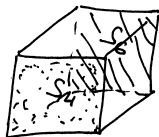
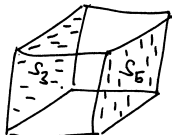
Izračunati površinski integral $\iint_S (x+y+z) dS$ gdje je S površina kocke $0 \leq x \leq 1$, $0 \leq y \leq 1$ i $0 \leq z \leq 1$.

Rj.

Ako strane kocke označimo sa

S_1, S_2, S_3, S_4, S_5 i S_6

imamo:

$$\iint_S (x+y+z) dS = \iint_{S_1} (x+y+z) dx dy + \iint_{S_2} (x+y+z) dx dy + \iint_{S_3} (x+y+z) dx dz$$

$$+ \iint_{S_4} (x+y+z) dy dz + \iint_{S_5} (x+y+z) dx dz + \iint_{S_6} (x+y+z) dy dz$$

$$\iint_{S_1} (x+y+z) dx dy + \iint_{S_2} (x+y+z) dx dy = \int_0^1 \left[\int_0^1 (x+y) dy \right] dx + \int_0^1 \left[\int_0^1 (x+y) dy \right] dx =$$

$$\int_0^1 \left(xy \Big|_0^1 + \frac{1}{2} y^2 \Big|_0^1 \right) dx + \int_0^1 \left(xy \Big|_0^1 + \frac{1}{2} y^2 \Big|_0^1 + y \Big|_0^1 \right) dx = \frac{1}{2} x^2 \Big|_0^1 + \frac{1}{2} x \Big|_0^1 + \frac{1}{2} x \Big|_0^1$$

$$+ \frac{1}{2} x \Big|_0^1 + x \Big|_0^1 = 3 \quad \text{Prava točica: } \iint_S (x+y+z) dS = 9$$

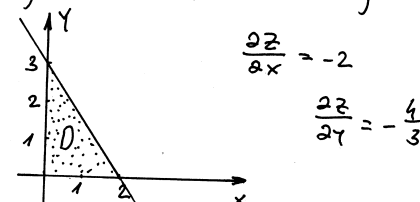
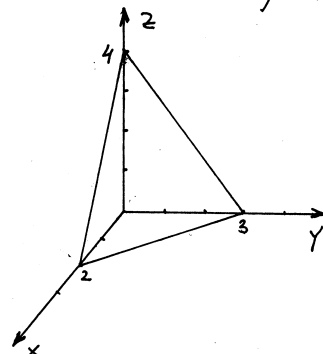
Izračunati površinski integral $\iint_S (z+2x+\frac{4}{3}y) dS$ gdje je S dio ravnine $\frac{x}{2} + \frac{y}{3} + \frac{z}{4} = 1$ u prvom oktantu.

Rj.

$\frac{x}{2} + \frac{y}{3} + \frac{z}{4} = 1$ segmentni oblik
jednačine ravnine: $\frac{z}{4} = 1 - \frac{x}{2} - \frac{y}{3}$ 1.4

$$z = 4 - 2x - \frac{4}{3}y$$

Projekcija na xOy ravan izгледа

S' projekcija površine S na xOy ravan

$$I = \iint_S f(x,y,z) dS = \iint_{S'} f(x,y,z(x,y)) \cdot \sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} dx dy$$

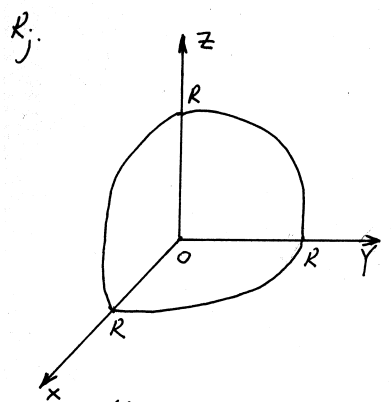
$$\sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} = \sqrt{1 + 4 + \frac{16}{9}} = \sqrt{\frac{61}{9}} = \frac{\sqrt{61}}{3}$$

$$\iint_S (z+2x+\frac{4}{3}y) dS = \iint_D (4 - 2x - \frac{4}{3}y + 2x + \frac{4}{3}y) \cdot \frac{\sqrt{61}}{3} dx dy = \frac{4\sqrt{61}}{3} \iint_D dx dy$$

$$= \frac{4\sqrt{61}}{3} \cdot \frac{2 \cdot 3}{2} = 4\sqrt{61}$$

0 površinskih
oblasti: D

Izračunati integral $I = \iint_S x \, dS$ gdje je S dio sfere $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$ u prvom oktantu.

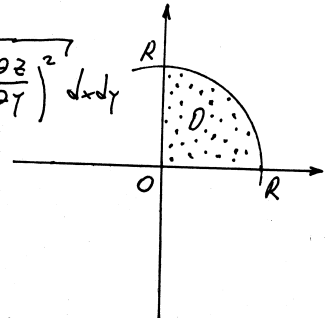
$$x^2 + y^2 + z^2 = R^2$$

$$z^2 = R^2 - x^2 - y^2$$

$$z = \pm \sqrt{R^2 - x^2 - y^2}$$

$$z \geq 0 \quad z = \sqrt{R^2 - x^2 - y^2}$$

Projekcija površi na xOy ravan

$$\iint_S f(x,y,z) \, dS = \iint_{D'} f(x,y,z(x,y)) \cdot \sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} \, dx \, dy$$

D' projekcija površi S na xOy ravan

$$\frac{\partial z}{\partial x} = \frac{-2x}{2\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}} = \frac{-x}{\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}}$$

$$\frac{\partial z}{\partial y} = \frac{-y}{\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}}$$

$$\sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} = \sqrt{1 + \frac{x^2}{R^2 - x^2 - y^2} + \frac{y^2}{R^2 - x^2 - y^2}} = \frac{R}{\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}}$$

$$I = \iint_S x \, dS = \iint_{D'} x \cdot \frac{R}{\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}} \, dx \, dy$$

Uvedimo polarne koordinate

$$x = r \cos \varphi$$

$$y = r \sin \varphi$$

u našem slučaju

$$D' : \begin{cases} x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2} \\ 0 \leq r \leq R \end{cases} \quad dx \, dy = r \, dr \, d\varphi$$

$$x^2 + y^2 = r^2$$

$$\iint_{D'} \frac{xR}{\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}} \, dx \, dy = \iint_{D'} \frac{r \cos \varphi \cdot R \cdot r}{\sqrt{R^2 - r^2}} \, dr \, d\varphi$$

$$= R \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos \varphi \left[\int_0^R \frac{r^2}{\sqrt{R^2 - r^2}} \, dr \right] d\varphi$$

$$= R^3 \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos \varphi \left[\int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin^2 t \, dt \right] d\varphi = R^3 \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos \varphi \left[\frac{1}{2} (1 - \cos 2t) \right] d\varphi = R^3 \sin \varphi \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} = \frac{R^3}{4}$$

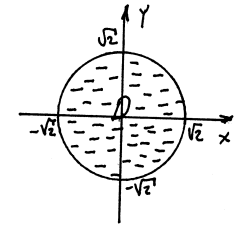
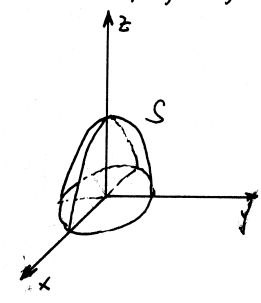
Izračunati površinski integral $\iint_S 3z \, dS$ gdje je S površina paraboloida $z = 2 - (x^2 + y^2)$ iznad xy -ravni.

R; Neka je D projekcija površi S na xOy ravan. Tada

$$\iint_S f(x,y,z) \, dS = \iint_D f(x,y,z(x,y)) \sqrt{1 + \left(\frac{\partial z}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial y}\right)^2} \, dx \, dy$$

Pronađimo projekciju paraboloida $z = 2 - (x^2 + y^2)$ na xOy ravan.

$$z = 0 \Rightarrow x^2 + y^2 = 2 \text{ krug sa centrom u tački } (0,0) \text{ poluprečnika } \sqrt{2}$$

$$\frac{\partial z}{\partial x} = -2x$$

$$\frac{\partial z}{\partial y} = -2y$$

Da bi smo riješili ovaj dvostruki integral potrebno je uvesti smjenu promjenjivih.

$$I = \iint_S 3z \, dS = 3 \iint_D [2 - (x^2 + y^2)] \sqrt{1 + 4x^2 + 4y^2} \, dx \, dy$$

Uvedimo polarne koordinate $x = r \cos \varphi$
 $y = r \sin \varphi$

$$D' : \begin{cases} 0 \leq \varphi \leq 2\pi \\ 0 \leq r \leq \sqrt{2} \end{cases}$$

ove granice čitamo sa slike

$$dx \, dy = r \, dr \, d\varphi$$

$$x^2 + y^2 = r^2 \cos^2 \varphi + r^2 \sin^2 \varphi = r^2$$

$$1 + 4x^2 + 4y^2 = 1 + 4(x^2 + y^2) = 1 + 4r^2$$

$$I = 3 \iint_{D'} (2 - r^2) \sqrt{1 + 4r^2} \cdot r \, dr \, d\varphi = 3 \int_0^{2\pi} \int_0^{\sqrt{2}} 2r \sqrt{1 + 4r^2} \, dr \, d\varphi - 3 \int_0^{2\pi} \int_0^{\sqrt{2}} r^3 \sqrt{1 + 4r^2} \, dr \, d\varphi$$

$$6 \int_0^{2\pi} \left[\int_0^{\sqrt{2}} r \sqrt{1 + 4r^2} \, dr \right] d\varphi = \left. \begin{matrix} 1 + 4r^2 = t^2 & r=0 \Rightarrow t=1 \\ 8r \, dr = 2t \, dt & r=\sqrt{2} \Rightarrow t=3 \\ r \, dr = \frac{1}{4} t \, dt \end{matrix} \right|$$

$$= 6 \int_0^{2\pi} \left[\int_1^3 \frac{1}{4} t^2 \, dt \right] d\varphi = 6 \cdot \frac{1}{4} \varphi \Big|_0^{2\pi} \cdot \frac{t^3}{3} \Big|_1^3 = \frac{3}{2} \cdot \frac{1}{3} \cdot 2\pi \cdot 26 = 26\pi$$

$$3 \int_0^{2\pi} \int_0^{\sqrt{2}} r^3 \sqrt{1 + 4r^2} \, dr \, d\varphi = 3 \int_0^{2\pi} \left[\int_0^{\sqrt{2}} \frac{1}{4} t^3 \sqrt{t^2 - 1} \, dt \right] d\varphi = \left. \begin{matrix} 1 + 4r^2 = t^2 & r \, dr = \frac{1}{4} t \, dt \\ 4r^2 = t^2 - 1 & r=0 \Rightarrow t=1 \\ r^2 = \frac{1}{4}(t^2 - 1) & r=\sqrt{2} \Rightarrow t=3 \\ 4r \, dr = 2t \, dt \end{matrix} \right| = \frac{11\pi}{10}$$

Zadaci za vježbu

U zadacima 3876—3884 izračunati date integrale.

3876. $\iint_S \left(z + 2x + \frac{4}{3}y \right) dq$, pri čemu je S deo ravni $\frac{x}{2} + \frac{y}{3} + \frac{z}{4} = 1$

koji se nalazi u prvom oktantu,

3877. $\iint_S xyz dq$, pri čemu je S deo ravni $x + y + z = 1$ koja leži u prvom oktantu.

3878. $\iint_S x dq$, pri čemu je S deo sfere $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$ koji se nalazi u prvom oktantu.

3879. $\iint_S y dq$, po polusferi $z = \sqrt{R^2 - x^2 - y^2}$.

3880. $\iint_S \sqrt{R^2 - x^2 - y^2} dq$ po polusferi $z = \sqrt{R^2 - x^2 - y^2}$.

3881. $\iint_S x^2 y^2 dq$ po polusferi $z = \sqrt{R^2 - x^2 - y^2}$.

3882. $\iint_S \frac{dq}{r^2}$, pri čemu je S deo cilindra $x^2 + y^2 = R^2$ ograničen ravnima $z = 0$ i $z = H$, r je odstojanje tačke na površini od koordinatnog početka.

3883. $\iint_S \frac{dq}{r^2}$ po sferi $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$, pri čemu je r odstojanje tačke na sferi od nepomične tačke $P(0, 0, c)$, ($c > R$).

3884. $\iint_S \frac{dq}{r}$, pri čemu je S deo hiperboličnog paraboloida $z = xy$, isečen cilindrom $x^2 + y^2 = R^2$, a r je odstojanje tačke na površi S od z -ose.

3885*. Naći masu sfere ako je površinska gustina u svakoj njenoj tački brojno jednaka odstojanju te tačke od nekog određenog prečnika sfere.

3886. Naći masu sfere ako je površinska gustina u svakoj njenoj tački brojno jednaka kvadratu odstojanja te tačke od nekog određenog prečnika sfere.

Rješenja

3876. $4\sqrt{61}$. 3877. $\frac{\sqrt{3}}{120}$. 3878. $\frac{\pi R^3}{4}$.

3879. 0. 3880. πR^3 . 3881. $\frac{2\pi R^4}{15}$.

3882. $2\pi \arctg \frac{H}{R}$. 3883. $\frac{2\pi R}{c(n-2)} \left[\frac{1}{(c-R)^{n-2}} - \frac{1}{(c+R)^{n-2}} \right]$ za $n \neq 2$:
 $\frac{2\pi R}{c} \ln \frac{c+R}{c-R}$ za $n=2$.

3884. $\pi [R\sqrt{R^2+1} + \ln(R + \sqrt{R^2+1})]$.

3885*. $\pi^2 R^3$. Primeniti sferne koordinate.

3886. $\frac{8}{3} \pi R^4$.

Površinski integrali II vrste

obično su oblika: $\iint_S P(x, y, z) dy dz + Q(x, y, z) dz dx + R(x, y, z) dx dy$

Uvijek ga svodimo na dvostruki integral.

S je neka data površina. Početni integral se obično podjeli na tri dijela $\iint_S P(x, y, z) dy dz$, $\iint_S Q(x, y, z) dz dx$ i $\iint_S R(x, y, z) dx dy$.

$\vec{n} = (\cos \alpha, \cos \beta, \cos \gamma)$ je vektor normale na površinu S gdje su α , β i γ uglovi koje zaklapa vektor normale sa x , y i z osom.

Kad računamo $\iint_S P(x, y, z) dy dz$ treba uzeti u obzir predznak broja $\cos \alpha$. Ako je $\cos \alpha < 0$ ispred integrala stavljamo minus, ako je $\cos \alpha > 0$ ispred integrala stavljamo plus i ako je $\cos \alpha = 0$ tada $\iint_S P(x, y, z) dy dz = 0$.

Analogno uzimamo vrijednost $\cos \beta$ za $\iint_S Q(x, y, z) dz dx$ i $\cos \gamma$ za $\iint_S R(x, y, z) dx dy$. $I = I_1 + I_2 + I_3$

Integral I_1 računamo projekcijom površi S na yOz ravan, integral I_2 projekcijom na xOz ravan i integral I_3 projekcijom površi S na xOy ravan.

Kod površinskih integrala II vrste mora se označiti koju stranu površi uzimamo. Zависи od toga sa koje strane vektor normale djeluje (ili sa unutrašnje ili sa spoljašnje oblasti površi). Kod izbora površi S po kojoj se integrira mora se precizirati da li se uzima vanjska ili unutrašnja strana površi, jer prelaskom na suprotnu stranu integral mijenja predznak.

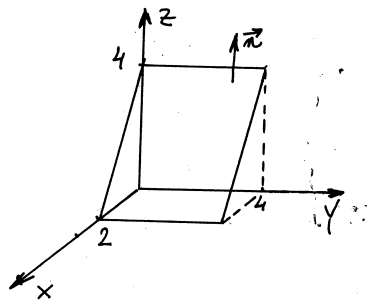
Izračunati $\iint_S z dx dy + x dz dx + y dy dz$ pri čemu je S gornja strana ravnini $2x + z = 4$, $0 < y < 4$ u prvom oktantu.

Rj.

$$2x + z = 4 \quad | :4$$

$$\frac{x}{2} + \frac{z}{4} = 1 \quad \text{segmentni oblik jednačine ravnini}$$

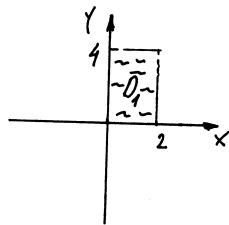
$$z = 4 - 2x$$

$\vec{n} = (2, 0, 1)$ vektor normale ravnini

$$|\vec{n}| = \sqrt{5} \quad \vec{n}_0 = \frac{\vec{n}}{|\vec{n}|} = \left(\frac{2}{\sqrt{5}}, 0, \frac{1}{\sqrt{5}} \right)$$

cos α cos β cos γ

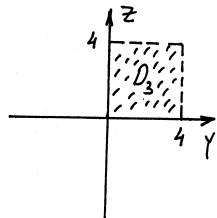
$I_1 = \iint_S z dx dy$ projiciramo površ na xOy ravan $D_1: \begin{cases} 0 \leq x \leq 2 \\ 0 \leq y \leq 4 \end{cases}$

kako je $\cos \gamma > 0 \Rightarrow I_1 = + \iint_{D_1} (4 - 2x) dx dy =$
 $= \int_0^4 \left[\int_0^2 (4 - 2x) dx \right] dy = \int_0^4 \left(4x \Big|_0^2 - 2 \cdot \frac{1}{2} x^2 \Big|_0^2 \right) dy = \int_0^4 (8 - 4) dy = 4y \Big|_0^4 = 16$

$I_2 = \iint_S x dz dx$ (gledamo ugao β)

kako je $\cos \beta = 0 \Rightarrow I_2 = 0$

$I_3 = \iint_S y dy dz$ (gledamo ugao α) $\cos \alpha > 0 \Rightarrow I_3 = + \iint_{D_3} y dy dz$

$$D_3: \begin{cases} 0 \leq y \leq 4 \\ 0 \leq z \leq 4 \end{cases} \quad I_3 = \int_0^4 \left[\int_0^4 y dy \right] dz = \int_0^4 \left[\frac{1}{2} y^2 \Big|_0^4 \right] dz = \frac{1}{2} \cdot 16 \cdot z \Big|_0^4 = 32$$

$$\iint_S z dx dy + x dz dx + y dy dz = 16 + 0 + 32 = 48$$

Izračunati površinski integral druge vrste

$$I = \iint_S xy z dx dy$$

gdje je S spoljna strana dijela stene $x^2 + y^2 + z^2 = 1$, $x \geq 0$, $y \geq 0$.

Rj.

Prizetimo se: Neka je $\sqrt{S}$ data u obliku $z = \eta(x, y)$. Tada

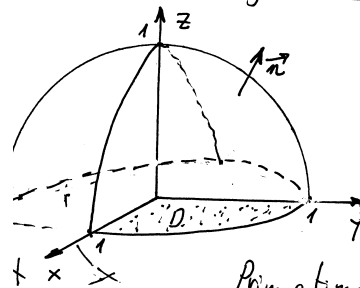
$$\iint_S R(x, y, z) dx dy = \pm \iint_D R(x, y, \eta(x, y)) dx dy \quad \text{gdje}$$

$\pm$ zavisi od ugla koji vektor normale zaklapa sa

z -osom, npr. $\vec{n}_0 = (\cos \alpha, \cos \beta, \cos \gamma)$,

$\cos \gamma > 0 \Rightarrow$	$+$
$\cos \gamma < 0 \Rightarrow$	$-$
$\cos \gamma = 0 \Rightarrow$	0

D je ortogonalna projekcija površi S na xOy ravan

$$z^2 = 1 - x^2 - y^2$$

$$z = \pm \sqrt{1 - x^2 - y^2}$$

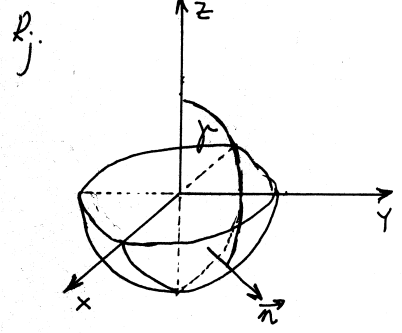
kako je $x \geq 0$, $y \geq 0$ to je $z = \sqrt{1 - x^2 - y^2}$

Prizetimo da je $0 < \gamma < 90^\circ \Rightarrow \cos \gamma > 0$

$$\iint_S xy z dx dy = \iint_D xy \sqrt{1 - x^2 - y^2} dx dy = \begin{cases} \text{uvodimo polarne koordinate} \\ x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \\ dx dy = r dr d\varphi \end{cases} \quad \begin{cases} 1 - x^2 - y^2 = 1 - r^2 \\ D \xrightarrow{\text{transf.}} D': \begin{cases} 0 \leq r \leq 1 \\ 0 \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2} \end{cases} \end{cases}$$

$$= \iint_{D'} r^3 \sin \varphi \cos \varphi \sqrt{1 - r^2} dr d\varphi = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \int_0^1 r^3 \sqrt{1 - r^2} dr \sin \varphi \cos \varphi d\varphi = \dots = \frac{2}{15} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{15}$$

Izračunati $\iint_S x^2 y^2 z \, dx \, dy$ gdje je S -vanjska strana donje polovine sfere $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$.

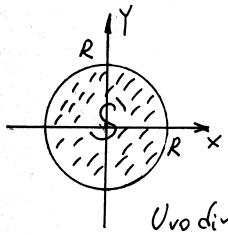
Kako imamo $dx \, dy$ zanima nas ugao γ (γ je ugao koji vektor normale $\vec{n}$ na površ zaklapa sa z -osom).

$\gamma > \frac{\pi}{2} \Rightarrow \cos \gamma < 0$

$z^2 = R^2 - x^2 - y^2$
 $z < 0 \quad z = -\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}$

Da smo imali čitavu sferu tada bi integral podijelili na dva dijela za gornji i za donji dio sfere.

Gledamo projekciju površi S na xOy ravan:

$S': x^2 + y^2 \leq R^2$

$\iint_S x^2 y^2 z \, dx \, dy = - \iint_{S'} x^2 y^2 (-\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}) \, dx \, dy$

Uvodimo polarne koordinate

$x = r \cos \varphi$
 $y = r \sin \varphi$

$D: \begin{cases} 0 \leq \varphi \leq 2\pi \\ 0 \leq r \leq R \\ dx \, dy = r \, dr \, d\varphi \end{cases} \quad x^2 + y^2 = r^2$

$\iint_S x^2 y^2 z \, dx \, dy = \iint_{S'} x^2 y^2 \sqrt{R^2 - x^2 - y^2} \, dx \, dy = \iint_{S'} r^2 \cos^2 \varphi r^2 \sin^2 \varphi \sqrt{R^2 - r^2} \cdot r \, dr \, d\varphi$

$= \int_0^{2\pi} \cos^2 \varphi \sin^2 \varphi \left[\int_0^R r^5 \sqrt{R^2 - r^2} \, dr \right] d\varphi \stackrel{(*)}{=} \frac{8R^7}{105} \cdot \frac{\pi}{4} = \frac{2\pi R^7}{105}$

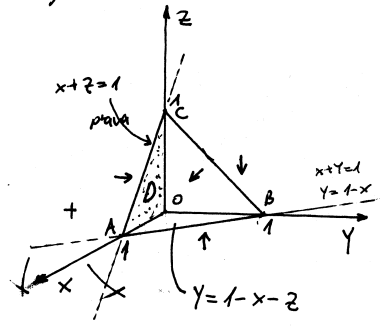
$\int_0^R r^5 \sqrt{R^2 - r^2} \, dr = \int_0^R r^4 \sqrt{R^2 - r^2} \, r \, dr = \int_{R^2 - R^2}^{R^2 - 0} \frac{1}{2} (R^2 - t)^2 \sqrt{R^2 - t} \cdot \frac{1}{2} dt = \int_0^{R^2} \frac{1}{4} (R^2 - t)^2 \sqrt{R^2 - t} \, dt = \dots = \frac{8R^7}{105}$

$\int_0^{2\pi} \cos^2 \varphi \sin^2 \varphi \, d\varphi = \int_0^{2\pi} \frac{1}{4} (2 \cos \varphi \sin \varphi)^2 \, d\varphi = \frac{1}{4} \int_0^{2\pi} \sin^2 2\varphi \, d\varphi = \frac{1}{4} \int_0^{2\pi} \frac{1}{2} (1 - \cos 4\varphi) \, d\varphi = \frac{1}{8} (\varphi - \frac{1}{4} \sin 4\varphi) \Big|_0^{2\pi} = \frac{\pi}{4}$

Izračunati površinski integral $K = \iint_W y \, dx \, dz$ gdje je W -površina tetraedra ograničenog ravninama $x+y+z=1$, $x=0$, $y=0$ i $z=0$.

R: integral oblika $\iint_W R(x,y,z) \, dx \, dz$ zovemo površinski integral drugog tipa. Računamo ga tako što napravimo projekciju D površi W na xOz ravan i odredimo predznak broja $\cos \beta$ gdje je β ugao koji zaklapa vektor normale $\vec{n}$ površi W sa y -osom.

Skicirajmo naš tetraedar

Kako je u zadatku data oblast $-W$ to posmatramo vektore normale koje odgovaraju unutrašnjim površinama tetraedra

$K = \iint_{-W} y \, dx \, dz = \iint_{-\Delta AOC} y \, dx \, dz + \iint_{-\Delta AOB} y \, dx \, dz + \iint_{-\Delta BOC} y \, dx \, dz + \iint_{-\Delta ABC} y \, dx \, dz$

$\iint_{-\Delta AOC} y \, dx \, dz = \iint_D 0 \, dx \, dz = 0$

$\iint_{-\Delta AOB} y \, dx \, dz = \left| \begin{array}{l} \text{vektor normale } \Delta AOB \\ \text{je okomit na } y\text{-osu} \end{array} \right| = 0$

$\iint_{-\Delta BOC} y \, dx \, dz = \left| \begin{array}{l} \text{vektor normale } \Delta BOC \\ \text{je okomit na } y\text{-osu} \end{array} \right| = 0$

$$\iint_{-\Delta ABC} \gamma \, dx \, dz = \left| \begin{array}{l} \text{vektor normale } \vec{n} \text{ na} \\ \Delta ABC \text{ sa } \gamma\text{-osom } z\text{-kupa} \\ \text{ugao } \beta \text{ koji je između } z\text{-i } z_0 \\ \text{z-akso? (vidi sliku)} \\ \cos \beta < 0 \end{array} \right| = - \iint_D (1-x-z) \, dx \, dz =$$

$$= - \int_0^1 dx \int_0^{1-x} (1-x-z) \, dz = - \int_0^1 \left(z \Big|_0^{1-x} - xz \Big|_0^{1-x} - \frac{1}{2} z^2 \Big|_0^{1-x} \right) dx =$$

$$= - \int_0^1 \left(1-x - x(1-x) - \frac{1}{2} (1-x)^2 \right) dx = - \int_0^1 \left(1-x - x + x^2 - \frac{1}{2} + x - \frac{1}{2} x^2 \right) dx$$

$$= - \int_0^1 \left(\frac{1}{2} x^2 - x + \frac{1}{2} \right) dx = - \left(\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{3} x^3 \Big|_0^1 - \frac{1}{2} x^2 \Big|_0^1 + \frac{1}{2} x \Big|_0^1 \right) = - \left(\frac{1}{6} - \frac{1}{2} + \frac{1}{2} \right) = - \frac{1}{6}$$

traženo
rješenje

II način

Možemo upotrebiti formulu Gauss-Ostrogradski

$$\iiint_S (P(x,y,z) \, dy \, dz + Q(x,y,z) \, dx \, dz + R(x,y,z) \, dx \, dy) = \iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial Q}{\partial y} + \frac{\partial R}{\partial z} \right) dx \, dy \, dz$$

Ω -oblast koju ograničava površ S

U našem slučaju $P(x,y,z) = R(x,y,z) = 0$

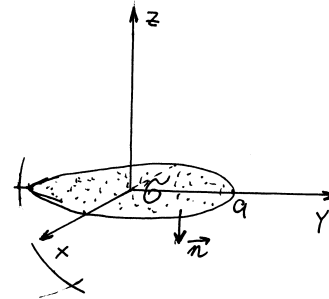
$$Q(x,y,z) = \gamma \Rightarrow \frac{\partial Q}{\partial y} = 1$$

$$K = \oiint_{-K} \gamma \, dx \, dz = - \iiint_{\Omega} dx \, dy \, dz = - \int_0^1 dx \int_0^{1-x} dy \int_0^{1-x-y} dz = - \int_0^1 dx \int_0^{1-x} (1-x-y) \, dy$$

$$= \left| \begin{array}{l} \text{primjetimo da smo sličan} \\ \text{integral već imali u prethodnom} \\ \text{slučaju} \end{array} \right| = \dots = - \frac{1}{6} \text{ traženo rješenje}$$

Izračunati površinski integral drugog tipa (po koordinatama) $I = \iint_G \sqrt{x^2+y^2} \, dx \, dy$ gdje je G -donja strana kruga $x^2+y^2 \leq a^2$.

R: Skicirajmo datu površinu

U našem slučaju ortogonalna projekcija D je jednaka datoj površini G .

Ugao γ je $\gamma = \pi$ tj. $\cos \pi < 0$.

Prisjetimo se, kako se računa površinski integral drugog tipa, npr.

$$\iint_S R(x,y,z) \, dx \, dy$$

posmatrano vektor normale $\vec{n}$ površi S

ako je $\cos \gamma < 0$ gdje γ ugao između $\vec{n}$ i z -ose naš integral postaje

$$\iint_S R(x,y,z) \, dx \, dy = - \iint_D R(x,y,z(x,y)) \, dx \, dy$$

gdje je D ortogonalna projekcija površi S a $z = z(x,y)$ jednaka površi S

$$I = \iint_G \sqrt{x^2+y^2} \, dx \, dy = - \iint_D \sqrt{x^2+y^2} \, dx \, dy = \left| \begin{array}{l} \text{uvodimo polarne koordinate} \\ x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \quad D \text{ (transf.)} \\ dx \, dy = r \, dr \, d\varphi \end{array} \right| \begin{array}{l} 0 \leq r \leq a \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{array}$$

$$= - \iint_{D'} \sqrt{r^2} \, r \, dr \, d\varphi = - \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^a r^{\frac{3}{2}} \, dr = - \int_0^{2\pi} \left. \frac{2}{5} r^{\frac{5}{2}} \right|_0^a d\varphi = - \frac{2}{5} a^{\frac{5}{2}} \varphi \Big|_0^{2\pi}$$

$$I = - \frac{4}{5} \pi \sqrt{a^5} \text{ traženo rješenje}$$

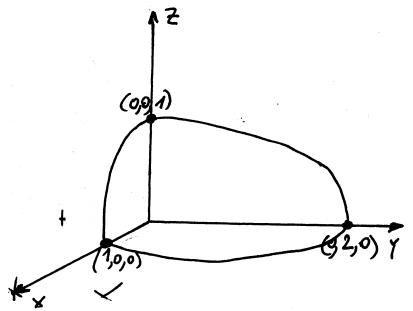
Izračunati površinski integral

$$J = \iint_T 2 dx dy + y dx dz - x^2 z dy dz$$

gdje je T vanjska

strana elipsoida $4x^2 + y^2 + 4z^2 = 4$ koji se nalazi u prvom oktantu.

b) skicirajmo elipsoid
 $4x^2 + y^2 + 4z^2 = 4$: : 4
 $\frac{x^2}{1} + \frac{y^2}{4} + \frac{z^2}{1} = 1$

$$J = \iint_T 2 dx dy + y dx dz - x^2 z dy dz$$

Ovo je površinski integral druge vrste. Prijetimo se kako se računa npr. $\iint_T P(x,y,z) dy dz$. Neka je $\vec{n}$ vektor normale površi T koji sa x, y i z tvrdom zaklapa uglove α , β i γ , i neka je D ortogonalna projekcija površi T na yOz ravan. Tada

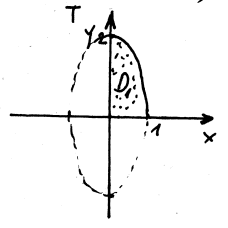
$$\iint_T P(x,y,z) dy dz = \pm \iint_D P(\varphi(y,z), y, z) dy dz$$

gdje je + ako je $\cos \alpha > 0$, - (minus) ako je $\cos \alpha < 0$, a $x = \varphi(y,z)$ je jednačina koja opisuje površ T.

$$J = \iint_T 2 dx dy + y dx dz - x^2 z dy dz = \iint_T 2 dx dy + \iint_T y dx dz - \iint_T x^2 z dy dz = J_1 + J_2 - J_3$$

Izračunajmo redom J_1 , J_2 i J_3 .

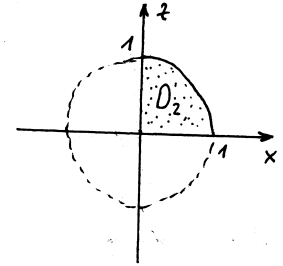
$J_1 = \iint_T 2 dx dy$, vektor normale $\vec{n}$ na T sa z osom zaklapa ugao $\gamma \in (0, \frac{\pi}{2})$ tj. $\cos \gamma > 0$
 $z=0: 4x^2 + y^2 = 4$

D_1 je četvrtina elipse
 Elipse = $ab\pi$, $J_1 = \pm \iint_{D_1} 2 dx dy = 2 \cdot \frac{1}{4} \text{elipse} = \frac{1}{2} \cdot 2\pi = \pi$

$J_2 = \iint_T y dx dz$, vektor normale $\vec{n}$ na površi T sa y-osom zaklapa uglove od 0 do $\frac{\pi}{2}$ (1 oktant) pa je $\cos \gamma > 0$.

Neka je D_2 ortogonalna projekcija površi T na xOz ravan.

$D_2: 4x^2 + 4z^2 = 4$
 $4x^2 + y^2 + 4z^2 = 4$
 $y^2 = 4 - 4x^2 - 4z^2$
 $y = 2\sqrt{1-x^2-z^2}$

$$J_2 = \iint_T y dx dz = + 2 \iint_{D_2} \sqrt{1-x^2-z^2} dx dz$$

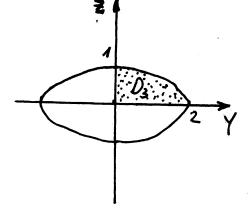
uvodimo polarne koordinate
 $x = r \cos \varphi$
 $z = r \sin \varphi$
 $dx dz = r dr d\varphi$
 $D_2 \rightarrow D_2'$

$$= 2 \int_0^{\frac{\pi}{2}} \int_0^1 \sqrt{1-r^2} r dr d\varphi = 2 \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\varphi \int_0^1 \sqrt{1-r^2} r dr =$$

$$= 2 \int_0^{\frac{\pi}{2}} d\varphi \int_0^1 \sqrt{1-r^2} \left(-\frac{1}{2}\right) d(1-r^2) = -\varphi \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} \cdot \frac{(1-r^2)^{\frac{3}{2}}}{\frac{3}{2}} \Big|_0^1 = -\frac{\pi}{2} \cdot \left(0 - \frac{2}{3}\right) = \frac{\pi}{3}$$

$J_3 = \iint_T x^2 z dy dz$, vektor normale $\vec{n}$ na površi T sa x-osom zaklapa uglove od 0 do $\frac{\pi}{2}$ pa je $\cos \alpha > 0$

Neka je D_3 ortogonalna projekcija površi T na yOz ravan.

$D_3: y^2 + 4z^2 = 4$
 $y^2 = 4 - 4z^2$
 $\frac{y^2}{4} + \frac{z^2}{1} = 1$
 $4x^2 + y^2 + 4z^2 = 4$
 $4x^2 = 4 - y^2 - 4z^2$
 $x^2 = 1 - \frac{1}{4}y^2 - z^2$

$$J_3 = \iint_T x^2 z dy dz = + \iint_{D_3} \left(1 - \frac{1}{4}y^2 - z^2\right) z dy dz =$$

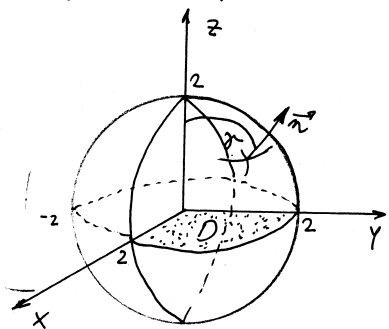
$$\int_0^1 z dz \int_0^{2\sqrt{1-z^2}} \left(1 - \frac{1}{4}y^2 - z^2\right) dy = \int_0^1 z dy \Big|_0^{2\sqrt{1-z^2}} - \frac{1}{4} \int_0^{2\sqrt{1-z^2}} y^2 dy \Big|_0^{2\sqrt{1-z^2}} - z^2 y \Big|_0^{2\sqrt{1-z^2}}$$

$$= \int_0^1 z \left(2\sqrt{1-z^2} - \frac{2}{3} \sqrt{1-z^2}^3 - 2z^2 \sqrt{1-z^2}\right) dz = \frac{4}{3} \int_0^1 z(1-z^2)^{\frac{3}{2}} dz = \frac{2}{3} \cdot \frac{2(1-z^2)^{\frac{5}{2}}}{5} \Big|_0^1 = \frac{4}{15}$$

Prema tome $J = \pi + \frac{\pi}{3} - \frac{4}{15} = \frac{4\pi}{3} - \frac{4}{15}$.

Izračunati površinski integral $I = \iint_S xy^3 z \, dx \, dy$, ako je S vanjska strana sfere $x^2 + y^2 + z^2 = 4$ u prvom oktantu.

R: $x^2 + y^2 + z^2 = 4$ je sfera sa centrom u koordinatnom početku čiji je poluprečnik dužine 2.

Kad računamo $\iint_S f(x,y,z) \, dx \, dy$ treba uzeti u obzir predznak broja $\cos \gamma$. Ako je $\cos \gamma < 0$ ispred integrala stavljamo minus, ako je $\cos \gamma > 0$ ispred integrala stavljamo plus, a ako je $\cos \gamma = 0$ tada je integral jednak 0. γ je ugao koji vektor normale $\vec{n}$ ($\vec{n} = (\cos \alpha, \cos \beta, \cos \gamma)$) zaklapa sa z -osom

Vektor normale $\vec{n}$ je u prvom oktantu $\Rightarrow 0 < \gamma < \frac{\pi}{2}$
 $\Rightarrow \cos \gamma > 0$

$$x^2 + y^2 + z^2 = 4 \quad \text{nana tleba +}$$

$$z = \pm \sqrt{4 - (x^2 + y^2)}$$

$$I = \iint_S xy^3 z \, dx \, dy = \iint_D xy^3 (\sqrt{4 - (x^2 + y^2)}) \, dx \, dy = \begin{cases} \text{uvodno polarne koordinate} \\ x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \\ dx \, dy = r \, dr \, d\varphi \end{cases} \quad D: \begin{cases} 0 \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2} \\ 0 \leq r \leq 2 \end{cases}$$

$$= \iint_{D'} r \cos \varphi r^3 \sin^3 \varphi \sqrt{4 - r^2} r \, dr \, d\varphi = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos \varphi \sin^3 \varphi \, d\varphi \int_0^2 r^5 \sqrt{4 - r^2} \, dr = I_1 \cdot I_2$$

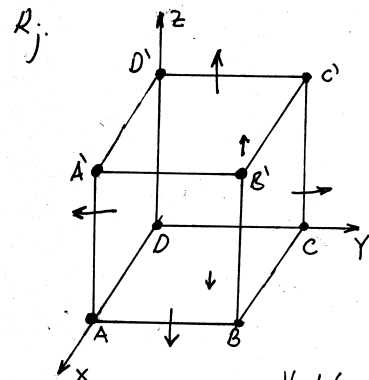
$$I_1 = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos \varphi \sin^3 \varphi \, d\varphi = \left. \begin{matrix} \sin \varphi = t \\ \cos \varphi \, d\varphi = dt \\ \varphi = \frac{\pi}{2} \Rightarrow t = 1 \\ \varphi = 0 \Rightarrow t = 0 \end{matrix} \right| = \int_0^1 t^3 \, dt = \frac{1}{4} t^4 \Big|_0^1 = \frac{1}{4}$$

$$I_2 = \int_0^2 r^5 \sqrt{4 - r^2} \, dr = \int_0^2 r^4 \sqrt{4 - r^2} r \, dr = \left. \begin{matrix} 4 - r^2 = t^2 \\ -2r \, dr = 2t \, dt \\ r \, dr = -t \, dt \end{matrix} \right| \quad r = 0 \Rightarrow t = 2 \\ r = 2 \Rightarrow t = 0 = \int_2^0 (4 - t^2) \cdot (-t) \, dt = \int_0^2 (4 - t^2) \cdot t \, dt$$

$$= \int_0^2 (16 - 8t^2 + t^4) \cdot t \, dt = \int_0^2 (16t - 8t^3 + t^5) \, dt = \dots = \frac{1024}{105} \quad I = \frac{1}{4} \cdot \frac{1024}{105} = \frac{256}{105}$$

traženo rješenje

Izračunati integral $\iint_S x \, dy \, dz + y \, dz \, dx + z \, dx \, dy$ gdje je S vanjska strana kocke koju čine ravnice $x=0, y=0, z=0, x=1, y=1, z=1$.

Označimo sa $I_1 = \iint_S x \, dy \, dz$

Ovaj integral vadimo po šest površina: $ABCD, ABB'A', BCC'B', A'D'D'A', A'B'C'D'$ i $DCC'D'$.

Kako imamo $dy \, dz$ posmatramo ugao α koj zaklapa vektor normale na površ sa x -osom

Vektor normale površina $ABCD, A'B'C'D', BCC'B', A'D'D'A'$ je okomit na x -osom $\Rightarrow$

$$\Rightarrow \iint_{ABCD} x \, dy \, dz = \iint_{A'B'C'D'} x \, dy \, dz = \iint_{BCC'B'} x \, dy \, dz = \iint_{A'D'D'A'} x \, dy \, dz = 0$$

Kako je $x=0$ za površinu $DCC'D'$ $\Rightarrow \iint_{DCC'D'} x \, dy \, dz = 0$

Za I_1 ostaje nam samo površina $ABB'A'$

$$\vec{n}_0 = (1, 0, 0) \Rightarrow \cos \alpha > 0 \Rightarrow I_1 = + \iint_D dy \, dz$$

gdje je D oblast dobijena projekcijom kvadrata $ABB'A'$ na yz ravan $D: \begin{cases} 0 \leq y \leq 1 \\ 0 \leq z \leq 1 \end{cases}$

$$I_1 = \iint_D dy \, dz = \int_0^1 \left[\int_0^1 dy \right] dz = z \Big|_0^1 \Big|_0^1 = 1$$

Sad nije teško, analognim zaključivanjem, vidjeti da je

$$\iint_S y \, dz \, dx = 1; \quad \iint_S z \, dx \, dy = 1 \quad \text{redom po površinama } BCC'B', A'B'C'D'$$

dakle po svim površinama $= 0 \Rightarrow \iint_S x \, dy \, dz + y \, dz \, dx + z \, dx \, dy = 3$

Izračunati površinski integral druge vrste

$$I = \iint_S xy z \, dx dy$$

gdje je S spoljna strana dijela sfere $x^2 + y^2 + z^2 = 1$,
 $x \geq 0$, $y \geq 0$.

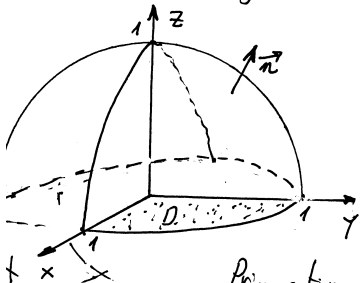
Rj. Prizetimo se: Neka je $\overset{\text{površ}}{S}$ data u obliku $z = \eta(x, y)$. Tada

$$\iint_S R(x, y, z) \, dx dy = \pm \iint_D R(x, y, \eta(x, y)) \, dx dy \quad \text{gdje}$$

- $\pm$ zavisi od ugla koji vektor normale zaklapa sa z -osom, npr. $\vec{n}_0 = (\cos \alpha, \cos \beta, \cos \gamma)$,

$\cos \gamma > 0 \Rightarrow$	$+$
$\cos \gamma < 0 \Rightarrow$	$-$
$\cos \gamma = 0 \Rightarrow$	0

• D je ortogonalna projekcija površi S na xOy ravan

$$z^2 = 1 - x^2 - y^2$$

$$z = \pm \sqrt{1 - x^2 - y^2}$$

kako je $x \geq 0$, $y \geq 0$ to je $z = \sqrt{1 - x^2 - y^2}$

Prizetimo da je $0 < \gamma < 90^\circ \Rightarrow \cos \gamma > 0$

$$\begin{aligned} \iint_S xy z \, dx dy &= \iint_D xy \sqrt{1 - x^2 - y^2} \, dx dy = \left| \begin{array}{l} \text{uvodimo polarne koordinate} \\ x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \\ dx dy = r dr d\varphi \end{array} \right. \\ &= \int_0^1 \int_0^{\pi/2} r^3 \sin \varphi \cos \varphi \sqrt{1 - r^2} \, dr d\varphi = \int_0^1 r^3 \sqrt{1 - r^2} \, dr \int_0^{\pi/2} \sin \varphi \cos \varphi \, d\varphi \\ &= \dots = \frac{2}{15} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{15} \end{aligned}$$

Zadaci za vježbu

U zadacima 3887—3893 izračunati date površinske integrale.

3887. $\iint_S x \, dy dz + y \, dx dz + z \, dx dy$ po spoljnoj strani kocke obrazovane ravnima $x=0$, $y=0$, $z=0$, $x=1$, $y=1$, $z=1$.

3888. $\iint_S x^2 y^2 z \, dx dy$ po spoljnoj strani donje polovine sfere $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$.

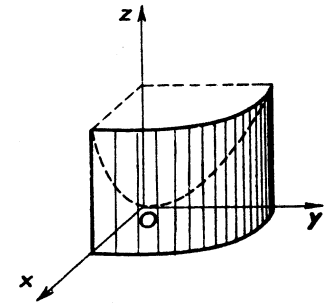
3889. $\iint_S z \, dx dy$ po spoljnoj strani elipsoida $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1$.

3890. $\iint_S z^2 \, dx dy$ po spoljnoj strani elipsoida $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1$.

3891. $\iint_S xz \, dx dy + xy \, dy dz + yz \, dx dz$ po spoljnoj strani piramide obrazovane ravnima $x=0$, $y=0$, $z=0$ i $x+y+z=1$.

3892. $\iint_S yz \, dx dy + xz \, dy dz + xy \, dx dz$ po spoljnoj strani zatvorene površine koja se nalazi u prvom oktantu a sastoji se iz dela cilindra $x^2 + y^2 = R^2$ i odgovarajućih delova ravni $x=0$, $y=0$, $z=0$ i $z=H$.

3893. $\iint_S y^2 z \, dx dy + xz \, dy dz + x^2 y \, dx dz$ po spoljnoj strani zatvorene površine koja se nalazi u prvom oktantu a sastoji se iz obrtnog paraboloidea $z = x^2 + y^2$, cilindra $x^2 + y^2 = 1$ i odgovarajućih delova koordinatnih ravni (sl. 68).

Sl. 68

Rješenja

3887. 3. 3888. $\frac{2\pi R^7}{105}$. 3889. $\frac{4}{3} \pi abc$. 3890. 0.

3891. $\frac{1}{8}$. 3892. $R^2 H \left(\frac{2R}{3} + \frac{\pi H}{8} \right)$. 3893. $\frac{\pi}{8}$.

Primjena površinskih integrala

Izračunavanje površine dijela glatke površi, koja pripada prostoru $\mathbb{R}^3$

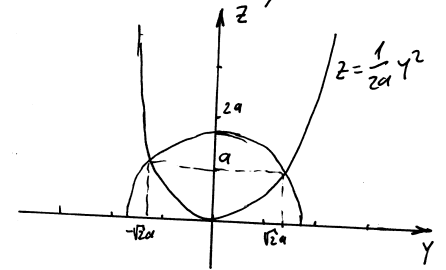
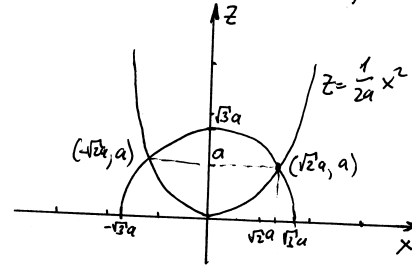
Neka je površ S zadana jednačinom $z = z(x, y)$ gdje su $(x, y) \in D$, (D - je oblast u ravni xOy u koju se projektuje površ $z = z(x, y)$).

Površina P dijela glatke površi $S \subseteq \mathbb{R}^3$ računa se po formuli:

$$P = \iint_S dS = \iint_D \sqrt{1 + (z'_x)^2 + (z'_y)^2} dx dy$$

Ⓝ Izračunati površinu dijela lopte $x^2 + y^2 + z^2 = 3a^2$ koja se nalazi ispod parabole $x^2 + y^2 = 2az$ a iznad xOy ravni.

Rj. Na osnovu skica presjeka datih površina sa xOz i yOz ravnina demo vidjeti kako tijela su u pitanju.

$$x^2 + z^2 = 3a^2$$

$$x^2 = 2az$$

$$z^2 + 2az - 3a^2 = 0$$

$$D = 4a^2 + 12a^2 = 16a^2$$

$$z_{1,2} = \frac{-2a \pm 4a}{2}$$

$$z_1 = a \quad z_2 = -3a$$

$P = \iint_S dS$ površinski integral prve vrste

$$z^2 = 3a^2 - x^2 - y^2$$

$$z = \pm \sqrt{3a^2 - x^2 - y^2}$$

U našem slučaju S je $z = \sqrt{3a^2 - x^2 - y^2}$ i to isto one površine koji se nalazi ispod parabole

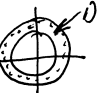
$$P = \iint_S dS = \iint_D \sqrt{1 + (z'_x)^2 + (z'_y)^2} dx dy$$

$$z'_x = \frac{-2x}{2\sqrt{3a^2 - x^2 - y^2}}, \quad z'_y = \frac{-y}{\sqrt{3a^2 - x^2 - y^2}}$$

$$1 + (z'_x)^2 + (z'_y)^2 = 1 + \frac{x^2}{3a^2 - x^2 - y^2} + \frac{y^2}{3a^2 - x^2 - y^2} = \frac{3a^2}{3a^2 - x^2 - y^2}$$

$$P = \sqrt{3}a \iint_D \frac{dx dy}{\sqrt{3a^2 - x^2 - y^2}}$$

gdje je D projekcija površi S na xOy ravan. U našem slučaju

Uvedimo polarne koordinate

$$\begin{aligned} x &= r \cos \varphi \\ y &= r \sin \varphi \\ dx dy &= r dr d\varphi \end{aligned}$$

$$x^2 + y^2 = r^2$$

transformacija D' :
$$\begin{cases} \sqrt{2}a \leq r \leq \sqrt{3}a \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$$

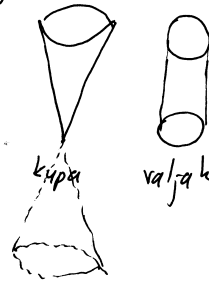
$$P = \sqrt{3}a \iint_{D'} \frac{r dr d\varphi}{\sqrt{3a^2 - r^2}} = \sqrt{3}a \int_0^{2\pi} d\varphi \int_{\sqrt{2}a}^{\sqrt{3}a} \frac{r dr}{\sqrt{3a^2 - r^2}} = \left| \begin{array}{l} 3a^2 - r^2 = t^2 \\ -2r dr = 2t dt \\ r \Big|_{\sqrt{2}a}^{\sqrt{3}a} \Rightarrow t \Big|_a^0 \end{array} \right|$$

$$= \sqrt{3}a \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^a \frac{t dt}{t} = 2a^2 \sqrt{3} \pi$$

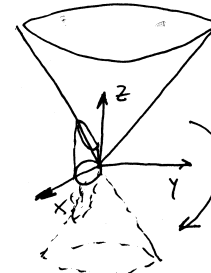
traženo
rešenje

⊕ Izračunati površinu onog dijela kupe $z^2 = x^2 + y^2$ koji se nalazi unutar valjka $x^2 + y^2 = 2x$.

Rj.

Prema zadatku dio kupe se nalazi unutar valjka

$$\begin{aligned} x^2 + y^2 &= 2x \\ x^2 - 2x + 1 + y^2 &= 1 \\ (x-1)^2 + y^2 &= 1 \end{aligned}$$

sličnu figuru ćemo imati i sa druge strane xOy ravni.

$P = \iint_S ds$ gdje je S dio kupe koji se nalazi unutar valjka

$$P = \iint_D \sqrt{1 + z_x'^2 + z_y'^2} dx dy$$

$$z = \pm \sqrt{x^2 + y^2}$$

Ako za z uzmemo $z = \sqrt{x^2 + y^2}$ dobijemo površinu dijela kupe iznad xOy ravni.

$$z = \sqrt{x^2 + y^2}$$

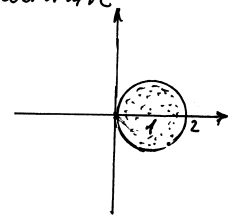
$$z'_x = \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}}, \quad z'_y = \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}}, \quad 1 + z_x'^2 + z_y'^2 = 1 + \frac{x^2}{x^2 + y^2} + \frac{y^2}{x^2 + y^2} = 1 + 1 = 2$$

D : unutrašnji dio kruga $x^2 + y^2 = 2x$

transformacija D' :
$$\begin{cases} 0 \leq r \leq 1 \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$$

uvedimo polarne koordinate

$$\begin{aligned} x &= r \cos \varphi + 1 \\ y &= r \sin \varphi \\ dx dy &= r dr d\varphi \end{aligned}$$

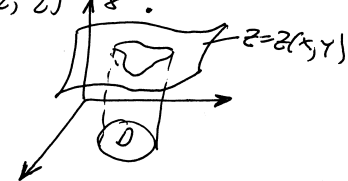

$$\frac{1}{2} P = \iint_D \sqrt{2} dx dy = \iint_{D'} r dr d\varphi = \sqrt{2} \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^1 r dr = \sqrt{2} \cdot \frac{1}{2} r^2 \Big|_0^1 \varphi \Big|_0^{2\pi} = \sqrt{2} \pi$$

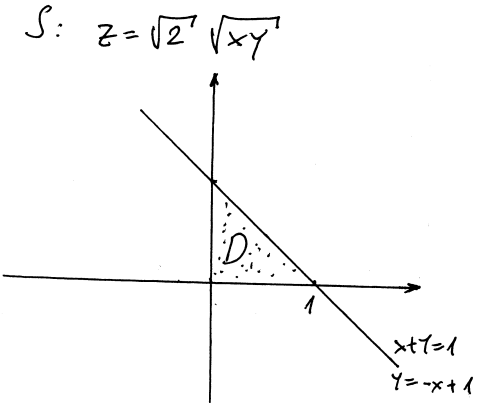
$$P = 2\sqrt{2} \pi$$

Izračunati površinu dijela površi $S: z^2 = 2xy$ određene u prvom oktantu u presjeka sa ravnima: $x=0, y=0$ i $x+y=1$.

Rj: Uputa: $B(a,b) = \int_a^b (1-x)^{b-1} dx$, $B(\frac{3}{2}, \frac{3}{2}) = \frac{\pi}{8}$, $B(\frac{1}{2}, \frac{5}{2}) = \frac{3\pi}{8}$.

$$P = \iint_S dS = \iint_D \sqrt{1+(z'_x)^2 + (z'_y)^2} dx dy$$

Kako je površina S u prvom oktantu, u našem slučaju je

$$z'_x = \sqrt{2} \frac{y}{2\sqrt{xy}}$$

$$z'_y = \sqrt{2} \frac{x}{2\sqrt{xy}}$$

$$1+(z'_x)^2 + (z'_y)^2 = 1 + \frac{y^2}{2xy} + \frac{x^2}{2xy}$$

$$= \frac{2xy + y^2 + x^2}{2xy} = \frac{(x+y)^2}{2xy}$$

$$P = \iint_S dS = \iint_D \frac{x+y}{\sqrt{2xy}} dx dy = \frac{1}{\sqrt{2}} \int_0^1 dx \int_0^{1-x} \frac{(x+y)}{\sqrt{xy}} dy =$$

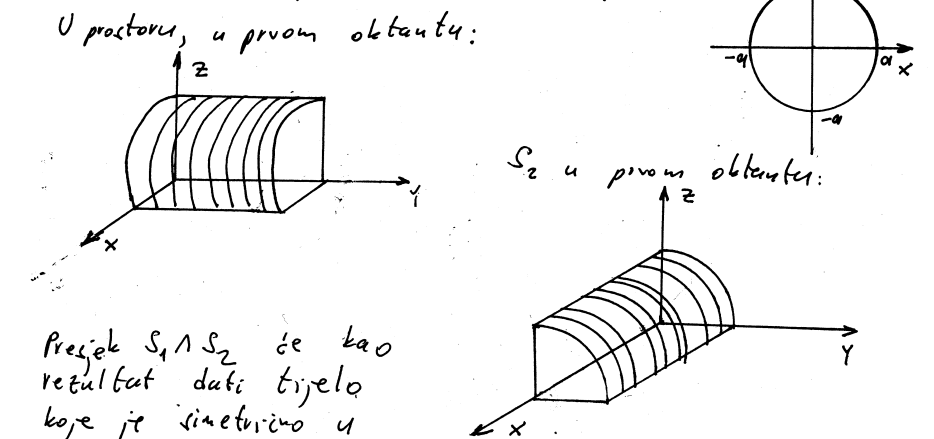
$$= \frac{1}{\sqrt{2}} \int_0^1 dx \int_0^{1-x} (x \cdot x^{-\frac{1}{2}} \cdot y^{-\frac{1}{2}} + y \cdot x^{-\frac{1}{2}} \cdot y^{-\frac{1}{2}}) dy = \frac{1}{\sqrt{2}} \int_0^1 dx \int_0^{1-x} (x^{\frac{1}{2}} y^{-\frac{1}{2}} + x^{-\frac{1}{2}} y^{\frac{1}{2}}) dy$$

$$= \frac{1}{\sqrt{2}} \int_0^1 (x^{\frac{1}{2}} \cdot \frac{y^{\frac{1}{2}}}{\frac{1}{2}} \Big|_0^{1-x} + x^{-\frac{1}{2}} \cdot \frac{y^{\frac{3}{2}}}{\frac{3}{2}} \Big|_0^{1-x}) dx = \frac{2}{\sqrt{2}} \int_0^1 x^{\frac{1}{2}} (1-x)^{\frac{1}{2}} dx + \frac{2}{3\sqrt{2}} \int_0^1 x^{-\frac{1}{2}} (1-x)^{\frac{3}{2}} dx$$

$$= \sqrt{2} \int_0^1 x^{\frac{1}{2}} (1-x)^{\frac{1}{2}} dx + \frac{\sqrt{2}}{3} \int_0^1 x^{\frac{3}{2}-1} (1-x)^{\frac{3}{2}-1} dx = \sqrt{2} B(\frac{3}{2}, \frac{3}{2}) + \frac{\sqrt{2}}{3} B(\frac{1}{2}, \frac{5}{2}) = \frac{\pi}{2\sqrt{2}}$$

Neka je S površina tijela koje je dobijeno presjekom dva cilindra $S_1 = \{(x,y,z) \in \mathbb{R}^3 \mid x^2+z^2=a^2, y \in \mathbb{R}\}$ i $S_2 = \{(x,y,z) \in \mathbb{R}^3 \mid y^2+z^2=a^2, x \in \mathbb{R}\}$. Izračunati površinu dobijenog tijela.

Rj: $P = \iint_S dS$ Skicirajmo S_1 i S_2 , pa skicirajmo njihov presjek.
 $S_1: x^2+z^2=a^2$ u ravni: xOz

Presjek $S_1 \cap S_2$ će kao rezultat dati tijelo koje je simetrično u odnosu na sve tri ravni xOy, xOz i yOz .
 $\frac{1}{8}$ dijela tijela će se nalaziti u prvom oktantu.
 Primjetimo da je i ovo tijelo simetrično u odnosu na pravu $y=x$ pa imamo

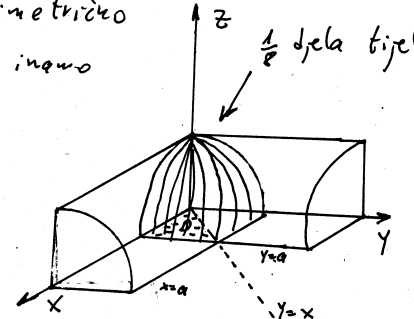
$$P = \frac{1}{16} \iint_D \sqrt{1+(z'_x)^2 + (z'_y)^2} dx dy$$

gdje je $D: \begin{cases} 0 \leq x \leq a \\ 0 \leq y \leq x \end{cases}$

$$z^2 = a^2 - x^2 \text{ tj. } z = \sqrt{a^2 - x^2}$$

$$z'_x = \frac{-x}{\sqrt{a^2 - x^2}}, z'_y = 0$$

$$1+(z'_x)^2 + (z'_y)^2 = 1 + \frac{x^2}{a^2 - x^2} = \frac{a^2}{a^2 - x^2}$$

$$P = 16a \int_0^a \frac{dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} \int_0^x dy = 16a \int_0^a \frac{x dx}{\sqrt{a^2 - x^2}} = \left| \begin{matrix} a^2 - x^2 = t \\ -2x dx = dt \\ x dx = -\frac{1}{2} dt \end{matrix} \right| = \dots = 16a \sqrt{a^2 - x^2} \Big|_0^a = 16a^2$$

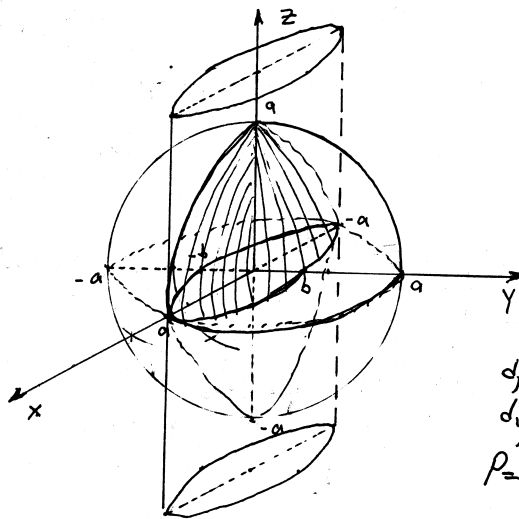
Izračunati površinu djela sfere

$$S = \{(x, y, z) \in \mathbb{R}^3 \mid x^2 + y^2 + z^2 = a^2\}$$

koji se nalazi u unutrašnjosti cilindra

$$S_1 = \{(x, y, z) \in \mathbb{R}^3 \mid \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1, z \in \mathbb{R}\}, \quad b \leq a$$

b) Skiciramo sferu S ; cilindar S_1 .

Cilindrična površina u presjeku sa sferom, isjeca se uje simetričnu površ u odrazu na ravan xOy . Ta dva simetrična dijela označimo sa l_1 i l_2 . Svaka od ova dva dijela, koordinatne ravni xOz ; još ih dijele na četiri jednaka dijela.

$P = \iint_S dS$ gdje je S površina djela sfere ograničena cilindrom.

gdje je $D: \begin{cases} \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} \leq 1 \\ x \geq 0, y \geq 0 \end{cases}$ ili drugačije napisano $D: \begin{cases} 0 \leq x \leq a \\ 0 \leq y \leq \frac{b}{a}\sqrt{a^2-x^2} \end{cases}$

$$\frac{y^2}{b^2} \leq 1 - \frac{x^2}{a^2}$$

$$y^2 \leq \frac{b^2}{a^2}(a^2 - x^2)$$

$$y = \pm \frac{b}{a}\sqrt{a^2 - x^2}$$

$$P = 8a \int_0^a dx \int_0^{\frac{b}{a}\sqrt{a^2-x^2}} \frac{dy}{\sqrt{a^2-x^2-y^2}} = 8a \int_0^a \left(\arcsin \frac{y}{\sqrt{a^2-x^2}} \right) \Big|_{y=0}^{y=\frac{b}{a}\sqrt{a^2-x^2}} dx$$

$$\int \frac{dx}{\sqrt{a^2-x^2}} = \arcsin \frac{x}{a} + c = 8a \int_0^a \left(\arcsin \frac{b}{a} - \arcsin 0 \right) dx =$$

$$= 8a \arcsin \frac{b}{a} \int_0^a dx = 8a^2 \arcsin \frac{b}{a} \quad \text{tražena površina}$$

$$S: x^2 + y^2 + z^2 = a^2$$

$$z = \pm \sqrt{a^2 - x^2 - y^2}$$

Zbog navedene simetričnosti posmatramo sferu samo u prvom oktantu

$$z = \sqrt{a^2 - x^2 - y^2} \quad z'_x = \frac{-x}{\sqrt{a^2 - x^2 - y^2}}, \quad z'_y = \frac{-y}{\sqrt{a^2 - x^2 - y^2}}$$

$$\iint_S dS = \iint_D \sqrt{1 + (z'_x)^2 + (z'_y)^2} dx dy \quad \text{gdje je } D \text{ projekcija površi } S \text{ na } xOy \text{ ravan}$$

$$1 + (z'_x)^2 + (z'_y)^2 = 1 + \frac{x^2}{a^2 - x^2 - y^2} + \frac{y^2}{a^2 - x^2 - y^2} = \frac{a^2}{a^2 - x^2 - y^2}$$

$$P = 8 \iint_D \sqrt{\frac{a^2}{a^2 - x^2 - y^2}} dx dy = 8a \iint_D \frac{dx dy}{\sqrt{a^2 - x^2 - y^2}}$$

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} \leq 1$$

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} \leq 1, a > 0, b > 0$$

Zadaci za vježbu i rješenja

Izračunati površinu površi S , ako je S dio površi $z = \frac{x+y}{x^2+y^2}$

između cilindara $x^2+y^2=1$ i $x^2+y^2=2$ u I oktantu.

Rj.

Za površ $z = \frac{x+y}{x^2+y^2}$ imamo

$$\frac{\partial z}{\partial x} = \frac{y^2 - 2xy - x^2}{(x^2+y^2)^2}, \quad \frac{\partial z}{\partial y} = \frac{x^2 - 2xy - y^2}{(x^2+y^2)^2},$$

pa je

$$P = \iint_S dS = \iint_D \sqrt{1 + \left[\frac{y^2 - 2xy - x^2}{(x^2+y^2)^2} \right]^2 + \left[\frac{x^2 - 2xy - y^2}{(x^2+y^2)^2} \right]^2} dx dy,$$

gdje je $D: 1 \leq x^2+y^2 \leq 2$.

Uvedimo polarne koordinate: $x = \rho \cos \varphi$, $y = \rho \sin \varphi$. Imaćemo:

$$P = \iint_D \sqrt{1 + \frac{1}{\rho^4} (-\cos 2\varphi - \sin 2\varphi)^2 + \frac{1}{\rho^4} (\cos 2\varphi - \sin 2\varphi)^2} d\rho d\varphi =$$

$$= \int_0^{\pi/2} d\varphi \int_1^{\sqrt{2}} \frac{\sqrt{\rho^4+2}}{\rho^4} \cdot \rho^3 d\rho = \frac{\pi}{2} \int_{\sqrt{3}}^{\sqrt{6}} \frac{t^2}{2(t^2-2)} dt =$$

$$\left(2 + \rho^4 = t^2, \quad \rho^3 d\rho = \frac{1}{2} t dt \right)$$

$$= \frac{\pi}{4} \int_{\sqrt{3}}^{\sqrt{6}} \left(1 + \frac{2}{t^2-2} \right) dt = \frac{\pi}{4} \left(t + \frac{1}{\sqrt{2}} \ln \frac{t-\sqrt{2}}{t+\sqrt{2}} \right) \Big|_{\sqrt{3}}^{\sqrt{6}} =$$

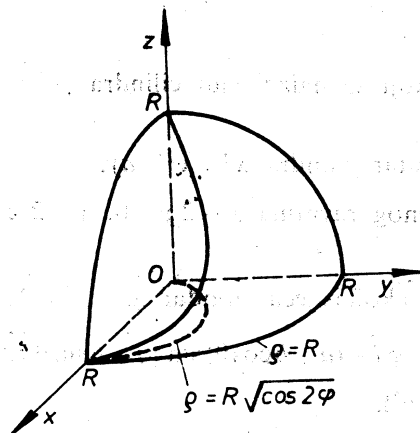
$$= \frac{\pi}{4} \left[\sqrt{6} - \sqrt{3} - \frac{1}{\sqrt{2}} \ln \left(\frac{\sqrt{6}-\sqrt{2}}{\sqrt{6}+\sqrt{2}} \cdot \frac{\sqrt{3}+\sqrt{2}}{\sqrt{3}-\sqrt{2}} \right) \right].$$

#

Izračunati površinu površi S , ako je S dio površi $x^2+y^2+z^2=R^2$ koji se nalazi van cilindra $(x^2+y^2)^2 = R^2(x^2-y^2)$.

Rj.

Površ $S: x^2+y^2+z^2=R^2$ isječena cilindrom $(x^2+y^2)^2 = R^2(x^2-y^2)$ simetrična je odnosu na koordinatne ravni (sl. 70), pa je

Sl. 70

$$P = 8 \iint_{S_1} dS =$$

$$= 8 \iint_{S_1} \sqrt{1 + \left(\frac{x}{z} \right)^2 + \left(\frac{y}{z} \right)^2} dx dy =$$

$$= 8 \iint_{D_1} \frac{R}{\sqrt{R^2 - (x^2+y^2)}} dx dy,$$

gdje je S_1 dio površi S u I oktantu. Uvedimo polarne koordinate. Biće

$$P = 8R \int_{\pi/4}^{\pi/2} d\varphi \int_0^R \frac{\rho d\rho}{\sqrt{R^2 - \rho^2}} + 8R \int_0^{\pi/4} d\varphi \int_{R \sqrt{\cos 2\varphi}}^R \frac{\rho d\rho}{\sqrt{R^2 - \rho^2}}.$$

(Može i ovako: $P = 8R \int_0^{\pi/2} d\varphi \int_0^R \frac{\rho d\rho}{\sqrt{\rho^2 - \rho^2}} - 8R \int_0^{\pi/4} d\varphi \int_0^{R \sqrt{\cos 2\varphi}} \frac{\rho d\rho}{\sqrt{R^2 - \rho^2}}.$)

$$\text{Dakle, } P = 8R \int_0^{\pi/4} \left[-\sqrt{R^2 - \rho^2} \right]_{R \sqrt{\cos 2\varphi}}^R d\varphi + 8R \cdot \frac{\pi}{4} \left[-\sqrt{R^2 - \rho^2} \right]_0^R.$$

tj. $P = R^2(8\sqrt{2} - 8 + 2\pi).$

#

Izračunati površinu površi S , ako je:

250. S dio sfere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$ unutar cilindra $x^2 + y^2 = ay$.

251. S dio cilindra $x^2 = 2z$ odsječenog ravnima $x - 2y = 0$, $y = 2x$ i $x = 2\sqrt{2}$.

252. S dio površi $y = x^2 + z^2$ u I oktantu koji isijeca cilindar $x^2 + z^2 = 1$.

253. S površ torusa $\vec{r} = (a + b \cos \theta) \cos \varphi \vec{i} + (a + b \cos \theta) \sin \varphi \vec{j} + b \sin \theta \vec{k}$.

Rj.

250. $P = 4a^2 \left(\frac{\pi}{2} - 1 \right)$.

251. $P = 13$.

252. $P = \frac{(5\sqrt{5} - 1)}{24}$.

253. $P = 4ab\pi^2 \left(\text{Uzeti } P = \iint_S dS = \iint_D \left| \frac{\partial \vec{r}}{\partial \varphi} \times \frac{\partial \vec{r}}{\partial \theta} \right| d\varphi d\theta; \right.$

$D: 0 < \varphi \leq 2\pi, 0 \leq \theta \leq 2\pi \left. \right)$.

#

Izračunati površinu površi S , ako je S površ $(x^2 + y^2 + z^2)^2 = a^2(x^2 + y^2)$.

Rj.

Smjenom $x = \rho \cos \varphi \sin \theta$, $y = \rho \sin \varphi \sin \theta$, $z = \rho \cos \theta$ dobija se jednačina $\rho = a \sin \theta$. Uvrštavajući ovu vrijednost $\rho = \rho(\varphi, \theta)$ u jednačine

$x = x(\rho, \varphi, \theta)$, $y = y(\rho, \varphi, \theta)$, $z = z(\rho, \varphi, \theta)$ dobijaju se parametarske jednačine površi

$$x = a \sin^2 \theta \cos \varphi = x(\varphi, \theta)$$

$$y = a \sin^2 \theta \sin \varphi = y(\varphi, \theta)$$

$$z = \frac{a}{2} \sin 2\theta = z(\varphi, \theta).$$

Za izračunavanje površine koristićemo vezu

$$\iint_S dS = \iint_D \sqrt{A^2 + B^2 + C^2} d\varphi d\theta, \text{ pri čemu je}$$

$$A = \frac{D(y, z)}{D(\varphi, \theta)}, \quad B = \frac{D(z, x)}{D(\varphi, \theta)}, \quad C = \frac{D(x, y)}{D(\varphi, \theta)}.$$

Biće:

$$A = a^2 \sin^2 \theta \cos \varphi \cos 2\theta$$

$$B = a^2 \sin^2 \theta \sin \varphi \cos 2\theta$$

$$C = -2a^2 \cos \theta \sin^3 \theta$$

i zatim

$$A^2 + B^2 + C^2 = a^4 \sin^4 \theta, \quad \sqrt{A^2 + B^2 + C^2} = a^2 \sin^2 \theta.$$

Sada je

$$P = a^2 \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^{\pi} \sin^2 \theta d\theta = 2\pi a^2 \int_0^{\pi} \sin^2 \theta d\theta = \pi^2 a^2.$$

#

Izračunati površinu površi S , ako je S površ (Vivanijevog) tijela

$$V = \{(x, y, z) : x^2 + y^2 + z^2 \leq R^2, x^2 + y^2 \leq Rx\}$$

Rj.

Tijelo je simetrično u odnosu na ravan $z=0$, pa je $P = 2P_S + 2P_C$, pri čemu je P_S površina gornjeg dijela sfere, a P_C površina gornjeg dijela cilindra. Biće

$$P_S = \iint_{S'} \sqrt{1+z_x^2+z_y^2} dx dy = R \iint_{S'} \frac{dx dy}{\sqrt{R^2-(x^2+y^2)}}$$

Oblast S' je krug $x^2 + y^2 \leq Rx$. Uvodeći polarne koordinate dobija se

$$P_S = R \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} d\varphi \int_0^{R \cos \varphi} \frac{\rho d\rho}{\sqrt{R^2-\rho^2}} = 2R^2 \left(\frac{\pi}{2} - 1 \right)$$

Površinu cilindra tražimo pomoću krivolinijskog integrala: $P_C = \int l ds$,

pri čemu je l kružnica $x^2 + y^2 = Rx$, a $z = \sqrt{R^2 - (x^2 + y^2)} = \sqrt{R^2 - Rx}$.

Ako jednačinu kružnice l napišemo u parametarskom obliku

$$x = \frac{R}{2}(1 - \cos\varphi), \quad y = \frac{R}{2}\sin\varphi, \quad \text{dobiće se } ds = \frac{R}{2}d\varphi, \quad \varphi \in (0, 2\pi), \quad \text{i zatim}$$

$$P_C = \frac{R}{2} \int_0^{2\pi} \sqrt{R^2 - \frac{R^2}{2}(1 + \cos\varphi)} d\varphi = \frac{R^2}{2} \int_0^{2\pi} \sqrt{1 - \cos^2\varphi} d\varphi =$$

$$= \frac{R^2}{2} \int_0^{2\pi} |\sin^2\varphi| d\varphi = \frac{R^2}{2} \int_0^{2\pi} |\sin\varphi| d\varphi =$$

$$= \frac{R^2}{2} \int_0^{\pi} \sin\varphi d\varphi - \frac{R^2}{2} \int_{\pi}^{2\pi} \sin\varphi d\varphi = 2R^2.$$

Slijedi

$$P = 2R^2.$$

Stoksova formula

Dat je krivolinijski integral $\int_c P(x,y,z) dx + Q(x,y,z) dy + R(x,y,z) dz$

gdje je c kontura u prostoru.

Stoksova formula glasi:

$$\int_c P(x,y,z) dx + Q(x,y,z) dy + R(x,y,z) dz = \iint_S \begin{vmatrix} \cos\alpha & \cos\beta & \cos\gamma \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} dS$$

površinski integral prve vrste

$$\int_c P(x,y,z) dx + Q(x,y,z) dy + R(x,y,z) dz = \iint_S \begin{vmatrix} dy dz & dx dz & dx dy \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix}$$

površinski integral druge vrste

gdje je S površina u prostoru ograničena konturom c

a $\vec{n} = (\cos\alpha, \cos\beta, \cos\gamma)$ jedinični vektor normale na površinu

S .

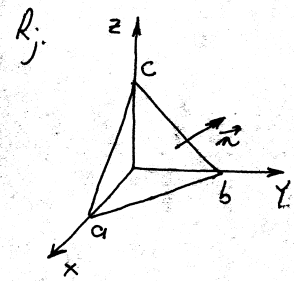
$$\begin{vmatrix} \cos\alpha & \cos\beta & \cos\gamma \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} = \left(\frac{\partial R}{\partial y} - \frac{\partial Q}{\partial z} \right) \cos\alpha + \left(\frac{\partial P}{\partial z} - \frac{\partial R}{\partial x} \right) \cos\beta + \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) \cos\gamma$$

Vidimo da Stoksova formula povezuje krivolinijski integral druge vrste sa površinskim integralom prve i druge vrste.

Ranije smo spomenuli Greenovu formulu koja povezuje krivolinijski integral druge vrste sa dvostrukim integralom, Formula Gauss-Ostrogradski povezuje površinski integral druge vrste sa trostrukim integralom.

(#) Izračunati krivolinijski integral $-\int_C y^2 dx + z^2 dy + x^2 dz$

pri čemu je c kontura $\triangle ABC$ gdje su tačke $A(a, 0, 0)$, $B(0, b, 0)$ i $C(0, 0, c)$, $a, b, c > 0$.

Stoksova formula
$$-\int_C y^2 dx + z^2 dy + x^2 dz = \iint_S \begin{vmatrix} \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} dy dz dz dx dx dy$$

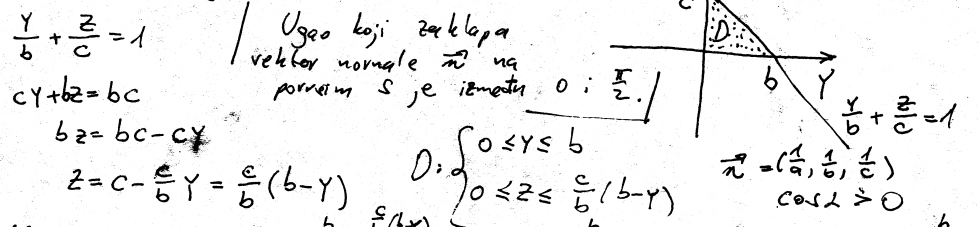
$P = y^2, Q = z^2, R = x^2$
 $\frac{\partial Q}{\partial x} = 0, \frac{\partial P}{\partial y} = 2y, \frac{\partial R}{\partial y} = 0, \frac{\partial Q}{\partial z} = 2z$
 $\frac{\partial R}{\partial x} = 2x, \frac{\partial P}{\partial z} = 0$

$$\begin{vmatrix} dy dz & dz dx & dx dy \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} = -2z dy dz - 2x dz dx - 2y dx dy$$

$$-\int_C y^2 dx + z^2 dy + x^2 dz = 2 \iint_S (z dy dz + x dz dx + y dx dy)$$

S oblik ograničenog $\triangle ABC$

Izračunajmo $\iint_S z dy dz$. Površinu S projicirajmo na yOz ravan:

$\frac{y}{b} + \frac{z}{c} = 1$
 $cy + bz = bc$
 $bz = bc - cy$
 $z = c - \frac{c}{b}y = \frac{c}{b}(b-y)$
 $D: \begin{cases} 0 \leq y \leq b \\ 0 \leq z \leq \frac{c}{b}(b-y) \end{cases}$
 $\vec{n} = (\frac{1}{b}, \frac{1}{c}, 1)$
 $\cos \alpha \geq 0$

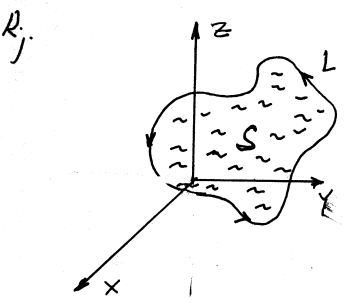
$$\iint_S z dy dz = \iint_D z dy dz = \int_0^b \int_0^{\frac{c}{b}(b-y)} z dz dy = \int_0^b \left[\frac{1}{2} z^2 \right]_0^{\frac{c}{b}(b-y)} dy = \int_0^b \frac{1}{2} \left(\frac{c}{b} \right)^2 (b-y)^2 dy$$

$$= \int_0^b \frac{1}{2} \frac{c^2}{b^2} (b-y)^2 dy = \frac{1}{2} \frac{c^2}{b^2} \int_0^b (b-t)^2 dt = \frac{1}{2} \frac{c^2}{b^2} \left[\frac{t^3}{3} \right]_0^b = \frac{1}{2} \frac{bc^2}{3}$$

Analogno izračunamo $\iint_C x dz dx = \frac{1}{2} \frac{a^2 c}{3}$; $\iint_C y dx dy = \frac{1}{2} \frac{ab^2}{3} \Rightarrow I = \frac{ab^2 + bc^2 + ca^2}{3}$

(#) Integral $I = \int_L (y^2 + z^2) dx + (x^2 + z^2) dy + (x^2 + y^2) dz$

uzet po nekoj zatvorenoj konturi L , pretvoriti pomoću formule Stoksa u površinski integral, nad površinom koju zatvara spomenuta kontura.

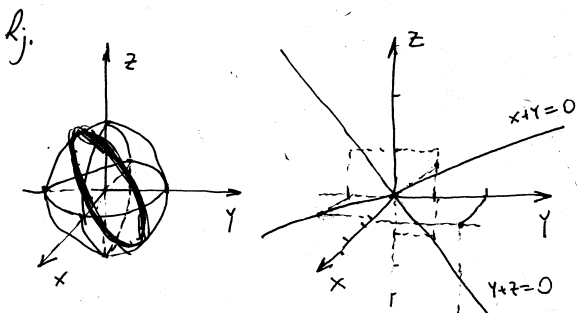

$$\int_L P dx + Q dy + R dz = \iint_S \begin{vmatrix} \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} dy dz dz dx dx dy$$

$R(x, y, z) = x^2 + y^2, \frac{\partial R}{\partial y} = 2y, \frac{\partial Q}{\partial z} = 2z$
 $P(x, y, z) = y^2 + z^2, \frac{\partial R}{\partial x} = 2x, \frac{\partial P}{\partial z} = 2z$
 $Q(x, y, z) = x^2 + z^2, \frac{\partial Q}{\partial x} = 2x, \frac{\partial P}{\partial y} = 2y$

$$I = \iint_S (2y - 2z) dy dz - (2x - 2z) dx dz + (2x - 2y) dx dy = 2 \iint_S (y - z) dy dz + (z - x) dx dz + (x - y) dx dy$$

Izračunati krivolinijski integral $\int y dx + z dy + x dz$ ako je C krug dobijen presjekom C sfere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$ i ravni $x + y + z = 0$.

$$\int_C y dx + z dy + x dz \stackrel{\text{Stoksova formula}}{=} \iint_S \begin{vmatrix} \cos \alpha & \cos \beta & \cos \gamma \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} dS$$

$$\frac{\partial Q}{\partial x} = 0 \quad \frac{\partial P}{\partial y} = 1 \quad P = y$$

$$Q = z \quad R = x$$

S je površina ograničena krugom

$$\begin{vmatrix} \cos \alpha & \cos \beta & \cos \gamma \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} = \left(\frac{\partial R}{\partial y} - \frac{\partial Q}{\partial z} \right) \cos \alpha - \left(\frac{\partial R}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial z} \right) \cos \beta + \left(\frac{\partial Q}{\partial x} - \frac{\partial P}{\partial y} \right) \cos \gamma$$

$$\frac{\partial R}{\partial y} = 0 \quad \frac{\partial Q}{\partial z} = 1 \quad \frac{\partial R}{\partial x} = 1 \quad \frac{\partial P}{\partial z} = 0$$

$$\int_C y dx + z dy + x dz = \iint_S (-\cos \alpha - \cos \beta - \cos \gamma) dS$$

gdje je $\vec{n}_0 = (\cos \alpha, \cos \beta, \cos \gamma)$ vektor (jedinичni) normale na površinu S

$$x + y + z = 0$$

$$\vec{n} = (1, 1, 1) \text{ vektor normale na ravan } x + y + z = 0$$

(a time i na našu površinu S)

$$|\vec{n}| = \sqrt{1+1+1} = \sqrt{3} \quad \vec{n}_0 = \left(\frac{1}{\sqrt{3}}, \frac{1}{\sqrt{3}}, \frac{1}{\sqrt{3}} \right)$$

$$\cos \alpha \quad \cos \beta \quad \cos \gamma$$

$$\iint_S (-\cos \alpha - \cos \beta - \cos \gamma) dS = \iint_S \left(-\frac{1}{\sqrt{3}} - \frac{1}{\sqrt{3}} - \frac{1}{\sqrt{3}} \right) dS = -\frac{3}{\sqrt{3}} \iint_S dS$$

$\iint_S dS$ je površina oblasti S (S je krug poluprecnika a površina $= a^2 \pi$)

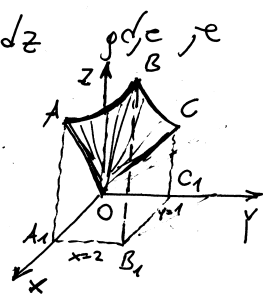
$$\int_C y dx + z dy + x dz = -\frac{3}{\sqrt{3}} a^2 \pi = -\sqrt{3} a^2 \pi$$

Uz pomoć formule Stoksa, izračunati krivolinijski integral $K = \oint e^x dx + z(x^2 + y^2)^{\frac{3}{2}} dy + yz^3 dz$ gdje je

Γ -zakrivljena linija OCBAO (vidi sliku)

dobijena presjekom površina

$$z = \sqrt{x^2 + y^2}, \quad x=0, \quad x=2, \quad y=0, \quad y=1.$$

Rj. $z = \sqrt{x^2 + y^2}$ je čuči iznad xy ravni

$x=0, x=2$ su ravni paralelne sa yOz ravnju

$y=0, y=1$ su ravni paralelne sa xOz ravnju

Stoksova formula glasi

$$\int_C P(x,y,z) dx + Q(x,y,z) dy + R(x,y,z) dz = \iint_S \begin{vmatrix} \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} dx dy dz$$

površinski integral druge vrste

$$P = e^x, \quad \frac{\partial P}{\partial y} = 0, \quad \frac{\partial P}{\partial z} = 0$$

$$Q = z(x^2 + y^2)^{\frac{3}{2}}, \quad \frac{\partial Q}{\partial x} = z \cdot \frac{3}{2}(x^2 + y^2)^{\frac{1}{2}} \cdot 2x = 3xz\sqrt{x^2 + y^2}, \quad \frac{\partial Q}{\partial z} = (x^2 + y^2)^{\frac{3}{2}}$$

$$R = yz^3, \quad \frac{\partial R}{\partial x} = 0, \quad \frac{\partial R}{\partial y} = z^3$$

$$K = \oint e^x dx + z(x^2 + y^2)^{\frac{3}{2}} dy + yz^3 dz = \left| \text{formula Stoksa} \right| =$$

$$= \iint_S \begin{vmatrix} \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ e^x & z(x^2 + y^2)^{\frac{3}{2}} & yz^3 \end{vmatrix} dx dy dz = \iint_S \left(z^3 - (x^2 + y^2)^{\frac{3}{2}} \right) dy dz - (0-0) dz dx$$

$$= \iint_S \frac{0}{(\sqrt{x^2 + y^2})^3} dx dy = 0$$

$$+ (3xz\sqrt{x^2 + y^2} - 0) dx dy = \iint_S 3xz\sqrt{x^2 + y^2} dx dy$$

površinski integral II vrste

Tj. dobili smo $K = \iint_S 3xz \sqrt{x^2+y^2} dx dy$

Kako naša data kriva pravi površinu $S: z = \sqrt{x^2+y^2}$
u prvom oktantu imamo

$$K = \iint_S 3x(x^2+y^2) dx dy$$

Prijetimo se kako se računa površinski integral II vrste
npr. $I = \iint_S R(x,y,z) dx dy$. Neka je $\vec{n}$ vektor normale na površ S ,
neka je γ ugao koji $\vec{n}$ gradi sa z-osom, i neka
je D projekcija površi S na xOy ravan. Tada
 $I = \iint_S R(x,y,z) dx dy = \pm \iint_D R(x,y, z(x,y)) dx dy$ gdje predznak
ispred integrala zavisi od $\cos \gamma$ (za $\cos \gamma > 0$ +, $\cos \gamma < 0$ -).

Mi posmatramo vanjsku stranu površi, iz čega možemo
zaključiti (sa slike) da je $\gamma \in (\frac{\pi}{2}, \pi)$ pa je $\cos \gamma < 0$.
Projekcija D površi S je data u sklopu zadatka (vidi sliku)
($\square A, B, C, O$)

$$D: \begin{cases} 0 \leq x \leq 2 \\ 0 \leq y \leq 1 \end{cases} \quad K = \iint_S 3x(x^2+y^2) dx dy = - \iint_D 3x(x^2+y^2) dx dy =$$

$$= -3 \int_0^1 dy \int_0^2 (x^3 + xy^2) dx = -3 \int_0^1 \left(\frac{1}{4} x^4 \Big|_0^2 + \frac{1}{2} x^2 y^2 \Big|_0^2 \right) dy =$$

$$= -3 \int_0^1 (4 + 2y^2) dy = -3 \left(4y \Big|_0^1 + \frac{2}{3} y^3 \Big|_0^1 \right) = -12 - 2 = -14$$

traženo
rješenje

Zadaci za vježbu

3894. Integral $\int_L (y^2+z^2) dx + (x^2+z^2) dy + (x^2+y^2) dz$, uzet po nekoj zatvorenoj konturi L , primenom Štoksove formule transformisati u integral po površini „razapetoj“ nad tom konturom.

3895. Izračunati integral $\int_L x^2 y^3 dx + dy + z dz$ po krugu $x^2 + y^2 = R^2, z = 0$, na dva načina: a) neposredno, i b) koristeći Štoksovu formulu, uzimajući za površinu S polusferu $z = +\sqrt{R^2 - x^2 - y^2}$. (Integracija po krugu u ravni xOy računa se u pozitivnom smeru obilaženja).

Rješenja

3894. $2 \iint_S (x-y) dx dy + (y-z) dy dz + (z-x) dx dz$.

3895. $\frac{\pi R^6}{8}$.

Formula Gauss-Ostrogradski

Ova formula daje vezu između površinskog integrala druge vrste i trostrukog integrala:

$$\iint_S P(x,y,z) dy dz + Q(x,y,z) dx dz + R(x,y,z) dx dy = \iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial Q}{\partial y} + \frac{\partial R}{\partial z} \right) dx dy dz$$

gdje je Ω oblast u prostoru ograničena datom površinom S (S je zatvorena površina).

1. Izračunati $\iint_S xy dx dy + yz dy dz + zx dz dx$ gdje je S bilo koja zatvorena površ.

Rj.
$$\iint_S yz dy dz + zx dx dz + xy dx dy = \iint_S P dy dz + Q dx dz + R dx dy$$

Formula Gauss-Ostrog.
$$\iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial Q}{\partial y} + \frac{\partial R}{\partial z} \right) dx dy dz$$

gdje je Ω oblast u prostoru ograničena datom površinom S .

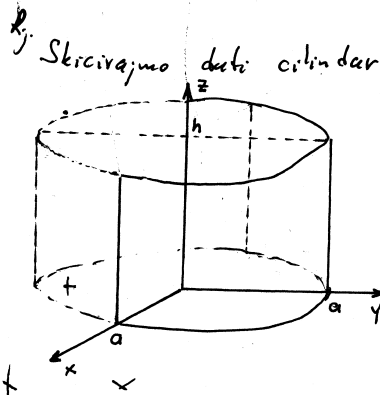
$$\frac{\partial P}{\partial x} = 0; \quad \frac{\partial Q}{\partial y} = 0, \quad \frac{\partial R}{\partial z} = 0$$

$$\iint_S yz dy dz + zx dx dz + xy dx dy = \iiint_{\Omega} 0 dx dy dz = 0$$

$$\Omega: \begin{cases} a \leq x \leq b \\ c \leq y \leq d \\ e \leq z \leq f \end{cases} = \int_a^b dx \int_c^d dy \int_e^f dz = 0$$

Uz pomoć formule Gauss-Ostrogradski izračunati površinski integral $I = \iint_S 4x^3 dy dz + 4y^3 dx dz - 6z^4 dx dy$

gdje je S vanjska strana cilindra $x^2 + y^2 = a^2$ koji se nalazi između ravni $z=0$ i $z=h$.

Prijetimo se formule Gauss-Ostrogradski:

$$\iint_S P(x,y,z) dy dz + Q(x,y,z) dx dz + R(x,y,z) dx dy = \iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial Q}{\partial y} + \frac{\partial R}{\partial z} \right) dx dy dz$$

Ω -unutrašnjost objekta S

$$P(x,y,z) = 4x^3 \quad \frac{\partial P}{\partial x} = 12x^2$$

$$Q(x,y,z) = 4y^3 \quad \frac{\partial Q}{\partial y} = 12y^2$$

$$R(x,y,z) = -6z^4 \quad \frac{\partial R}{\partial z} = -24z^3$$

$$\iint_S 4x^3 dy dz + 4y^3 dx dz - 6z^4 dx dy = 12 \iiint_{\Omega} (x^2 + y^2 - 2z^3) dx dy dz =$$

uvedimo cilindrične koordinate $\Omega \xrightarrow{\text{transformacije}} \Omega'$

$$\begin{cases} x = r \cos \varphi \\ y = r \sin \varphi \\ z = z \\ dx dy dz = r dr d\varphi dz \\ x^2 + y^2 = r^2 \end{cases} \quad \begin{cases} 0 \leq r \leq a \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \\ 0 \leq z \leq h \end{cases} = 12 \iiint_{\Omega'} (r^2 - 2z^3) r dr d\varphi dz =$$

$$= 12 \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^a dr \int_0^h (r^3 - 2rz^3) dz = 12 \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^a \left(r^3 z \Big|_0^h - 2r \cdot \frac{1}{4} z^4 \Big|_0^h \right) dr =$$

$$= 12 \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^a \left(r^3 h - \frac{1}{2} r h^4 \right) dr = 12 \int_0^{2\pi} d\varphi \left(h \frac{1}{4} r^4 \Big|_0^a - \frac{1}{2} h^4 \cdot \frac{1}{2} r^2 \Big|_0^a \right) =$$

$$= 24\pi \cdot \frac{1}{4} h (a^4 - h^3 a^2) = 6\pi h a^2 (a^2 - h^3) \quad \text{traženo rješenje}$$

Površinski integral po zatvorenoj površini; pretvoriti uz pomoć formule Ostrogradskoy u trostruki integral po zapremini tijela, koje je ograničeno spojem površinom

$$\iint_S \sqrt{x^2+y^2+z^2} [\cos(\vec{n}, x) + \cos(\vec{n}, y) + \cos(\vec{n}, z)] dS$$

gdje je $\vec{n}$ vanjska normala na površinu S .

Rj: $\cos(\vec{n}, x)$ je kosinus ugla između normale i x-ose.
 $\cos(\vec{n}, y)$ i $\cos(\vec{n}, z)$ je kosinus ugla između normale na površinu S i y-ose i z-ose redom.

Uvedimo oznake $\cos(\vec{n}, x) = \cos \alpha$, $\cos(\vec{n}, y) = \cos \beta$ i $\cos(\vec{n}, z) = \cos \gamma$.

Prenos formuli Stokesa znamo da je $dydz = dS \cos \alpha$
 $dzdx = dS \cos \beta$
 $dx dy = dS \cos \gamma$

$$I = \iint_S \sqrt{x^2+y^2+z^2} (\cos(\vec{n}, x) + \cos(\vec{n}, y) + \cos(\vec{n}, z)) dS =$$

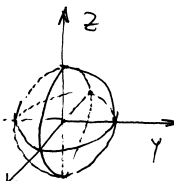
$$= \iint_S \sqrt{x^2+y^2+z^2} (dy dz + dz dx + dx dy)$$

$$\iint_S P dy dz + Q dz dx + R dx dy = \iiint_\Omega \left(\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial Q}{\partial y} + \frac{\partial R}{\partial z} \right) dx dy dz$$

$$\frac{\partial P}{\partial x} = \frac{2x}{2\sqrt{x^2+y^2+z^2}}$$

$$I = \iiint_\Omega \frac{x+y+z}{\sqrt{x^2+y^2+z^2}} dx dy dz$$

Izračunati $\iint_S x^3 dy dz + y^3 dz dx + z^3 dx dy$ gdje je S - vanjski dio sfere $x^2+y^2+z^2=R^2$.

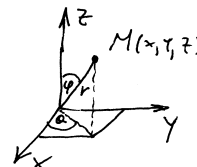
Rj: $I = \iiint_S x^3 dy dz + y^3 dz dx + z^3 dx dy$ Formula Gauss-Ostrogradski

$$= \iiint_\Omega \left(\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial Q}{\partial y} + \frac{\partial R}{\partial z} \right) dx dy dz$$

$$P = x^3, \quad \frac{\partial P}{\partial x} = 3x^2, \quad Q = y^3, \quad \frac{\partial Q}{\partial y} = 3y^2, \quad R = z^3, \quad \frac{\partial R}{\partial z} = 3z^2$$

$$I = \iiint_\Omega (3x^2 + 3y^2 + 3z^2) dx dy dz \quad \Omega: x^2+y^2+z^2 \leq R^2$$

Uvedimo sferne koordinate:

$$x = r \sin \varphi \cos \alpha$$

$$y = r \sin \varphi \sin \alpha$$

$$z = r \cos \varphi$$

$$\Omega' = \begin{cases} 0 \leq r \leq R \\ 0 \leq \alpha \leq 2\pi \\ 0 \leq \varphi \leq \pi \\ dx dy dz = r^2 \sin \varphi dr d\alpha d\varphi \end{cases}$$

$$I = 3 \iiint_{\Omega'} r^2 r^2 \sin \varphi d\varphi d\alpha dr = 3 \int_0^R r^4 dr \int_0^{2\pi} d\alpha \int_0^\pi \sin \varphi d\varphi =$$

$$= 3 \cdot \frac{1}{5} r^5 \Big|_0^R \cdot \alpha \Big|_0^{2\pi} \cdot (-\cos \varphi) \Big|_0^\pi = \frac{3}{5} \cdot R^5 \cdot 2\pi \cdot 2 = \frac{12}{5} R^5 \pi$$

Zadaci za vježbu

3896. Površinski integral $\iint_S x^2 dy dz + y^2 dx dz + z^2 dx dy$, uzet po zatvo-

renoj površini S , primenom formule Ostrogradskog, transformisati u trojni integral po zapremini ograničenoj tom površinom (Integral se računa po spoljnoj strani površine S).

3897. Površinski integral $\iint_S x^2 + y^2 + z^2 \{ \cos(N, x) + \cos(N, y) + \cos(N, z) \} d\sigma$

po zatvorenoj površini S , primenom formule Ostrogradskog transformisati u trojni integral po zapremini ograničenoj tom površinom, pri čemu je N spoljna normala površine S .

3898. Izračunati integral u prethodnom zadatku ako je S sfera poluprečnika R sa centrom u koordinatnom početku.

3899. Izračunati integral

$$\iint_S [x^3 \cos(N, x) + y^3 \cos(N, y) + z^3 \cos(N, z)] d\sigma,$$

u kojem je S — sfera poluprečnika R sa centrom u koordinatnom početku, a N — spoljna normala.

3900. Izračunati integral u zadacima 3891—3863 primenom formule Ostrogradskog.

Rješenja

3896. $2 \iiint_{\Omega} (x+y+z) dx dy dz.$

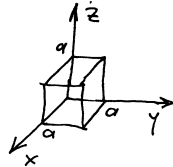
3897. $\iiint_{\Omega} \frac{x+y+z}{\sqrt{x^2+y^2+z^2}} dx dy dz.$ 3898. 0. 3899. $\frac{12}{5} \pi R^5.$

(#) Izračunati $\iint_S x^2 dy dz + y^2 dx dz + z^2 dx dy$ gdje je S -vanjska strana kocke $0 \leq x \leq a, 0 \leq y \leq a, 0 \leq z \leq a.$

Rj. $\iint_S P dy dz + Q dx dz + R dx dy = \iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial P}{\partial x} + \frac{\partial Q}{\partial y} + \frac{\partial R}{\partial z} \right) dx dy dz$

$\frac{\partial P}{\partial x} = 2x, \quad \frac{\partial Q}{\partial y} = 2y, \quad \frac{\partial R}{\partial z} = 2z$

$\Omega: \begin{cases} 0 \leq x \leq a \\ 0 \leq y \leq a \\ 0 \leq z \leq a \end{cases}$ Prema tome:

$\iiint_S x^2 dy dz + y^2 dx dz + z^2 dx dy =$

$= \iiint_{\Omega} (2x + 2y + 2z) dx dy dz = 2 \int_0^a dz \int_0^a dy \int_0^a (x+y+z) dx =$

$= 2 \int_0^a dz \int_0^a \left(xz \Big|_0^a + yz \Big|_0^a + \frac{1}{2} z^2 \Big|_0^a \right) dy = 2 \int_0^a dz \int_0^a \left(ax + ay + \frac{1}{2} az^2 \right) dy =$

$2a \int_0^a dz \left(xy \Big|_0^a + \frac{1}{2} y^2 \Big|_0^a + \frac{1}{2} ay \Big|_0^a \right) dx = 2a \int_0^a \left(ax + \frac{1}{2} a^2 + \frac{1}{2} a^2 \right) dx = 2a^2 \int_0^a (x+a) dx =$
 $= 2a^2 \left(\frac{1}{2} a^2 + a^2 \right) = 3a^4$

Diferenciranje pod znakom integrala

Neka je dat integral koji zavisi od parametra α :

$$I(\alpha) = \int_{a(\alpha)}^{b(\alpha)} f(x, \alpha) dx$$

Ako su $f(x, \alpha)$, $f'_x(x, \alpha)$ neprekidne f-je, ako postoje $b'(\alpha)$ i $a'(\alpha)$ tada

$$I'(\alpha) = \int_{a(\alpha)}^{b(\alpha)} f'_x(x, \alpha) dx + b'(\alpha) f(b(\alpha), \alpha) - a'(\alpha) f(a(\alpha), \alpha)$$

Ako granice a i b ne zavise od α tada

$$I'(\alpha) = \int_a^b f'_x(x, \alpha) dx$$

Polazedi od integrala $\int_0^b \frac{dx}{1+2x}$ izračunati

$$\int_0^b \frac{x dx}{(1+2x)^2} \quad ; \quad \int_0^b \frac{x^2 dx}{(1+2x)^3}$$

$$\begin{aligned} \text{Rj. } I(\alpha) &= \int_0^b \frac{dx}{1+2x} = \left. \begin{array}{l} 1+2x=t \quad x=0 \Rightarrow t=1 \\ 2dx=dt \quad x=b \Rightarrow t=1+2b \\ dx = \frac{1}{2} dt \end{array} \right| = \\ &= \frac{1}{2} \int_1^{1+2b} \frac{dt}{t} = \frac{1}{2} \ln|t| \Big|_1^{1+2b} = \frac{1}{2} \ln|1+2b| \end{aligned}$$

$$f'_x(x, \alpha) = \left(\frac{1}{1+2x} \right)' = (-1)(1+2x)^{-2} \cdot 2 = \frac{-2}{(1+2x)^2}$$

$$I'(\alpha) = \int_a^b f'_x(x, \alpha) dx \Rightarrow I'(\alpha) = \int_0^b \frac{-2}{(1+2x)^2} dx \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \int_0^b \frac{x dx}{(1+2x)^2} = -\frac{1}{2} I'(\alpha)$$

Kako je $I(\alpha) = \frac{1}{2} \ln|1+2b|$ to je $I'(\alpha) = \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{1+2b} \cdot 2 = \frac{1}{1+2b}$

$$\text{Prema tome } \int_0^b \frac{x dx}{(1+2x)^2} = \frac{1}{2} \ln|1+2b| - \frac{b}{2(1+2b)}$$

$$\text{Slično bi imali } I''(\alpha) = \int_0^b \left(\frac{-2}{(1+2x)^2} \right)' dx = \int_0^b \frac{4x}{(1+2x)^3} dx \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \int_0^b \frac{x^2 dx}{(1+2x)^3} = \frac{1}{4} I''(\alpha), \quad I''(\alpha) = (I'(\alpha))' = \frac{2}{2^3} \ln|1+2b| + \left(-\frac{1}{2^2} \right) \frac{b}{1+2b}$$

$$-\frac{b}{2^2(1+2b)} + \frac{1}{2} \cdot \frac{-b}{(1+2b)^2} \cdot 2 \Rightarrow \int_0^b \frac{x^2 dx}{(1+2x)^3} = \frac{1}{2^2} \ln|1+2b| - \frac{b}{2^2(1+2b)}$$

$-\frac{b^2}{2(1+2b)^2}$ traženo rešenje

(#) Izračunati pomoću diferenciranja po parametru integral

$$I(d) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(\sin^2 x + d^2 \cos^2 x) dx, \quad d > 0.$$

Rj. Ako je data f-ja dvije promjenjive $f(x, d)$, ako su $f(x, d)$ i $f'_d(x, d)$ neprekidne f-je tada za integral $I(d) = \int_a^b f(x, d) dx$ vrijedi $I'_d(d) = \int_a^b f'_d(x, d) dx$.

f'_d — predstavlja izvod f-je f po promjenjivoj d

$$I(d) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(\sin^2 x + d^2 \cos^2 x) dx$$

$$f(x, d) = \ln(\sin^2 x + d^2 \cos^2 x)$$

$$f'_d = \frac{1}{\sin^2 x + d^2 \cos^2 x} \cdot 2d \cos^2 x = \frac{2d \cos^2 x}{\sin^2 x + d^2 \cos^2 x}$$

$$I'_d(d) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} f'_d dx = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{2d \cos^2 x}{\sin^2 x + d^2 \cos^2 x} dx = 2d \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{dx}{\tan^2 x + d^2}$$

$$= \left| \begin{array}{l} \tan x = t \\ x=0 \Rightarrow t=0 \\ x=\frac{\pi}{2} \Rightarrow t=\infty \\ dx = \frac{dt}{1+t^2} \end{array} \right| = 2d \int_0^{\infty} \frac{dt}{(t^2+d^2)(t^2+1)}$$

$$\frac{1}{(x^2+d^2)(x^2+1)} = \frac{Ax+B}{x^2+d^2} + \frac{Cx+D}{x^2+1} \quad | \quad (x^2+d^2)(x^2+1)$$

$$1 = A(x^2+x) + B(x^2+1) + C(x^2+d^2x) + D(x^2+d^2)$$

$$A + C = 0 \quad (1)$$

$$B + D = 0 \quad (2)$$

$$A + d^2 C = 0 \quad (3)$$

$$B + d^2 D = 1 \quad (4)$$

$$(1)-(4): C - d^2 C = 0 \Rightarrow C = 0 \rightarrow A = 0$$

$$(2)-(4): D - d^2 D = -1 \quad (d^2-1)D = 1$$

$$d^2 D - D = 1 \quad D = \frac{1}{d^2-1} \Rightarrow B = \frac{-1}{d^2-1}$$

$$I'_d(d) = 2d \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{dx}{(x^2+d^2)(x^2+1)} = \frac{-2d}{d^2-1} \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{dx}{x^2+d^2} + \frac{2d}{d^2-1} \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{dx}{x^2+1} =$$

$$= -\frac{2d}{d^2-1} \cdot \frac{1}{d} \arctg \frac{x}{d} \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} + \frac{2d}{d^2-1} \arctg x \Big|_0^{\frac{\pi}{2}} =$$

$$= -\frac{2}{d^2-1} \left(\frac{\pi}{2} - 0 \right) + \frac{2d}{d^2-1} \left(\frac{\pi}{2} - 0 \right) =$$

$$= -\frac{\pi}{d^2-1} + \frac{\pi \cdot 2d}{d^2-1} = \frac{\pi(d-1)}{\underbrace{d^2-1}_{(d-1)(d+1)}} = \frac{\pi}{d+1}$$

$$I'_d(d) = \frac{\pi}{d+1} \Rightarrow I(d) = \pi \ln|d+1| + C = \left| \text{kako je } d > 0 \right| = \pi \ln(d+1) + C \quad \dots (**)$$

$$I(d) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(\sin^2 x + d^2 \cos^2 x) dx \Rightarrow I(1) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(1) dx = 0 \quad \dots (***)$$

$$I(1) = \pi \ln 2 + C \stackrel{(***)}{=} 0 \Rightarrow C = -\pi \ln 2$$

$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(2 \sin^2 x + d^2 \cos^2 x) dx = \pi \ln(d+1) - \pi \ln 2 = \pi \ln \frac{d+1}{2}$$

traženo rješenje

Izračunati $I(\alpha) = \int_0^{\infty} \frac{1 - e^{-\alpha x}}{x e^x} dx$ ako je $\alpha > -1$.

Rj. $I'(\alpha) = \int_a^b f'_\alpha(x, \alpha) dx$

$$f(\alpha, x) = \frac{1 - e^{-\alpha x}}{x e^x}, \quad f'_\alpha = \frac{-e^{-\alpha x} \cdot (-x)}{x e^x}$$

$$I'(\alpha) = \int_0^{\infty} \frac{x e^{-\alpha x}}{x e^x} dx = \int_0^{\infty} e^{-(\alpha+1)x} dx = \int_0^{\infty} e^{-(\alpha+1)x} dx = \left| \begin{array}{l} -(\alpha+1)x = s \\ -(\alpha+1)dx = ds \\ dx = -\frac{ds}{\alpha+1} \end{array} \right.$$

$$\left. \begin{array}{l} x=0 \Rightarrow s=0 \\ x=\infty \Rightarrow s=-\infty \end{array} \right| = -\frac{1}{\alpha+1} \int_0^{-\infty} e^s ds = \frac{-1}{\alpha+1} e^s \Big|_0^{-\infty} = 0 - \frac{(-1)}{\alpha+1} = \frac{1}{\alpha+1}$$

$$I'_\alpha = \frac{1}{\alpha+1} \Rightarrow I(\alpha) = \int \frac{1}{\alpha+1} d\alpha = \ln|\alpha+1| + C$$

kako je $I(0) = \int_0^{\infty} \frac{1 - e^0}{x e^x} dx = 0$ to je $I(0) = \ln 1 + C = 0$

$\Rightarrow C = 0$ $I(\alpha) = \ln|\alpha+1|$ traženo rješenje

^{za y=2bu} Izračunati $I(\alpha) = \int_0^{\infty} \frac{1 - e^{-2\alpha x^2}}{x e^{x^2}} dx$, ako je $\alpha > -1$.

^{za y=2bu} Izračunati $\int_0^{\pi/2} \frac{\arctg(\alpha \operatorname{tg} x)}{\operatorname{tg} x} dx$

rješenje: $I(\alpha) = \frac{\pi}{2} \ln|1+\alpha|$.

Izračunati $\int_0^{\infty} e^{-x} \frac{\sin dx}{x} dx$.

Rj. $I'(\alpha) = \int_a^b f'_\alpha(x, \alpha) dx, \quad I(\alpha) = \int_0^{\infty} e^{-x} \frac{\sin dx}{x} dx$

$$f(\alpha, x) = e^{-x} \frac{\sin dx}{x}, \quad f'_\alpha = \frac{e^{-x}}{x} \cdot x \cos dx = e^{-x} \cos dx$$

$$I'(\alpha) = \int_0^{\infty} e^{-x} \cos dx dx = \lim_{R \rightarrow \infty} \int_0^R e^{-x} \cos dx dx =$$

$$= \left| \begin{array}{l} u = e^{-x} \\ du = -e^{-x} dx \end{array} \quad \begin{array}{l} dv = \cos dx \\ v = \frac{1}{2} \sin dx \end{array} \right| = \lim_{R \rightarrow \infty} \left(\frac{1}{2} e^{-x} \sin dx \Big|_0^R + \frac{1}{2} \int_0^R e^{-x} \sin dx dx \right)$$

$$= \lim_{R \rightarrow \infty} \left(\frac{1}{2} e^{-R} \sin dR + \frac{1}{2} \int_0^R e^{-x} \sin dx dx \right) = \left| \begin{array}{l} u = e^{-x} \\ du = -e^{-x} dx \end{array} \quad \begin{array}{l} dv = \sin dx \\ v = -\frac{1}{2} \cos dx \end{array} \right| =$$

$$= \lim_{R \rightarrow \infty} \left(\frac{1}{2} e^{-R} \sin dR + \frac{1}{2} \left(-\frac{1}{2} \frac{e^{-x} \cos dx}{(e^{\cos dx} - e^{-\cos dx})} \right) - \frac{1}{2} \int_0^R e^{-x} \cos dx dx \right) =$$

$$= \lim_{R \rightarrow \infty} \left(\frac{1}{2} e^{-R} \sin dR - \frac{1}{2^2} e^{-R} \cos dR + \frac{1}{2^2} - \frac{1}{2^2} \int_0^R e^{-x} \cos dx dx \right) =$$

$$= \lim_{R \rightarrow \infty} \left(\frac{1}{2} e^{-R} \sin dR - \frac{1}{2^2} \frac{e^{-R} \cos dR}{\text{ovo je između -1 i 1}} + \frac{1}{2^2} \right) - \frac{1}{2^2} \lim_{R \rightarrow \infty} \int_0^R e^{-x} \cos dx dx$$

$I'(\alpha)$

Sad imamo

$$\left(1 + \frac{1}{2^2}\right) \int_0^{\infty} e^{-x} \cos dx dx = \frac{1}{2^2} \Rightarrow \int_0^{\infty} e^{-x} \cos dx dx = \frac{\frac{1}{2^2}}{\frac{2^2+1}{2^2}} = \frac{1}{2^2+1}$$

kako je $I(\alpha) = \frac{1}{2^2+1}$ to je $I(\alpha) = \int \frac{1}{2^2+1} d\alpha = \arctg \alpha + C$

$I(0) = 0 = \arctg 0 + C \Rightarrow C = 0$

Prema tome $\int_0^{\infty} e^{-x} \frac{\sin dx}{x} dx = \arctg d$ traženo rješenje

Zadaci za vježbu

3730. Naći oblast definisanosti funkcije $f(x) = \int_0^1 \frac{dz}{\sqrt{x^2+z^2}}$.

3731. Naći krivinu krive $y = \int_{\pi}^{2\pi} \frac{\sin \alpha x}{\alpha} d\alpha$ u tački čija je apscisa $x=1$.

3732. Polazeći od jednakosti $\int_0^b \frac{dx}{1+ax} = \frac{1}{a} \ln(1+ab)$ izvesti diferenciranjem po parametru, sledeću formulu:

$$\int_0^b \frac{x dx}{(1+ax)^2} = \frac{1}{a^2} \ln(1+ab) - \frac{b}{a(1+ab)}$$

3733. Polazeći od jednakosti $\int_0^b \frac{dx}{x^2+a^2} = \frac{1}{a} \operatorname{arctg} \frac{b}{a}$, izračunati integral

$$\int_0^b \frac{dx}{(x^2+y^2)^3}$$

3734. Polazeći od jednakosti $\int_0^{\infty} \frac{dx}{a^2+x^2} = \frac{\pi}{2a}$, izračunati $\int_0^{\infty} \frac{dx}{(x^2+a^2)^n}$ (n je ceo pozitivan broj).

3735. Izračunati vrednost integrala $\int_0^{\infty} e^{-ax} x^{n-1} dx$ (n je ceo pozitivan broj) za $a>0$, našavši prethodno vrednost $\int_0^{\infty} e^{-ax} dx$.

3736*. Polazeći od jednakosti (vidi zad. 2318)

$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{dx}{a^2 \cos^2 x + b^2 \sin^2 x} = \frac{\pi}{2|ab|}, \text{ naći } \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{dx}{(a^2 \cos^2 x + b^2 \sin^2 x)^2}$$

Rješenja

3730. Definisana je za sve vrednosti $x \neq 0$. 3731. 3π .

3733. $\frac{b}{8a^4} \left\{ \frac{5a^2+3b^2}{(a^2+b^2)^2} + \frac{3}{ab} \operatorname{arctg} \frac{b}{a} \right\}$. 3734. $\frac{1 \cdot 3 \cdot 5 \dots (2n-3)}{2 \cdot 4 \cdot 6 \dots (2n-2)} \frac{\pi}{2a^{2n-1}}$ ($n>1$).

3735. $\frac{(n-1)!}{a^n}$. 3736*. $\frac{\pi(a^2+b^2)}{4|ab|^3}$. Diferencirati po a ili b i sabrati rezultate.

U zadacima 3737 — 3749 izračunati vrednosti datih integrala metodom diferenciranja po parametru.

3737. $\int_0^{\infty} \frac{1-e^{-ax}}{xe^x} dx$ ($a>-1$).

3738. $\int_0^{\infty} \frac{1-e^{-ax^2}}{xe^{x^2}} dx$ ($a>-1$).

3739. $\int_0^1 \frac{\operatorname{arctg} ax}{x\sqrt{1-x^2}} dx$. 3740. $\int_0^1 \frac{\ln(1-a^2x^2)}{x^2\sqrt{1-x^2}} dx$ ($a^2<1$).

3741. $\int_0^{\infty} \frac{\operatorname{arctg} ax}{x(1+x^2)} dx$. 3742. $\int_0^1 \frac{\ln(1-a^2x^2)}{\sqrt{1-x^2}} dx$ ($a^2<1$).

3743. $\int_0^{\pi} \frac{\ln(1+a \cos x)}{\cos x} dx$ ($a^2<1$).

3744. $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln \left(\frac{1+a \sin x}{1-a \sin x} \right) \frac{dx}{\sin x}$ ($a^2<1$).

3745. $\int_0^{\infty} \frac{1-e^{-ax^2}}{x^2} dx$ ($a>0$), znajući da je

$$\int_0^{\infty} e^{-ax^2} dx = \frac{1}{2} \sqrt{\frac{\pi}{a}} \quad (a>0) \text{ (vidi zadatak 2439).}$$

3746*. $\int_0^{\infty} \frac{e^{-ax^2} - e^{-bx^2}}{x^2} dx$ ($a>0, b>0$).

3747*. $\int_0^{\infty} e^{-ax} \frac{\sin bx - \sin cx}{x} dx$ ($a>0$).

3748. $\int_0^{\infty} e^{-ax} \frac{\cos bx - \cos cx}{x} dx$ ($a>0$).

3749*. $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(a^2 \cos^2 x + b^2 \sin^2 x) dx$.

Rješenja

3737. $\ln(1+a)$. 3738. $\frac{1}{2} \ln(1+a)$.

3739. $\frac{\pi}{2} \ln(a + \sqrt{1+a^2})$.

3740. $\pi(\sqrt{1-a^2}-1)$.

3741. $\frac{\pi}{2} \ln(1+a)$, ako je $a>0$;
 $-\frac{\pi}{2} \ln(1-a)$, ako je $a<0$.

3742. $\pi \ln \frac{1+\sqrt{1-a^2}}{2}$.

3743. $\pi \arcsin a$. 3744. $\pi \arcsin a$.

3745. $\sqrt{\pi a}$.

3746*. $\sqrt{\pi}(\sqrt{b}-\sqrt{a})$.

Naći izvode po a ili po b .

3747*. $\operatorname{arctg} \frac{b}{a} - \operatorname{arctg} \frac{c}{a} - \operatorname{arctg} \frac{a(b-c)}{a^2+bc}$.

Diferencirati po b ili po c .

3748. $\frac{1}{2} \ln \frac{a^2+b^2}{a^2+c^2}$.

3749*. $\pi \ln \frac{a+b}{2}$. Diferencirati po a ili po b .

Zadaci za vježbu

(Zadaci su skinuti sa stranice: \pf.unze.ba\nabokov
Za uočene greške pisati na infoarrt@gmail.com)

3750. Izračunavši integral $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{\operatorname{arctg}(a \operatorname{tg} x)}{\operatorname{tg} x} dx$, naći $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{x}{\operatorname{tg} x} dx$.

3751. Koristeći jednakost $\int_0^1 x^n dx = \frac{1}{n+1}$, izračunati integral

$$\int_0^1 \frac{x^\beta - x^\alpha}{\ln x} dx \quad (\alpha > -1, \beta > -1).$$

3752. Koristeći jednakost $2a \int_0^\infty e^{-a^2 x^2} dx = \sqrt{\pi}$ (vidi zadatak 2439), izra-

čunati integral $\int_0^\infty (e^{-\frac{a^2}{x^2}} - e^{-\frac{b^2}{x^2}}) dx$.

3753. Iz relacije $\int_0^\infty e^{-z^2} dz = \frac{\sqrt{\pi}}{2}$ (Puasonov integral) izvesti jednakost

$$\frac{1}{\sqrt{x}} = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^\infty e^{-z^2 x} dz \quad (x > 0)$$

i iskoristiti je za izračunavanje integrala (integral difrakcije ili Frenelov integral):

a) $\int_0^\infty \frac{\cos x}{\sqrt{x}} dx$;   b) $\int_0^\infty \frac{\sin x}{\sqrt{x}} dx$.

Rješenja

3750. $\frac{\pi}{2} \ln(1+a)$, ako je $a > 0$; $-\frac{\pi}{2} \ln(1-a)$, ako je $a < 0$; $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{x}{\operatorname{tg} x} dx = \frac{\pi}{2} \ln 2$.

3751*. $\ln \frac{1+\beta}{1+\alpha}$. Integrirati po parametru n u granicama od α do β .

3752. $\sqrt{\pi}(b-a)$.   3753. $\int_0^\infty \frac{\cos x}{\sqrt{x}} dx = \int_0^\infty \frac{\sin x}{\sqrt{x}} dx = \sqrt{\frac{\pi}{2}}$.

Vektorska teorija polja

Skalarno polje je f-ja $u = f(T) = f(x, y, z)$ u oblasti prostora ili na površi (na primjer, temperatura u svakoj tački prostora, nadmorska visina tačke i dr.) Skalarno polje se predstavlja nivoskim površinama tj. površinama s jednačinom $u = c \cdot f(T) = c \cdot f(x, y, z)$ (gdje je c-konstanta) i u ima neprekidne parcijalne izvode koji se ne anuliraju istovremeno).

Na primjer $u = x^2 + y^2 + z^2$ je skalarno polje.

Ranije smo spomenuli da je gradijent f-je $u = f(x, y, z)$, date u nekoj oblasti prostora, vektor čije su projekcije na ose Dekartovog koordinatnog sistema

$\frac{\partial u}{\partial x}, \frac{\partial u}{\partial y}, \frac{\partial u}{\partial z}$. Označava se simbolom

$$\text{grad } u = \left(\frac{\partial u}{\partial x}, \frac{\partial u}{\partial y}, \frac{\partial u}{\partial z} \right)$$

Izvod u pravcu gradijenta u datoj tački dostiže

najveću vrijednost jednak $|\text{grad } u| = \sqrt{\left(\frac{\partial f}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial f}{\partial y}\right)^2 + \left(\frac{\partial f}{\partial z}\right)^2}$

tj. pravac gradijenta je pravac najbržeg rasta f-je.

Vektorsko polje je oblast prostora u čijoj je svakoj tački definisan vektor

$$\vec{v} = (v_x, v_y, v_z) = v_x \vec{i} + v_y \vec{j} + v_z \vec{k} \quad \text{gdje su } v_x, v_y, v_z \text{ skalarna polja.}$$

Na primjer $\vec{v} = (y^2 + z^2) \vec{i} + x^2 \vec{j} + xyz^2 \vec{k}$ je vektorsko polje.

Nabla operator (∇ operator ili Hamiltonov operator) je

diferencijalni operator oblika $\nabla = \frac{\partial}{\partial x} \vec{i} + \frac{\partial}{\partial y} \vec{j} + \frac{\partial}{\partial z} \vec{k}$

gdje su $\vec{i}, \vec{j}, \vec{k}$ jedinični ortogonalni vektori.

Ako je $u = f(x, y, z)$ skalarna f-ja bide

$$\nabla \cdot f = \frac{\partial f}{\partial x} \vec{i} + \frac{\partial f}{\partial y} \vec{j} + \frac{\partial f}{\partial z} \vec{k} = \text{grad } f$$

Ako je $\vec{v} = (v_x, v_y, v_z)$ vektorska f-ja onda je $\nabla \cdot \vec{v} = \frac{\partial v_x}{\partial x} + \frac{\partial v_y}{\partial y} + \frac{\partial v_z}{\partial z}$

Važne osobine vektorskog polja su divergencija i rotor vektorskog polja

$$\text{div } \vec{v} = \nabla \cdot \vec{v} = \frac{\partial v_x}{\partial x} + \frac{\partial v_y}{\partial y} + \frac{\partial v_z}{\partial z} \quad (\text{skalarni proizvod } \nabla \text{ i } \vec{v})$$

$$\text{rot } \vec{v} = \nabla \times \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix} \quad (\text{vektorski proizvod } \nabla \text{ i } \vec{v})$$

Ako je $\text{div } \vec{v} = 0$ tada kažemo da je $\vec{v}$ solenoidno polje.

Ako je $\text{rot } \vec{v} = \vec{0}$ tada kažemo da je $\vec{v}$ potencijalno polje.

F-ju u za koju vrijedi da je $\vec{v} = \text{grad } u$ zovemo potencijalnim poljem $\vec{v}$.

relacija $u(x, y, z) = C$ gdje je C konstanta, predstavlja površ koju zovemo ekviskalarna površ (nivo površ) skalarnog polja

#) Nađi veličinu i pravac gradijenta skalarnog polja: a) $u = x^2 + y^2 + z^2$ u tački $T(2, -2, 1)$
 b) $u = xyz$ u tački $T(1, 2, 3)$.

f. a) $\text{grad } u = \left(\frac{\partial u}{\partial x}, \frac{\partial u}{\partial y}, \frac{\partial u}{\partial z} \right)$

$\text{grad } u = (2x, 2y, 2z) \Rightarrow \text{grad } u(T) = (4, -4, 2)$

$|\text{grad } u| = \sqrt{16+16+4} = 6$ veličina gradijenta

$\frac{\text{grad } u(T)}{|\text{grad } u(T)|} = \left(\frac{4}{6}, -\frac{4}{6}, \frac{2}{6} \right) = \left(\frac{2}{3}, -\frac{2}{3}, \frac{1}{3} \right)$ jedinični vektor pravca gradijenta

$\alpha = \arccos \frac{2}{3}$
 $\beta = \arccos \left(-\frac{2}{3} \right)$
 $\gamma = \arccos \frac{1}{3}$

b) $|\text{grad } u(T)| = 7$
 $\frac{\text{grad } u(T)}{|\text{grad } u(T)|} = \left(\frac{6}{7}, \frac{3}{7}, \frac{2}{7} \right)$

#) Dato je skalarno polje $u = x^3 + y^3 + z^3 - 3xyz$. U kojim tačkama je a) $\text{grad } u = \vec{0}$
 b) $\vec{k} \cdot \text{grad } u = 0$.

f. a) $\text{grad } u = \left(\frac{\partial u}{\partial x}, \frac{\partial u}{\partial y}, \frac{\partial u}{\partial z} \right)$

$\text{grad } u = (3x^2 - 3yz, 3y^2 - 3xz, 3z^2 - 3xy)$

$\text{grad } u = \vec{0} \Rightarrow \begin{cases} 3x^2 - 3yz = 0 & x^2 - yz = 0 & (I) \\ 3y^2 - 3xz = 0 & y^2 - xz = 0 & (II) \\ 3z^2 - 3xy = 0 & z^2 - xy = 0 & (III) \end{cases}$

Trivijalno rešenje sistema je $x=0, y=0, z=0$.
 Ako pomnožimo (I) sa x , (II) sa y i (III) sa z dobijemo

$\begin{aligned} x^3 - xyz &= 0 & xyz &= x^3 & x^3 &= y^3 = z^3 \\ y^3 - xyz &= 0 & xyz &= y^3 & x &= y = z \\ z^3 - xyz &= 0 & xyz &= z^3 & & \end{aligned}$

Ako ovi zadaju jednakost.

napišemo u obliku $\frac{x-0}{1} = \frac{y-0}{1} = \frac{z-0}{1}$ (prava u prostoru)
 vidimo da je $\text{grad } u = \vec{0}$ za sve tačke ove prave.

b) $\text{grad } u = (3x^2 - 3yz)\vec{i} + (3y^2 - 3xz)\vec{j} + (3z^2 - 3xy)\vec{k}$
 $\vec{k} \cdot \text{grad } u = 3z^2 - 3xy = 0$
 $\vec{k} \cdot \text{grad } u = 0$ je za sve tačke krive $z^2 - xy = 0$

Odrediti ugao kojeg zatvaraju gradijenti polja
 $z = \sqrt{x^2 + y^2}$ i $u = x - 3y + \sqrt{3xy}$ u tački $A(3, 4)$.

R. Gradijent f-je $z = f(x, y)$ se računa po formuli:

$$\text{grad } z = \left(\frac{\partial z}{\partial x}, \frac{\partial z}{\partial y} \right).$$

$$\text{grad } z = \left(\frac{1}{2\sqrt{x^2 + y^2}} \cdot 2x, \frac{1}{2\sqrt{x^2 + y^2}} \cdot 2y \right) = \left(\frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}}, \frac{y}{\sqrt{x^2 + y^2}} \right)$$

$$u = x - 3y + \sqrt{3xy}, \quad \frac{\partial u}{\partial x} = 1 + \frac{1}{2\sqrt{3xy}} \cdot 3y = 1 + \frac{3y}{2\sqrt{3xy}}$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = -3 + \frac{3x}{2\sqrt{3xy}}$$

$$\text{grad } u = \left(1 + \frac{3y}{2\sqrt{3xy}}, -3 + \frac{3x}{2\sqrt{3xy}} \right).$$

$$A(3, 4), \quad \text{grad } z(A) = \left(\frac{3}{\sqrt{9+16}}, \frac{4}{\sqrt{9+16}} \right) = \left(\frac{3}{5}, \frac{4}{5} \right) = \frac{3}{5}\vec{i} + \frac{4}{5}\vec{j}$$

$$\text{grad } u(A) = \left(1 + \frac{12}{2\sqrt{36}}, -3 + \frac{9}{2\sqrt{36}} \right) = \left(1 + 1, -3 + \frac{3}{4} \right) = \left(2, -\frac{9}{4} \right) = 2\vec{i} - \frac{9}{4}\vec{j}$$

$$\vec{a} \cdot \vec{b} = |\vec{a}| |\vec{b}| \cos \varphi \Rightarrow \cos \varphi = \frac{\vec{a} \cdot \vec{b}}{|\vec{a}| |\vec{b}|}$$

U našem slučaju $\vec{a} = \left(\frac{3}{5}, \frac{4}{5} \right)$, $\vec{b} = \left(2, -\frac{9}{4} \right)$

$$\vec{a} \cdot \vec{b} = \frac{3}{5} \cdot 2 + \frac{4}{5} \cdot \left(-\frac{9}{4} \right) = \frac{6}{5} - \frac{36}{20} = \frac{24 - 36}{20} = \frac{-12}{20} = \frac{-3}{5}$$

$$|\vec{a}| = \sqrt{\frac{9}{25} + \frac{16}{25}} = 1, \quad |\vec{b}| = \sqrt{4 + \frac{81}{16}} = \sqrt{\frac{64 + 81}{16}} = \frac{\sqrt{145}}{4}$$

$$\cos \varphi = \frac{-\frac{3}{5}}{1 \cdot \frac{\sqrt{145}}{4}} = \frac{-12}{\sqrt{145}} \Rightarrow \varphi = \arccos \left(\frac{-12}{\sqrt{145}} \right)$$

ugao kojeg zatvaraju gradijenti polja

Odrediti divergenciju i rotor vektorskih polja

a) $\vec{v} = (y^2 + z^2)\vec{i} + (z^2 + x^2)\vec{j} + (x^2 + y^2)\vec{k}$

b) $\vec{v} = x^2yz\vec{i} + xy^2z\vec{j} + xyz^2\vec{k}$

f. a) $\text{div } \vec{v} = \nabla \cdot \vec{v} = \frac{\partial v_x}{\partial x} + \frac{\partial v_y}{\partial y} + \frac{\partial v_z}{\partial z}$, ($\vec{v} = (v_x, v_y, v_z)$)

$$v_x = y^2 + z^2$$

$$\frac{\partial v_x}{\partial x} = 0$$

$$v_y = z^2 + x^2$$

$$\frac{\partial v_z}{\partial z} = 0$$

$$v_z = x^2 + y^2$$

$$\frac{\partial v_y}{\partial y} = 0$$

$$\text{div } \vec{v} = 0 + 0 + 0 = 0$$

divergencija vektorskog polja

Kako je $\text{div } \vec{v} = 0$ to je polje $\vec{v}$ solenoidno

$$\text{rot } \vec{v} = \nabla \times \vec{v} = \left(\frac{\partial}{\partial x}, \frac{\partial}{\partial y}, \frac{\partial}{\partial z} \right) \times (v_x, v_y, v_z) = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix}$$

$$\frac{\partial v_z}{\partial y} = 2y \quad \frac{\partial v_y}{\partial z} = 2z$$

$$\frac{\partial v_z}{\partial x} = 2x \quad \frac{\partial v_x}{\partial z} = 2z$$

$$\frac{\partial v_y}{\partial x} = 2x \quad \frac{\partial v_x}{\partial y} = 2y$$

$$\text{rot } \vec{v} = (2y - 2z)\vec{i} - (2x - 2z)\vec{j} + (2x - 2y)\vec{k} =$$

$$= (2y - 2z, 2z - 2x, 2x - 2y)$$

Kako je $\text{rot } \vec{v} \neq 0$ to polje nije potencijalno polje.

b) URADITI ZA VJEŽBU

f. j) $\text{div } \vec{v} = 6xyz$

$$\text{rot } \vec{v} = (yx^2 - yz^2)\vec{j} + (zy^2 - zx^2)\vec{k} + (xz^2 - xy^2)\vec{i}$$

Izračunati ∇u ako je $u=f(r)$, $\vec{a}=(x,y,z)$ je vektor položaja tačke $M(x,y,z)$ i $r=|\vec{a}|$.

Rj. Da li je u vektorska ili skalarna f-ja?

$$r=|\vec{a}|=\sqrt{x^2+y^2+z^2}$$

$u=f(\sqrt{x^2+y^2+z^2})$ je skalarna f-ja

$$\nabla u = \frac{\partial u}{\partial x} \vec{i} + \frac{\partial u}{\partial y} \vec{j} + \frac{\partial u}{\partial z} \vec{k}, \quad u=f(r)$$

$$\frac{\partial u}{\partial x} = \frac{\partial f}{\partial r} \cdot \frac{\partial r}{\partial x} = f'_r \cdot (\sqrt{x^2+y^2+z^2})'_x = f'_r \cdot \frac{2x}{2\sqrt{x^2+y^2+z^2}} = f'_r \cdot \frac{x}{r}$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = \frac{\partial f}{\partial r} \cdot \frac{\partial r}{\partial y} = f'_r \cdot (\sqrt{x^2+y^2+z^2})'_y = f'_r \cdot \frac{2y}{2\sqrt{x^2+y^2+z^2}} = f'_r \cdot \frac{y}{r}$$

$$\frac{\partial u}{\partial z} = \frac{\partial f}{\partial r} \cdot \frac{\partial r}{\partial z} = f'_r \cdot (\sqrt{x^2+y^2+z^2})'_z = f'_r \cdot \frac{2z}{2\sqrt{x^2+y^2+z^2}} = f'_r \cdot \frac{z}{r}$$

$$\nabla u = \left(f'_r \cdot \frac{x}{\sqrt{x^2+y^2+z^2}}, f'_r \cdot \frac{y}{\sqrt{x^2+y^2+z^2}}, f'_r \cdot \frac{z}{\sqrt{x^2+y^2+z^2}} \right)$$

$$= \frac{f'_r}{r} (x\vec{i} + y\vec{j} + z\vec{k}) = f'_r \cdot \frac{\vec{a}}{r}$$

Iskoristiti prethodni zadatak i izračunati $\nabla \frac{1}{r}$.

Rj. Ako stavimo $f(r)=\frac{1}{r}$ u prethodni zadatak dobijamo:

$$f'_r = \left(\frac{1}{r} \right)'_r = \frac{-1}{r^2}$$

$$\nabla u = \nabla \frac{1}{r} = -\frac{1}{r^2} \cdot \frac{\vec{a}}{r} = \frac{-1}{r^3} \vec{a}$$

Dokazati da je vektorsko polje potencijalno i naći njegov potencijal:

$$\vec{v} = 2x(y^2+z^2)\vec{i} + 2y(x^2+z^2)\vec{j} + 2z(x^2+y^2)\vec{k}$$

Rj. Vektorsko polje $\vec{v}$ je potencijalno ako je $\text{rot } \vec{v} = \vec{0}$, Rotor vektorskog polja $\text{rot } \vec{v}$ se računa:

$$\text{rot } \vec{v} = \nabla \times \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix}$$

(vektorski proizvod Nabla (∇) operatora i vektorskog polja $\vec{v}$)

$$v_x = 2x(y^2+z^2)$$

$$v_y = 2y(x^2+z^2)$$

$$v_z = 2z(x^2+y^2)$$

$$\frac{\partial v_x}{\partial y} = 4xy$$

$$\frac{\partial v_y}{\partial x} = 4xy$$

$$\frac{\partial v_z}{\partial x} = 4xz$$

$$\frac{\partial v_x}{\partial z} = 4xz$$

$$\frac{\partial v_y}{\partial z} = 4yz$$

$$\frac{\partial v_z}{\partial y} = 4yz$$

$$\text{rot } \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix} = \vec{i}(4yz-4yz) - \vec{j}(4xz-4xz) + \vec{k}(4xy-4xy) = (0,0,0) = \vec{0}$$

vektorsko polje je potencijalno

Potencijal polja $\vec{v}$ je f-ja u za koju vrijedi $\vec{v} = \text{grad } u$.

$$\text{grad } u = \left(\frac{\partial u}{\partial x}, \frac{\partial u}{\partial y}, \frac{\partial u}{\partial z} \right)$$

$$u = x^2(y^2+z^2) + \varphi(y,z)$$

$$\frac{\partial u}{\partial x} = 2x(y^2+z^2)$$

$$u = u(x,y,z)$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = 2yx^2 + \varphi'_y$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = 2y(x^2+z^2)$$

$$du = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy + \frac{\partial u}{\partial z} dz$$

$$\frac{\partial u}{\partial z} = 2x^2z + \varphi'_z$$

$$\frac{\partial u}{\partial z} = 2z(x^2+y^2)$$

$$u = \int 2x(y^2+z^2) dx + \varphi(y,z)$$

... (2)

(1) i (2) $\Rightarrow$ $\varphi'_y = 2yz^2$ $\varphi'_z = 2zy^2$ $\dots$ (*)
 Objedimo f-ju φ $\varphi = \int 2yz^2 dy + \psi(z)$

$$\varphi = y^2 z^2 + \psi(z)$$

$$(*) ; (**) \Rightarrow \psi'_z = 0 \Rightarrow \psi(z) = C$$

$$\Rightarrow \varphi = y^2 z^2 + C \Rightarrow u = x^2 y^2 + x^2 z^2 + y^2 z^2 + C$$

$$\varphi' = 2y^2 z + \psi' \dots (***)$$

Potencijal vektorskog polja je $u = x^2 y^2 + x^2 z^2 + y^2 z^2 + C$

Odrediti konstante a, b i c tako da vektorsko polje $\vec{n} = (x+2y+az)\vec{i} + (bx-3y-z)\vec{j} + (4x+cy+2z)\vec{k}$ bude potencijalno i nađi njegov potencijal.

f) Ako je $\text{rot } \vec{n} = \vec{0}$ tada je vektorsko polje $\vec{n}$ potencijalno.

$$\text{rot } \vec{n} = \nabla \times \vec{n} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix} \quad \begin{aligned} v_x &= x+2y+az \\ v_y &= bx-3y-z \\ v_z &= 4x+cy+2z \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \frac{\partial v_z}{\partial y} = c & \quad \frac{\partial v_y}{\partial z} = -1 & \quad \frac{\partial v_x}{\partial x} = b \\ \frac{\partial v_z}{\partial x} = 4 & \quad \frac{\partial v_x}{\partial z} = a & \quad \frac{\partial v_x}{\partial y} = 2 \end{aligned}$$

$$\text{rot } \vec{n} = (c+1)\vec{i} - (4-a)\vec{j} + (b-2)\vec{k} = (c+1, a-4, b-2)$$

Za vrijednosti $a=4, b=2$ i $c=-1$ vektorsko polje $\vec{n}$ je potencijalno polje.

$\vec{n} = (x+2y+4z, 2x-3y-z, 4x-y+2z)$
Potencijal polja $\vec{n}$ je f-ja koja zavisi od 3 promjenjive $u = u(x, y, z)$ i za koju vrijedi $\vec{n} = \text{grad } u$.

$$du = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy + \frac{\partial u}{\partial z} dz$$

Nađimo f-ju u .

$$\begin{aligned} \frac{\partial u}{\partial x} &= x+2y+4z & \dots (*) \\ \frac{\partial u}{\partial y} &= 2x-3y-z & \dots (**) \\ \frac{\partial u}{\partial z} &= 4x-y+2z & \dots (***) \end{aligned}$$

$$u = \int (x+2y+4z) dx + \varphi(y, z) \quad (*)$$

$$\Rightarrow \frac{\partial u}{\partial y} = 2x + \varphi'_y \quad (**)$$

$$u = \frac{1}{2}x^2 + (2y+4z)x + \varphi(y, z) \quad \Rightarrow \frac{\partial u}{\partial z} = 4x + \varphi'_z \quad (***)$$

$$(*) \Rightarrow \varphi'_y = -3y - z \quad ; \quad \varphi'_z = -y + 2z \quad \text{Odredi o. f-ju } \varphi.$$

$$\varphi = \int (-3y - z) dy + \psi(z) = -\frac{3}{2}y^2 - yz + \psi(z)$$

$$\varphi'_z = -y + \psi'_z \quad (***) \Rightarrow \psi'_z = 2z \Rightarrow \psi(z) = \int 2z dz = z^2 + C$$

$$\varphi(y, z) = -\frac{3}{2}y^2 - yz + z^2 + C \Rightarrow u = \frac{1}{2}x^2 + 2xy + 4xz - \frac{3}{2}y^2 - yz + z^2 + C$$

Dato je vektorsko polje $\vec{A} = (e^x z - 2xy, 1-x^2, e^x + z)$. Pokazati da je polje $\vec{A}$ potencijalno i odrediti mu potencijal. Izračunati integral $\int \vec{A} \cdot d\vec{r}$ gdje je L duž PQ , $P(0, 1, -1)$, $Q(2, 3, 0)$ orijentisana od tačke P prema tački Q .

f) Ako je rotor vektorskog polja $\vec{A}$ jednak $\vec{0}$ ($\text{rot } \vec{A} = \vec{0}$), tada za $\vec{A}$ kažemo da je potencijalno polje.

$$\text{rot } \vec{A} = \nabla \times \vec{A} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ e^x z - 2xy & 1-x^2 & e^x + z \end{vmatrix}$$

$$= (0-0)\vec{i} - (e^x - e^x)\vec{j} + (-2x+2x)\vec{k} = (0, 0, 0) \Rightarrow \vec{A} \text{ je potencijalno polje}$$

F-ju $u = u(x, y, z)$ za koju vrijedi da je $\vec{A} = \text{grad } u = (\frac{\partial u}{\partial x}, \frac{\partial u}{\partial y}, \frac{\partial u}{\partial z})$ zovemo potencijal polja $\vec{A}$. $\vec{A} = (e^x z - 2xy, 1-x^2, e^x + z)$

$$u = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy + \frac{\partial u}{\partial z} dz$$

$$u = \int (e^x z - 2xy) dx + \varphi(y, z)$$

$$u = e^x z - x^2 y + \varphi(y, z)$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = e^x + \varphi'_y$$

$$\frac{\partial u}{\partial z} = e^x + z$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = -x^2 + \varphi'_y$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = 1 - x^2$$

$$\varphi'_y = 1$$

$$\varphi(y, z) = y + \psi(z) \quad \dots (1)$$

$$(1) ; (2) \Rightarrow \varphi(y, z) = y + \frac{z^2}{2}$$

$$\varphi'_z = z \Rightarrow \varphi(y, z) = \frac{z^2}{2} + \psi(y) \dots (2)$$

Potencijal vektorskog polja $\vec{A}$ je $u = e^x z - x^2 y + y + \frac{z^2}{2} + C$

$\int \vec{A} \cdot d\vec{r}$ zovemo irkulacija vektorskog polja $\vec{A}$ duž krive L

$$L = \int \vec{A} \cdot d\vec{r} = \int v_x dx + v_y dy + v_z dz \quad \text{gdje je } \vec{A} = (v_x, v_y, v_z), d\vec{r} = (dx, dy, dz)$$

$$C = \int (e^x z - 2xy) dx + (1 - x^2) dy + (e^x + z) dz$$

L ovo je krivolinijski integral druge vrste po krivoj duhoj u prostoru

Prizetimo se, ako je c kriva u ravni opisana parametarskim jednačinama $x = \eta(t)$, $y = \mu(t)$ gdje je $t_1 \leq t \leq t_2$ tada krivolinijski integral se računa

$$\int_C P(x,y) dx + Q(x,y) dy = \int_{t_1}^{t_2} (P(\eta(t), \mu(t)) \eta'(t) + Q(\eta(t), \mu(t)) \mu'(t)) dt$$

Postavimo pravu kroz dvije date tačke $P(0, 1, -1)$ i $Q(2, 3, 0)$.

$$\frac{x-x_1}{x_2-x_1} = \frac{y-y_1}{y_2-y_1} = \frac{z-z_1}{z_2-z_1} \text{ jednačina prave kroz dvije tačke}$$

$$P(0, 1, -1) \\ Q(2, 3, 0)$$

$$\frac{x-0}{2} = \frac{y-1}{2} = \frac{z+1}{1} \quad (-t)$$

$$L: \begin{cases} x=2t & dx=2dt \\ y=2t+1 & dy=2dt \\ z=t-1 & dz=dt \\ 0 \leq t \leq 1 \end{cases}$$

$$C = \int_0^1 (2(e^{2t}(t-1) - 2 \cdot 2t \cdot (2t+1)) + (1-4t^2) \cdot 2 + (e^{2t} + (t-1))) dt$$

$$= \int_0^1 (2e^{2t}t - 2e^{2t} - 16t^2 - 8t) + 2 - 8t^2 + e^{2t} + t - 1 dt$$

$$= \int_0^1 2e^{2t}t dt - \int_0^1 e^{2t} dt - 24 \int_0^1 t^2 dt + \int_0^1 (-7t + 1) dt = \dots = -\frac{19}{2}$$

$$\int_0^1 2e^{2t}t dt = \left| \begin{array}{l} u=t \quad dv=e^{2t} dt \\ du=dt \quad v=\frac{1}{2}e^{2t} \end{array} \right| = \left. \frac{1}{2}te^{2t} \right|_0^1 - \frac{1}{2} \int_0^1 e^{2t} dt =$$

$$= e^2 - \frac{1}{2}e^{2t} \Big|_0^1 = e^2 - \frac{1}{2}e^2 + \frac{1}{2}e^0 = \frac{1}{2}e^2 + \frac{1}{2}$$

Dokažati da je vektorsko polje potencijalno i naći njegov potencijal:

$$\vec{v} = 2x(y^2+z^2)\vec{i} + 2y(x^2+z^2)\vec{j} + 2z(x^2+y^2)\vec{k}$$

k: Vektorsko polje $\vec{v}$ je potencijalno ako je $\text{rot } \vec{v} = \vec{0}$. Rotor vektorskog polja $\text{rot } \vec{v}$ se računa

$$\text{rot } \vec{v} = \nabla \times \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix}$$

(vektorski proizvod Na bla (∇) operatora i vektorskog polja $\vec{v}$)

$$v_x = 2x(y^2+z^2)$$

$$v_y = 2y(x^2+z^2)$$

$$v_z = 2z(x^2+y^2)$$

$$\frac{\partial v_x}{\partial y} = 4xy$$

$$\frac{\partial v_y}{\partial x} = 4xy$$

$$\frac{\partial v_z}{\partial x} = 4xz$$

$$\frac{\partial v_x}{\partial z} = 4xz$$

$$\frac{\partial v_y}{\partial z} = 4yz$$

$$\frac{\partial v_z}{\partial y} = 4yz$$

$$\text{rot } \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix} = \vec{i}(4yz-4yz) - \vec{j}(4xz-4xz) + \vec{k}(4xy-4xy) = (0, 0, 0) = \vec{0}$$

vektorsko polje je potencijalno

Potencijal polja $\vec{v}$ je f-ja u za koju vrijedi $\vec{v} = \text{grad } u$.

$$\text{grad } u = \left(\frac{\partial u}{\partial x}, \frac{\partial u}{\partial y}, \frac{\partial u}{\partial z} \right)$$

$$u = x^2(y^2+z^2) + \varphi(y,z)$$

$$\frac{\partial u}{\partial x} = 2x(y^2+z^2)$$

$$u = u(x,y,z)$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = 2yx^2 + \varphi'_y$$

$$\frac{\partial u}{\partial y} = 2y(x^2+z^2)$$

$$du = \frac{\partial u}{\partial x} dx + \frac{\partial u}{\partial y} dy + \frac{\partial u}{\partial z} dz$$

$$\frac{\partial u}{\partial z} = 2xz^2 + \varphi'_z$$

$$\frac{\partial u}{\partial z} = 2z(x^2+y^2)$$

$$u = \int 2x(y^2+z^2) dx + \varphi(y,z)$$

... (2)

$$(1) \text{ i } (2) \Rightarrow \begin{cases} \varphi'_y = 2yz^2 \\ \varphi'_z = 2zy^2 \end{cases} \dots (*)$$

$$\text{Obredimo f-ju } \varphi \quad \varphi = \int 2yz^2 dy + \psi(z)$$

$$\varphi = y^2 z^2 + \psi(z)$$

$$(*) \text{ i } (**) \Rightarrow \varphi'_z = 0 \Rightarrow \psi(z) = C$$

$$\varphi = 2yz^2 + \psi \dots (***)$$

$$\Rightarrow \varphi = y^2 z^2 + C \Rightarrow u = x^2 y^2 + x^2 z^2 + y^2 z^2 + C$$

Potencijal vektorskog polja je $u = x^2 y^2 + x^2 z^2 + y^2 z^2 + C$

Odrediti brojeve a i b tako da vektorsko polje $\vec{v} = (yz+axy, xz+bx^2+yz^2, axy+y^2z)$ bude potencijalno i za dobijeno polje izračunati njegovu cirkulaciju duž pravolinijske konture od tačke $A(1,1,1)$ prema tački $B(2,2,2)$.

Rj. Za vektorsko polje $\vec{v} = (v_x, v_y, v_z)$ kažemo da je potencijalno ako je $\text{rot } \vec{v} = \vec{0}$. Znamo da

$$\text{rot } \vec{v} = \nabla \times \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix}$$

$$\text{rot } \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ yz+axy & xz+bx^2+yz^2 & axy+y^2z \end{vmatrix} =$$

$$= (ax+2yz-x-2yz, -(ay-y), z+2bx-z-ax)$$

$$= (ax-x, y-ay, 2bx-ax)$$

$$\text{rot } \vec{v} = \vec{0} \Rightarrow \begin{array}{l} ax-x=0 \\ y-ay=0 \\ 2bx-ax=0 \end{array} \Rightarrow \begin{array}{l} a=1 \\ b=\frac{1}{2} \end{array}$$

Za $a=1$ i $b=\frac{1}{2}$ vektorsko polje $\vec{v}$ je potencijalno polje.

Cirkulaciju vektorskog polja $\vec{v}$ duž krive c tražimo po formuli

$$C = \int_c \vec{v} \cdot d\vec{r} = \int_c v_x dx + v_y dy + v_z dz$$

Kriva c je dio prave od tačke $A(1,1,1)$ do tačke $B(2,2,2)$.

Kako glasi jednačina prave u parametrima kroz dvije tačke?

$$\frac{x-x_1}{x_2-x_1} = \frac{y-y_1}{y_2-y_1} = \frac{z-z_1}{z_2-z_1} \Rightarrow \frac{x-1}{1} = \frac{y-1}{1} = \frac{z-1}{1} (=t) \quad \begin{array}{l} x-1=t \\ y-1=t \\ z-1=t \end{array}$$

Kriva c u parametarskom obliku

$$c: \begin{cases} x=t+1 & dx=dt \\ y=t+1 & dy=dt \\ z=t+1 & dz=dt \\ 0 \leq t \leq 1 \end{cases}$$

U našem slučaju

$$\begin{aligned} C &= \int_c (yz+xy) dx + (xz + \frac{1}{2}x^2 + yz^2) dy + (xy+y^2z) dz = \\ &= \int_0^1 [(t+1)^2 + (t+1)^2 + \frac{1}{2}(t+1)^2 + (t+1)^3 + (t+1)^2 + (t+1)^3] dt = \\ &= \int_0^1 d(t+1) = \int_0^1 \left[\frac{9}{2}(t+1)^2 + 2(t+1)^3 \right] d(t+1) = \\ &= \frac{9}{2} \frac{(t+1)^3}{3} \Big|_0^1 + 2 \cdot \frac{(t+1)^4}{4} \Big|_0^1 = \frac{9}{6} (8-1) + \frac{1}{2} (16-1) \\ &= \frac{63}{6} + \frac{15 \cdot 3}{2 \cdot 3} = \frac{108}{6} = 18 \quad \text{traženo rješenje} \end{aligned}$$

Zadaci za vježbu

Vektorsko polje, divergencija i rotor

4401. Naći vektorske linije homogenog polja $A(P) = ai + bj + ck$ (a, b i c su konstante).

4402. Naći vektorske linije ravnog polja $A(P) = -\omega yi + \omega xj$, (ω je konstanta).

4403. Naći vektorske linije polja $A(P) = -\omega yi + \omega xj + hk$ (ω i h su konstante).

4404. Naći vektorske linije polja:

1) $A(P) = (y+z)i - xj - xk$;

2) $A(P) = (z-y)i + (x-z)j + (y-x)k$;

3) $A(P) = x(y^2 - z^2)i - y(z^2 + x^2)j + z(x^2 + y^2)k$.

U zadacima 4405 — 4408 izračunati divergenciju i rotor datih vektorskih polja.

4405. $A(P) = xi + yj + zk$.

4406. $A(P) = (y^2 + z^2)i + (z^2 + x^2)j + (x^2 + y^2)k$.

4407. $A(P) = x^2 yz i + xy^2 z j + xyz^2 k$.

4408. $A(P) = \text{grad}(x^2 + y^2 + z^2)$.

4409. Sila Fi konstantnog intenziteta F obrazuje vektorsko polje; izračunati divergenciju i rotor toga polja.

Rješenja

4401. Prave paralelne vektoru $A(a, b, c)$: $\frac{x-x_0}{a} = \frac{y-y_0}{b} = \frac{z-z_0}{c}$.

4402. Krugovi sa centrom u koordinatnom početku.

4403. Zavojnice sa visinom hoda $\frac{2\pi h}{\omega}$, koje leže na cilindrima čije se ose poklapaju sa z-osom: $x = R \cos(\omega t + \alpha)$, $y = R \sin(\omega t + \alpha)$, $z = ht + z_0$, pri čemu su R , α i z_0 proizvoljne konstante.

4404. 1) Krugovi $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$, $y - z + C = 0$, po kojima ravni paralelne simetralnoj ravni $y - z = 0$ presecaju sferu sa zajedničkim centrom u koordinatnom početku (R i C su proizvoljne konstante).

2) Krugovi $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$, $x + y + z = C$ po kojima ravni, koje od koordinatnih osa odsecaju odsečke iste dužine i znaka, presecaju sferu sa zajedničkim centrom u koordinatnom početku.

3) Krive po kojima se presecaju sfera $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$ i hiperbolični paraboloid $zy = Cx$.

4405. $\text{div } A = 3$, $\text{rot } A = 0$.

4406. $\text{div } A = 0$, $\text{rot } A = 2[(y-z)i + (z-x)j + (x-y)k]$.

4407. $\text{div } A = 6xyz$, $\text{rot } A = x(z^2 - y^2)i + y(x^2 - z^2)j + z(y^2 - x^2)k$.

4408. $\text{div } A = 6$, $\text{rot } A = 0$.

4409. $\text{div } A = 0$, $\text{rot } A = 0$.

4410. Ravno vektorsko polje definisano je silom obrnuto proporcionalnom kvadratu odstojanja njene napadne tačke od koordinatnog početka i usmerenom prema koordinatnom početku (npr. ravno električno polje obrazovano naelektrisanom materijalnom tačkom); naći divergenciju i rotor polja.

4411. Naći divergenciju i rotor prostranog polja ako je sila polja podčinjena istim uslovima kao i u zadatku 4410.

4412. Vektorsko polje je definisano silom obrnuto proporcionalnom odstupanju njene napadne tačke od z-ose, normalnom na tu osu i usmerenom prema njoj; izračunati divergenciju i rotor toga polja.

4413. Vektorsko polje je definisano silom obrnuto proporcionalnom odstojanju njene napadne tačke od ravni xOy i usmerenom prema koordinatnom početku; izračunati divergenciju tog polja.

4414. Izračunati $\text{div}(ar)$ ako je a konstantan skalar.

4415. Dokazati relaciju

$$\text{div}(\varphi A) = \varphi \text{div } A + (A \text{ grad } \varphi),$$

u kojoj je $\varphi = \varphi(x, y, z)$ skalarna funkcija.

4416. Izračunati $\text{div } b(r \cdot a)$ i $\text{div } r(r \cdot a)$ ako su a i b konstantni vektori.

4417. Izračunati $\text{div}(a \times r)$ ako je r konstantan vektor.

4418. Ne prelazeći na koordinate izračunati divergenciju vektorskog polja:

1) $A(P) = r(ar) - 2ar^2$, 2) $A(P) = \frac{r-r_0}{|r-r_0|^3}$,

3) $\text{grad} \frac{1}{|r-r_0|}$

Rješenja

4410. $\text{div } A = \frac{k}{r^2}$, gde je k koeficijent proporcionalnosti, a r — odstojanje napadne tačke sile od koordinatnog početka; $\text{rot } A = 0$.

4411. $\text{div } A = 0$, $\text{rot } A = 0$.

4412. $\text{div } A = 0$, $\text{rot } A = 0$. U tačkama z-ose polje nije definisano.

4413. $\text{div } A = -\frac{k}{z\sqrt{x^2 + y^2 + z^2}}$, gde je k koeficijent proporcionalnosti. U tačkama ravni Oxy polje nije definisano.

4414. 3a. 4416. $\text{div } b(ra) = (ab)$, $\text{div } r(ra) = 4(ra)$.

4417. 0. 4418. 1) 0. 2) 0. 3) 0.

$$A(P) = f(|r|) \frac{r}{|r|}$$

Dokazati da je divergencija ovog polja jednaka nuli samo onda kad je $f(|r|) = \frac{C}{r^2}$ ako

je polje prostorno, i $f(|r|) = \frac{C}{|r|}$ ako je polje ravno, pri čemu je C proizvoljna skalarna konstanta.

4420. Dokazati da je

$$\text{rot}[A_1(P) + A_2(P)] = \text{rot} A_1(P) + \text{rot} A_2(P).$$

4421. Izračunati $\text{rot}[\varphi A(P)]$, ako je $\varphi = \varphi(x, y, z)$ skalarna funkcija.

4422. Izračunati $\text{rot} ra$ ako je r inenzitet vektora položaja tačke, a a je konstantan vektor.

4423. Izračunati $\text{rot}(a \times r)$ ako je a konstantan vektor.

4424. Kruto telo obrće se konstantnom ugaonom brzinom ω oko ose: naći divergenciju i rotor polja linearnih brzina.

4425. Dokazati relaciju

$$n(\text{grad}(An) - \text{rot}(A \times n)) = \text{div} A,$$

ako je n jedinični konstantan vektor.

Diferencijalne operacije vektorske analize (grad , div , rot) zgodno je obeležavati pomoću simboličnog vektora ∇ (Hamiltonov „nabla“ operator):

$$\nabla = \frac{\partial}{\partial x} i + \frac{\partial}{\partial y} j + \frac{\partial}{\partial z} k.$$

Primenu ovog operatora na ovu ili onu (skalarnu ili vektorsku veličinu) treba shvatiti ovako: po pravilima vektorske algebre treba pomnožiti vektor ∇ datom veličinom, a zatim množenje simbola $\frac{\partial}{\partial x}$ i tsl. veličinom S shvatiti kao izračunavanje odgovarajućeg izvoda. Tada je $\text{grad} u = \nabla u$; $\text{div} A = \nabla A$; $\text{rot} A = \nabla \times A$.

Pomoću Hamiltonova operatora mogu se predstaviti i diferencijalne operacije drugog reda: $\text{div grad} u = \nabla \nabla u$; $\text{rot grad} u = \nabla \times \nabla u$; $\text{grad div} A = \nabla(\nabla A)$; $\text{div rot} A = \nabla(\nabla \times A)$; $\text{rot rot} A = \nabla \times (\nabla \times A)$.

4426. Dokazati da je $r \cdot \nabla r^n = n r^n$, pri čemu je r vektor položaja tačke.

4427. Dokazati relacije:

1) $\text{rot grad} u = 0$; 2) $\text{div rot} A = 0$.

4428. Dokazati da je

$$\text{div grad} u = \frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial z^2}.$$

(Ovaj se izraz naziva Laplasovim operatorom i obično se obeležava sa Δu . Pomoću Hamiltonova operatora ova se veličina može pisati u obliku $\Delta u = (\nabla \nabla) u = \nabla^2 u$.)

4429. Dokazati da je

$$\text{rot rot} A(P) = \text{grad div} A(P) - \Delta A(P),$$

pri čemu je

$$\Delta A(P) = \Delta A_x i + \Delta A_y j + \Delta A_z k.$$

4430. Vektorsko polje definisano je konstantnim vektorom A ; uveriti se da to polje ima potencijal i naći taj potencijal.

4431. Vektorsko polje definisano je silom proporcionalnom odstojanju napadne tačke od koordinatnog početka i usmerenom prema koordinatnom početku; pokazati da je to polje konzervativno i naći njegov potencijal.

4432. Sile polja su obrnuto proporcionalne odstojanju njihovih napadnih tačaka od ravni Oxy i usmerene su prema koordinatnom početku; hoće li polje biti konzervativno?

4433. Sile polja su obrnuto proporcionalne kvadratu odstojanja njihovih napadnih tačaka od z -ose i usmerene prema koordinatnom početku; hoće li polje biti konzervativno?

4434. Vektorsko polje definisano je silom obrnuto proporcionalnom odstojanju njene napadne tačke od z -ose, normalnom na tu osu i usmerenom ka njoj; pokazati da je to polje konzervativno i naći njegov potencijal.

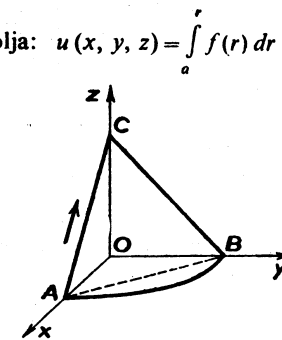
4435. Linearne brzine tačaka krutog tela koje se obrće oko neke ose obrazuju vektorsko polje; je li to polje potencijalno?

4436. Sile polja definisane su ovako: $A(P) = f(r) \frac{r}{r}$ (tzv. centralno

polje; $r = \sqrt{x^2 + y^2 + z^2}$); pokazati da je potencijal polja: $u(x, y, z) = \int_a^r f(r) dr$ i

odavde kao specijalan slučaj izvesti potencijal polja sila privlačenja koje potiču od tačkaste mase, i potencijal polja u zadatku 4431.

4437. Naći rad sila polja $A(p) = xyi + yzj + xzk$ pri pomeranju tačke po zatvorenoj krivoj koja se sastoji iz odsečka prave $x+z=1$, $y=0$, četvrtine kružne linije $x^2+y^2=1$, $z=0$, i odsečka prave $y+z=1$, $x=0$ (sl. 78), — u smeru naznačenom na slici. Koliki će biti taj rad ako se luk BA zameni izlomljenom linijom BOA ili pravolinijskim odsečkom BA ?

Sl. 78

Rješenja

4419. $\text{div} A = \frac{2f(r)}{r} + f'(r)$, ako je polje prostorno, i $\text{div} A = \frac{f(r)}{r} + f'(r)$ ako je polje ravno.

4421. $\varphi \text{ rot} A + (\text{grad} \varphi \times A)$. 4422. $\frac{r \times A}{r}$.

4423. 2a. 4424. ωn_0 , gde je n_0 jedinični vektor paralelan osi obrtanja.

4430. $u = Ar + C$. 4431. $u = -\frac{1}{2} k(x^2 + y^2 + z^2) + C$. 4432. Neće. 4433. Neće.

4434. $u = -\frac{1}{2} \ln(x^2 + y^2) + C$. 4435. Nema.

4437. $\frac{2}{3}, \frac{1}{3}, \frac{1}{2}$. 4438. $k \delta \ln \frac{\sqrt{(l-x)^2 + y^2} + l - x}{\sqrt{(l+x)^2 + y^2} - l - x}$

Cirkulacija i fluks vektorskog polja

Neka je $\vec{v} = (v_x, v_y, v_z)$ dato vektorsko polje.

Cirkulacija vektorskog polja $\vec{v}$ duž krive c je integral

$$C = \int_c \vec{v} \cdot d\vec{r} = \int_c v_x dx + v_y dy + v_z dz \quad \text{gdje je } \vec{r} = (x, y, z) \\ d\vec{r} = (dx, dy, dz)$$

Ako je c zatvorena kontura možemo koristiti formulu Stokesa u vektorskom obliku

$$C = \int_c \vec{v} \cdot d\vec{r} = \iint_S \vec{v} \cdot \text{rot} \vec{v} \, dS = \iint_S \begin{vmatrix} \cos \alpha & \cos \beta & \cos \gamma \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix} dS$$

Fluks (tok, proticanje) vektorskog polja (kroz površ S) je površinski integral

$$\Phi = \iint_S \vec{v} \cdot \vec{n} \, dS = \iint_S (v_x \cos \alpha + v_y \cos \beta + v_z \cos \gamma) \, dS \\ = \iint_S v_x dy dz + v_y dx dz + v_z dx dy$$

Ako je S zatvorena površ, fluks polja se može računati pomoću formule Gauss-Ostrogradski:

$$\Phi = \iint_S \vec{v} \cdot \vec{n} \, dS = \iiint_{\Omega} \text{div} \vec{v} \, dx dy dz = \iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial v_x}{\partial x} + \frac{\partial v_y}{\partial y} + \frac{\partial v_z}{\partial z} \right) dx dy dz$$

gdje je Ω oblast u prostoru koja je ograničena površinom S .

Izračunati cirkulaciju polja $\vec{v} = x\vec{i} + y\vec{j} + (x+y-1)\vec{k}$ duž odsečka prave između tačaka $A(1,1,1)$ i $B(2,3,4)$.

Rj. Cirkulacija vektorskog polja $\vec{v} = (v_x, v_y, v_z)$ duž krive c je integral

$$C = \int_c v_x dx + v_y dy + v_z dz$$

U našem slučaju $\vec{v} = (x, y, x+y-1)$, dok je c dio prave između tačaka $A(1,1,1)$ i $B(2,3,4)$,

Imamo krivolinijski integral druge vrste

$$C = \int_c x dx + y dy + (x+y-1) dz$$

$A(1,1,1)$ Kako glasi jednačina prave kroz dije tačke u
 $B(2,3,4)$ prostoru?

$$\frac{x-x_1}{x_2-x_1} = \frac{y-y_1}{y_2-y_1} = \frac{z-z_1}{z_2-z_1}$$

$$\frac{x-1}{1} = \frac{y-1}{2} = \frac{z-1}{3} \quad (=t)$$

Napišimo pravu u parametarskom obliku:

$$x = t+1$$

$$y = 2t+1$$

$$z = 3t+1$$

Dio prave između tačke $A(1,1,1)$ i $B(2,3,4)$ je za $t \in [0, 1]$.

$$dx = dt, \quad dy = 2 dt, \quad dz = 3 dt$$

$$C = \int_0^1 (t+1) dt + (2t+1) 2 dt + (3t+1) 3 dt = \int_0^1 (t+1+4t+2+9t+3) dt \\ = \int_0^1 (14t+6) dt = 14 \cdot \frac{1}{2} t^2 \Big|_0^1 + 6t \Big|_0^1 = 7+6 = 13$$

∴ vrijednost cirkulacije polja

Izračunati tok (flux) vektora $\vec{v} = x^3 \vec{i} + y^3 \vec{j} + z^3 \vec{k}$ kroz sferu $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$.

Rj: $\vec{v} = (v_x, v_y, v_z) = (x^3, y^3, z^3)$

Tok vektorskoj polja (kroz površ S) je površinski integral

$$\Phi = \iint_S v_x dy dz + v_y dx dz + v_z dx dy$$

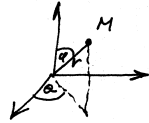
Kako je data zatvorena površina S to možemo upotrijebiti formulu Gauss-Ostrogradski:

$$\iint_S v_x dy dz + v_y dx dz + v_z dx dy = \iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial v_x}{\partial x} + \frac{\partial v_y}{\partial y} + \frac{\partial v_z}{\partial z} \right) dx dy dz$$

$\frac{\partial v_x}{\partial x} = 3x^2, \frac{\partial v_y}{\partial y} = 3y^2, \frac{\partial v_z}{\partial z} = 3z^2$, Ω oblast ograničena sferom $x^2 + y^2 + z^2 = R^2$

$$\Phi = \iiint_{\Omega} 3(x^2 + y^2 + z^2) dx dy dz \quad (\Delta)$$

uvodimo sferne koordinate

$x = r \sin \varphi \cos \alpha$

$y = r \sin \varphi \sin \alpha$

$z = r \cos \varphi$

$dx dy dz = r^2 \sin \varphi$

$x^2 + y^2 + z^2 = r^2 [\sin^2 \varphi \cos^2 \alpha + \sin^2 \varphi \sin^2 \alpha + \cos^2 \varphi] = r^2$

$$\begin{aligned} &= 3 \int_0^{2\pi} d\alpha \int_0^{\pi} \sin \varphi d\varphi \int_0^R r^4 dr = 3 \int_0^{2\pi} d\alpha \int_0^{\pi} \sin \varphi \frac{1}{5} r^5 \Big|_0^R d\varphi = 3 \frac{R^5}{5} \int_0^{2\pi} (-\cos \varphi) \Big|_0^{\pi} d\alpha \\ &= \frac{6R^5}{5} \pi \Big|_0^{2\pi} = \frac{12R^5}{5} \pi \end{aligned}$$

tražen tok vektora kroz sferu

Izračunati cirkulaciju vektorskoj polja $\vec{v} = -y \vec{i} + x \vec{j} + a \vec{k}$ ($a = \text{konstanta}$) duž kruga $(x-2)^2 + y^2 = 1, z=0$.

Rj: $\vec{v} = -y \vec{i} + x \vec{j} + a \vec{k}$

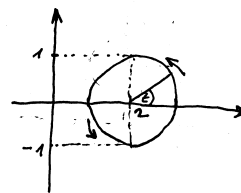
c: $(x-2)^2 + y^2 = 1, z=0$

$$C = \int_C \vec{v} \cdot d\vec{r} = \int_C v_x dx + v_y dy + v_z dz$$

cirkulacija polja $\vec{v}$

Imamo krivolinijski integral

$$C = \int_C -y dx + x dy + a dz \quad \text{gdje je } c: \begin{cases} (x-2)^2 + y^2 = 1 \\ z = 0 \end{cases}$$

Parametriziramo kružnicu tj. uvedimo svjetlene

$$\begin{cases} x-2 = \cos t \\ y = \sin t \\ z = 0 \end{cases} \quad 0 \leq t \leq 2\pi \quad \begin{cases} dx = -\sin t dt \\ dy = \cos t dt \\ dz = 0 \end{cases}$$

$x = 2 + \cos t$

$$C = \int_0^{2\pi} (-\sin t)(-\sin t) dt + (2 + \cos t) \cos t dt + 0 = \int_0^{2\pi} (\sin^2 t + 2 \cos t + \cos^2 t) dt = \int_0^{2\pi} (1 + 2 \cos t) dt = (t + 2 \sin t) \Big|_0^{2\pi} = 2\pi$$

II način: pomoću Stokesove formule

$$C = \int_C \vec{v} \cdot d\vec{r} = \iint_S \vec{n} \cdot \text{rot} \vec{v} dS = \iint_S \begin{vmatrix} \cos \alpha & \cos \beta & \cos \gamma \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix} dS$$

$$\text{rot} \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ -y & x & a \end{vmatrix} = 0 \vec{i} + 0 \vec{j} + 2 \vec{k} = (0, 0, 2)$$

$$C = \iint_S \vec{n} \cdot \text{rot} \vec{v} dS = \iint_S 2 \cos \gamma dS = 2 \iint_S dx dy = 2 \cdot 1^2 \cdot \pi = 2\pi$$

Iz formule Stokes imamo

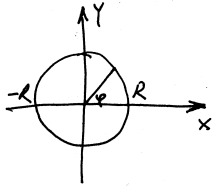
da je $\cos \gamma dS = dx dy$

površina kruga

Izračunati cirkulaciju vektorskog polja $\vec{v} = x^2y^3 \vec{i} + y^2z \vec{j} + z^2x \vec{k}$ duž kružnice c koja je data kao presjek kružnice $x^2+y^2=R^2$ i xOy ravni.

Rj: $c: \begin{cases} x^2+y^2=R^2 \\ z=0 \end{cases}$

$C = \int_c \vec{v} \cdot d\vec{r} = \int_c V_x dx + V_y dy + V_z dz$
cirkulacija polja $\vec{v}$

I način
Parametrizirajmo kružnicu $\begin{cases} x=R \cos t \\ y=R \sin t \\ z=0 \end{cases}$

ZAVRŠITI ZA
VJEŽBU

II način Pomoću formule Stokesa:

$C = \int_c \vec{v} \cdot d\vec{r} = \iint_S \vec{n} \cdot \text{rot} \vec{v} \, dS$ $\text{rot} \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ x^2y^3 & y^2z & z^2x \end{vmatrix} = (0, 0, -3x^2y^2)$

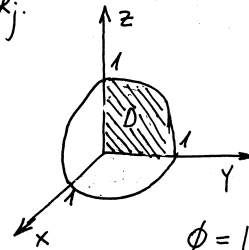
$C = \iint_S (\cos \alpha, \cos \beta, \cos \gamma) \cdot (0, 0, -3x^2y^2) \, dS = \iint_S -3x^2y^2 \cos \gamma \, dS =$
 $= -3 \iint_S x^2y^2 \, dx \, dy$ gdje je sad $S: \begin{cases} x^2+y^2=R^2 \end{cases}$

Uvodimo polarne koordinate $x=r \cos \varphi$, $y=r \sin \varphi \Rightarrow S': \begin{cases} 0 \leq r \leq R \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi \end{cases}$
 $dx \, dy = r \, dr \, d\varphi$

$C = -3 \int_0^R \int_0^{2\pi} r^2 \cos^2 \varphi r^2 \sin^2 \varphi \cdot r \, dr \, d\varphi = -3 \int_0^R r^5 \left[\int_0^{2\pi} \frac{1}{4} \frac{4 \cos^2 \varphi \sin^2 \varphi \, d\varphi}{(\sin 2\varphi)^2} \right] dr$
 $= -3 \int_0^R r^5 \left[\int_0^{2\pi} \frac{1}{4} \sin^2 2\varphi \, d\varphi \right] dr = -\frac{3}{4} \int_0^R r^5 \left[\int_0^{2\pi} \frac{1 - \cos 4\varphi}{2} \, d\varphi \right] dr$
 $= -\frac{3}{4} \left[\frac{1}{2} \varphi \Big|_0^{2\pi} - \frac{1}{4} \sin 4\varphi \Big|_0^{2\pi} \right] \cdot \frac{1}{2} r^6 \Big|_0^R = -\frac{1}{8} R^6 \cdot \pi \cdot \frac{1 - \cos 4\varphi = \cos^2 2\varphi - \sin^2 2\varphi}{\cos 4\varphi = \cos^2 2\varphi - \sin^2 2\varphi}$

Naći fluks polja $\vec{v} = xy \vec{i} + yz \vec{j} + zx \vec{k}$ kroz dio sfere $x^2+y^2+z^2=1$ u I oktantu.

Rj:

I način

$\Phi = \iint_S \vec{v} \cdot \vec{n} \, dS = \iint_S (V_x \cos \alpha + V_y \cos \beta + V_z \cos \gamma) \, dS = \iint_S V_x \, dy \, dz + V_y \, dx \, dz + V_z \, dx \, dy$
 $\Phi = I_1 + I_2 + I_3 = \iint_S xy \, dy \, dz + \iint_S yz \, dx \, dz + \iint_S zx \, dx \, dy$

Zbog simetrije $I_1 = I_2 = I_3$ pa je $\Phi = 3I_1$. Računamo samo I_1

$I_1 = \iint_S xy \, dy \, dz = \iint_D \sqrt{1-(y^2+z^2)} y \, dy \, dz$ gdje je $D: \begin{cases} y^2+z^2 \leq 1, x \geq 0, \\ y \geq 0 \end{cases}$
 $\begin{cases} x^2 = 1 - (y^2+z^2) \\ x = \pm \sqrt{1 - (y^2+z^2)} \end{cases}$ Vektor normale zaklanu ugao $\alpha \in (0, \frac{\pi}{2})$ sa x -osom. $\cos \alpha > 0$ (u I oktantu).

uzimamo + jer smo u prvom oktantu Uvodimo polarne koordinate $y = r \cos \varphi$, $z = r \sin \varphi$
 $D: \begin{cases} 0 \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2} \\ 0 \leq r \leq 1 \end{cases}$ $dy \, dz = r \, dr \, d\varphi$ $r^2+z^2=r^2$

$I_1 = \iint_D r \cos \varphi \sqrt{1-r^2} \cdot r \, dr \, d\varphi = \int_0^1 r^2 \sqrt{1-r^2} \left[\int_0^{\frac{\pi}{2}} \cos \varphi \, d\varphi \right] dr = \int_0^1 r^2 \sqrt{1-r^2} \cdot 1 \, dr$
 $= \int_0^1 r^2 \sqrt{1-r^2} \, dr = \int_0^1 \sin^2 t \sqrt{1-\sin^2 t} \cos t \, dt = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin^2 t \cos^2 t \, dt = \dots = \frac{3\pi}{16}$
u prvom oktantu

II način: Kako je S zatvorena površ možemo primijeniti formulu Gauss-Ostrogradski.

$\Phi = \iint_S \vec{v} \cdot \vec{n} \, dS = \iiint_\Omega \text{div} \vec{v} \, dx \, dy \, dz = \iiint_\Omega \left(\frac{\partial v_x}{\partial x} + \frac{\partial v_y}{\partial y} + \frac{\partial v_z}{\partial z} \right) dx \, dy \, dz$

U našem slučaju $\Phi = \iiint_\Omega (x+y+z) \, dx \, dy \, dz$ gdje je $\Omega: \begin{cases} x^2+y^2+z^2 \leq 1 \\ x \geq 0, y \geq 0, z \geq 0 \end{cases}$

Uvodimo sferne koordinate $\Omega: \begin{cases} 0 \leq r \leq 1 \\ 0 \leq \varphi \leq \frac{\pi}{2} \\ 0 \leq \alpha \leq \frac{\pi}{2} \end{cases}$ $dx \, dy \, dz = r^2 \sin \varphi \, dr \, d\varphi \, d\alpha$
 $\Phi = \iiint_\Omega (r \sin \varphi \cos \alpha + \dots) r^2 \sin \varphi \, dr \, d\varphi \, d\alpha = \dots = \frac{3\pi}{16}$

Izračunati cirkulaciju vektorskog polja $\vec{v} = (1, xy^2, yz^2)$ duž konture $x^2 + 2y^2 = 4, z = 2x$.

R) Cirkulacija vektorskog polja $\vec{v}$ duž krive c je integral

$$C = \int_C \vec{v} \cdot d\vec{r} = \int_C v_x dx + v_y dy + v_z dz$$

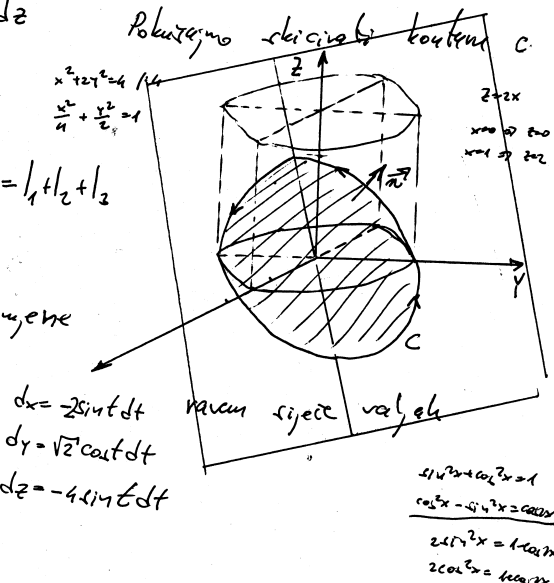
U našem slučaju

$$C = \int_C dx + xy^2 dy + yz^2 dz = I_1 + I_2 + I_3$$

parametriziramo konturu c

kako je $(\frac{x}{2})^2 + (\frac{y}{\sqrt{2}})^2 = 1$ uvedimo smjene

$$\left. \begin{aligned} \frac{x}{2} &= \cos t \\ \frac{y}{\sqrt{2}} &= \sin t \\ z &= z \end{aligned} \right\} \Rightarrow \begin{aligned} x &= 2\cos t \\ y &= \sqrt{2}\sin t \\ z &= 4\cos t \end{aligned}$$

$$C = \int_0^{2\pi} (-2\sin t + 2\cos t \cdot 2\sin^2 t \cdot \sqrt{2}\cos t + \sqrt{2}\sin t \cdot 16\cos^2 t \cdot (-4\sin t)) dt$$

$$I_1 = \int_C dx = \int_0^{2\pi} -2\sin t dt = 2\cos t \Big|_0^{2\pi} = 2(1-1) = 0$$

$$I_2 = \int_C xy^2 dy = \int_0^{2\pi} 2\cos t \cdot 2\sin^2 t \cdot \sqrt{2}\cos t dt = 4\sqrt{2} \int_0^{2\pi} \cos^2 t \sin^2 t dt = \sqrt{2} \int_0^{2\pi} \sin^2 t dt = \frac{\sqrt{2}}{2} \int_0^{2\pi} (1 - \cos 2t) dt = \frac{\sqrt{2}}{2} (t - \frac{1}{2}\sin 2t) \Big|_0^{2\pi} = \frac{\sqrt{2}}{2} (2\pi - 0) = \pi\sqrt{2}$$

$$I_3 = \int_C yz^2 dz = \int_0^{2\pi} \sqrt{2}\sin t \cdot 16\cos^2 t \cdot (-4)\sin t dt = -64\sqrt{2} \int_0^{2\pi} \sin^2 t \cos^2 t dt = -16\sqrt{2} I_2 = -16\pi\sqrt{2}$$

$$C = \pi\sqrt{2} - 16\pi\sqrt{2} = -15\pi\sqrt{2}$$

II način

poroču Stokesove formule

površina i njezin

$$C = \int_C \vec{v} \cdot d\vec{r} = \iint_S \vec{n} \cdot \text{rot} \vec{v} \, dS = \iint_S \begin{vmatrix} \cos \alpha & \cos \beta & \cos \gamma \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ v_x & v_y & v_z \end{vmatrix} dS$$

gdje je S površina koju zatvara kontura C , $\vec{n} = (\cos \alpha, \cos \beta, \cos \gamma)$ jedinični vektor normale na S

$$\text{rot} \vec{v} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ 1 & xy^2 & yz^2 \end{vmatrix} = (z^2 - 0)\vec{i} - (0 - 0)\vec{j} + (y^2 - 0)\vec{k} = (z^2, 0, y^2)$$

$$C = \iint_S (z^2 \cos \alpha + y^2 \cos \gamma) dS$$

parametrisiramo ravan $z=2x$ i vektor normale na ovoj ravni, zato što je naša elipsa unutar ove ravni:

projekcija površi S na xOy ravan je elipsa $x^2 + 2y^2 = 4$

$$2x - z = 0 \quad \vec{n}_0 = (2, 0, -1)$$

$$|\vec{n}_0| = \sqrt{4+1} = \sqrt{5} \quad \vec{n} = (\frac{2}{\sqrt{5}}, 0, -\frac{1}{\sqrt{5}})$$

prema tome

$$C = \iint_S (z^2 \cos \alpha + y^2 \cos \gamma) dS = \iint_{D'} z^2 dy dz - \iint_{D''} y^2 dx dy$$

$$\begin{aligned} x^2 + 2y^2 &= 4 \\ z &= 2x \\ (\frac{z}{2})^2 + 2y^2 &= 4 \quad / \cdot 4 \\ z^2 + 8y^2 &= 16 \quad / : 16 \\ \frac{z^2}{16} + \frac{y^2}{2} &= 1 \end{aligned}$$

Projekcija površi S na yOz ravan je elipsa $D'' : \frac{z^2}{16} + \frac{y^2}{2} = 1$

$$\iint_{D'} z^2 dy dz = \int_0^{2\pi} \int_0^{2\pi} \begin{vmatrix} \frac{z}{2} = \cos \varphi & z = 4\cos \varphi \\ \frac{y}{\sqrt{2}} = \sin \varphi & y = \sqrt{2}\sin \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi & 0 \leq r \leq 1 \end{vmatrix} dy dz = \iint_{D'} 16r^2 \cos^2 \varphi \cdot 4\sqrt{2}r dr d\varphi = 64\sqrt{2} \int_0^1 r^3 dr \int_0^{2\pi} \cos^2 \varphi d\varphi = 64\sqrt{2} \int_0^1 r^3 dr \int_0^{2\pi} \frac{1}{2}(1 + \cos 2\varphi) d\varphi = 32\sqrt{2} \cdot \frac{1}{4} \Big|_0^1 (2\pi - \frac{1}{2}\sin 2\varphi \Big|_0^{2\pi}) = 16\sqrt{2}\pi$$

Projekcija površi S na xOy ravan je elipsa $D' : \frac{x^2}{4} + \frac{y^2}{2} = 1$

$$\iint_{D''} y^2 dx dy = \int_0^{2\pi} \int_0^{2\pi} \begin{vmatrix} \frac{x}{2} = \cos \varphi & x = 2\cos \varphi \\ \frac{y}{\sqrt{2}} = \sin \varphi & y = \sqrt{2}\sin \varphi \\ 0 \leq \varphi \leq 2\pi & 0 \leq r \leq 1 \end{vmatrix} dx dy = \int_0^{2\pi} \int_0^1 2r^2 \sin^2 \varphi \cdot 2\sqrt{2}r dr d\varphi = 4\sqrt{2} \int_0^{2\pi} r^3 dr \int_0^{2\pi} \sin^2 \varphi d\varphi = \dots = \pi\sqrt{2}$$

$$C = 16\pi\sqrt{2} - \pi\sqrt{2} = 15\pi\sqrt{2}$$

Izračunati cirkulaciju vektorskog polja $\vec{v} = (e^{y-z}, e^{z-x}, e^{x-y})$ duž odsječka prave od tačke $O(0,0,0)$ do tačke $T(1,3,5)$.

R: Cirkulacija vektorskog polja $\vec{v}$ duž krive c je integral

$$C = \int_c \vec{v} \cdot d\vec{r} = \int_c v_x dx + v_y dy + v_z dz \quad \text{gdje je } \vec{r} = (x, y, z) \\ d\vec{r} = (dx, dy, dz).$$

$O(0,0,0)$ Jednačina prave kroz tačku OT je
 $T(1,3,5)$ $\frac{x}{1} = \frac{y}{3} = \frac{z}{5} \quad (t)$

$$\overline{OT}: \begin{cases} x=t \\ y=3t \\ z=5t \\ 0 \leq t \leq 1 \end{cases} \quad \begin{array}{l} \text{u param-} \\ \text{etrickom} \\ \text{obliku} \end{array}$$

$$\int_c e^{y-z} dx + e^{z-x} dy + e^{x-y} dz = \begin{vmatrix} x=t, & dx=dt & y-z=-2t \\ y=3t, & dy=3dt & z-x=4t \\ z=5t, & dz=5dt & x-y=-2t \end{vmatrix} =$$

$$= \int_0^1 (e^{-2t} + e^{4t} \cdot 3 + e^{-2t} \cdot 5) dt = \int_0^1 (6e^{-2t} + 3e^{4t}) dt$$

$$= \begin{vmatrix} d(-2t) = -2 dt \\ dt = -\frac{1}{2} d(-2t) \\ d(4t) = 4 dt \\ dt = \frac{1}{4} d(4t) \end{vmatrix} = 6 \cdot \left(-\frac{1}{2}\right) \int_0^1 e^{-2t} d(-2t) + 3 \cdot \frac{1}{4} \int_0^1 e^{4t} d(4t) =$$

$$= -3 e^{-2t} \Big|_0^1 + \frac{3}{4} e^{4t} \Big|_0^1 = -3(e^{-2} - 1) + \frac{3}{4}(e^4 - 1)$$

$$= (-3)e^{-2} + \frac{3}{4}e^4 + 3 - \frac{3}{4} = (-3)e^{-2} + \frac{3}{4}e^4 + \frac{9}{4} \quad \text{traženo}$$

Zadaci za vježbu

Protok (fluks) i cirkulacija (u ravni)

4450. Izračunati protok i cirkulaciju konstantnog vektora A duž proizvoljne zatvorene krive L .

4451. Izračunati protok i cirkulaciju vektora $A(P) = ar$, pri čemu je a — konstantan skalar, a r — vektor položaja tačke P , — duž proizvoljne zatvorene krive L .

4452. Izračunati protok i cirkulaciju vektora $A(P) = xi - yj$ duž proizvoljne zatvorene krive L .

4453. Izračunati protok i cirkulaciju vektora $A(P) = (x^3 - y)i + (y^3 + x)j$ duž kružnice poluprečnika R sa centrom u koordinatnom početku.

4454. Potencijal polja brzina čestica tečnosti je $u = \ln r$ ($r = \sqrt{x^2 + y^2}$); odrediti količinu tečnosti koja ističe u jedinici vremena kroz zatvorenu konturu opisanu oko koordinatnog početka (protok), i količinu tečnosti koja protiče u jedinici vremena duž te konture (cirkulacija). Koliki će biti rezultat ako centar leži van konture?

4455. Potencijal polja brzina čestica tečnosti je $u = \varphi$, pri čemu je $\varphi = \arctg \frac{y}{x}$; odrediti protok i cirkulaciju vektora brzina duž zatvorene konture L .

4456. Potencijal polja brzina čestica tečnosti je $u(x, y) = x(x^2 - 3y^2)$; izračunati količinu tečnosti koja protekne u jedinici vremena kroz pravolinijski odsečak koji spaja koordinatni početak sa tačkom $(1,1)$.

Rješenja

4450. I protok i cirkulacija su jednaki nuli.

4451. Vrednost protoka je $2aS$, gde je S površina oblasti ograničene konturom L cirkulacija je jednaka nuli.

4452. I protok i cirkulacija su jednaki nuli.

4453. Vrednost protoka je $\frac{2}{3}\pi R^3$, a cirkulacija je $2\pi R^3$.

4454. U slučaju kad koordinatni početak leži unutar konture protok ima vrednosti 2π , protivnom slučaju njegova je vrednost nula; cirkulacija je u oba slučaja jednaka nuli.

4455. Ako koordinatni početak leži unutar konture cirkulacija je 2π , a ako leži van konture vrednost cirkulacije je 0; protok je u oba slučaja jednak nuli.

Zadaci za vježbu

Protok i cirkulacija (u prostoru)

4457. Dokazati da je početak vektora položaja r kroz svaku zatvorenu površinu jednak trostrukoj zapremini tela ograničenog tom površinom.

4458. Izračunati protok vektora položaja kroz bočnu površinu kružnog cilindra (poluprečnik osnove je R , visina H), ako osa cilindra prolazi kroz koordinatni početak.

4459. Koristeći rezultate zadataka 4457 i 4458 utvrditi koliki je protok vektora položaja kroz obe osnove cilindra prethodnog zadatka.

4460. Izračunati protok vektora položaja kroz bočnu površinu kružnog konusa čija osnova leži u ravni xOy , a osa mu se poklapa sa z -osom. (Visina konusa je $=1$, a poluprečnik osnove je $=2$).

4461. Naći protok vektora $A(P) = xy\mathbf{i} + yz\mathbf{j} + xz\mathbf{k}$ kroz onaj deo površine sfere $x^2 + y^2 + z^2 = 1$ koji leži u prvom oktantu.

4462*. Naći protok vektora $A(P) = yz\mathbf{i} + xz\mathbf{j} + xy\mathbf{k}$ kroz bočnu površinu piramide sa vrhom u tački $S(0, 0, 2)$, čija je osnova trougao sa temenima $O(0, 0, 0)$, $A(2, 0, 0)$ i $B(0, 1, 0)$.

4463. Izračunati cirkulaciju vektora položaja jednog zavoja AB zavojnice $x = a \cos t$, $y = a \sin t$, $z = bt$, ako su A i B tačke koje odgovaraju vrednostima 0 i 2π parametra t .

4464. Kruto telo se obrće konstantnom ugaonom brzinom ω oko z -ose; izračunati cirkulaciju polja linearnih brzina duž kružne linije poluprečnika R , čiji centar leži na osi obrtanja a ravan joj je normalna na tu osu, — u smeru u kom se vrši obrtanje.

4465*. Izračunati protok rotora vektorskog polja $A(P) = y\mathbf{i} + z\mathbf{j} + x\mathbf{k}$ kroz površinu obrtnog paraboloida $z = 2(1 - x^2 - y^2)$ koju od njega odseca ravan $z = 0$.

Rješenja

4456. 2.   **4458.** $\frac{2}{3}\pi R^2 H$.   **4459.** $\pi R^2 H$.

4460. 4π . Izračunati protok kroz osnovu konusa i iskoristiti rezultat zadatka 4457.

4461 $\frac{3\pi}{16}$.

4462*. $\frac{1}{6}$. Primeniti formulu Ostrogradskog i izračunati protok kroz osnovu piramide

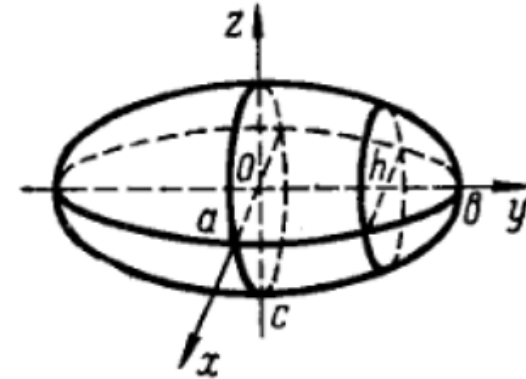
4463. $2\pi^2 b^2$.   **4464.** $2\pi\omega R^2$.

4465. $-\pi$. Primeniti Škotsovu formulu uzimajući za konturu L krivu po kojoj ravan Oxy preseca paraboloid.

1. Naći protok (fluks) vektorskog polja $\vec{p} = x\vec{i} - y^2\vec{j} + (x^2 + y^2 - 1)\vec{k}$ kroz elipsoidu

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1.$$

Rješenje:

Slika 1: elipsoid

Kako je S zatvorena površ možemo primijeniti formulu Gauss - Ostrogradski

$$\Phi = \iint_S \vec{p}\vec{n} ds = \iiint_{\Omega} \text{div } \vec{p} dx dy dz = \iiint_{\Omega} \left(\frac{\partial v_x}{\partial x} + \frac{\partial v_y}{\partial y} + \frac{\partial v_z}{\partial z} \right) dx dy dz$$

Imamo:

$$\vec{p} = (v_x, v_y, v_z) = (x, -y^2, x^2 + y^2 - 1)$$

$$\frac{\partial v_x}{\partial x} = 1, \quad \frac{\partial v_y}{\partial y} = -2y, \quad \frac{\partial v_z}{\partial z} = 0$$

Oblast Ω je ograničena elipsoidom (vidi sliku 1) $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1$

$$\Phi = \iiint_{\Omega} (1 - 2y) dx dy dz = (*)$$

Uvedimo sferne koordinate:

$$x = ra \sin\varphi \cos\theta$$

$$y = rb \sin\varphi \sin\theta$$

$$z = rc \cos\varphi$$

$$dx dy dz = r^2 \sin\varphi abc dr d\varphi d\theta$$

$$\Omega' = \begin{cases} 0 \leq r \leq 1 \\ 0 \leq \varphi \leq \pi \\ 0 \leq \theta \leq 2\pi \end{cases}$$

$$(*) = \iiint_{\Omega'} (1 - 2rb \sin\varphi \sin\theta) r^2 \sin\varphi abc dr d\varphi d\theta$$

$$= abc \int_0^1 r^2 dr \int_0^\pi \sin\varphi d\varphi \int_0^{2\pi} (1 - 2rb \sin\varphi \sin\theta) d\theta$$

$$= abc \int_0^1 r^2 dr \int_0^\pi (2\pi - 2rb \sin\varphi (-\cos 2\pi + \cos 0)) \sin\varphi d\varphi$$

$$= abc \int_0^1 r^2 dr \int_0^\pi (2\pi - 2rb \sin\varphi (-1 + 1)) \sin\varphi d\varphi$$

$$= abc \int_0^1 r^2 dr \int_0^\pi 2\pi \sin\varphi d\varphi$$

$$= 2\pi abc \int_0^1 r^2 dr \int_0^\pi \sin\varphi d\varphi$$

$$= 2\pi abc \int_0^1 (-\cos \pi + \cos 0) r^2 dr$$

$$= 2\pi abc \int_0^1 -(-1) + 1 r^2 dr$$

$$= 4\pi abc \int_0^1 r^2 dr$$

$$= 4\pi abc \frac{1}{3} (1 - 0) = \frac{4}{3} \pi abc$$

(Zadaci su skinuti sa stranice: \pf.unze.ba\nabokov
Za uočene greške pisati na infoarrt@gmail.com)

Prema tome

$$\Phi = \frac{4}{3} \pi abc .$$

Pismeni dio ispita iz Matematike II (MF), 02.02.2012.

Grupa A

1. Izračunati integral $A = \int_{\frac{\pi}{2}}^{2\arctg 3} \frac{\operatorname{tg}^2 \frac{x}{2}}{2 \sin x - \cos x + 1} dx$.
2. Odrediti ekstreme funkcije $z = x + \frac{y^2}{2x} + \frac{x^2}{y} + \frac{5}{2x}$.
3. Dat je trostruki integral $\int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^2 \rho^3 d\rho \int_0^{\sqrt{4-\rho^2}} dz$ u cilindričnim koordinatama. Skicirati oblast integracije i izračunati taj integral prelazeći na sferne koordinate.
4. Izračunati površinski integral $I = \iint_S y dy dz - x dz dx + z dx dy$, ako je S donja strana dijela površi $z = \sqrt{x^2 + y^2}$ kojeg isjeca površ $x^2 + y^2 = y$.

Grupa B

1. Izračunati integral $B = \int_{-2\arctg 2}^{2\arctg 3} \frac{\operatorname{tg} \frac{x}{2}}{2 \sin x + 6 \cos x + 7} dx$.
2. Odrediti ekstreme funkcije $z = \left(\frac{1}{9}x^2 + y^2\right) e^{\frac{x}{3+y}}$.
3. Izračunati trostruki integral $I = \iiint_{\Omega} \sqrt{x^2 + y^2 + z^2} dx dy dz$, pri čemu je Ω unutrašnjost lopte $x^2 + y^2 + z^2 = x$.
4. Izračunati površinski integral $I = \iint_S x^2 dy dz + y^2 dz dx + z^2 dx dy$, ako je S vanjska strana tijela određenog ravnima $x = 0, y = 0, z = h$ i dijelom konusa $x^2 + y^2 = z^2$ u prvom oktantu.

Stari program:

1. Ispitati konvergenciju reda $\sum_{n=1}^{\infty} 3^{-n} \left(\frac{n+1}{n}\right)^{n^2}$.
2. Riješiti diferencijalnu jednačinu $y^{iv} + y'' = x^2 \cos x$.
3. Izračunati trostruki integral $I = \iiint_{\Omega} \sqrt{x^2 + y^2 + z^2} dx dy dz$, pri čemu je Ω unutrašnjost lopte $x^2 + y^2 + z^2 = x$.
4. Izračunati površinski integral $I = \iint_S x^2 dy dz + y^2 dz dx + z^2 dx dy$, ako je S vanjska strana tijela određenog ravnima $x = 0, y = 0, z = h$ i dijelom konusa $x^2 + y^2 = z^2$ u prvom oktantu.

Pismeni dio ispita iz Matematike II (MF), 17.02.2012.

GRUPA A

1. Izračunati zapreminu tijela koje nastaje rotacijom oko x -ose figure određene parabolom $2y^2 = ax$ ($a > 0$) i pravama $y = 0, x + y = a$.
2. Izračunati dvostruki integral $I = \iint_D \frac{xy\sqrt{1-x^2-y^2}}{2x^2+y^2} dx$, ako je D dio kruga $x^2 + y^2 \leq 1$ u prvom kvadrantu.
3. Izračunati pomoću krivolinijskog integrala površinu figure omeđene krivom $x = \frac{5at^2}{1+t^5}, y = \frac{5at^3}{1+t^5}, 0 \leq t \leq 1$.
4. Izračunati integral $I(\alpha) = \int_0^1 \frac{\ln(1-\alpha^2 x^2)}{x^2 \sqrt{1-x^2}} dx$ ($\alpha^2 < 1$) pomoću diferenciranja po parametru α .

GRUPA B

1. Izračunati zapreminu tijela koje nastaje rotacijom oko x -ose figure u drugom kvadrantu određene parabolom $y^2 = -\frac{ax}{2}$ ($a > 0$) i pravama $y = 0, y - x = a$.
2. Izračunati dvostruki integral $I = \iint_D \frac{1}{(x^2 + y^2)(\sqrt[3]{x^2 + y^2} + 1)} dx$, ako je oblast D određena nejednačinama $x^2 - y^2 \leq 0, 1 \leq x^2 + y^2 \leq 4$.
3. Izračunati pomoću krivolinijskog integrala površinu figure omeđene krivom $x = \frac{at}{(1+t)^4}, y = \frac{at^2}{(1+t)^4}, 0 \leq t \leq 1$.
4. Izračunati integral $I(\alpha) = \int_0^1 \frac{\arctg(\alpha x)}{x\sqrt{1-x^2}} dx$ ($\alpha > 0$) pomoću diferenciranja po parametru α .

Stari program:

1. Naći oblast konvergencije reda: $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{(n+1)^2 (x+1)^n}{(3n+1)^3 \cdot 4^{2n-2}}$.
2. Riješiti diferencijalnu jednačinu $y' - \frac{xy}{2(x^2-1)} - \frac{x}{2y} = 0$.
3. Izračunati pomoću krivolinijskog integrala površinu figure omeđene krivom $x = \frac{at}{(1+t)^4}, y = \frac{at^2}{(1+t)^4}, 0 \leq t \leq 1$.
4. Izračunati integral $I(\alpha) = \int_0^1 \frac{\arctg(\alpha x)}{x\sqrt{1-x^2}} dx$ ($\alpha > 0$) pomoću diferenciranja po parametru α .

Drugi parcijalni ispit, 08.06.2012.

GRUPA A

1. Izračunati zapreminu tijela u oblasti $\Omega: x^2 + y^2 + z^2 \leq 36, x^2 + y^2 \geq z^2, z \leq 0$.
2. Izračunati krivolinijski integral $\int_c \sqrt{2y} ds$, ako je c kriva $x = t, y = \frac{1}{2}t^2, z = \frac{1}{3}t^3, 0 \leq t \leq 1$.
3. Izračunati površinski integral $I = \iint_S 3z dS, S: z = 2 - x^2 - y^2, z \geq 0$.

Drugi parcijalni ispit, 08.06.2012.

GRUPA B

1. Izračunati zapreminu tijela u oblasti $\Omega: x^2 + y^2 + z^2 \geq 4, x^2 + y^2 \leq 3z, z \leq \sqrt{x^2 + y^2}$.
2. Izračunati krivolinijski integral $\int_c (x+z) ds$, ako je c kriva $x = t, y = \frac{3}{\sqrt{2}}t^2, z = t^3, 0 \leq t \leq 1$.
3. Izračunati površinski integral $E = \iint_S (\sqrt{1-z^2} - z) dS, S: z^2 = x^2 + y^2, 0 \leq z \leq 1$.

Pismeni dio ispita iz Matematike II, 21.06.2012.

GRUPA A

1. Izračunati površinu figure koja je određena parabolom $y^2 = 2ax, a > 0$ i normalom na parabolu koja zaklapa ugao od 135° sa x -osom.
2. Naći uslovne ekstreme funkcije $z = ax + by$, ako je $x^2 + y^2 = 1$.
3. Izračunati trostruki integral $I = \iiint_{\Omega} \frac{x+y}{a^2+z^2} dx dy dz$, ako je Ω oblast ograničena ravnima $x = 0, y = 0, x + y + z = a, x + y - z = a, a > 0$.
4. Izračunati površinski integral druge vrste $I = \iint_S x^2 dy dz + y^2 dz dx + z^2 dx dy$, ako je S vanjski dio površi $z^2 = 2x^2 + 2y^2, 0 \leq z \leq 4$.

GRUPA B

1. Izračunati površinu figure koju u ravni određuju linije: $y = \frac{b^3}{b^2 + x^2}, 2by = x^2, b > 0$.
2. Naći jednačinu tangentne ravni na površ $z = 2cxy$, koja prolazi kroz tačku $A(1, 0, -4c)$ i okomita je na ravan $x = y$.
3. Izračunati trostruki integral $I = \iiint_{\Omega} \frac{y+z}{a^2+x^2} dx dy dz$, ako je Ω oblast ograničena ravnima $y = 0, z = 0, x + y + z = a, y + z - x = a, a > 0$.
4. Izračunati površinski integral druge vrste $I = \iint_S (2xz + z \sin 2x + x + y) dy dz + (4yz \sin^2 x + y + z) dz dx + (x + y - 2z^2) dx dy$, ako je S vanjski dio oblasti određene površima $z = 4 - 2x^2 - y^2, z = -x^2$.

Stari program

1. Naći sumu reda $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{(3n-1)(3n+2)(3n+5)}$.
2. Riješiti diferencijalnu jednačinu $x^2(x-1)y' - y^2 - x(x-2)y = 0$.
3. Izračunati trostruki integral $I = \iiint_{\Omega} \frac{y+z}{a^2+x^2} dx dy dz$, ako je Ω oblast ograničena ravnima $y = 0, z = 0, x + y + z = a, y + z - x = a, a > 0$.
4. Izračunati površinski integral druge vrste $I = \iint_S (2xz + z \sin 2x + x + y) dy dz + (4yz \sin^2 x + y + z) dz dx + (x + y - 2z^2) dx dy$, ako je S vanjski dio oblasti određene površima $z = 4 - 2x^2 - y^2, z = -x^2$.

GRUPA A

1. Izračunati integral $\int_0^2 x\sqrt{4+x^2} \arctg \frac{x}{2} dx$.
2. Promijeniti poredak integracije u integralu $I = \int_{-7}^{-1} dy \int_{2-\sqrt{7-6y-y^2}}^{2+\sqrt{7-6y-y^2}} f(x,y) dx$.
3. Odrediti brojeve a i b tako da vektorsko polje $\vec{v} = (yz + axy, xz + bx^2 + yz^2, axy + y^2z)$ bude potencijalno i za dobijeno polje izračunati njegovu cirkulaciju duž pravolinijske konture od tačke $A(1,1,1)$ prema tački $B(2,2,2)$.
4. Izračunati krivolinijski integral prve vrste $\int_c (x+y) ds$, ako je c desna latica lemniskate $\rho = a\sqrt{\cos 2\varphi}$.

GRUPA B

1. Izračunati integral $\int_0^3 \arcsin \sqrt{\frac{x}{x+1}} dx$.
2. Promijeniti poredak integracije u integralu $\int_0^1 dy \int_{\frac{y^2}{2}}^{\sqrt{3-y^2}} f(x,y) dx$.
3. Dokazati da je vektorsko polje $\vec{v} = (2xz, 2yz, x^2 + y^2 - z^2)$ potencijalno i naći tok (fluks) tog polja kroz vanjsku stranu sfere $x^2 + y^2 + (z-1)^2 = 1$.
4. Izračunati krivolinijski integral prve vrste $\int_c (x-y+2z) ds$, ako je c kontura trougla ABC , $A(0,0,0), B(14,0,0), C(9, \frac{36}{5}, \frac{48}{5})$.

Stari program

1. Razviti u Fourierov red funkciju $f(x) = \frac{\pi-x}{2}, x \in [0, 2\pi]$.
2. Riješiti diferencijalnu jednačinu $y''' - 4y = x$.
3. Odrediti brojeve a i b tako da vektorsko polje $\vec{v} = (yz + axy, xz + bx^2 + yz^2, axy + y^2z)$ bude potencijalno i za dobijeno polje izračunati njegovu cirkulaciju duž pravolinijske konture od tačke $A(1,1,1)$ prema tački $B(2,2,2)$.
4. Izračunati krivolinijski integral prve vrste $\int_c (x+y) ds$, ako je c desna latica lemniskate $\rho = a\sqrt{\cos 2\varphi}$.

GRUPA A

1. Odrediti zapreminu tijela nastalog rotacijom krive $(y-2)^2 = x(4-x)$ oko y - ose.
2. Izračunati trostruki integral $\iiint_{\Omega} (x+y+z) dx dy dz$, ako je $\Omega: x^2 + y^2 \leq 2a, x^2 + y^2 + z^2 \leq 3a^2, a > 0$.
3. Izračunati pomoću Greenove formule krivolinijski integral $\int_c \frac{xdy - (y+x^3)dx}{(x^2+y^2+2y)^3}$, ako je c pozitivno orjentisana kontura kružnice $x^2 + y^2 + 2y = 1$.
4. Izračunati površinski integral $\iint_S z dy dz + x dz dx + y dx dy$, ako je S dio sfere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$ unutar cilindra $x^2 + y^2 = ax, a > 0$.

GRUPA B

1. Odrediti zapreminu tijela nastalog rotacijom krive $(x+1)^2 = -y(y+2)$ oko x - ose.
2. Izračunati trostruki integral $\iiint_{\Omega} (4x^2 + y^3 - 1) dx dy dz$, ako je oblast Ω ograničena površima $z = x^2 - 2x + 2y^2 + 4y - 2$ i $z = 4x^2 - 2x + 5y^2 + 4y - 14$.
3. Izračunati pomoću Greenove formule krivolinijski integral $\int_c \left(x^2y + \frac{y^3}{3} + ye^{xy} \right) dx + (x + xe^{xy}) dy$, ako je c pozitivno orjentisana kontura određena linijama $y = \sqrt{1-x^2}, y = 0$.
4. Izračunati površinski integral $\iint_S xz dy dz + xy dz dx + yz dx dy$, ako je S vanjska strana omotača tijela koje pripada prvom oktantu i ograničeno je cilindrom $x^2 + y^2 = 1$, te ravnima $x = 0, y = 0, z = 0, z = 2$.

Stari program:

1. Razviti u Fourierov red funkciju $f(x) = \frac{\pi-x}{2}, x \in [0, 2\pi]$.
2. Riješiti diferencijalnu jednačinu $y''' - 4y = x$.
3. Izračunati pomoću Greenove formule krivolinijski integral $\int_c \frac{xdy - (y+x^3)dx}{(x^2+y^2+2y)^3}$, ako je c pozitivno orjentisana kontura kružnice $x^2 + y^2 + 2y = 1$.
4. Izračunati površinski integral $\iint_S z dy dz + x dz dx + y dx dy$, ako je S dio sfere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$ unutar cilindra $x^2 + y^2 = ax, a > 0$.

GRUPA A

1. Naći površinu figure koja je ograničena linijama $y = -x^2, x - y - 2 = 0$.
2. Naći ekstreme funkcije $z = x^3 + 3xy^2 - 15x - 12y$.
3. Naći zapreminu tijela ograničenog ravnima $x = 1, x = 3, y = 1, y = 5, 2x - y + z - 1 = 0, z = 0$.
4. Izračunati krivolinijski integral $I = \int_c z \sqrt{x^2 + y^2 + 2z^2} ds$, ako je c kriva

$$x = \frac{r\sqrt{2}}{2} \cos t, y = \frac{r\sqrt{2}}{2} \cos t, z = r \sin t, t \in [0, \pi].$$

GRUPA B

1. Izračunati površinu rotacionog tijela koje se dobije rotacijom parabole $y^2 = 4x$ od tačke $x = 0$ do tačke $x = 2$.
2. Naći uslovne ekstreme funkcije $z = 6 + 4x + 3y$ uz uslov $x^2 + y^2 = 1$.
3. Naći zapreminu tijela ograničenog ravnima $x = -1, x = 2, y = -2, y = 2, 4x - 3y + z - 2 = 0, z = 0$.
4. Izračunati krivolinijski integral $I = \int_c y \sqrt{x^2 + 4y^2 + z^2} ds$, ako je c kriva

$$x = \frac{a\sqrt{6}}{3} \sin t, y = a \cos t, z = \frac{a\sqrt{3}}{3} \sin t, t \in \left[0, \frac{\pi}{2}\right].$$

Pismeni dio ispita iz **Matematike II**, 18.02.2011

GRUPA A

1. Izračunati integrale: $I_1 = \int_1^3 x^3 \sqrt{x^2 - 1} dx, I_2 = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \frac{dx}{1 + \sin x + \cos x}$.
2. Izmjeniti poredak integracije u integralu $I = \int_1^2 dx \int_{2-x}^{\sqrt{2x-x^2}} f(x, y) dy$.
3. Izračunati površinski integral $P = \iint_S (z^2 + 1) dS$, S je dio sfere $x^2 + y^2 + z^2 = 4$ u prvom oktantu.
4. Izračunati integral $I(\alpha) = \int_0^{\infty} \frac{1 - e^{-\alpha x^2}}{x e^{x^2}} dx$ pomoću diferenciranja po parametru ako je $\alpha > -1$.

GRUPA B

1. Izračunati integrale: $I_1 = \int_0^4 \frac{dx}{1 + \sqrt{2x+1}}, I_2 = \int_0^{\frac{\pi}{4}} \frac{\sin x}{\sin x + \cos x} dx$.
2. Izmjeniti poredak integracije u integralu $I = \int_0^1 dx \int_x^{\sqrt{2-x^2}} f(x, y) dy$.
3. Izračunati površinski integral $\iint_{(S)} \sqrt{-x^2 + 4} dS$, gdje je (S) omotač površi

$$\frac{x^2}{4} + \frac{y^2}{4} = \frac{z^2}{9}, 0 \leq z \leq 3.$$

4. Izračunati pomoću diferenciranja po parametru integral

$$I(\alpha) = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \ln(\sin^2 x + \alpha^2 \cos^2 x) dx, \alpha > 0.$$

Pismeni dio ispita iz **Matematike II**, 23.06.2011.

GRUPA A

1. Izračunati dužinu luka krive $y = \ln \frac{e^x - 1}{e^x + 1}$ od tačke sa apscisom $x = 1$ do tačke sa apscisom $x = 2$.
2. Izračunati pomoću dvostrukog integrala zapreminu tijela kojeg ograničavaju površi $x^2 + y^2 - 2az = 0, (x^2 + y^2)^2 = a^2(x^2 - y^2), a > 0$.
3. Izračunati pomoću Greenove formule krivolinijski integral $I = \oint_c \sqrt{x^2 + y^2} dx + y \left[xy + \ln(x + \sqrt{x^2 + y^2}) \right] dy$, ako je c kontura koja ograničava oblast $y^2 \leq 2x - 2, x \leq 2, y \geq 0$.
4. Izračunati površinski integral $I = \iint_S (x + y + z^2) dS$, ako je S polulopta $x^2 + y^2 + z^2 = 9, z \geq 0$.

GRUPA B

1. Izračunati dužinu luka krive $y = a \ln \frac{a^2}{a^2 - x^2}$ ($a > 0$) od tačke $A(0, 0)$ do tačke $B\left(\frac{a}{2}, a \ln \frac{4}{3}\right)$.
2. Izračunati pomoću dvostrukog integrala zapreminu tijela kojeg ograničavaju površi $x^2 + y^2 = 4$ ($x \geq 0$), $x^2 - y^2 = 1$ ($x \geq 1$), $z = 4 - x^2$ ($z \geq 0$) i ravan $z = 0$.

3. Izračunati krivolinijski integral $\oint_c x ds$, ako je c lemniskata

$$(x^2 + y^2)^2 = a^2(x^2 - y^2), a > 0.$$

4. Izračunati površinski integral $I = \iint_S (x - y + z) dS$, ako je S polulopta

$$x^2 + y^2 + z^2 = 4, z \geq 0.$$

Pismeni dio ispita iz Matematike II, 08.07.2011.

Grupa A

1. Odrediti jednačinu tangentne ravni na površ $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1$, koja je normalna na

$$\text{pravoj } \frac{x}{1} = \frac{y}{2} = \frac{z}{3}.$$

2. Izračunati integral po glatkom luku koji spaja tačke A i B

$$\int_{\widehat{AB}} \left(1 - \frac{1}{y} + \frac{y}{z} \right) dx + \left(\frac{x}{z} + \frac{x}{y^2} \right) dy - \frac{xy}{z^2} dz, \quad A(1,1,1), B(1,2,3), \widehat{AB} \subset \{(x,y,z) : x > 0, y > 0, z > 0\}$$

3. Izračunati zapreminu onog dijela lopte $x^2 + y^2 + z^2 = 1$ koji se nalazi unutar cilindra $x^2 + (y-1)^2 = 1$.

4. Dato je vektorsko polje $\vec{A} = (e^x z - 2xy, 1 - x^2, e^x + z)$. Pokazati da je polje A potencijalno i odrediti mu potencijal. Izračunati integral $\int_L \vec{A} \cdot d\vec{r}$, gdje je L duž PQ , $P(0, 1, -1)$, $Q(2, 3,$

$0)$, orijentisana od P prema Q.

Grupa B

1. Dokazati da proizvoljna tangentna ravan površi $S: xyz = a^3 (a > 0, \text{konstanta})$ obrazuje sa koordinatnim ravnima tetraedar stalne zapremine $\left(V = \frac{9}{2} a^3 \right)$.

2. Izračunati integral po glatkom luku koji spaja tačke A i B

$$\int_{\widehat{AB}} \frac{zx dy + xy dz - yz dx}{(x - yz)^2} \quad A(7, 2, 3), B(5, 3, 1), \left(z \neq \frac{x}{y} \right).$$

3. Izračunati zapreminu tijela koje je ograničeno površima

$$x^2 + y^2 = y, x^2 + y^2 = 2y, z = y^2, z = 0.$$

4. Dato je vektorsko polje $\vec{A} = (2x(y^2 + z^2) + yz, 2y(z^2 + x^2) + xz, 2z(x^2 + y^2) + xy)$. Pokazati da je polje A potencijalno i odrediti mu potencijal. Izračunati fluks vektorskog polja $\vec{A}$ kroz spoljnu stranu polusfere $\Gamma: x^2 + y^2 + z^2 - 2z = 0, y \geq 0$

Pismeni dio ispita iz Matematike II, 15.09.2011.

GRUPA A

1. Izračunati površinu figure koju određuju prava $2x + 3\sqrt{3}y - 12 = 0$ i dio elipse $4x^2 + 9y^2 = 36$ u prvom kvadrantu.

2. Promijeniti poredak integracije i izračunati dvostruki integral $I = \int_0^2 y dy \int_{\frac{1}{2}}^{2-\frac{y^2}{8}} \frac{dx}{\sqrt{x^5}}$.

3. Izračunati površinu dijela površi $x^2 + y^2 + z - 1 = 0$ koji se nalazi iznad ravni $z = 0$.

4. Dati su krivolinijski integrali $I_1 = \int_{c_1} \frac{xdy - ydx}{x^2 + y^2}, I_2 = \int_{c_2} \frac{xdy - ydx}{x^2 + y^2}$, gdje je c_1 duž $\overline{AB}$, $A(1,2), B(-1,4)$, orijentisana od tačke A prema tački B, a c_2 je parabola koja prolazi kroz tačke $A(1,2), B(-1,4)$ i $C\left(\frac{-1}{2}, \frac{11}{4}\right)$. Dokazati da je $I_1 = I_2$ i izračunati taj broj.

GRUPA B

1. Izračunati površinu krivolinijskog četverougla omeđenog parabolama

$$y = x^2, y = \frac{x^2}{3}, y^2 = 2x, y^2 = 3x.$$

2. Promijeniti poredak integracije i izračunati dvostruki integral

$$I = \int_0^a y dy \int_0^{a-\sqrt{a^2-y^2}} \frac{x \ln(x+a) dx}{(x-a)^2}.$$

3. Izračunati površinu dijela sfere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$ koji se nalazi u unutrašnjosti cilindra $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1, 0 < b < a$.

4. Izračunati krivolinijski integral $I = \oint_c \frac{1}{x} \arctg \frac{y}{x} dx + y^3 e^{-y} dy$, ako je c pozitivno orijentisana kontura oblasti određene isječkom kružnog prstena $1 \leq x^2 + y^2 \leq 4, 0 \leq y \leq x$.

Pismeni dio ispita iz Matematike II, 23.09.2011.

GRUPA A

1. Izračunati površinu figure koju određuju prava $2x + 3\sqrt{3}y - 12 = 0$ i dio elipse $4x^2 + 9y^2 = 36$ u prvom kvadrantu.

2. Promijeniti poredak integracije i izračunati dvostruki integral $I = \int_0^2 y dy \int_{\frac{1}{2}}^{2-\frac{y^2}{8}} \frac{dx}{\sqrt{x^5}}$.

3. Izračunati površinu dijela površi $x^2 + y^2 + z - 1 = 0$ koji se nalazi iznad ravni $z = 0$.

4. Dati su krivolinijski integrali $I_1 = \int_{c_1} \frac{xdy - ydx}{x^2 + y^2}$, $I_2 = \int_{c_2} \frac{xdy - ydx}{x^2 + y^2}$, gdje je c_1 duž $\overline{AB}$, $A(1,2), B(-1,4)$, orjentisana od tačke A prema tački B , a c_2 je parabola koja prolazi kroz tačke $A(1,2), B(-1,4)$ i $C\left(\frac{-1}{2}, \frac{11}{4}\right)$. Dokazati da je $I_1 = I_2$ i izračunati taj broj.

GRUPA B

1. Izračunati površinu krivolinijskog četverougla omeđenog parabolama

$$y = x^2, y = \frac{x^2}{3}, y^2 = 2x, y^2 = 3x.$$

2. Promijeniti poredak integracije i izračunati dvostruki integral

$$I = \int_0^a y dy \int_0^{a-\sqrt{a^2-y^2}} \frac{x \ln(x+a) dx}{(x-a)^2}.$$

3. Izračunati površinu dijela sfere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$ koji se nalazi u unutrašnjosti

$$\text{cilindra } \frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1, 0 < b < a.$$

4. Izračunati krivolinijski integral $I = \oint_c \frac{1}{x} \arctg \frac{y}{x} dx + y^3 e^{-y} dy$, ako je c pozitivno

orjentisana kontura oblasti određene isječkom kružnog prstena

$$1 \leq x^2 + y^2 \leq 4, 0 \leq y \leq x.$$

Pismeni dio ispita iz Matematike II, oktobar 2011.

1. Odrediti jednačinu tangentne ravni na površ $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1$, koja je normalna na

$$\text{pravoj } \frac{x}{1} = \frac{y}{2} = \frac{z}{3}.$$

2. Promijeniti poredak integracije i izračunati dvostruki integral

$$I = \int_0^a y dy \int_0^{a-\sqrt{a^2-y^2}} \frac{x \ln(x+a) dx}{(x-a)^2}.$$

3. Izračunati krivolinijski integral $\oint_c x ds$, ako je c lemniskata

$$(x^2 + y^2)^2 = a^2(x^2 - y^2), a > 0.$$

4. Dato je vektorsko polje $\vec{A} = (2x(y^2 + z^2) + yz, 2y(z^2 + x^2) + xz, 2z(x^2 + y^2) + xy)$.

Pokazati da je polje A potencijalno i odrediti mu potencijal. Izračunati fluks vektorskog polja $\vec{A}$ kroz spoljnu stranu polusfere $\Gamma: x^2 + y^2 + z^2 - 2z = 0, y \geq 0$.